

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA FARAZİ
İKRAR**

Derya BULUTTEKİN

Diyarbakır 2015

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA FARAZİ
İKRAR**

Derya BULUTTEKİN

Danışman
Doç. Dr. Mehmet ÜÇER

Diyarbakır 2015

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Medeni Yargılama Hukukunda Farazî İkrar” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezinin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

31/08/2015

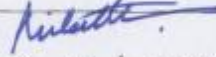
Derya BULUTTEKİN

KABUL VE ONAY

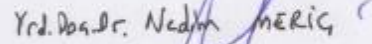
Derya BULUTTEKİN tarafından hazırlanan MEDENİ YALGILAMA HUKUKUNDA FARAZİ İKRAR adındaki çalışma, . 31/08/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından ÖZEL HUKUK Anabilim Dalı, MEDENİ USUL VE İKRA İFLAS HUKUKU Bilim Dalında . YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak . OY SİRELİĞİ ile kabul edilmiştir.

Doc. Dr. Mehmet ÜGER (Baskan)

Doc. Dr. Nihat TASDELEN

Yrd. Doç. Dr. Nedim MERİÇ

ÖNSÖZ

Çalışmanın hazırlanmasında, yararlandığım kaynakların yazarları başta olmak üzere, doğrudan ve dolaylı olarak emeği geçen herkese, en derin şükranlarımla teşekkür etmekten onur duyarım.

Akademik hayatımın sıkıntılı döneminde tez danışmanlığımı üstlenen, tezin hazırlanma sürecinde karşılaştığım tüm sorunlarda bana yardımcı olan ve her zaman örnek aldığım Doç.Dr.Mehmet ÜÇER'e; mesleki çalışmalarımda bana öncülük eden, büyük bir fedakarlıkta bulunarak çalışmamı titizlikle inceleyen ve engin deneyimlerinden her zaman yararlandığım Yrd.Doç.Dr.Nedim MERİÇ'e; bilgi birikimi, samimiyeti ve yardımseverliğiyle her konuda yanımda olan ve kendisini tanımaktan mutluluk duyduğum Doç.Dr.Nihat TAŞDELEN'e; yapıcı eleştirisi ve fikirleriyle değerli katkılarını hiçbir zaman unutamayacağım Yrd.Doç.Dr.Necat AZARKAN'a; kendisini tanımaktan ve birlikte hayatı paylaşmaktan büyük mutluluk duyduğum, hemen her konuda en büyük destekçim olan fedakar, çalışkan ve güzel kalpli can dostum Arş.Gör.Esma YALÇINKAYA'ya ve asistanlık yaptığım Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki tüm değerli hocalarıma teşekkür eder, en samimi duygularıyla sevgi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmanın tamamlanması süresince ihmal ettiğim değerli eşim ve oğlumdan içtenlikle özür diler, her şey için onlara çok teşekkür ederim.

Derya BULUTTEKİN

Diyarbakır 2015

ÖZET

İkrar, tek taraflı irade beyanıyla, mahkemeye yönelik olarak, herhangi bir makamın veya kimsenin kabulüne bağlı olmadan, karşı tarafın yokluğunda dahi yapılabilen, bilgi açıklaması içeren bir beyandır.

Medeni Usul Hukukunda kural olarak tarafın susması ile karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edildiği sonucu ortaya çıkmaz. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)'nun susmanın ikrar sayılacağını kabul ettiği bazı durumlar, bu kurala istisna teşkil eder. Bu noktada, tarafın, aleyhine olan vakıayı, doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir beyanı olmadan, kanun gereği olarak doğrulamış sayılması farazî ikrar olarak nitelendirilir. Bu yönüyle farazî ikrar; kanunun, tarafın hareketsiz kalmasına veya susmasına, “ikrar edilmiş sayılma” hükmünü verdiği durumu ifade eder. Farazî ikrarın üç temel özelliği olan “beyan yokluğu”, “mahkeme içi ikrar olma zorunluluğu” ve “bölünemezlik”, onu benzer diğer kurumlardan ayırır.

Kanunkoyucu, HMK'da düzenlediği, isticvaptan kaçınma (m. 170/II), yeminden kaçınma (m. 229) ve belge ibrazından kaçınma (m. 220) hükümlerinde, tarafın hareketsiz kalmasına veya susmasına, farazî ikrar sonucunu bağlamıştır.

Anahtar Sözcükler

İkrar, farazî ikrar, isticvaptan kaçınma, yeminden kaçınma, belge ibrazından kaçınma.

ABSTRACT

The admission (confession), which submits to the court without the acceptance of any authority or person and can be made the absence of against, is an unilateral declaration containing the information.

As a rule, in the Civil Procedure Law, the silence of one-side does not mean that all the against allegations are confessed. But, there are some exceptions to this rule in Civil Procedure Code. At this point, in the facts of a disadvantage and without any direct or indirect declaration, the verification as required by law of a litigant (a party of case) is called the fictious (hypothetical) admission. From this aspect, the fictious admission is a condition that the inactivity or silence of the litigant is decreed “to be considered as the admission” by the law. The three basic features “absence of declaration”, “obligation to admission in court” and “indivisibility” of the fictious admission distinguhe it from other similar institutions.

Lawmaker attributes the silence or inactivity of the litigant to the result of the fictious admission in the Civil Procedure Code provisions of the evasion of interrogate (art. 170/II), the evasion of oath (art. 229), the evasion of muniment exhibition (art. 220).

Key Words

The admission, the fictious admission, the evasion of interrogate, the evasion of oath, the evasion of muniment exhibition.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNDA İKRAR KAVRAMI

1.1. GENEL OLARAK.....	3
1.2. İKRAR KAVRAMI.....	4
1.3. TÜRK HUKUKUNDA İKRARIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.4. İKRARIN UNSURLARI.....	13
1.4.1. İkrar Beyanı.....	14
1.4.2. İkrarın Konusu.....	15
1.4.3. İkrarın Yapıldığı Yer.....	17
1.4.4. İkrarda Bulunabilecek Kişiler.....	18
1.4.4.1. Davanın Tarafları ve Temsilciler.....	18
1.4.4.1.1. Taraflar.....	18
1.4.4.1.2. Temsilciler.....	26
1.4.4.2. Dava Arkadaşlığı.....	30
1.4.4.3. Davaya Müdahil Olarak Katılanlar.....	32
1.4.5. İkrarın Etkisi (Hükmü).....	35
1.5. İKRARIN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	36
1.5.1. Delil Görüşü.....	36
1.5.2. Feragat veya Tek Taraflı Tasarruf İşlemi Olduğu Görüşü.....	38
1.5.3. Delil veya Tasarruf İşlemi Olduğu Görüşü.....	39

1.5.4. Tek Taraflı Bir Usul İşlemi Olduğu Görüşü	40
1.6. İKRARIN TÜRLERİ	42
1.6.1. Yapıldığı Yere Göre İkrar Türleri	42
1.6.1.1. Mahkeme İçi (Adli) İkrar	42
1.6.1.2. Mahkeme Dışı (Yargılama Dışı, Harici) İkrar	43
1.6.2. Beyanın İçeriğine Göre İkrar Türleri	45
1.6.2.1. Basit (Adi) İkrar	45
1.6.2.2. Vasıflı (Nitelikli, Mevsuf, Gerekçeli) İkrar	46
1.6.2.3. Bileşik (Mürekkep) İkrar.....	47
1.6.3. Kapsamına Göre İkrar Türleri.....	51
1.6.3.1. Tam İkrar.....	51
1.6.3.2. Kısmi İkrar	51
1.6.4. Yapılış Şekline Göre İkrar Türleri	53
1.6.4.1. Sözlü İkrar.....	53
1.6.4.2. Yazılı İkrar	54
1.6.5. Beyanın Açık Olup Olmamasına Göre İkrar Türleri.....	55
1.6.5.1. Açık İkrar	55
1.6.5.2. Örtülü İkrar.....	56
1.6.5.3. Susma ile İkrar	57
1.7. İKRARDAN DÖNME (RÜCU, CAYMA)	58
1.8. İKRARIN HUKUKİ SONUÇLARI	62
1.8.1. Mahkemenin Bağlı Olması	62
1.8.2. Tarafın Bağlı Olması.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNDA FARAZÎ İKRAR KAVRAMI

2.1. GENEL OLARAK.....	75
2.2.HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNUNUNDA TARAF HAREKETSİZLİĞİNE BAĞLI FARAZÎ İKRAR KAVRAMI.....	75
2.3. FARAZÎ İKRARIN AYIRT EDİCİ UNSURLARI ve ÖZELLİKLERİ	77

2.3.1. Beyan Yokluğu	78
2.3.2. Mahkeme İçi İkrar Olma Zorunluluğu	80
2.3.3. Bölünemez Olma.....	82
2.4. FARAZÎ İKRARIN BENZER KURUMLARDAN AYIRT EDİLMESİ.....	86
2.4.1. Farazî İkrar ve Karine	87
2.4.2. Farazî İkrar ve Usuli Yaptırım	92
2.4.3. Farazî İkrar ve Çekişme	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARAZÎ İKRARIN DÜZENLENDİĞİ HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU HÜKÜMLERİ

3.1. GENEL OLARAK.....	96
3.2. İSTİCVAPTAN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR	96
3.2.1. İsticvap Kavramı ve Özellikleri	96
3.2.2. İsticvaptan Kaçınma ve Farazî İkrar	105
3.3. YEMİNDEN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR.....	110
3.3.1. Yemin Kavramı ve Özellikleri.....	110
3.3.2. Yeminden Kaçınma ve Farazî İkrar	123
3.4. BELGE (SENET) İBRAZINDAN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR.....	128
3.4.1. Belge (Senet) Kavramı ve Özellikleri.....	128
3.4.2. Belge İbrazından Kaçınma ve Farazî İkrar	134
SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA	151

KISALTMALAR

AvK	Avukatlık Kanunu
Batider	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	Esas
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	İcra ve İflas Kanunu
K.	Karar
m.	Madde
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfa sırası
T.	Tarih
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TL	Türk Lirası
TMK	Türk Medenî Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vd.	Ve devamı
vs.	Ve sair
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YTL	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Medeni Usul Hukuku'nda maddi vakıanın doğruluğunu kabul etme, ikrar kavramıyla ifade edilir. Taraflar, dava görülürken, iddialarını veya savunmalarını destekleyici şekilde istedikleri beyanda bulunabilirler. Karşı tarafça ileri sürülen herhangi bir iddianın kabul edilmesi halinde, bu durum kabul eden taraf aleyhine hukuki sonuç doğurabilir. İkrar eden, kural olarak bu beyanından dönemez, ikrarı ile bağlı kalır ve bu şekliyle ikrar, mahkeme ve taraflar için bağlayıcı hukuki sonuçlar doğurur.

Bir tarafın sessiz kalması, karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edilmesi sonucunu doğurmaz. Bu susma veya hareketsiz kalma durumu, farazî ikrar kavramının temeli olarak kabul edilir. Bu somut özelliği nedeniyle kanunkoyucu ikrar kavramını, “farazî ikrar” olarak tanımlayabileceğimiz şekilde genişletmektedir. Farazî ikrar kavramının açıklanabilmesi, öncelikle ikrar kavramının açıklanmasını zorunlu kıldığından, çalışmanın birinci bölümünde; ikrar kavramı, ikrarın unsurları, hukuki niteliği ve hukuki sonuçları hakkında kapsamlı açıklamalar yer alacaktır.

Medeni Yargılama Hukukunda, susma, kural olarak ikrar sayılmaz. Yani, bir tarafın sessiz kalması, karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edilmesi sonucunu doğurmaz. Bu susma veya hareketsiz kalma durumu, farazî ikrar kavramının temeli olarak kabul edilir. Farazî ikrar, davadaki bir tarafın, kendi aleyhine olan vakıa ya da vakıaları, doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir beyanı olmadan, kanun gereği olarak doğrulamış sayılmasıdır. Başka bir deyişle, kanunun, tarafın hareketsiz kalmasına

veya susmasına “ikrar edilmiş sayılma” sonucunu bağladığı durum, farazî ikrardır. Farazi ikrar, hukukumuzda başka kanunlarda (TTK m. 21/II, 94/II, TBK m.503 vs) da dñzenlenmiřtir ancak bu çalışma, yalnızca Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki farazi ikrar hallerini ele almayı amaçlamaktadır. İkrar kavramı açıklandıktan sonra, çalışmanın ikinci bñlümünde Medeni Usul Hukuku çerçevesinde farazî ikrarın, kavramsal sınırlarının belirlemesini amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle; Hukuk Muhakemeleri Kanununda taraf hareketsizliğine bağlı farazî ikrar kavramı, farazî ikrarın ayırt edici unsurları (beyan yokluğu, mahkeme içi ikrar olma zorunluluğu ve bñlünemez olma) ve farazî ikrarın benzer kurumlardan ayırt edilmesi (farazî ikrar karine değildir, farazî ikrar usuli yaptırım değildir ve farazî ikrar çekişmemek değildir) başlıkları detaylandırılacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)’nda, yapılması gereken usuli bir işlem karşısında, hareketsiz kalan tarafın bu hareketsizliği, hukuki bir sonuç olarak “ikrar edilmiş sayılma” şeklinde ifade edilmiş ve bu şekliyle farazî ikrar kurumuna yer verilmiştir. Çalışmanın temel hareket noktası, farazî ikrarın dñzenlendiđi bu HMK hñkñmleridir. Farazî ikrarla ilgili bu hñkñmler; isticvaptan kaçınma (HMK m. 170/II), yeminden kaçınma (HMK m. 229) ve belge (senet) ibrazından kaçınmadır (HMK m. 220). Çalışmanın üçñncü bñlümünde, farazî ikrarın dñzenlendiđi bu HMK hñkñmleri analiz edilecek ve bu yolla farazî ikrar kavramının Medeni Yargılama Hukukundaki önemi vurgulanmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNDA İKRAR KAVRAMI

1.1. GENEL OLARAK

İspat, bir iddianın doğruluğu hususunda hâkimi ikna etme¹, davaya konu hakkın ve bu hakkın savunulması adına dayanılan vakıaların doğruluğu konusunda hâkimde kanaat uyandırma² faaliyetidir. Davanın tarafları, Anayasa ile garanti altına alınan hak arama özgürlüklerini, kanundaki usullere ve sürelerle uygun olarak³, iddialarını ispat edebilecekleri deliller aracılığıyla kullanırlar; kişilerin iddia ve savunma haklarını etkili olarak kullanmaları, kendilerine hak arama özgürlüğü tanınması ile mümkündür⁴.

İspatın konusunu, tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur (HMK m. 187). Bir hakkın doğumu veya sona ermesi belli vakıaların varlığı ile mümkün olur⁵. Bu vakıaları ispatlamak amacıyla gösterilen vasıtalara da delil denmektedir. İspat aracı olan deliller; kanuni şartları gerçekleştiği takdirde hâkim bakımından bağlayıcı⁶ olan *kesin deliller* ve

¹ Hakan PEKCANITEZ, Oğuz ATALAY ve Muhammet ÖZEKES, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 14. Bası, Ankara, 2013, s. 643.

² Baki KURU, Ramazan ARSLAN ve Ejder YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 25. Baskı, Ankara, 2014, s. 357.

³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 643.

⁴ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 359.

⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 358.

⁶ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 371; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 714.

şartları kanun tarafından belirlenmeyen ve dolayısıyla hâkimi bağlamayan⁷ *takdiri deliller* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve artık bu vakıaların ispatı gerekmez (HMK m. 188). Bir ispat faaliyeti olan ikrar; söz konusu vakıayı çekişmeli olmaktan çıkarması ve hâkim bakımından da bağlayıcı olması sebebiyle kesin hüküm gibi sonuç doğuran bir usul işlemidir. Nitekim ikrarda bulunan taraf tek taraflı iradesiyle vakıayı çekişmeli olmaktan çıkarmış olacaktır.

1.2. İKRAR KAVRAMI

İkrar, Arapça kökenli bir terim olup, “karra” kelimesinin “if’al” vezninden gelmektedir. Bu itibarla, “yerleşmek”, “ikamet etmek”, “sabit ve sakin olmak”, “karar kılmak”, “mutmain olmak”, “soğumak”, “razı olmak”, “sevinmek” ve “hoşnut olmak” anlamlarında kullanılmaktadır⁸.

Türkçe sözlük anlamı olarak ise ikrar; “bildirme”, “tasdik”, “kabul”, “doğruyu beyan etme”, “tanıma”, “saklamayıp söyleme”, “itiraf”, “dil ile söyleme”, “benimseme, aleyhteki bir vakıayı kabul etme”, “söz verme”, “gerçeği söyleme”, “bağlanma”, “biat etme”, “itaat etme” olarak ifade edilmektedir⁹.

Dar anlamda ikrar; tarafın kendi aleyhine olan bir vakıanın doğruluğunu mahkeme önünde beyan etmesidir¹⁰. Diğer bir ifadeyle, bir kimsenin belli bir yargılamada kendi aleyhine sonuç doğuran bir olayı, o yargılamanın yürütüldüğü mahkeme önünde kabul etmesidir. Bununla birlikte, ikrarın dar anlamındaki tanımına girebilecek, birbirine benzer şekillerde, çeşitli ikrar tanımlamaları yapılabilmektedir.

⁷ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 715.

⁸ Ahmet DURAN, “İslam Hukukunda Muhtevası ve Hukukî Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, S. 21, ss. 235-257, Nisan, 2013, s. 236.

⁹ Ferit DEVELLİOĞLU, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, 30. Baskı, Ankara, 2013, s. 424.

¹⁰ İlhan E. POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1975, s. 554; Bilge UMAR ve Ejder YILMAZ, **İspat Yükü**, Kazancı Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, 1980, s. 191; Süha TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 2, ss. 212-243, Ankara, 1993, s. 213.

Bir diğer dar anlamda ikrar tanımı, görölmekte olan bir dava esnasında, o davaya ilişkin olarak, taraflardan birinin ileri sürdüğü bir vakıanın, doğru olduğunun diğer tarafça açıkça veya zımnen kabul ve beyan edilmesi olarak belirtilmekte¹¹ ve bu yönüyle ikrar beyanının -ister açık ister örtülü olsun- ikrara bağlanan sonuçları doğuracağı kabul edilmektedir.

Yine daha dar ve teknik anlamdaki bir diğer ikrar tanımı; iki taraftan birinin, hâkim önünde veya dava kâğıtlarında hasmı tarafından ileri sürülen ve aleyhinde hukukî sonuç meydana getirebilen, maddi olayların doğru olduğunu bildirmesi¹² şeklinde belirtilerek, ikrarın hem hâkim önünde ve hem de dava evrakında yapılabileceğine işaret etmektedir.

İkrar, geniş anlamda da çeşitli şekillerde tanımlanabilir. İkrar geniş anlamıyla, bir tarafın, diğer tarafın ileri sürdüğü bir vakıanın doğru olduğunu bildirmesidir¹³.

Yine geniş anlamda ikrar, taraflardan birinin kendi aleyhinde hukukî sonuç doğurabilecek nitelikte bir maddi vakıanın doğruluğunu bildirmesi olarak da tanımlanabilir¹⁴. Diğer bir ifade ile bir kimsenin, kendi aleyhine olan bir olayın gerçekteştiğini, bir durumun varlığını, bir sonucun doğumunu kabullenip açıklaması da ikrar olarak deđerlendirilebilir¹⁵.

Hukuki literatürde ikrar; dar ve geniş anlamda ve çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. İkrarın unsurlarını, hüküm ve sonuçlarını belirleme açısından önem arz eden bu ikili ayrıma göre dar anlamda ikrar tanımları mahkeme içi ikrarı kapsayan

¹¹ Erdal TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 100-101.

¹² Senai OLGAÇ ve Mustafa ÇENBERCİ, **Hukuk Davalarında İkrar**, Bereket Matbaası, İstanbul, 1964, s. 13.

¹³ Baki KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, Demir Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, Mart 2001, s. 2037; Baki KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1995, s. 425; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 12.

¹⁴ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 213; Sema TAŞPINAR, **Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 114; Mustafa Reşit BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, C. III, 3. Baskı, İstanbul, 1950, s. 115.

tanımlarken; geniş anlamda ikrar tanımını aynı zamanda mahkeme dışı ikrarın özelliklerini de içeren tanımlardır¹⁶.

İkrar kavramı, muhakeme usulleri açısından da benzer şekilde tanımlanabilir. Şöyle ki, muhakeme usulü bakımından ikrar, beyan sahibi tarafından hasmının, karara bağlanmasını istediği hakkın veya hukukî durumun meydana gelmesine esas teşkil eden ve hasımca ileri sürülmüş bulunan, maddî vakıaların tamamen veya kısmen doğru olduğunun bildirilmiş olması demektir¹⁷.

1.3. TÜRK HUKUKUNDA İKRARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Hukukumuzda ikrar, ilk olarak, Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye (Mecelle)'de düzenlenmiştir. 1869-1876 yılları arasında hazırlanan Mecelle, 16 kitap¹⁸ ve 851 maddeden oluşmuştur. Mecelle'de ikrar, genel olarak, “bir kimsenin, diğer kimsenin kendisinde olan hakkını haber vermesidir”¹⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

Mecelle'de ikrar, özel olarak 1572 ile 1612. maddeleri arasını kapsayan “Kitâbü'l-İkrâr” ismiyle, dört bap şeklinde ve bundan başka 21 genel maddeyle²⁰ düzenlenmiştir. Bu dört bapta, ikrarı meydana getiren unsurlar; ikrar beyanında bulunan kimse (mukır), lehine ikrar edilen kişi (mukarrun leh), ikrar konusu (mukarrun bih) ve ikrar vasıtası (siga) olmak üzere dört kısma ayrılarak tanımlanmıştır. İkrarın geçerli

¹⁵ Bilge UMAR, **İktisatçılar İçin Medeni Usul Hukuku ve İcra-İflas Hukuku Ders Notları**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1993, s. 63.

¹⁶ Taylan Özgür KİRAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 54.

¹⁷ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2038.

¹⁸ Bu kitaplar sırasıyla, “büyü (satım)”, “icârât (kiralara)”, “kefalet”, “havale”, “rehin”, “emanet”, “hibe”, “gasb ve'l-itlâf (gasp ve itlaf)”, “hacr ve'l-ikrâh ve's-şüf'a (hacir, ikrah ve şufa)”, “şirket”, “vekalet”, “sulh ve ibra”, “ikrar”, “dava”, “beyyinât ve't-tahlîf (deliller ve yemin)” ve “kaza” kitaplarıdır (Ali Himmet BERKİ, **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)**, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979, s. 29-422).

¹⁹ Mecelle, m. 1572.

²⁰ Mecelle'de zikredilen ikrarla ilgili bu 21 genel madde; 67, 73, 78, 79, 1461, 1517, 1518, 1535, 1536, 1548, 1549, 1628, 1634, 1648, 1657, 1658, 1674, 1704, 1754, 1822 ve 1823'tür.

olabilmesi için, ikrarı meydana getiren bu unsurların, hangi şartları taşıması gerektiği detaylıca belirtilmiştir²¹.

Kitâbü'l-İkrâr'ın; ilk bapta (bab-ı evvel) hükümlerinde (m. 1572-1578), ikrarın tanımı (m. 1572), ikrarda bulunan kimsenin (mukirin) mümeyyiz ve ergin (âkil ve bâliğ) olması (m. 1573), gönül rızası ile ikrarda bulunması (m. 1575), hacir altına alınmamış olması (m. 1576) ve onun dış görünüşünün bu şartları taşıdığını yalanlamaması (zahiri halin ikrarı tekzip etmemesi) (m. 1577) gerektiği, buna karşılık lehine ikrarda bulunulan kimsenin (mukarrün lehin) mümeyyiz olmasının aranmadığı (m. 1574) ancak bu kimsenin bilinmesi, tanınması (malûm olması) gerektiği (m. 1578) belirtilmekle birlikte; ikinci babındaki (bab-ı sanı) hükümlerinde (m. 1579-1586), ikrarın konusunun (mukarrün bihin) belli olması gerektiği (m. 1579), ikrarın hükümlerini doğurabilmesi için lehine ikrarda bulunulan kimsenin kabulüne bağlı olmadığı (m. 1580), ikrarın konusunu oluşturan hakkın sebebinin ne olduğu (m. 1581), hakkın konu yapıldığı dava için sulh teklif etmenin ikrar sayılmayacağı (m. 1582), zilyedi olduğu halde bir kimsenin diğer bir kimseden bu malı ariyet, ödünç, kira, hibe veya satın alma şeklinde kendisinde bırakmasını istemesi halinde malın kendisine ait olmadığını ikrar etmiş olacağı (m. 1583), belli bir vadeye bağlanmadığı sürece taliki şarta bağlı ikrarın geçerli olmayacağı (m. 1584), malın taksiminden önce yapılan ikrarın geçerli olacağı (m. 1585), konuşamayanların (dilsizlerin) işaret dili ile yaptığı ikrarın geçerli sayılacağı (m. 1586) hükme bağlanmış; üçüncü babında (bab-i sâlis) (m. 1587-1605), ikrar ile ikrar konusu hakkın sabit olacağı (m. 1587), kul haklarına ilişkin ikrarın geri alınamayacağı (rücu edilemeyeceği) (m. 1588), ikrar edenin daha sonra ikrarına eklediği vakıa ile ikrarın gerçeği yansıtmadığını söylemesi halinde, lehine ikrarda bulunulan kimseye bu vakıa hakkında yemin verdirileceği (m. 1589), lehine ikrarda bulunulan kimsenin ikrar konusu hakkın üçüncü bir kişiye ait olduğunu söylemesi halinde, ikrarın bu kimse lehine sonuç doğuracağı (m. 1590), nam-ı müstear ile yapılan yazılı ikrarın dahi geçerli sayılacağı ve ikrar edeni bağlayacağı (m. 1592-1594), hastanın ikrarı (ikrar-ı marîz) ve mirasçıları bakımından doğuracağı (m. 1595-1605) konularına yer verilmiş ve dördüncü ve son

²¹ DURAN, s. 248.

babında (bab-ı râbi) (m. 1606-1612), yazıyla yapılan ikrarın (ikrar bil-kitabe) sözle yapılan ikrar ile aynı etkiye sahip olacağı (m. 1606), bir kimsenin başkasına yazdırıp imzaladığı senetlerde (hükmen ikrar), tacirin ticari defterlerinde yer alan kayıtlarda, imzasını veya mührünü taşıyan ticari senetlerde ve ölen kimsenin terekesinde bulunan bir mal üzerinde bu malın kime ait olduğuna ilişkin onun yazısını taşıyan kayıtlardaki borç ikrarları (m. 1607-1612) hükme bağlanmıştır²².

Bununla birlikte, Mecelle'nin başlangıç hükümlerinde (m. 1-100), ikrara, dört maddede yer verilmiştir. Bu dört madde; sessiz kalma (m. 67), delil (m. 73, 78) ve sorumluluktur (m. 79).

Mecelle m. 67'ye göre, “sessiz kalana bir söz isnad edilmez. Ancak, ihtiyacını söylemesi gereken yerde susması sükût (kabul) ettiği anlamına gelir”²³. Yani, sessiz kalan kimseye şu sözü söylemiş oldu denilemez, ancak söyleyecek yerde susması ikrar ve beyan kabul edilir. Mecelle'nin delille ilgili 73. maddesine göre ise, “ihtimalli bir durum senede dayansa bile delil olmaz”²⁴. Örneğin, bir kimse, mirasçılarında birine, şu kadar borcu olduğunu ikrar eder ve ölürse diğer mirasçı, bunu tasdik etmedikçe bu ikrar, delil olarak kabul edilmez. Çünkü, ölüm nedeniyle mal kaçırma ihtimali söz konusudur. Bu nedenle miras bırakanın yalnızca sıhhatli iken yaptığı ikrarlar geçerli olur ve bu halde olan ihtimal, soyut bir vehim olduğundan, ikrarın delil olmasına mani değildir. Nitekim, 78. madde de delilin dava ile ilgili herkesi, ikrarın ise sadece ikrar edeni bağladığı yönündedir²⁵. Kişinin ikrarı ile tenkid edileceği ve sorumlu tutulacağı yönündeki karar, 79. madde de yer almaktadır²⁶.

İkrar ile ilgili hukukumuzda yer alan ikinci düzenleme, 18/6/1927 tarihinde kabul edilen 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK)'dur. 579 maddeden oluşan HUMK'da ikrar, ayrı bir bölüm olarak düzenlenmemekle birlikte, genel olarak 12

²² KİRAZ, s. 40-41.

²³ “Sâkit'e bir söz isnad olunmaz. Lâkin ma'rız-ı hâcette sükût beyanıdır” (Mecelle, m. 67).

²⁴ “Senede müstenid olan ihtimal ile hüccet yoktur” (Mecelle, m. 73).

²⁵ “Beyyine hüccet-i müteaddiyye ve ikrar hüccet-i kaasıradır” (Mecelle, m. 78).

²⁶ “Kişi ikrarıyla muaheze olunur” (Mecelle, m. 79).

maddede yer bulmuştur²⁷. Bunlardan, HUMK'un "deliller ve ikamesi" başlıklı sekizinci faslında yer alan 236. madde, ikrar ile ilgili temel hükümleri içermesi bakımından önemlidir.

Dava evrakında veya hâkim huzurunda iki taraftan birinin veya vekilinin ikrarı geçerlidir ve ikrar eden taraf aleyhine delil teşkil eder (HUMK m. 236/I). Maddi bir hatadan doğduğu sabit olmadıkça ikrardan geri dönülemez (HUMK m. 236/II). Yine

²⁷ İkrarla ilgili 1086 sayılı HUMK'da yer alan hükümler; m. 87 ("İslah, bunu yapan tarafın teşmil edeceği noktadan itibaren usule mütaallik bilcümle muamelelerin yapılmamış addolunmasını müstelzimdir. Ancak hâkim huzurunda sebmeden ikrarlarla bir mahallin keşif ve muayenesi üzerine tesbit olunan hali mübeyyin her nevi zabıt varakalarının ve ehli hibre raporlarının münderecatı ve şahitlerin şahadetleri mahfuzdur. Şu kadar ki islahattan sonra cereyan edecek tahkikat neticesinde tebeyyün edecek hal, mezkûr reylerin nazara alınmasını icap etmezse bunlara da olmamış nazariyle bakılır"), m. 151 ("Zabıtname, mahkemenin ve hâkimlerin isimlerini, tahkikat ve muhakematın cereyan ettiği mahalli, celsenin açıldığı gün ve saati, iki tarafın ve vekillerinin isimlerini, cereyan eden muhakeme ve muamele ile iki tarafın ne gibi evrak ibraz ettiklerini, muhakemenin aleni icra kılındığını veya aleniyetin ref'ini icap eden esbabı, ikrarı veya sulhu veya davaya kısmen veya tamamen nihayet veren feragati, hulasai iddia ve müdafaatı, şuhut ve ehli hibrenin beyanatını, münaziunfihin keşif ve muayenesi halinde rapor hulasasını ve ittihaz olunan kararlar sureti tefhimini ihtiva eder. ...Zabıtnamenin, şahitlerin ve ehlihibrenin ifadelerine ve iki tarafın ikrar ve sulh ve feragatine taallük eden kısımları bunların huzurunda okunarak kendilerine imza ettirilir"), m. 234 ("İsticvap için çağrılmasına karar verilen tarafa geçerli bir özürü olmaksızın gelmediği veya tertip olunan soruları cevaplandırmadığı takdirde sorulan vakıaları ikrar etmiş sayılacağı, çıkarılacak davetiyeye yazılır. Çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkeme sorulan vakıaları ikrar edilmiş sayar"), m. 236 ("Dava evrakında veya hâkim huzurunda iki taraftan birinin veya vekilinin sebmeden ikrarı muteberdir. Ve mukir olan taraf aleyhine delil teşkil eder. Maddi bir hatadan neşet ettiği sabit olmadıkça ikrardan rücu olunamaz. Sulh müzakeresi esnasında sebmeden ikrar muteber değildir. Mahkeme haricindeki ikrarı teyit edecek delail ve emare mevcut ise hâkim buna binaen hüküm verebilir"), m. 238 ("Delil davanın halline tesir edebilecek münazaalı hususları ispat için ikame olunur. Maruf ve meşhur olan veya ikrar olunan hususlar münazaalı sayılmaz"), m. 287 ("Kanunun muayyen bir delil ile ispatını emrelediği hususlar başka suretle ispat olunamaz. İki tarafça muayyen deliller ile ispatı tahriren kabul edilmiş olan veya muhakeme esnasında olveçhile beyinlerinde karar verildiği ikrar olunan maddeler hakkında başka delil kabul olunmaz"), m. 288 ("Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri dörtyüzmilyon lirayı geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir"), m. 296 ("mahkeme huzurunda ikrar olunan senetler resmi hükmündedir"), m. 299 ("İmzası ikrar veya mahkemece onun olduğuna hükmolunan gayri resmi senet tarihi imza eden ile mirasçıları hakkında muteber olup üçüncü kimseler haklarında hüküm ifade etmez"), m. 330 ("İbrazı istenilen vesika ile ispat edilmek istenilen hususun davanın sübutuna medar olacağına mahkemece kanaat hasil olduğu ve hasım da işbu vesikanın yedinde olduğunu ikrar veya tahriren sebmeden talebe karşı sükut ettiği takdirde mahkeme vesikanın ibrazını emreder"), m. 347 ("Kendisine yemin teklif olunan kimse, yemin etmez veya yemini hasma reddeylemezse yeminin mevzuunu teşkil etmiş olan meseleyi ikrar etmiş addolunur. Kendisine yemin reddolunan kimsenin yeminden imtinayı dahi ikrar addolunur") ve m. 445 ("Hükme esas ittihaz olunan senedin sahteliğine karar verilmiş veyahut senedin sahte olduğu mahkeme veya bir mevkii resmide ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki karar hükümden evvel ittihaz olunup iadei muhakeme talebinde bulunan kimsenin, hüküm zamanında bundan haberi bulunmamış olması. ...Mahkumun lehine yalan yere yemin ettiği ikrarı veya beyyineyi tahririye ile sabit olmuş olması")'de yer almaktadır.

sulh müzakeresi esnasında doğan ikrar geçerli değildir (HUMK m. 236/III). Mahkeme haricindeki ikrarı teyit edecek delil ve emare mevcut ise, hâkim buna uygun olarak hüküm verebilir (HUMK m. 236/IV).

1086 sayılı HUMK’nu, yerini, 12/01/2011 tarihinde kabul edilen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)’na bırakmıştır. Yeni HMK, mevcut yargılama hukuku birikimini tamamen ortadan kaldırmadan; bir yandan yargılamanın aksayan yönlerini düzeltmeye, diğer yandan mevcut sorunları çözmeye yönelmiş bir kanundur²⁸. HMK’da, HUMK’un hükümleri büyük oranda korunmasına karşın, madde numaraları farklılaşmıştır²⁹.

452 maddeden oluşan HMK’da ikrar; sırasıyla, duruşma tutanağı (m. 154), isticvap (m. 171), ıslahın etkisi (m. 179), ispatın konusu (m. 187 ve 188), senetle ispat zorunluluğu (m. 200), adi senetlerin ispat gücü (m. 205), sahtecilik incelemesi (m. 211), tarafın belgeyi ibraz etmemesi (m. 220), yemine davet (m. 228) ve yemin etmeme (m. 229), yargılamanın iadesi sebepleri (m. 375) ve taraflardan birinin yargılamaya katılmaması (m. 430) hükümlerinde yer bulmaktadır.

Kavramsal ve temel özellikleri itibariyle HUMK m. 236’da yer bulan ikrar, HMK m. 188’de muhafaza edilmiştir³⁰. Buna göre, tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez (HMK m. 188/I). Maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez (HMK m. 188/II). Yine tarafların serbestçe müzakere yapmalarını sağlamak için sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz (HMK m. 188/III).

İkrar, tek taraflı usuli işlem olarak, delil ikame faaliyetini ve ispat ihtiyacını ortadan kaldıran bir taraf beyanıdır³¹. İkrarın geçerli olabilmesi için karşı tarafın kabul

²⁸ Muhammet ÖZEKES, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hukuk Yargılamamıza Ne Getiriyor? (HMK’nın Tümü Hakkında Genel Bilgi)**, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, Kasım 2011, s. 5.

²⁹ M. Serhat SARISÖZEN, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Medeni Usul Hukukumuzda Getirdiği Yeni Düzenlemeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 96, ss. 331-382, Ankara, 2011, s. 332.

³⁰ Ejder YILMAZ, **Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’yla Getirilen Değişiklikler**, Aydın Barosu Yayınları, Aydın, Ekim 2011, s. 26.

³¹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652.

etmesi gerekmez. Hatta ikrarın geçerliliği için ikrarda bulunanın ikrar iradesini taşıması da gerekmez³².

Taraf gibi, vekili de ikrarda bulunabilir (HMK m. 188/1). Bu beyan, diğer tarafı ispat yükünden kurtarır; artık bu olayın ispatına gerek olmaz³³.

HMK m. 188'e göre ikrar, delil değildir. Diğer bir ifadeyle, tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar çekişmeli olmaktan çıkar, çekişmesiz vakıalar olarak kabul edilir ve ispatı gerekmez (HMK m. 188/I). Çünkü, ikrarla bir vakıa çekişmeli olmaktan çıkacağından, ispata da delile de artık ihtiyaç duyulmayacaktır.

HMK ile, mahkeme içi ve mahkeme dışı ikrar ayrımı kalkmıştır³⁴. Kanunda mahkeme içi ikrar düzenlenmiştir. Mahkeme önünde ikrar (adli ikrar), ikrar edilen aleyhine bir kanuni (kesin) delil teşkil eder (HMK m.188/I ve HUMK m. 236/1). Hâkim, ikrar edilen vakıanın - aslında doğru olmasa bile- doğru (gerçeğe uygun) olduğunu kabul etmek zorundadır.

Mahkeme dışında gerçekleşen ikrar ile ilgili HMK'da ayrıca bir hüküm yer almamaktadır. Bunun sebebi, mahkeme dışı ikrarın, sadece takdiri delillerle ispatın mümkün olduğu hallerde, tek başına mahkemeye sunulabilen bir işlem olmasıdır ki bu ikrarın da başka delillerle ispatı gerekir³⁵. Mahkeme dışında yapılan ikrar, özellikle bir senede bağlanmışsa, artık ikrardan değil, senetten söz etmek gerekir.

³² Timuçin MUŞUL, **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, Ocak 2012, s. 368.

³³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 650-651.

³⁴ ÖZEKES, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hukuk Yargılamamıza Ne Getiriyor? (HMK'nın Tümü Hakkında Genel Bilgi)**, s. 56.

³⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652. "Dinlenen tanıklar Mevlüt Özbayrak ve Abdullah Aga ziynet eşyalarını alıp bozduğunu davalının huzurlarında ikrar ettiğini bildirmişlerdir. Özel Dairenin çoğunluk görüşü, bu olguyu mahkeme dışı ikrar olarak kabul ederek sonuca kavuşmuştur. Gerçekten de, somut olayda görüldüğü şekilde mahkeme dışı ikrarın varlığı tanık sözleriyle varlık kazanmıştır" (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1997/2-416, K. 1997/593 ve T. 25.06.1997).

İkrar maddi hatadan kaynaklanıyor ise, ancak bu maddi hatanın sabit olması halinde ikrar eden, ikrarından dönebilir (HMK m. 188/II ve HUMK m. 236/II). Yani, maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez (HMK m. 188/II).

İkrar, sözlü ve yazılı olarak yapılabilir. HMK'da açıkça belirtilmemekle birlikte, ikrar, dava aşamasında mahkemeye verilecek dilekçe ile yapılabileceği gibi, hâkim huzurunda sözlü olarak da yapılabilir. Sözlü yapılan ikrarın duruşma tutanağına geçirilip, beyan sahibine imzalatılması gerekir (HMK m.154), aksi takdirde ikrardan söz edilemez.

İkrar, taraf iradelerine tâbi olan konularda geçerli olabilir. Taraf iradesine tâbi olmayan, yani hâkimin re'sen dikkate alacağı konularda ikrar bir hüküm doğurmaz³⁶.

Mahkeme içinde yapılmış olsa dahi, sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar geçerli değildir ve bu sırada yapılan ikrar tarafları bağlamaz (HMK m. 188/III). Bunun nedeni, tarafların sulh görüşmelerini rahatlıkla ve samimi olarak yapabilmelerine imkan sağlanmasıdır³⁷.

Bir olayın ikrar edilmiş sayılması için, o olayın ikrar edenin aleyhine olması gerekir. Bir kimsenin kendi ileri sürdüğü ve kendi lehine olan bir vakıanın doğruluğunu açıklaması ikrar sayılmaz. Bunun gibi bir tarafın ileri sürdüğü iddialara diğer tarafın cevap vermemesi, susması kural olarak ikrar sayılmaz, ancak örneğin HMK m. 171'de isticvapla ilgili istisna mevcuttur³⁸. İsticvapla ilgili HMK m. 171'de, isticvap olunacak yani dinlenilecek kişiye, mahkeme tarafından yapılan davete gelmediği ya da gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, soruları ikrar yani kabul etmiş olacağı

³⁶ MUŞUL, s. 368.

³⁷ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652-653. Örneğin, “davalı banka vekilinin sulh görüşmeleri sırasında, müşteri memnuniyeti ilkeleri çerçevesinde olduğunu savunduğu, davacıya 20.000 TL kısmi ödeme teklifi 1086 sayılı HUMK'nın 236/3 ve 6100 sayılı HMK'nın 188/3. maddelerinde sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın tarafları bağlamayacağı düzenlemesi nedeniyle bağlayıcı değildir. Bu nedenle, mahkemece, dosyaya ibraz edilen ve 20.000 TL'nin hesabına iade edilmesi talebini içeren, davacı tarafından imzalı ibraname başlıklı belgenin, zararın 20.000 TL'sinin karşılanacağı yönünde bir irade birleşmesi olarak kabul edilmesi de doğru görülmemiştir” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2013/11690, K. 2014/2486 ve T. 13.02.2014).

³⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 651.

bildirilmektedir (HMK m. 171/I). Bu hüküm HUMK 234. maddesinde yer alan hükümle aynıdır.

Bununla birlikte HMK’da ikrar başlığı altında düzenlenmeyen, ancak, ikrara işaret eden hükümler de bulunmaktadır. Şöyle ki, isticvap olunacak tarafın davet edilmesi (HMK m. 171)³⁹, tarafların belgeyi ibraz etmemesi (HMK m. 220)⁴⁰, yemine davet (HMK m. 228)⁴¹ [ve yemin etmemenin sonuçları (HMK m. 229)⁴²] ve taraflardan birinin yargılamaya katılmaması (HMK m. 430)⁴³ ile ilgili hükümler de ikrarla ilgilidir. İkrardan bahseden bu hükümler, çalışmamızda, farazî ikrar olarak nitelendirilmekte ve ikinci ile üçüncü bölümlerde ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir.

1.4. İKRARIN UNSURLARI

İkrarın unsurları; “ikrar beyanı”, “ikrarın konusu”, “ikrarın yapıldığı yer”, “ikrarda bulunacak kişiler” ve “ikrarın etkisi (hükmü)” olmak üzere beşe ayrılabilir.

³⁹ “(1) İsticvabına karar verilen kimseye bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir. Davetiyede, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtar da yapılır.

(2) Çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılır.” (HMK m. 171).

⁴⁰ “Belgeyi ibraz etmesine karar verilen taraf, kendisine verilen sürede belgeyi ibraz etmez ve aynı sürede, delilleriyle birlikte ibraz etmemesi hakkında kabul edilebilir bir mazeret göstermez ya da belgenin elinde bulunduğunu inkâr eder ve teklif edilen yemini kabul veya icra etmezse, mahkeme, duruma göre belgenin içeriği konusunda diğer tarafın beyanını kabul edebilir.” (HMK m. 220/III).

⁴¹ “Yemin davetiyesine, yemine konu hususlar hakkında sorulacak sorular ile geçerli bir özrü olmaksızın yemin için tayin olunan gün ve saatte mahkemeye bizzat gelmediği veya gelip de yemini iade etmediği yahut yemini eda etmekten kaçındığı takdirde, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı yazılır.” (HMK m. 228/II).

⁴² “Yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır.” (HMK m. 229/I).

⁴³ “(1) Taraflardan birinin yargılamaya katılmaması hâlinde aşağıdaki hükümler uygulanır:

- Davacı, geçerli bir neden göstermeksizin dava dilekçesini süresi içinde vermezse; dava dilekçesi usulüne uygun değilse ve eksiklik hakem veya hakem kurulunca belirlenecek süre içinde giderilmezse, hakem veya hakem kurulu tahkim yargılamasına son verir.
- Davalı, cevap dilekçesini vermezse; bu durum davacının iddialarının ikrarı veya davanın kabulü olarak değerlendirilmeyip yargılamaya devam edilir.
- Taraflardan biri, geçerli bir neden göstermeksizin duruşmaya katılmaz veya delillerini sunmaktan kaçınırsa; hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasına devam ederek mevcut delillere göre karar verebilir.” (HMK m. 430).

1.4.1. İkrar Beyanı

İkrar, tek taraflı irade beyanıyla, mahkemeye yönelik olarak, herhangi bir makamın veya kimsenin kabulüne bağlı olmadan, karşı tarafın yokluğunda dahi yapılabilen, bilgi açıklaması içeren bir beyandır⁴⁴. Lehine ikrarda bulunulan tarafın, ikrar beyanına karşı koyması ikrarı geçersiz kılmayacağı gibi ikrar eden kimse de, beyanında mutlaka ikrar terimini kullanmak zorunda değildir⁴⁵.

İkrar bir bilgi beyanıdır⁴⁶. Beyanda bulunan kimsenin ikrar kastı veya ikrar niyeti ile hareket etmiş olup olmamasının bir önemi yoktur⁴⁷. Özel bir ikrar iradesinin aranmaması, ikrar beyanında bulunan kimsenin iradesine uygun olmasa bile ikrara konu olan vakıaların çekişmesiz hale gelmesi sonucunu doğurur⁴⁸.

İkrar beyanı sözlü veya yazılı şekilde yapılabilir⁴⁹.

İkrar beyanı, kural olarak açık ve anlaşılabilir olmalıdır. Susmanın ikrar teşkil ettiği haller, bu durumun istisnasıdır. İkrar beyanı, herhangi bir şüpheye mahal bırakmamalıdır; şüphenin olduğu beyanlar, ikrar olarak nitelendirilmez⁵⁰.

⁴⁴ KİRAZ, s. 57.

⁴⁵ KİRAZ, s. 57.

⁴⁶ H. Yavuz ALANGOYA, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Nemaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001, s. 274. “Davacı kiracının dava dilekçesinde yaptığı açıklamalara bakılırsa, davacı kiracı ile davanın ihbar edildiği, Hasan arasında bir ortaklık ilişkisinin bulunduğunu, davacının da ikrar ettiği görülmektedir. Dava dilekçesindeki ayrıntılı ikrar beyanı karşısında davalıdan ayrıca yazılı bir delil istenemez” (**Yargıtay 14. Hukuk Dairesi**, E. 2007/109, K. 2007/1117 ve T. 12.02.2007).

⁴⁷ KİRAZ, s. 57.

⁴⁸ Erdal TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, **Batıder**, C. XIX, S. 3, ss. 115-133, Ankara, 1998, s. 119.

⁴⁹ Kanunda, ikrar farazîyesi olarak da adlandırılabilen ve hiçbir şekilde beyan gerektirmeyen sükûtun ikrar teşkil ettiği haller istisnadır (KİRAZ, s. 58).

⁵⁰ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 214. Örneğin, “somut olayı değerlendirdiğimizde, davacının bu yerin mer’ a olmadığı tapu ve zilyetliğe dayalı olarak mülkiyet hakkına sahip olduğu iddiası üzerinde hiç durulmadan, yukarıda kendisini bağlamayacağı ve ikrar olarak kabul edilemeyeceği açıklanan bir beyanı gerekçe yapılarak, hiçbir araştırma ve inceleme yoluna gidilmeden ve davacıya hakkını yargı yeri önünde savunma imkanı verilmeden davanın görülebilme imkanının olmadığı gerekçesiyle reddedilmesi adil yargılama hakkına aykırı olup, isabetli olmamıştır” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2003/7-438, K. 2003/463 ve T. 02.07.2003).

1.4.2. İkrarın Konusu

Medenî yargılama hukuku bakımından ikrara konu olabilecek maddi vakıalar, hakkın veya hukukî durumun meydana gelmesine esas olan ve tarafların iddia ve savunmalarına dayanak teşkil eden vakılardır. Diğer bir ifadeyle, sadece tarafların iddia ve savunmalarını dayandırdıkları maddî vakıalar ikrara konu teşkil edebilir. Örneğin, zilyetliğin geçirilmesi (teslim), kira sözleşmesinin varlığı, satış, mülkiyet, vekalet, ödünç alınan paranın verilmesi, borçluya süre (mehil) tanınması gibi⁵¹.

İkrara konu olabilecek maddi vakıaların çekişmeli bir vakıa olmasının yanında, ikrar eden tarafın aleyhine hukukî sonuçlar doğurabilecek bir vakıa olması gerekir⁵². Taraflardan birinin kendi lehine hukukî sonuç doğurabilecek bir maddi vakıanın doğruluğunu beyan etmesi ikrar değildir⁵³. Tarafın aleyhine de olsa kendiliğinden bir vakıanın doğruluğunu savunmasına kuvvet vermek amacıyla bildirmişse, bu beyan ikrar olarak değil, savunmanın bir parçası olarak değerlendirilmelidir⁵⁴.

İmkânsız vakıalar ile doğru olmadığı açık olan vakıalar, ikrara konu teşkil edemez⁵⁵. Karşı tarafça ileri sürülmemiş bir vakıanın doğru olduğunun bildirilmesi ikrar değildir, ikrardan söz edilebilmesi için, önce lehine ikrar yapılacak tarafın bir vakıa ileri sürmüş olması, bunun üzerine diğer tarafın ileri sürülen vakıanın doğru olduğunu bildirmesi gerekir⁵⁶.

Taraflardan birinin, kendisi ile ilgili olmayan, üçüncü bir kişiye ilişkin vakıanın doğru olduğunu bildirmesi ikrar değildir. Üçüncü kişilere ilişkin bu vakıalar, ikrara konu teşkil etmez⁵⁷.

⁵¹ KİRAZ, s. 59; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2039.

⁵² KİRAZ, s. 60.

⁵³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2038; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 116; BİLGE ve ÖNEN, s. 511.

⁵⁴ OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 13; KİRAZ, s. 60.

⁵⁵ KİRAZ, s. 60.

⁵⁶ KİRAZ, s. 60; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2038; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 554.

⁵⁷ KİRAZ, s. 61.

Yine, hukukî sebepler (hukukî nitelendirmeler, hukukî iddialar), ikrara konu oluşturamaz. İkrarın konusunu, ancak karşı tarafın ileri sürdüğü vakıalar oluşturabilir⁵⁸. Hâkim ileri sürülen vakıalara uygulanacak hukuk kurallarını bilmek, araştırmak durumundadır. Taraflar, belli bir hukukî sebep bildirmiş olsalar bile, hâkim onların hukukî nitelendirmeleri ile bağlı olmadan uygulanacak hukuk kurallarını kendiliğinden araştıracaktır (HMK m. 33). Fakat, herkesin kullandığı ve anlamı herkesçe bilinen hukukî nitelendirmeler onların dayanağı olan maddi vakıaları kapsamak üzere ikrar olunabilir⁵⁹.

İkrarın konusu tarafların iddia ve savunmalarını dayandırdıkları maddî vakılardır ve davayı kabul ile benzerlik gösterdiği noktalar ise; çoğu zaman ikrar terimi yerine kabul teriminin kullanılması ve iddiaya konu olan vakıalara ve bu vakılardan ortaya çıkan sonuca rıza gösterilmesi, doğrulanmasıdır⁶⁰. Ancak davayı kabul ve ikrar birbirinden farklı kavramlardır. HMK m. 308 uyarınca davayı kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir. Bu durumda davayı kabul yalnızca davalı tarafından yapılabilecekken, ikrar hem davalı hem de davacı tarafından yapılabilir. Yine HMK m. 308 ifadesinden anlaşılacağı gibi davayı kabulün konusu talep sonucu iken, ikrarın konusu talep sonucu değil, uyuşmazlık konusu vakıaya da vakılardır. Ayrıca davayı kabul davaya son veren taraf işlemleri arasında düzenlenmiştir ve bu yönüyle davalının davayı kabul etmesiyle dava kısmen veya tamamen sona ererken; ikrarda yalnızca ikrar konusu vakıalar çekişmeli olmaktan çıkar ve dava sona ermez. Davayı kabulün vekil tarafından yapılabilmesi için vekaletnamesinde bu konuda özel yetkinin bulunması gerekirken (HMK m. 74), vekilin müvekkili adına ikrarda bulunabilmesi için özel bir yetkiye ihtiyaç görülmemiştir. Davalı, davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar yani Yargıtay'da temyiz ve

⁵⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2039; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 115; KİRAZ, s. 61.

⁵⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2039; KİRAZ, s. 61. Örneğin, “davalı Cumhuriyet Savcılığında alınan ifadesinde ‘...O tarihe kadar yapmış olduğu ödemeleri hesapladım... YTL anapara oluyordu. Farkı ödemeye yanaşmadı. Ben yasal faizi ile birlikte anaparasını iade etmeyi teklif ettim Onu da kabul etmedi...’ şeklinde beyanda bulunmuştur. Davalının Cumhuriyet Savcılığında alınan bu ifadesi ikrar niteliğindedir” (Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2013/910, K. 2013/3453 ve T. 08.03.2013).

karar düzeltme aşamalarında davayı kabul mümkündür. Ancak ikrar bakımından aynı durum söz konusu değildir, yalnızca ilk derece mahkemelerinde ikrar yapılabileceği kabul edilmiştir⁶¹.

1.4.3. İkrarın Yapıldığı Yer

Yapıldığı yer bakımından ikrar mahkeme içi ikrar ve mahkeme dışı ikrar olmak üzere ikiye ayrılır. İkrarın yapıldığı yere göre ayrıma gidilmesinin nedeni ise kanunun bu iki ikrar türüne farklı sonuçlar bağlamış olmasıdır.

Görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak hâkim önünde veya dava evrakında yapılan ikrar mahkeme içi ikrardır. *“Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez”* şeklindeki HMK m. 188/I düzenlemesinden anlaşılmaktadır ki kanunda açıkça düzenlenmiş olan ikrar, mahkeme içi ikrardır.

Görülmekte olan davanın yargılaması dışında (sulh görüşmeleri sırasında, karşı tarafa yazılan bir mektupta, idari makamlara verdiği dilekçelerde, başka kimseler huzurunda) yapılmış olan ikrar ise mahkeme dışı ikrar olarak nitelendirilmektedir.

İkrar, yalnızca hükmün verildiği mahkemede ve hüküm verinceye kadar yapılabilir⁶². Dolayısıyla temyiz ve karar düzeltmede yapılan ikrar, ikrara bağlanan hukuki sonuçları doğurmaz. Yargıtay’da temyiz ve karar düzeltme aşamalarında yeni vakıalar ve yeni deliller getirilemeyeceği için, söz konusu vakıalar ile ilgili ikrar da söz konusu olamayacaktır⁶³.

Mahkeme içi ve mahkeme dışı ikrar ile ilgili detaylı bilgi “ikrar türleri” başlığı altında verilmektedir.

⁶⁰ KİRAZ, s. 101.

⁶¹ POSTACIOĞLU, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, s. 478; KİRAZ, s. 107.

⁶² KİRAZ, s. 107.

⁶³ KİRAZ, s. 107.

1.4.4. İkrarda Bulunabilecek Kişiler

İkrar, davacı veya davalı tarafından veya onların yetkili temsilcileri tarafından yapılabilir. Davanın tarafları dışında üçüncü bir kişinin beyanı ikrar olarak değil, şartları haiz ise tanık beyanı olarak kabul edilir⁶⁴.

Bu noktadan hareketle, ikrarda bulunabilecek kişiler; davanın tarafları ve temsilciler, dava arkadaşları ve davaya müdahil olarak katılanlar ayrımına göre incelenecektir.

1.4.4.1. Davanın Tarafları ve Temsilciler

İkrarda, davanın tarafları ve davadaki temsilciler, birbirinden farklı özelliklerini haizdirler. Bu ikili ayrım çerçevesinde, taraflar ve temsilciler kavramlarını irdelemek gerekir.

1.4.4.1.1. Taraflar

İkrar, ister delil olarak ister bir usulî işlem olarak nitelendirilsin, ikrarda bulunabilecek kimseler (davacı veya davalı tarafın) dava ehliyetine sahip olması gerekir. Zira, delil olarak ikrar, dava sonucunda verilecek olan hükmü doğrudan etkileyecek; usul işlemi olarak ise taraflarda usulî işlem yapma ehliyeti aranılacaktır⁶⁵.

Davanın her iki tarafı karşılıklı olarak ileri sürdükleri ve iddia veya savunmalarına konu yaptıkları vakıaları ikrar edebilirler. Bu çerçevede, tarafın davacı veya davalı olması önem taşımaz.

Bununla birlikte, ispat yükü kendisine düşmeyen tarafın, ispat yükü kendisine düşen tarafın ileri sürdüğü vakıaları doğrular şekilde beyanda bulunması ikrar değildir. Çünkü, ikrardan bahsedebilmek için ispat yükü kendisine düşmeyen tarafın, ispat yükü

⁶⁴ KİRAZ, s. 63.

⁶⁵ KİRAZ, s. 77.

kendisine düşen tarafça ileri sürülüp de, onun tarafından henüz ispat edilememiş olan vakıayı kabul etmiş olması gereklidir⁶⁶.

İkrarda bulunabilecek kimselerin belirlenmesinde; Medeni Hukuk'taki, "hak ehliyeti" ve "fiil ehliyeti" ile Medeni Usul Hukuku'ndaki "taraf ehliyeti" ve "dava ehliyeti" kavramlarına değinmek gerekir.

Genel anlamıyla "hak ehliyeti" (kişinin hak sahibi olabilme iktidarı), "kişi olma" niteliğinin karşılığı olarak, doğumla birlikte kazanılan ve kişilikten ayrılması mümkün olmayan bir ehliyet olduğundan, kişiliğin içeriğinin en başta gelen unsuru haklara ve borçlara sahip olabilme iktidarı sağlar⁶⁷.

Hak ehliyeti, hak süjesinin hakları bulunabileceğini ve borçlara sahip olabileceğini ifade eder; yani hak süjesinin haklara ve borçlara sahip olma imkanını içerir. Hak ehliyeti kişiliğin çekirdeğini oluşturur⁶⁸. Bu itibardır ki, hak ehliyeti iki yönlü bir içeriğe sahiptir: Kişilerin haklara sahip olabilme iktidarı (hak ehliyeti aktif yönü) ve borçlara sahip olabilme iktidarı (pasif yönü)⁶⁹.

Hak ehliyeti, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)'nunda yerini bulmaktadır. Buna göre, her insanın hak ehliyeti vardır (TMK m. 8/I) ve bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler (TMK m. 8/II). Bu tanımlama hak ehliyetinin iki temel ilkesini belirlemektedir: "Genellik" ve "eşitlik".

Genellik ilkesine göre, hak ehliyetine sahip olabilmek için, hukuk karşısında kişilik kazanmış olmak yeterlidir. Zira hak ehliyeti tıpkı kişilik gibi "doğumla başlar" ve "ölümle ortadan kalkar". Sağ doğmak şartıyla her insan, doğuştan itibaren hak ehliyetine

⁶⁶ KİRAZ, s. 77.

⁶⁷ Jale AKİPEK, Turgut AKINTÜRK ve Derya ATEŞ-KAHRAMAN, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku (Birinci Cilt)**, Beta Yayın Dağıtım AŞ., Dokuzuncu Bası, İstanbul, Eylül 2012, s. 267.

⁶⁸ Kemal OĞUZMAN, Özer SELİÇİ ve Saibe OKTAY-ÖZDEMİR, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, Filiz Kitabevi, 9. Bası, İstanbul, Ocak 2009, s. 38.

⁶⁹ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 268.

de sahip olur⁷⁰. Diğer bir ifadeyle her doğan insanın, insan olarak, genel bir şekilde hak ehliyetine sahip olması gerekir⁷¹. Hatta sağ doğmak şartıyla kendisine gebe kalınmış olan çocuk (cenin) dahi hak ehliyetinin ana rahmine düştüğü andan itibaren kazanmış olur⁷².

Hak ehliyetinde eşitlik ilkesi ise, kural olarak, kişi olmak bakımından insanlar arasında herhangi bir din, dil, ırk, cinsiyet, renk, sosyal sınıf, düşünce, yabancılık vb. konularda farklılık yaratılmamasını anlatır⁷³. Buna göre, bütün insanlara tanınmış olan hak ehliyeti, herkes için aynı olmalıdır⁷⁴. Ancak, bu noktada belirtmek gerekir ki, eşitlik ilkesi mutlak bir nitelik taşımamaktadır. Hukukî anlamda eşitlik, aynı durumdakiler, arasında eşitliği ifade eder. Nitekim, durumları farklı olanların, farklı esaslara tâbi tutulduğu hâller görülebilir ki, hukukumuzda kişiler arasında, yaştan (TMK m. 12, 124, 307, 341, 413, 454 ve 502-503), cinsiyetten (TMK m. 132, 187, 286 ve 295), sağlıktan (TMK m. 125), şeref ve haysiyetten (TMK m.418/2 ve 536), vatandaş olup olmamadan (Tapu K. m. 36, Köy K. m. 8, Turizm Endüstrisini Teşvik K. m. 8, Askerî Memnu Mıntıklar K. m. 1/A) kaynaklanan çeşitli farklılıklar mevcuttur. Bu nedenle, eşitlik ilkesinden söz ederken “hukuk düzeninin sınırları içindeki” eşitlikten bahsedilir⁷⁵.

Medeni Usul Hukuku’nda “taraf ehliyeti”, davada taraf olabilme, usûlî hukukî ilişkinin süjesi olabilme ehliyetidir. Taraf ehliyetine sahip olan kişi davada davacı veya davalı olabilecektir ki, bu yönüyle taraf ehliyeti, usûlî bir kavramdır. Taraf ehliyetine sahip olabilme için Medenî Hukuk’taki hak ehliyetine sahip olmak gerekir⁷⁶. Diğer bir ifadeyle, Medeni Hukuk’taki hak ehliyeti (medeni haklardan istifade ehliyeti), Medeni Usul Hukuku’ndaki taraf ehliyetini ifade eder⁷⁷. Nitekim HMK m. 50’de taraf ehliyeti,

⁷⁰ Aydın ZEVLİLİLER, **Giriş ve Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku**, Savaş Yayınları, 4. Basım, Ankara, Ekim 1995, s. 189.

⁷¹ Hüseyin HATEMİ, **Kişiler Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 2001, s. 23.

⁷² AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 271.

⁷³ Mustafa DURAL ve Tufan ÖĞÜZ, **Türk Özel Hukuku-Kişiler Hukuku (Cilt II)**, Filiz Kitabevi, 7. Bası, İstanbul, Aralık, 2004, s. 37-38.

⁷⁴ Bilge ÖZTAN, **Şahsın Hukuku-Hakiki Şahıslar**, Turhan Kitabevi, 8. Bası, Ankara, 1999, s. 39.

⁷⁵ Mehmet AYAN ve Nurşen AYAN, **Kişiler Hukuku**, Mimoza Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı, Konya, Aralık, 2011, s. 20.

⁷⁶ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 294.

⁷⁷ MUŞUL, s. 104.

medenî haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir, şeklinde belirtilmiştir (HMK m. 50). Buna göre tüm insanlar, hak ehliyetine ve dolayısıyla taraf ehliyetine sahiptir. Bir yaşındaki bebek, temyiz kudretine sahip olmayan bir kişi veya henüz reşit olmamış kişi dahi taraf ehliyetine sahiptir⁷⁸.

Taraf ehliyeti dava şartıdır. Bu husus, davanın her aşamasında hâkim tarafından incelenebilir ve taraflar da davanın sonunu kadar bunu ileri sürebilirler⁷⁹.

Taraf ehliyeti aynı zamanda usûl işleminin geçerlilik koşuludur. Bu eksik ise yapılan işlem geçerli değildir, ancak bu geçersizlik iyileştirilebilir⁸⁰. Örneğin, taraf ehliyeti davanın başında mevcut iken daha sonra ortadan kalkmışsa bu durumda dava hemen reddedilmez, hâkimin, diğer tarafa, tarafın mirasçılara karşı davaya devam edebilmesi için süre vermesi gerekir. Yine, taraf ehliyetinin olmamasına rağmen, bir hüküm verilmişse, verilen hükümdeki bu eksiklik kanun yollarına başvurularak iptal edilebilir, ancak hükmün kesinleşmesi hâlinde gidilebilecek, olağanüstü kanun yolu yoktur⁸¹.

Her insan hak ehliyetine sahiptir, ancak herkes, sahip olduğu bu hakları bizzat kullanamadığı gibi, borçlarını da bizzat yerine getiremez. Diğer bir ifadeyle, herkes bizzat kendi fiil ve işlemleriyle kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratma iktidarına sahip değildir⁸² ki, bunları yapabilmek için diğer bir ehliyete, “fiil ehliyeti”ne sahip olmak gerekir. Bu noktada önemli olan, herhangi bir şekilde hak kazanma veya borç altına girme değil, bunları o kimsenin kendi fiilleriyle gerçekleştirebilme yeteneğidir⁸³.

Fiil ehliyeti (kişinin sahip olduğu hakları bizzat kullanabilme iktidarı), gerçek kişilerin az çok belli bir olgunluğa erişmiş olmasıyla kazanacağı bir ehliettir ve

⁷⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 294.

⁷⁹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 294.

⁸⁰ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 294.

⁸¹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 297-298.

⁸² AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 279-280.

⁸³ Ergun ÖZSUNAY, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 30.

kapsamı kişinin olgunluk düzeyine göre değişiklikler gösterir (örneğin, ayırt etme gücüne sahip olmayanlarda hiç bulunmayabilir)⁸⁴. Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir (TMK m. 9/I). Bir kimsenin kendi fiilleriyle haklar yaratabilmesi veya borçlar yüklenebilmesi için kanunen üç temel şarta sahip olması gerekir: “Ayırt etme gücü”, “erginlik” ve “kısıtlı olmama”.

Fiil ehliyetinin olumlu şartlarından ayırt etme gücü (temyiz kudreti, sezginlik)⁸⁵, doğal ve en önemli şart olup⁸⁶, kişinin belli bir aklî olgunluğa erişmiş olduğunu gösterir⁸⁷. Bu güce sahip bulunmak şartıyla⁸⁸ kişi, henüz kanunun öngördüğü belli yaşa gelmemiş olsa veya hâlen kısıtlanmış bulursa dahi, kendi fiilleriyle lehine bir takım hakları ve aleyhine bir takım borçları yaratabilme ehliyetini kazanmış olur⁸⁹. Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır (TMK m. 10), ancak ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur (TMK m. 14). Bununla birlikte yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, ayırt etme gücüne sahiptir (TMK m. 13). Bununla birlikte, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler (TMK m. 16/I), ancak haksız fiillerinden sorumludurlar (TMK m. 16/II).

Fiil ehliyetinin olumlu şartlarından biri de, belli bir olgunluğa (yaş düzeyine) erişmiş bulunmak⁹⁰, yani ergin olmak (reşit olmak)’tır. Denilebilir ki erginlik, belirli bir yaşa gelme ya da kanunen o yaşa gelmiş sayılmadır⁹¹. Fiil ehliyetine tam anlamıyla

⁸⁴ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 267.

⁸⁵ Ayırt etme gücünün iki unsuru vardır: İdrak (bilinç) ve irade (ÖZSUNAY, s. 34). Detaylı bilgi için bkz. DURAL ve ÖĞÜZ, s. 54.

⁸⁶ ZEVKLİLER, s. 203.

⁸⁷ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 286.

⁸⁸ Akla uygun biçimde davranmanın kesin ölçülerini verme imkanı yoktur (OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 49). Nitekim, kavramın belirlenmesinde psikolojik faktörler rol oynamaktadır (ÖZSUNAY, s. 34). Bu noktada hâkim, her bir somut olayda subjektif şartları göz önüne alarak buna karar verir (ÖZTAN, s. 68).

⁸⁹ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 286.

⁹⁰ OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 57.

⁹¹ DURAL ve ÖĞÜZ, s. 49.

sahip olabilmek için, kişinin ruhen ve fikren belli bir gelişim aşamasına erişmiş bulunması gerekir ve insanların genellikle belli bir yaşa geldikten sonra ruhî ve fikrî gelişim düzeyine ulaştıklarını göz önünde tutan kanun koyucular, bu konuda bir yaş sınırı saptamışlardır⁹². Erginlik, on sekiz yaşını doldurulmasıyla başlar (TMK m. 11/I) ve evlenme kişiyi ergin kılar (TMK m. 11/II). Yine on beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir (TMK m. 12).

Fiili ehliyetinin, üçüncü ve olumsuz şartı, kısıtlanmamış olmaktır⁹³. Bir kişinin kısıtlı olmaması; kişinin bir fiilinin TMK m. 405-408 hükümlerinde öngörülen sebeplerden birine dayandırılarak, mahkeme kararıyla kısmen veya tamamen kaldırılmamış olmasını gerektirir. Buna göre bir kişinin kısıtlanma sebepleri; akıl hastalığı veya akıl zayıflığı (TMK, m. 405), savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (TMK, m. 406), bir yıldan fazla özgürlüğü bağlayıcı bir ceza (hapis) ile hüküm giyme (TMK, m. 407) ve isteğe bağlı kısıtlama (TMK, m. 408) olarak belirlenmiştir.

Ergin bir kimsenin kısıtlanması, onun kısıtlamasına karar verilmesi ile olur⁹⁴. Bu noktada belirtmek gerekir ki, sadece ergin olan kişiler kısıtlanabilir, çünkü küçükler zaten tam fiil ehliyetine sahip bulunmadıkları için kısıtlanmalarına lüzum yoktur⁹⁵. Kısıtlıya, kendisi adına hukukî işlemler yapmak, yani onu üçüncü kişilere karşı temsil etmek üzere bir yasal temsilci atanır. Kısıtlıyı temsil edecek, mallarını yönetecek ve gerektiğinde onu gözetecek olan bu yasal temsilciye “vasi” denir (TMK m.413)⁹⁶.

Medeni Usul Hukuku’nda “dava ehliyeti”, medenî hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir (HMK m. 51). Dava ehliyeti, bir kimsenin bir davayı bizzat veya yetkili

⁹² AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 294.

⁹³ ZEVLİLER, s. 232.

⁹⁴ OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 62.

⁹⁵ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 300.

⁹⁶ Bu noktada tüzel kişilerin, fiil ehliyetini de değerlendirmek gerekir. Tüzel kişiler, kanunda öngörülen organlara sahip olmaları durumunda, organları vasıtasıyla fiil ehliyetini kazanırlar (MK, m. 47, 49). Tüzel kişi adına dava açma veya tüzel kişi aleyhine açılan davalarda, tüzel kişiyi temsil etme yetkisi, yetkili organlarca gerçekleştirilir. İşte bu yetkili organların yapacağı ikrar beyanları, tüzel kişiler için geçerli ve mahkeme içi ikrar olarak hüküm ifade eder (KİRAZ, s. 79).

kılacağı bir -iradi- temsilci (vekil) aracılığıyla takip etme ve usul işlemlerini yapabilme ehliyetidir⁹⁷. Diğer bir ifadeyle, dava ehliyetine sahip olan, davayı yürütebilir, usûl işlemleri yapabilir. Dava ehliyeti, taraflara ilişkin dava şartlarından biridir. İkrarda bulunabilecek kimselerin tayininde dava ehliyetini açıklarken, Medenî Hukuk'un fiil ehliyetine ilişkin ayırımlarına paralel birtakım ayırımlar yapmak gerekir⁹⁸.

Kim fiil ehliyetine sahipse, dava ehliyetine de sahiptir⁹⁹. Denilebilir ki, bir davada usul hukuku işlemleri yapma ehliyeti olan dava ehliyeti, fiil ehliyetinin bir türüdür¹⁰⁰. Yani, Medeni Hukuk'taki fiil ehliyeti (medenî hakları kullanma ehliyeti), Medeni Usul Hukuku'nda dava ehliyetini ifade eder¹⁰¹. Buna göre ergin olan ve temyiz kudretine sahip olan kişiler, fiil ehliyetine ve dolayısıyla dava ehliyetine de sahiptirler. Bu kişiler, kendiler doğrudan davada yer alıp usûl işlemleri yapabilirler veya bir vekil tayin edebilirler¹⁰².

Fiil ehliyetine sahip olabilmek için, kişinin ayırt etme gücünün bulunması, ergin olması ve kısıtlı bulunmaması şarttır. Böylece, ayırt etme gücüne sahip ve ergin olan ve aynı zamanda kısıtlı da bulunmayan kişiler, tam anlamıyla fiil ehliyetine sahip yani “tam ehliyetli” olurlar (TMK m. 10). Tam ehliyetliler, fiil ehliyetinin içeriğine giren bütün hukuki işlem ehliyetleri tamdır, diğer bir ifadeyle bu kişiler -hukuk düzeninin emredici hükümlerine (TMK m. 23 ve TBK m. 26-27) ters düşmemek kaydıyla- her türlü hukukî işlemi bizzat yapabilmeyi ve bütün haklarını bizzat kullanabilmeyi haizdirler¹⁰³. Tam ehliyetlilerin dava ehliyetleri açısından da herhangi bir sınırlama yoktur. Nitekim tam ehliyetliler, bizzat dava açıp yürütebilecekleri gibi, doğrudan doğruya kendileri aleyhine de dava açılabilir¹⁰⁴. Yine verdikleri her türlü zarardan sorumludurlar¹⁰⁵. Şüphesiz ki,

⁹⁷ BİLGE ve ÖNEN, s. 228; Saim ÜSTÜNDAĞ, **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 291.

⁹⁸ KİRAZ, s. 77.

⁹⁹ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 298-299.

¹⁰⁰ POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 205, 210.

¹⁰¹ MUŞUL, s. 105.

¹⁰² PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 299.

¹⁰³ ZEVKLİLER, s. 235.

¹⁰⁴ AYAN ve AYAN, s. 31; MUŞUL, s. 105.

¹⁰⁵ OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 68.

tam ehliyetlilerin davalarını bir temsilci aracılığıyla yürütmeleri de mümkündür. Tam dava ehliyetine sahip olanlar, taraf olarak geçerli şekilde ikrarda bulunabilirler¹⁰⁶.

“Tam ehliyetsizler”, yani fiil ehliyetine mutlak surette sahip bulunmayanlar ise, TMK m. 13 hükmünde sayılan sebeplerden dolayı akla uygun davranma yeteneğinden, yani ayırt etme gücünden yoksun bulunan kişilerdir ki bu kişilerin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz (TMK m. 15). Tam ehliyetsizleri ilgilendiren hukukî işlemlerin kanuni temsilci (veli veya vasi) tarafından yapılması gerekir¹⁰⁷. Aksi takdirde, türü ne olursa olsun yapılan işlem kesin hükümsüz (bâtil) olur¹⁰⁸. Tam ehliyetsizlerin taraf olduğu davalarda kanuni temsilcinin yapacağı usul işlemleri ve bu arada ikrar beyanı geçerlidir, ancak kendilerinin yaptıkları ikrar beyanları hiçbir hüküm doğurmaz¹⁰⁹.

Fiil ehliyetinin doğal ve en önemli şartı, ayırt etme gücüne sahip olmaktır. Bu güce sahip olan bir kimse küçük veya kısıtlı olsa bile, akla uygun biçimde hareket etme gücüne sahip bulunduğundan, az veya çok oranda kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilecek durumdadır. Fakat kendisinden fiil ehliyetinin diğer şartlarından biri (erginlik veya kısıtlı olmama şartları) mevcut olmadığından, fiil ehliyetine tam olarak sahip olamaz ve bu durumda kanunen “sınırlı ehliyetsiz” sayılır¹¹⁰. Sınırlı ehliyetsizler; ayırt etme gücüne sahip küçükler ve ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar olarak, bazı hususlardaki ehliyetsizlikleri sınırlandırılmış şekilde¹¹¹, TMK m. 16’da tanımlanmışlardır. Buna göre, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler (TMK m. 16/I). Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. Yine ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar haksız fiillerinden sorumludurlar (TMK m. 16/II). Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, dava ehliyetine sahip olmadıkları davalarda kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler ki,

¹⁰⁶ KİRAZ, s. 77.

¹⁰⁷ ZEVKLİLER, s. 290; DURAL ve ÖĞÜZ, s. 71.

¹⁰⁸ AYAN ve AYAN, s. 46; DURAL ve ÖĞÜZ, s. 63.

¹⁰⁹ KİRAZ, s. 78.

¹¹⁰ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 319-320; ZEVKLİLER, s. 249.

¹¹¹ OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 77; DURAL ve ÖĞÜZ, s. 77.

bu kanuni temsilciler tarafından yapılan ikrarlar, mahkeme içi ikrar olarak hüküm doğurur¹¹².

“Sınırlı ehliyetliler” ise, ergin ve ayırt etme gücüne sahip bulunan ve aynı zamanda da kısıtlı olmayan kişilerdir ki, bu itibarla bu kişiler esasen fiil ehliyetine tam olarak sahiptirler¹¹³. Ancak, bu kişiler özel durumları gereği, ya kendilerinin ya da rızası gereken kişinin korunması düşüncesiyle, kanundan ötürü belli sayıdaki işlemleri ancak başka bir kişinin o işleme rıza göstermesi veya olumlu görüş bildirmesi üzerine yapabilirler¹¹⁴. Sınırlı ehliyetliler grubunu “kendilerine yasal danışman atanmış olanlar” oluşturur. Sınırlı ehliyetlilerin hukuka aykırı fiillerden sorumlu olma ehliyeti tamdır. Bir sözleşmeyle üstlendikleri borçları hiç veya gereği gibi yerine getirmemelerinin sonucuna katlanmak zorunda oldukları gibi, haksız fiilleriyle sebep oldukları zararları da tazmin etmek zorundadırlar¹¹⁵. Sınırlı ehliyetlilerin, kanuni müşavirin iznine tabi olmayan işlemler hakkında yaptıkları ikrar beyanları geçerlidir¹¹⁶.

Sınırlı ehliyetliler için, kural olarak, sınırlı dava ehliyeti yoktur. Sınırlı fiil ehliyetine sahip kişiler dava ehliyetine sahip olmadıklarından, dava ehliyetini ancak kanuni temsilcileri aracılığıyla kullanırlar¹¹⁷. Ancak temyiz kudretine sahip küçük veya temyiz kudretine sahip kısıtlı (mahcur), kişilik haklarıyla ilgili hakları kullanmakta kanuni temsilcilerinin iznini almak zorunda değildirler¹¹⁸.

1.4.4.1.2. Temsilciler

Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını, kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir (HMK m. 71/I). Temsilci taraf olmayıp, taraf adına hareket eden yani davayı taraf adına yürüten kişidir¹¹⁹. Davada tarafların temsili, özel hukuktaki

¹¹² KİRAZ, s. 78.

¹¹³ ZEVKLİLER, s. 235.

¹¹⁴ AKİPEK, AKINTÜRK ve ATEŞ-KAHRAMAN, s. 334.

¹¹⁵ AYAN ve AYAN, s. 34.

¹¹⁶ KİRAZ, s. 78.

¹¹⁷ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 299; DURAL ve ÖĞÜZ, s. 91; OĞUZMAN, SELİÇİ ve OKTAY-ÖZDEMİR, s. 78; ÖZTAN, s. 104; ÖZSUNAY, s. 47.

¹¹⁸ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 299.

¹¹⁹ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 320.

temsilin usuli bir şeklidir. Medenî Hukuk'taki gibi temsil; “kanuni temsil” ve “iradi temsil” olabilir.

Belirtildiği gibi, ayırt etme gücü olmayan kişiler ile ayırt etme gücüne sahip küçüklerin ve kısıtlılar (istisnalar dışında), dava ehliyetine sahip değildirler. İşte dava ehliyeti bulunmayan bu kişiler, taraf oldukları davalarda, kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler¹²⁰ ki, bu duruma, “kanuni temsil” denir.

Dava ehliyeti olmayan bir kişi adına, kanuni temsilcisi tarafından dava açılır ve bu halde, dava dilekçesinde davacı (taraf) olarak dava ehliyeti bulunmayan kişi (küçük veya mahcurun) ile temsilcisi olarak kanuni temsilcisi belirtilir (HMK m. 119/ç-h). Yine dava ehliyeti olmayan bir kişiye (küçüğe veya mahcura) karşı açılan davada da, davalı (taraf) olarak dava ehliyeti olmayan kişi (küçük veya mahcurun) ile temsilcisi olarak kanuni temsilcisi belirtilir¹²¹.

Görüleceği gibi, kanuni temsilci davada taraf değildir; taraf, kanuni temsilci tarafından temsil edilen küçük veya mahcurdur. Bu nedenle, kanuni temsilci tarafından (veya kanuni temsilciye karşı) yapılan usul işlemleri, taraf (küçük veya mahcur) hakkında hüküm ifade eder¹²². Kanuni temsilcinin taraf olmaması, onun tanık veya fer'i müdahil olmasına imkân vermez ve yine kanuni temsilci, taraf gibi, hâkimi reddedebilir, isticvap edilebilir veya yemin teklif edebilir¹²³. Türk hukukunda kanuni temsilciler, “veli”, “vasi” ve “kayyım” olmak üzere üçe ayrılır.

Ergin olmayan (küçük) çocuklar üzerinde velayet hakkına sahip kişilere, veli denir. Velayet hakkı, ya annede ve/veya babada ya da evlat edinen kişidedir. Velâyet hakkına sahip ana ve baba (TMK m.335), çocuğun taraf bulunduğu davalarda, çocuğu temsil eder (TMK m.342)¹²⁴. Bununla birlikte, ana ve babaya ait olan haklar ve

¹²⁰ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 222.

¹²¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 222.

¹²² KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 222.

¹²³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 321.

¹²⁴ Bu noktada, velayetin ana babadan birinde veya ana ve babada birlikte olmasına göre bir ayırım yapmak gerekir: (a) Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar (TMK m. 36/I), yani

yükümlülükler, evlât edinmekle birlikte, evlat edinene geçer (TMK m. 314/I) ki böylelikle evlât edinen, (küçüğün) evlâtlığın velisi olur. Bu noktada, velinin çocuğu davada temsil etmesi hükümleri, aynı şekilde velisi sıfatıyla evlat edinen için de geçerlidir.

Vasi, vesayet altındaki küçük veya mahcur kişiyi, bütün hukuki işlemlerinde temsil eder (TMK m. 448/I). Vasinin vesayeti altındaki kişi adına dava açıp takip edebilmesi (veya vesayeti altındaki kişiye karşı açılan davayı takip edebilmesi) için, vasiye sulh hukuk mahkemesi tarafından izin (husumet izni) verilmiş olması gerekir (TMK 462/VIII)¹²⁵.

Velayet ve vesayet altındaki kişi adına davada temsil yetkisi tanınmış olan veli veya vasi, kanun temsilin bir sonucu olarak, temsil olunan adına ikrarda bulunabilir ve bu ikrar, velayet ve vesayet altındaki kimseler hakkında hüküm ifade eder¹²⁶.

Kendisine kayyım tayin edilen kişi (velâyet ve vesayet altında değilse), fiil (medenî hakları kullanma) ve dava ehliyetine sahiptir (TMK m. 458/I). Ancak, kendisine kayyım tayin edilen kişi, kayyım tayinini gerektirmiş olan davada, kayyım tarafından temsil edilir (TMK m.426; 427)¹²⁷. Kayyım, kanuni temsilci sıfatıyla mahkeme önünde ikrarda bulunabilir. Ancak, velayet ve vesayet altında bulunmayan ve kendisine kayyım tayin edilen kimse, medenî hakları kullanma ve dava ehliyetine sahiptir ki bu nedenle,

kural olarak velayet her ikisinde birdendir. Bu nedenle, ana veya baba, çocuk adına yalnız başına dava açamaz ve çocuğa karşı açılan davada çocuğu yalnız başına temsil edemez.
(b) Ancak, ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmişse, hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir (TMK m. 36/II). (c) Yine velayet; ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir (TMK m. 36/III).

¹²⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 223.

¹²⁶ KİRAZ, s. 81. Örneğin, “tespit işlemi sırasında davalının babası taşınmazı üçe paylaştırdığını, ev yapılmakta olan bölümü davacıya verdiğini beyan ederek tutanağı imzalamıştır. Davalı küçük olup tespit tarihinde de reşit değildir. Bu nedenle babanın beyanı velayeten davalıyı bağlar. Ayrıca mahkeme içi ikrar kesin delil niteliğindedir” (Yargıtay 16. Hukuk Dairesi, E. 2001/2682, K. 2001/2764 ve T. 17.05.2001).

¹²⁷ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s.223. İlgilisinin isteği üzerine veya re’sen temsil kayyımı atanan haller şunlardır: (i) Ergin bir kişi, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri bir sebeple ivedi bir işini kendisi görebilecek veya bir temsilci atayabilecek durumda değilse, (ii) bir işte yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün veya kısıtlının menfaati çatışyorsa, (iii) yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine bir engel varsa (TMK m. 426).

kayımla birlikte hazır bulunduğu duruşmada, kayyımın yapmış olduğu ikrara derhal itiraz ederse, bu ikrar hiç yapılmamış sayılmalıdır¹²⁸.

Tüzel kişiler, kanun ve tüzüklerine göre belirledikleri yetkili organlarıyla, dava ehliyetine sahip olurlar. Özel hukuk tüzel kişileri¹²⁹ ve kamu tüzel kişileri¹³⁰, yetkili organları aracılığıyla yapılan bu temsillerinde, mahkeme önünde ikrarda bulunabilirler¹³¹.

“İradi temsil”, tarafların (veya kanunî temsilcilerinin) iradelerine dayanan temsildir¹³². Dava ehliyetine sahip her kişi davayı bizzat takip edebileceği gibi kendisini bir vekil (avukat) vasıtasıyla da davada temsil ettirebilir (HMK m. 71/I ve AvK m. 35).

Türk hukukunda vekilin, ikrar beyanında bulunabilmesi ve ikrar işlemini yapabilmesi için vekaletnamesinde özel bir yetkinin bulunup bulunmaması gerektiği, tartışmalı bir konudur. Denilebilir ki, iradi temsilde ikrar için, kural olarak özel bir yetkiye lüzum yoktur. Ancak, vekilin ikrarının karşı tarafın ileri sürdüğü bütün vakıaları

¹²⁸ KİRAZ, s. 81.

¹²⁹ Özel hukuk tüzel kişilerinde, ikrarda bulunabilecek organlar şunlardır: Dernek (TMK m. 62) ve vakıflarda yönetim kurulu (TMK m. 77), kolektif şirketlerde ortaklardan her biri veya şirketi idareye temsil ile görevli olanlar [Türk Ticaret Kanunu (TTK), m. 218], komandit şirketlerde idare ve temsil ile görevli komandite ortaklar (TTK m. 318/I), anonim şirketlerde yönetim kurulu (TTK m. 365, 367/I), sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde komandite ortaklar (TTK m. 318/I), limited şirketlerde müdür sıfatıyla ortaklar birlikte veya müdür olarak tayin edilen kimse (TTK m. 623), kooperatiflerde yönetim kurulu veya müdür olarak tayin edilen kimse (Kooperatifler Kanunu, m. 58) ve tasfiye durumunda bulunan ticaret şirketlerinde tasfiye memurları (TTK m. 280), temsile yetkili organlar (KİRAZ, s. 81).

¹³⁰ Benzer şekilde, kamu tüzel kişilerinin taraf olduğu davalarda, ikrarda bulunabilecek organlar şu şekilde sıralanabilir: Devletin taraf olduğu davalarda (ayrı tüzel kişiliği bulunmayan Bakanlıklara ve genel bütçe içindeki diğer dairelere ait davalar), devletin Maliye Bakanlığı'na bağlı hazine avukatları, hazine avukatı bulunmayan yerlerde ise daire amirleri (4353 sayılı Kanun, m. 18), ayrı tüzel kişiliği ve katma bütçesi olan genel müdürlüklerinin (örneğin, Devlet Su İşleri, Karayolları vb) kendi avukatları; belediyeleri, belediye başkanları (1580 sayılı Kanun, m. 100/D); il özel idarelerini, vali (1329 sayılı Kanun, m. 76, 94); köy tüzel kişiliğini, muhtar (442 sayılı Kanun, m.37) (KİRAZ, s. 82).

¹³¹ “Durum bu olunca, borçlu şirket temsilcisinin takipten ve dolayısıyla ödeme emrinin tebliğ edilmesinden önceki harici ikrarının, takibe başlandıktan sonra dosyaya sunulup takibe dayanak yapılan belgedeki imzanın inkar edilmesine ve bu inkar nedeniyle imza incelemesi yapılmasına engel oluşturmayacağı kabulü gerekir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2008/12-25, K. 2008/3 ve T. 23.01.2008).

¹³² KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 231.

kapsaması halinde, bunun sonucu davayı kabul demek olacağından, vekilin vekaletnamesinde ikrar veya kabul için özel bir yetki bulunması gerekir¹³³.

1.4.4.2. Dava Arkadaşlığı

Bir davanın, davacı veya davalı tarafında ya da her iki tarafında birden fazla davacı veya davalı olması hâlinde, “dava arkadaşlığı (dava ortaklığı, sübjektif dava yığılması¹³⁴)” söz konusu olur¹³⁵. Dava arkadaşlığı davacı tarafta söz konusu ise, aktif dava arkadaşlığından; davalı tarafta söz konusu ise, pasif dava arkadaşlığından söz edilir¹³⁶. Medeni Usul Hukuku’nda dava arkadaşlığı, “mecburi dava arkadaşlığı” ve “ihtiyari dava arkadaşlığı” olmak üzere iki başlık içinde değerlendirilir.

Maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, “mecburi dava arkadaşlığı” vardır (HMK m. 59/I). Mecburi dava arkadaşlığı (zarurî dâva ortaklığı), sübjektif bir dava yığılmasıdır, yani bu durumda, aynı dava içinde, süjellere bağlı bir dava çokluğu söz konusudur¹³⁷.

Mecburi dava arkadaşları, ancak birlikte dava açabilir veya aleyhlerine de birlikte dava açılabilir (HMK m. 59/I) ve bu tür dava arkadaşlığında, dava arkadaşları birlikte hareket etmek zorundadır (HMK m. 59/II)¹³⁸. Diğer bir ifadeyle, birden fazla kişi, o hak için dava açacaklarsa davanın hepsi tarafından birlikte açılması, o haktan dolayı kendilerine karşı dava açılacaksa davanın hepsine karşı birlikte açılması zorunludur (mecburidir)¹³⁹.

¹³³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 243.

¹³⁴ Dava arkadaşlığı, dava yığılmasının bir çeşidi olarak, davanın süjelleri arasındaki yığılmadır (Ömer ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, Mimoza Yayınları, Konya, Nisan, 1991, s. 24).

¹³⁵ MUŞUL, s. 135.

¹³⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 324; ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, s. 25.

¹³⁷ H. Yavuz ALANGOYA, **Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)**, Nemaş A.Ş., İstanbul, 1999, s. 96.

¹³⁸ Örnek için bkz. **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1984/1433, K. 1985/835 ve T. 18.10.1985.

¹³⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 483; MUŞUL, s. 142.

Dava konusu olan hakkın birden fazla kişi tarafından elbirliği halinde kullanılması veya dava konusu borcun elbirliği ile yerine getirilmesinin maddî hukuk kurallarına göre zorunlu olduğu hallerde ve bu hukukî ilişki hakkında mahkemece bütün ilgililer (o kişiler) için aynı şekilde ve tek bir karar (hüküm) verilmesi gereken hallerde, dava arkadaşlığı, maddî bakımdan mecburidir¹⁴⁰. Bu durumda, dava arkadaşları arasındaki ilişki çok sıkı olduğundan, mecburi dava arkadaşları davada birlikte hareket etmek zorundadırlar. Dolayısıyla, maddi bakımdan mecburi dava arkadaşları, bir vakıyı ancak hep birlikte ikrar edebilirler¹⁴¹. Ancak şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, dava konusu hak veya borçta bir ortaklık söz konusu olmadığı için, birlikte hareket etme zorunluluğu da yoktur. şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlarının her biri davacının ileri sürdüğü vakıaları ayrı ayrı ikrar edebilirler¹⁴².

Yukarıda incelenen mecburi dava arkadaşlığı halleri dışındaki dava arkadaşlığı, “ihtiyari (isteğe bağlı) dava arkadaşlığı”¹⁴³’dir. Bu dava arkadaşlığındaki ilişkinin ölçüsü, birden fazla davanın, amaçsal açıdan birlikte açılabilmesidir¹⁴⁴.

İhtiyari dava arkadaşlığında, dava arkadaşı kadar dava vardır. Çünkü, ihtiyari dava arkadaşlığında, davalar birbirinden bağımsızdır (HMK m. 58/I) ve dava arkadaşlarından her biri, diğerinden bağımsız olarak hareket eder (HMK m. 58/II). Yine,

¹⁴⁰ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 483.

¹⁴¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 487. Örneğin, “zorunlu dava arkadaşlığı yönünden, dava hakkının kullanılmasındaki eksiklik muvafakat sağlanması suretiyle giderilir ise de, icra takibindeki eksikliğin sonradan verilen muvafakat ile giderilmesi olanaksızdır. Gerekçeli inkar denilen vasıflı ikrarda, ispat yükümlülüğü ikrar eden tarafta olmayıp vakıyı ileri süren tarafa aittir. Kiralananda pay sahibi olan davacı, payına düşen kira alacağının tahsili amacıyla başlattığı icra takibine davalının itirazı üzerine, itirazın iptalini talep ve dava etmiştir. Kural olarak, kira borcunu ödemediğini davalı kiracının ispatlaması gerekir. Davalı kiracı, kira borcunu şirkete ait hisse senetlerini davacıya vermek suretiyle ödemediğini savunmuş, davacı ise davalıdan şirketine ait hisse senetlerini bedelini ödeyerek aldığını, kira borcuna mahsuben almadığını ileri sürerek vasıflı ikrarda bulunmuştur. Bu nedenle, davalının, hisse senetlerini kira borcuna karşılık verdiğini ispatlaması gerekir” (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2006/3978, K. 2006/7181 ve T. 20.06.2006).

¹⁴² KİRAZ, s. 90.

¹⁴³ İhtiyari dava arkadaşlığında, birden çok kişi, aşağıdaki 3 halde birlikte dava açabilecekleri gibi, aleyhlerine de birlikte dava açılabilir: (a) Davacılar veya davalılar arasında dava konusu olan hak veya borcun, elbirliği ile mülkiyet dışındaki bir sebeple ortak olması, (b) ortak bir işlemle hepsinin yararına bir hak doğmuş olması veya kendilerinin bu şekilde yükümlülük altına girmeleri, (c) davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması (HMK, m. 57).

¹⁴⁴ ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, s. 108.

bütün dava şartları, her ortağın davası için ayrı ayrı göz önüne alınır¹⁴⁵. Dava arkadaşlarından her biri, davanın kendisi ile ilgili bölümü hakkında tek başına tasarrufta bulunabilir ve diğerleri bu durumdan etkilenmez¹⁴⁶. Bu durumlar, dava arkadaşlarının, davada diğerinden bağımsız olarak usûl işlemleri yapabileceklerini gösterir.

İhtiyari dava arkadaşları, diğer dava arkadaşının davasında taraf olmayıp üçüncü kişi kabul edildiğinden, üçüncü kişilerin yapabilecekleri tüm işlemleri yapabilir. Bu nedenle, her dava arkadaşının, ikrar işlemi, sadece onun hakkında geçerlidir¹⁴⁷. Diğer bir ifadeyle, ihtiyari dava arkadaşlarından biri, bir vakıayı yalnız başına ikrar edebilir ve bu ikrar, diğer dava arkadaşlarını etkilemez¹⁴⁸.

1.4.4.3. Davaya Müdahil Olarak Katılanlar

Üçüncü kişinin; taraflar arasında görülmekte olan (derdest) bir davaya, davanın taraflardan birinin yanında ona yardımcı olmak üzere katılması veya davanın taraflarına dava açarak müdahale etmesi mümkündür¹⁴⁹. Davaya müdahale, fer'i müdahale ve asli müdahale olmak üzere iki şekilde olur.

Bir dava sonucunda verilen hüküm, kural olarak, o davanın tarafları hakkında (maddî anlamda) kesin hüküm teşkil eder (HMK m. 303) ve fakat üçüncü kişiler hakkında kesin hüküm teşkil etmez. Ancak, bazı hallerde, bir dava sonucunda verilen hüküm, bir üçüncü kişinin hukuki durumunu da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu hallerde, üçüncü kişinin o davaya katılmasında (müdahale etmesinde) hukuki yararı vardır¹⁵⁰.

Üçüncü kişi, davaya (üçüncü) bir taraf gibi katılmaz, ancak davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar katılırsa, bu duruma, “fer'i müdahale” denir (HMK m. 66/I)¹⁵¹. Fer'i

¹⁴⁵ ALANGOYA, *Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)*, s. 119.

¹⁴⁶ MUŞUL, s. 142.

¹⁴⁷ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 326.

¹⁴⁸ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 494.

¹⁴⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 503.

¹⁵⁰ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 503.

¹⁵¹ “Feri (yan) müdahale olarak tanımlanan bu katılımda, üçüncü kişi taraf olarak değil, taraflardan birinin yanında onun yardımcısı olarak davada yer almaktadır. Feri müdahalenin bulunduğu durumda,

müdahalenin gerçekleşebilmesi için, görülmekte olan bir davanın bulunması ve üçüncü kişinin davaya müdahale etmesinde hukukî yararının bulunması gerekir.

Fer'i müdahale talebi, davanın görüldüğü mahkemeye verilecek -yanında katılmak istediği tarafı, müdahale sebebini ve bunun dayanaklarını belirten- bir dilekçe ile olur (HMK m. 67/I)¹⁵². Müdahale dilekçesi, davanın taraflarına tebliğ edilir ve mahkeme, gerekirse taraflarla birlikte üçüncü kişiyi de dinlemek üzere davet eder, gelmeseler dahi müdahale talebi hakkında karar verir (HMK m. 67/II). Müdahale talebinin kabulü hâlinde müdahil, davayı ancak bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir ve müdahil, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia veya savunma vasıtalarını ileri sürebilir; onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemlerini yapabilir (HMK m. 68/I), yani, müdahil, ancak lehine katıldığı tarafla birlikte hareket edebilir¹⁵³. Müdahilin de yer aldığı asıl davada hüküm, taraflar hakkında verilir (HMK m. 69/I)¹⁵⁴.

Fer'i müdahalede üçüncü kişi, davaya katılmasından önce yapılan işlemlere itiraz edemez, bu işlemlerin tekrarlanmasını isteyemez. Bu nedenle müdahil, yanında katıldığı tarafın daha önce ileri sürdüğü ikrar ile bağlıdır¹⁵⁵.

Bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişinin, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek,

müdahilin ayrı bir davası da bulunmamaktadır” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2005/8839, K. 2006/9540 ve T. 2.10.2006).

¹⁵² “Yine, söz konusu dilekçedeki müdahale gerekçeleri gözönüne alındığında, ortada davalılar yanında davaya ferî müdahalede bulunma isteminin mevcut olmadığı da kabul edilmelidir. Zira ferî müdahale, bir davanın davalılar aleyhine sonuçlanması halinde, kendi hukuksal durumu dolaylı şekilde etkilenecek olan üçüncü kişinin başvuracağı bir yoldur ve genellikle amaç, açılmış davanın davalı yararına sonuçlanmasını (reddedilmesini) sağlamaktır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2005/13-331, K. 2005/395 ve T. 22.6.2005).

¹⁵³ MUŞUL, s. 154. Örneğin, “somut olayda, kararı hangi tarafın yanında ferî müdahil olarak yer almış ise, ancak onunla birlikte ferî müdahilin temyiz edebileceği kuşkusuzdur. Oysa, karar taraflarca temyiz edilmediğine göre ferî müdahilin tek başına hükmü temyiz edebilme imkanı bulunmadığı açıktır” (Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, E. 2010/7500, K. 2010/11826 ve T. 9.11.2010).

¹⁵⁴ “Fer'i müdahale, üçüncü kişiye görülmekte olan bir davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında katılma olanağı tanıyan bir kurumdur. Ancak üçüncü kişi taraf sıfatı kazanmaz. Çünkü davada kendisi için bir hukuki koruma talep edemez ve hakkında karar verilmez” (Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, E. 2012/18447, K. 2012/25721 ve T. 14.12.2012).

¹⁵⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 336.

yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açması ise, “asli müdahale” olarak tanımlanır (HMK m. 65/I). Asli müdahale, gerçekte üçüncü kişinin açılmış bir davaya müdahalesi olmayıp, ilk davanın taraflarına veya çekişmesiz yargı işinin ilgililerine karşı açılmış bağımsız bir davadır¹⁵⁶. Bu yönüyle asli müdahale, üçüncü kişinin derdest davanın taraflarından biri yanında yer almayıp, dava konusu hak veya şeyin kısmen veya tamamen kendisine ait olduğunu iddia ederek derdest davanın her iki tarafına karşı aynı mahkeme önünde ayrı bir dava açması halidir¹⁵⁷.

Asli müdahale, çelişkili kararların verilmesinin önlenmesi, gerçeğin ortaya çıkarılması, usul ekonomisi ve hukukî dinlenilme hakkı ilkelerinin hayata geçirilmesi, danişıklı davaların önüne geçilmesi gibi amaçlara hizmet eder¹⁵⁸. Bu nedenle, mahkeme, birbirinden bağımsız (ayrı) olan ilk dava (asıl yargılama) ile asli müdahale davasını birlikte inceler (yürütür)¹⁵⁹ ve karara bağlar (HMK m. 59/II)¹⁶⁰. Asli müdahalede, dava arkadaşlarından her biri bir davayı yalnız başına ikrar edebilir, ikrar beyanı diğer dava arkadaşı için bağlayıcı bir etkiye sahip değildir, asli müdahilce ispatı gerekmez, ikrar yalnızca ikrar eden taraf aleyhine hüküm doğurur ve ikrarıyla ikrarda bulunan taraf bağlı kalır¹⁶¹.

¹⁵⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 345.

¹⁵⁷ MUŞUL, s. 157.

¹⁵⁸ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 507.

¹⁵⁹ “Asli müdahale davası ile asıl yargılama birlikte yürütülür ve karara bağlanır. Asli müdahale davası asıl yargılamanın taraflarına yöneltilerek açılan yeni bir davadır. Bu nedenle yeni bir dava gibi başvuru harcı ile peşin karar ve ilam harcının alınması gerekir. Asli müdahale talebinde bulunan şahıs başvuru harcını yatırmış ancak peşin karar ve ilam harcını yatırmamıştır. Peşin karar ve ilam harcı yatırılmadan asli müdahale talebinin kabulüne karar verilmesi yasaya aykırı olmuştur. Öte yandan, asıl davanın taraflarına karşı açılan ve yeni bir dava niteliğinde bulunan asli müdahale davasında, asli müdahilin katılmadığı oturumda asli müdahale davasının reddine karar verilmesi de usul ve yasaya aykırıdır” (Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, E. 2012/6833, K. 2013/5033 ve T. 4.4.2013).

¹⁶⁰ “Belediye hudutları içerisinde kalan Yeşilyurt mahallesine ait olduğu gerekçesi ile bu suyun kamulaştırılması kararı alındığını davalının vaki müdahalesinin önlenmesi istenilmiştir. Bu istem; suda hak iddia etmek anlamında olup asli müdahale talebi niteliğindedir. Ancak, asli müdahale davası açan kişinin (asli müdahale davacısının) bu dava için ayrı harç ödemesi gerekir. Çünkü, asli müdahale davası, ilk davadan bağımsız ayrı bir davadır” (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2005/3498, K. 2005/4075 ve T. 14.4.2005). “Asli müdahilin usulüne uygun biçimde dava açması ve harçlarını ödemesi ile asli müdahale tamamlanmış olur. Asli müdahil, asli müdahale davası için gerekli harcı ödemezse, mahkeme asli müdahale talebini inceleme konusu yapamaz” (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2010/12470, K. 2011/2312 ve T. 2.3.2011).

¹⁶¹ KİRAZ, s. 96.

1.4.5. İkrarın Etkisi (Hükümü)

Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri hususlar, çekişmeli olmaktan çıkar ve bu hususların ispatına artık gerek kalmaz (HMK m. 188/I).

Taraflarca hazırlama ilkesinin geçerli olduğu davalar bakımından ikrar, kesin bir delil gibi hüküm doğurur¹⁶². Çünkü, taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı bir davada lehine ikrar yapılan taraf, ikrar edilen vakıya için artık delil gösterip, o vakıyı ispat etmek zorunda değildir. Hâkim de, ikrar ile bağlıdır; ikrarın doğru olup olmadığı hakkında delil dinleyemez, bu hususta delil gösterilmesini isteyemez; ikrar edilmiş olan vakıyı doğru olarak kabul etmek zorundadır¹⁶³. Yani, ikrar tek taraflı bir usul işlemi olmasına rağmen taraflarca hazırlama ilkesinin geçerli olduğu davalarda kesin delil gibi değerlendirilecektir. Buna karşılık kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkim ikrar ile bağlı olmayacaktır.

Mahkeme dışı ikrar ancak takdiri bir delil teşkil edebilir. Üstelik mahkeme dışı ikrarın takdiri bir delil olarak kullanılabilmesi için dahi, onu doğrulayacak başka delil ve emarelerin bulunması şarttır¹⁶⁴.

HMK m. 188/III'te sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın tarafları bağlamayacağı düzenlenmiştir. O halde sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın başka delil ve emarelerle desteklenip doğrulanması da söz konusu olamaz, yani sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarın mahkeme dışı ikrar kadar dahi etkisi yoktur¹⁶⁵.

¹⁶² “İkrar kesin delildir. Davacı kesin bir delille davasını ispat etmiş bulunmasına rağmen, davanın reddi usul ve yasaya aykırıdır (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1979/10-72, K. 1981/72 ve T. 13.02.1981).

¹⁶³ BİLGE ve ÖNEN, s. 519,520; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2051; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 8.

¹⁶⁴ BİLGE ve ÖNEN, s. 513; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2040; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 9,10. Örnek için bkz. **Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2007/558, K. 2007/6328 ve T. 07.05.2007.

¹⁶⁵ BİLGE ve ÖNEN, s. 520.

1.5. İKRARIN HUKUKİ NİTELİĞİ

İkrarın hukukî niteliği konusunda, zaman içerisinde çeşitli görüşler ileri sürülmüş, bunlarla ilgili farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu görüşlerin her biri, dönemi itibarıyla tartışmalara yol açmıştır. Bunlar; “ikrarın bir delil olduğu görüşü”, “ikrarın feragat veya tek taraflı bir tasarruf işlemi olduğu görüşü”, “ikrarın hem delil hem de tasarruf işlemi olduğu görüşü” ve “ikrarın tek taraflı bir usul işlemi olduğu” görüşleridir¹⁶⁶.

1.5.1. Delil Görüşü

Hukukumuzda eski Kanun döneminde ikrarı delil sayan görüş ağırlıktaydı ve bunun nedeni Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda “Deliller ve İkamesi” başlığı altında düzenlenmiş olması ve maddenin ifadesinde¹⁶⁷ ikrarın delil sayıldığı belirtilmesiydi. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ikrar artık delil olmaktan çıkarılmıştır. “İspat ve Deliller” başlıklı Dördüncü Kısımın “Genel Hükümler”e ilişkin birinci bölümünde ve 188. maddede düzenlenmiştir ve ikrar deliller arasında sayılmamıştır.

Hukukumuzda ikrarın delil olduğu yönündeki görüşlerin¹⁶⁸ temelinde eski Kanun döneminde deliller arasında sayılmış olmasının yanında, ikrarın delil olarak kabul edilmesinin pratik faydaları bulunduğu görüşü de yer almaktadır¹⁶⁹. Çünkü ikrar edenin

¹⁶⁶ KİRAZ, s. 64.

¹⁶⁷ “(I) Dava evrakında veya hâkim huzurunda iki taraftan birinin veya vekilinin sebkedenden ikrarı muteberdir. Ve mukir olan taraf aleyhine delil teşkil eder.

(II) Maddi bir hatadan neşet ettiği sabit olmadıkça ikrardan rücu olunamaz.

(III) Sulh müzakeresi esnasında sebkedenden ikrar muteber değildir.

(IV) Mahkeme haricindeki ikrarı teyit edecek delail ve emare mevcut ise hâkim buna binaen hüküm verebilir.” (1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu - Mülga MADDE 236)

¹⁶⁸ Ali Himmet BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükümü”, **Adliye Ceridesi**, Sayı: XXI, ss. 1465-1470, Ankara, 1936, s. 1465; BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi** s. 31; ÜSTÜNDAĞ, s. 618; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 16; TUĞSAVUL, s. 1066; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 568-569; KURU, ASLAN ve YILMAZ, s. 371; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 117. Örnek bir karar için bkz. **Yargıtay 12. Hukuk Dairesi**, E. 2011/205, K. 2011/15733 ve T. 12.07.2011.

¹⁶⁹ KİRAZ, s. 66.

bu beyanı ile hasmı, ikrara konu olan vakıaları ispat etmiş sayılacak, uyuşmazlık ortadan kalkacak ve o vakıanın ispatına gerek kalmayacaktır¹⁷⁰.

İkrarın bir delil olduğu yönündeki görüşler ve dayandıkları gerekçeler birçok bakımdan eleştirilmiştir. İkrarı delil olarak kabul etmeyen görüşlere göre; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular ile ilgili davalarda (mesela boşanma davasında) ikrar hâkimi bağlamayacağından dolayı¹⁷¹ ve ikrarın hâkimi bağlamayacağına yönelik kanuni düzenlemeler bulunduğu için, ikrar delil olarak kabul edilemez¹⁷².

Diğer yandan ikrarın varlığı halinde, onun konusunu oluşturan vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacağı için artık ispata da gerek kalmayacaktır. İspata gerek olmayan bir durumda da, delilden söz edilmemesi daha doğru olur¹⁷³.

¹⁷⁰ KİRAZ, s. 66. Örneğin, “somut olayda, davacının dava dilekçesinin ekinde boşanma protokolünü mahkemeye sunmuş olması, boşanma davasındaki beyanları, boşanma kararının hüküm kısmı ve tarafların hiçbir zaman protokoldeki imzalarını inkar etmemiş olmaları, protokolün mahkemece onaylandığı, dikkate alındığında, boşanma dava dosyasındaki bu belge ve beyanların mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu; böylece, görülmekte olan davada kesin delil niteliğini taşıdığı ve ayrıca davacının bu ikrarına rağmen eldeki davayı açarak tamamen aksini ileri sürmekle dürüstlük kuralına aykırı davrandığının ve bu durumun hakkın kötüye kullanılması teşkil ettiğinin kabulü gerekmiştir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2010/2-96, K. 2010/106 ve T. 24.02.2010).

¹⁷¹ “Boşanma kararı verilebilmesi için hâkimin, bizzat tarafları dinleyerek iradelerin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları, çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Bu halde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz” (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2003/4172, K. 2003/5279 ve T. 10.04.2003). “Tarafların boşanma konusundaki her türlü ikrarı hâkimi bağlamaz. Boşanma kararı verilebilmesi için evlilik birliğinin, ortak hayatı sürdürmeleri eşlerden beklenmeyecek derecede temelden sarsıldığının sabit olması gerekir” (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2003/1259, K. 2003/2260 ve T. 24.02.2003). Yine bkz. **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1989/2-687, K. 1990/50 ve T. 07.02.1990; **Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2006/21171, K. 2007/10356 ve T. 19.06.2007; **Yargıtay 14. Hukuk Dairesi**, E. 2006/6159, K. 2006/9431 ve T. 19.09.2006.

¹⁷² UMAR ve YILMAZ, s. 193; Bilge UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: XXX, Sayı: 1-2, ss. 244-263, İstanbul, 1964, s. 246; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 216; TAŞPINAR, s. 115. Örneğin, “sanığın diğer maddi delillerle doğrulanmayan ikrarına dayalı olarak esrar elde etmek amacıyla kenevir ekme suçundan mahkûmiyetine karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır” (**Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 2013/10-466, K. 2014/542 ve T. 09.12.2014). Yine bkz. **Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 1991/1-131, K. 1991/166 ve T. 20.05.1991; **Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 1991/1-28, K. 1991/68 ve T. 11.03.1991; **Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 1991/1-301, K. 1991/334 ve T. 02.12.1991.

¹⁷³ BİLGE ve ÖNEN, s. 512; UMAR ve YILMAZ, s. 192.

Kesin karinelerin temel özelliği, böyle bir karineye dayanan kimsenin ispat yükünü yerine getirmiş olması, yani bunların aksine bir delil gösterilmesinin mümkün olmamasıdır. Fakat kesin karineden yararlanan tarafın bu karineyle kabul edilen olayın yokluğu hakkındaki ikrarı, kesin karineyi hükümden düşürür. Eğer ikrar delil olsaydı, kesin karineye karşı bir delil göstermek bir şey ifade etmeyeceği için ikrarın kesin karineyi hükümden düşürmemesi gerekirdi. Bu da ikrarın delil olmadığı görüşünü destekler niteliktedir¹⁷⁴.

1.5.2. Feragat veya Tek Taraflı Tasarruf İşlemi Olduğu Görüşü

Bazı görüşler ikrarı, bir çeşit feragat kabul etmiştir. Bu görüşü savunanların bir kısmı, ikrarı bir tasarruf işlemi olarak nitelemekte ve yapılan ikrarın geçerli olabilmesini, ikrarda bulunanda, bu yönde bir iradenin bulunması şartına bağlamaktadırlar¹⁷⁵. Aynı görüşten etkilenen diğer bir grup yazar ise, ikrarın bir hukukî işlem olduğuna savunmakta ve bu işlemin amacının da, hasmını ispattan kurtarmak değil; belli bir vakıayı tespit olduğuna ileri sürmektedirler¹⁷⁶.

İkrarın tek taraflı bir tasarruf işlemi veya feragat olduğuna yönündeki görüş çeşitli açılardan eleştiri bulmuştur. İkrarın bir hukukî işlem olmadığı, eğer olsaydı bundan dönme, genel olarak hukukî işlemlerden dönmeyi düzenleyen kurallara tabi olmalıydı ve HMK'nın 188/II maddesinde ikrardan dönme yalnızca maddi hatanın varlığına bağlanmamalıydı¹⁷⁷. Hukukî işlemlerde, irade beyanında bulunan kimse istediği için, kanun koyucu, beyanın içerisinde yer alan hukukî sonucu o irade açıklamasına bağlamaktadır. Aynı şekilde, hukukî işlemlerin bir türü olan tasarrufî işlemlerde de, işlemin beklenen sonucu gerçekleştirebilmesi için, tasarrufta bulunan kimsede, tasarruf

¹⁷⁴ UMAR ve YILMAZ, s. 195; TAŞPINAR, s. 115; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 217; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 217.

¹⁷⁵ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 217.

¹⁷⁶ UMAR ve YILMAZ, s. 192; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 217.

¹⁷⁷ UMAR ve YILMAZ, s. 120, TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 218.

kastının varlığı gerekir¹⁷⁸. Oysa, ikrar edende, özel bir ikrar iradesinin bulunmasına gerek görülmemiştir. Onda beyan iradesinin bulunması yeterlidir. İkrarda bulunan ikrar kastı ile hareket etmemiş olsa dahi, yapılan ikrar geçerli olacak ve kendisine konu olan vakıaları çekişmeli olmaktan çıkaracaktır¹⁷⁹.

Öte yandan, bir tasarrufi işlemde veya feragatten söz edilebilmesi için, her şeyden önce, üzerinde tasarrufta bulunulabilecek ya da kendisinden feragat edilebilecek olan bir hakkın varlığı gerekir. Feragat görüşünü savunanlar¹⁸⁰, ispat yükünü bir borç olarak görmekte ve karşı tarafın ispatın yerine getirilmesini istemek yönündeki talebini de bir hak olarak nitelemektedirler¹⁸¹. Oysa gerçekte ispat borcu diye bir borç ve dolayısıyla ispatın yerine getirilmesinin istenmesi yönünde bir hak yoktur¹⁸². Dolayısıyla da ikrarın feragat veya tek taraflı bir usul işlemi olmadığı yönündeki görüşü desteklemektedir.

1.5.3. Delil veya Tasarruf İşlemi Olduğu Görüşü

Diğer bir görüş ise¹⁸³, ikrarın sadece bir kanuni delil olmadığı; aynı zamanda bir tasarrufi işlem niteliği taşıdığı yönündedir. Bu görüş taraftarları, ikrarın bir delil olmasını, ona ilişkin düzenlemenin kanuni deliller kısmında gerçekleştirilmesine, aynı zamanda tasarrufi bir işlem niteliği taşımasını ise, ondan, ancak maddi hatanın varlığı halinde dönülebilmemesinin mümkün olmasına bağlamaktadırlar¹⁸⁴.

¹⁷⁸ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 218.

¹⁷⁹ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 218; TAŞPINAR, s. 116; UMAR ve YILMAZ, s. 120; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 248-249.

¹⁸⁰ UMAR ve YILMAZ, s. 196.

¹⁸¹ “Davalının davayı ikrar mahiyetinde olan ifadesinin arkasından ödeme yapıldığını ispat için ileri sürdüğü def’inin kendisine ispat ettirilmesi gerekir” (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1931/18, K. 1931/45 ve T. 09.12.1931).

¹⁸² TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 218.

¹⁸³ İsmail Hakkı KARAFAKİH, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952, s. 176; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 117, 127.

¹⁸⁴ “Somut olaya gelince; Bursa 4. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 2007/287 esas sayılı dosyasında, davacıların 25.6.2007 tarihli dilekçeyle, miras paylarını aldıkları ve 14 parsel sayılı taşınmaz yönünden herhangi bir hakları kalmadığı yönündeki beyanlarının mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu ancak, 20.9.2007 tarihli dilekçeyle de ikrardan döndüklerini bildirdiklerine göre, ikrarın maddi bir hataya

Oysa, ikrar gerçekte çifte bir hukukî niteliğe sahip değildir¹⁸⁵. Her şeyden önce, delilin hangi niyetle, kimin tarafından gösterildiği önem taşımaz. Ancak, bir tasarrufi işlemin geçerli olabilmesi ve hukukî sonuç doğurabilmesi işlemi yapanın tasarrufta bulunma kastı ile hareket etmiş olması şartına bağlıdır. İkrarda ise, onun geçerli olabilmesi için, ikrarda bulunanda özel bir ikrar iradesinin varlığı aranmaz. Bütün bu durumlar, ikrarın aynı anda çifte bir hukukî nitelik taşımasının mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır¹⁸⁶.

1.5.4. Tek Taraflı Bir Usul İşlemi Olduğu Görüşü

Türk Hukukunda öğreti¹⁸⁷ dışında, Yargıtay'ın bazı kararlarında da ikrardan bir usul işlemi olarak bahsedildiği görülmektedir¹⁸⁸. Bu görüşe göre; ikrar, delil ikâme faaliyetini ve ispat gereğini ortadan kaldıran tek taraflı bir usul işlemidir. İkrarın konu edindiği vakıaları çekişmesiz kılması ve bu vakıalar bakımından ispat gereğini ortadan kaldırması şeklindeki usulî etki, mahkeme içi ikrara özgüdür. Yargılama faaliyeti dışında gerçekleşen ikrar beyanları yani mahkeme dışı ikrar, bu usulî etkiye sahip değildir¹⁸⁹. İkrar işleminin, mahiyeti itibarıyla taşıdığı şu özellikler, ikrarın tek taraflı bir usul işlemi olduğunu göstermektedir.

dayalı olduğunu davacıların öncelikle ispatlamaları gerekeceği kuşkusuzdur” (**Yargıtay 1. Hukuk Dairesi**, E. 2013/3155, K. 2013/4340 ve T. 27.03.2013).

¹⁸⁵ UMAR ve YILMAZ, s. 196; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 248; KİRAZ, s. 73; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 218-219.

¹⁸⁶ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 219.

¹⁸⁷ UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 250; UMAR ve YILMAZ, s. 198; BİLGE ve ÖNEN, s. 512; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 219; PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652; TAŞPINAR, s. 116; Oğuz ATALAY, “Emare İspatı”, **Manisa Barosu Dergisi**, Cilt:7, No: 10, ss. 7-22, Manisa, 1999, s. 8.

¹⁸⁸ “Somut olayda, davalı vekilinin ‘kabul’ yetkisinin bulunduğu, yukarıda anılan beyanlarının mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu, böylece görülmekte olan davada kesin delil niteliğini taşıdığı tartışmasızdır” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2012/13725, K. 2012/18341 ve T. 10.09.2012). “...konutun gerçek sahibinin babası olduğunu açıkladığı, bu açıklamanın dava dilekçesiyle örtüştüğü beyanların mahkeme içi ikrar kabul edilmesi gerektiği bu ikrarın davalı N. yönünden bağlayıcı bulunduğu bu nedenlerle aidatların N. adına ödenmesine ilişkin belgelere itibar edilmeyeceği...” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2006/7207, K. 2007/6935 ve T. 07.05.2007).

¹⁸⁹ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 219.

Taraf usul işlemleri, davacı ve/veya davalı tarafından yapılan, davayı herhangi bir şekilde etkileyen, şekillendiren, davaya yön veren ve hüküm ve sonuçlarını özellikle yargılama hukuku alanında doğuran işlemlerdir¹⁹⁰. İki taraflı usul işlemlerinin aksine, ikrar gibi tek taraflı usul işlemlerinin geçerliliği ve hükümlerini doğurabilmesi için hem usul hem de maddi hukuktaki şartların birlikte gerçekleşmiş olması aranmaz, işlemin usulî etkisi için, usulî şartların gerçekleşmiş olması yeterlidir¹⁹¹. Tek taraflı ve mahkemeye yönelik beyanla yapılan ikrarın, konu edindiği vakıaları çekişmesiz kılması şeklindeki temel etkisi, usul hukuku alanında doğar ve ikrarın usul hukukunda etkisini doğurabilmesi için, herhangi bir makamın veya kişinin kabulüne ihtiyaç yoktur; karşı tarafın veya onu temsile yetkili kimsenin yokluğunda da yapılabilir¹⁹². Görülmekte olan bir dava sırasında veya dava dolayısıyla taraflardan biri ikrarda bulunmakla, iç dünyasında mevcut olan bir bilgiyi açığa vurur, ikrar beyanı, ikrarda bulunanın iradesine uygun olmasa bile, ikrar, kanun gereği kendiliğinden, konu edindiği vakıaları çekişmeli olmaktan çıkarır; ve ikrarda bulunanın iradesinin bu hukukî sonuca yönelmiş olması aranmaz¹⁹³. İkrarda hukukî bir sonuca ulaşma iradesinin değil, açıklama yapma iradesinin bulunması yeterlidir. İkrar edenin, ne amaçla ikrarda bulunduğu önem taşımadığı için, bir ikrar niyetinin varlığına ve hatta ikrarın kendi aleyhine sonuç doğurabileceğinin ikrar eden tarafından bilinmesine gerek yoktur¹⁹⁴.

Geçerli bir ikrardan bahsedebilmek veya ikrarın geçersizliğini ileri sürebilmek için, usulî normların tayin ettiği kurallara uyma zorunluluğu vardır. Hâkimin, ikrarı hükmüne esas alabilmesi için, kanunun öngördüğü şekli merasime uyması (HMK m. 154) gerekir. Keza kanunun tayin ettiği şartlarla (HMK m. 188/11) geçersiz kılınabilecek olan ikrar, bir usul işlemi olarak herhangi bir şarta da bağlanamaz¹⁹⁵.

¹⁹⁰ KİRAZ, s. 76.

¹⁹¹ KİRAZ, s. 76.

¹⁹² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2044; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 373; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 221; KİRAZ, s. 76

¹⁹³ KİRAZ, s. 76.

¹⁹⁴ KİRAZ, s. 76.

¹⁹⁵ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 214; KİRAZ, s. 76.

Kanaatimizce ikrarın tek taraflı bir usul işlemi olarak kabul edilmelidir. Çünkü davada bir tarafça ileri sürülen bir vakıa iddiasının, mahkeme önünde karşı tarafça doğrulanması ile o vakıa artık taraflar arasında çekişmeli olmaktan çıkar ve bu vakıanın ispatı gerekmez. İspatın gerekli olmadığı bir durumda delilden söz edilemez¹⁹⁶.

1.6. İKRARIN TÜRLERİ

Medenî yargılama hukuku alanında gerek Türk hukukunda gerekse karşılaştırmalı hukukta ikrarın yapıldığı yere, içeriğine ve kapsamına göre gerçekleşen klasik ayrımlar dışında, başka bir ayırıma gidilmemiştir. Kanımızca, ikrar, ikrar yapılırken kullanılan vasıta (yapılış şekli) göz önüne alınarak yapılaş şekline göre; yazılı ikrar ve sözlü ikrar, ikrar beyanının açık olup olmamasına göre; açık ikrar, örtülü ikrar ve susma ile ikrar şeklinde ayrımlara da tâbi tutulabilir. Bu son iki ayırıma dahi sadece teorik değil, pratik bakımdan önemli sonuçlar bağlanabilmektedir¹⁹⁷.

1.6.1. Yapıldığı Yere Göre İkrar Türleri

Yapıldığı yere göre ikrar, mahkeme içi ikrar ve mahkeme dışı ikrar olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ayırım, ikrarın bölünüp bölünemeyeceği sorunu açısından özel bir öneme sahiptir; çünkü bu durum yalnızca mahkeme içi ikrar bakımından söz konusu olacaktır¹⁹⁸.

1.6.1.1. Mahkeme İçi (Adli) İkrar

Mahkeme içi ikrar (hâkim huzurunda ikrar¹⁹⁹, mahkemeye karşı ikrar²⁰⁰, muhakeme içi ikrar²⁰¹, yargılama içi ikrar²⁰², dava içi ikrar²⁰³, mahkemede ikrar²⁰⁴, adli

¹⁹⁶ PEKCANITEZ, ATALAY VE ÖZEKES, s. 652.

¹⁹⁷ KİRAZ, s. 121.

¹⁹⁸ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 220.

¹⁹⁹ KARAFAKİH, s. 177.

²⁰⁰ Sabri Şakir ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1960, s. 262.

²⁰¹ Mustafa Reşit BELGESAY, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, Güven Basımevi, İstanbul, 1940, s. 129; BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 119.

ikrar²⁰⁵, adli merciler önünde yapılan ikrar²⁰⁶, kazaî ikrar²⁰⁷)²⁰⁸; mahkemeye karşı, görülmekte olan dava ile ilgili olarak yapılan ikrardır. Mahkeme içi ikrar kavramıyla ilgili detaylı bilgi, ikinci bölümde verilecektir.

1.6.1.2. Mahkeme Dışı (Yargılama Dışı, Harici) İkrar

Mahkeme dışı ikrar, yargılama sırasında yapılmayan yani görülmekte olan davanın yargılaması dışında yapılan ikrarı ifade eder²⁰⁹. Mahkeme dışı ikrardan bahsedebilmek için, iki şartın bir arada bulunması gerekir. İlk olarak, ikrar beyanının görülmekte olan davanın bizzat taraflarından sadır olması; ikinci olarak, bu beyanın mahkemeye yönelik değil, karşı taraf ya da başka kimseler veya merciiler önünde yapılması gerekir²¹⁰.

Bununla birlikte mahkeme dışı ikrar; yazılı olarak yapılabileceği gibi sözlü olarak da yapılabilir. Tarafların özel mektuplarında veya idari makamlara verdikleri dilekçelerde yer alan ikrarlar, mahkeme dışı ikrarın yazılı olarak gerçekleştirilmiş şekline; buna karşılık, taraflardan birinin başkaları (tanıklar) önünde yazılı bir belge kullanmaksızın yaptıkları ikrarlar ise, bu anlamdaki ikrarın sözlü olarak gerçekleştirilmiş şekline örnek oluşturur²¹¹. Diğer bir ifadeyle davanın taraflarından birinin aleyhindeki bir vakiyi örneğin, karşı taraf ile yaptığı telefon görüşmesinde, avukatın yazıhanesinde,

²⁰² Necip BİLGE ve Ergun ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:422, 3. Baskı, Ankara, 1978, s. 512.

²⁰³ OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 15; BİLGE ve ÖNEN, s. 512.

²⁰⁴ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü”, s. 1468.

²⁰⁵ OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 15; ÖNEN, s.234; ÜSTÜNDAĞ, 639; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 373; BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 32; BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü”, s. 1468; Necmettin M. BERKİN, **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1980, s. 819.

²⁰⁶ Muhsin TUĞSAVUL, “İspat Külfeti-Kanuni Deliller ve İkamesi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: VII, Ankara, 1951, s. 1069.

²⁰⁷ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü”, s. 1468.

²⁰⁸ KİRAZ, s. 122.

²⁰⁹ BİLGE ve ÖNEN, s. 513; ÖNEN, s. 235; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 222; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 132; KİRAZ, s. 124.

²¹⁰ KİRAZ, s. 124.

²¹¹ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 222; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 16.

hâkimin makam odasında, savcı veya başka kimseler (tanıklar) önünde sözlü; karşı tarafa yazdığı mektupta, bir hesap veya not defterinde, idari makamlara verdiği dilekçelerde yazılı şekilde ikrar edebilir²¹².

Mahkeme dışı ikrar; mahkeme içi ikrardan farklı olarak, ancak takdiri bir delil teşkil edebilir²¹³. Ancak mahkeme dışı ikrarın takdiri bir delil sayılabilmesi için de, onu doğrulayacak başka delil ve emarelerin bulunması şarttır²¹⁴.

Mahkeme dışı ikrar, senede veya belgeye bağlanmışsa, artık ikrardan değil senetten söz etmek daha doğru olur²¹⁵. Örneğin, bir kimse diğerinden bisikletini ödünç aldığını beyan ettikten sonra, bunu yazıya döküp imzalamışsa, daha sonra açılacak olan davada, mahkemenin bu belgeyi mahkeme dışı ikrar olarak değil, ikrarı içeren bir senet

²¹² KİRAZ, s. 124.

²¹³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2040; BİLGE ve ÖNEN, s. 513; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 223.

²¹⁴ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 223. “Davacı, kocası hakkındaki ceza davasına konu olan soruşturma sırasında 30.08.2007 tarihinde polise verdiği ifadesinde, ‘18 adet bileziği kuyumcuya bozdurup, parasını aldığını, evden de kolunda takılı üç bilezikle ayrıldığını’ ifade etmiş, bu beyanını kuyumcu da doğrulamıştır. Davacının bu beyanı harici ikrar (HUMK md. 236/4) niteliğinde olup, dosyadaki diğer delillerle teyit edildiğine göre, aleyhine kesin kanıt oluşturur. Öyleyse davacı tarafından ikrar edilen yirmi bir adet bilezikle ilgili talebin reddi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır” (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2010/12252, K. 2011/14484 ve T. 29.09.2011). “Somut olayda takibe konu çekten dolayı borçlu Esenler Polis Merkezi Amirliği’nde vermiş olduğu 26.4.2009 tarihli ifadesinde, takibe dayanak çek yaprağını imzaladığını beyan etmişse de, İcra Mahkemesi’ndeki beyanlarında polis merkezi amirliğinde kendisinin yanlış anlaşıldığını, kastının çek yaprağındaki imza olmayıp, bunun dışındaki diğer kısımlara ilişkin olduğunu belirterek bu ikrarını kabul etmemiştir. Borçlunun emniyet amirliğindeki ikrarı mahkeme içi ikrar niteliğinde olmadığından yukarıda açıklanan madde uyarınca borçlu aleyhine kesin delil teşkil etmez” (**Yargıtay 12. Hukuk Dairesi**, E. 2011/205, K. 2011/15733 ve T. 12.07.2011). “Davalı, davacının kendi muvazaasına dayanamayacağını, orantısız mal taksimi olduğu belirtilmekte ise de kendi ekonomik durumunun davacıya göre daha iyi olduğunu, mektubun yapılan işlemi ikrar etmediğini, kabul edilse dahi mektubun davacıya hitaben yazılmadığını belirterek davanın reddini savunmuştur” (**Yargıtay 14. Hukuk Dairesi**, E. 2013/7212, K. 2013/8906 ve T. 12.06.2013). “Dinlenen tanıklar Mevlüt Özbayrak ve Abdullah Aga ziynet eşyalarını alıp bozdurduğunu davalının huzurlarında ikrar ettiğini bildirmişlerdir. Özel Dairenin çoğunluk görüşü, bu olguyu mahkeme dışı ikrar olarak kabul ederek sonuca kavuşmuştur. Gerçektende, somut olayda görüldüğü şekilde mahkeme dışı ikrarın varlığı tanık sözleriyle varlık kazanmıştır. Bu durumda ortada mücerret bir mahkeme dışı ikrarın bulunduğu kuşku ve duraksamaya yer olmamalıdır... Dosyadaki bilgi ve belgelerden az yukarıda açıklanan mahkeme dışı ikrarla diğer delillerle veya emarelerle kanıtlanmadığı çok açıktır. Hal böyle olunca yerel mahkemenin Özel Dairenin bozmasına karşı direnmesi yerindedir. Direnme kararı bu nedenle onanmalıdır” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1997/2-416, K. 1997/593 ve T. 25.6.1997).

²¹⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652.

olarak değerlendirmesi gerekir. Bu belgelendirme başka bir mahkeme veya resmi makam önünde gerçekleşebilir²¹⁶.

1.6.2. Beyanın İçeriğine Göre İkrar Türleri

Beyanın içeriğine göre ikrar; “basit ikrar”, “vasıflı ikrar” ve “bileşik ikrar” olmak üzere üçe ayrılır.

1.6.2.1. Basit (Adi) İkrar

Tarafın kendi aleyhine sonuç doğuracak bir vakıayı ya da birkaç vakıayı, ileri sürülen iddiaya nazaran hukuk bakımından önem taşıyan bir değişiklik ve ekleme yapmadan, kayıtsız ve şartsız kabul etmesi, basit ikrardır²¹⁷. Örneğin, davacı davalıya verdiği 200 lirayı bağış olarak verdiğini iddia eder ve davalı da “evet, davacıdan 200 lirayı bağış olarak aldım” derse, basit ikrardan söz edilir. Örnekten de anlaşılacağı gibi basit ikrarda davacı, davalının iddiasına “evet ama”, “fakat” gibi herhangi bir koşul ileri sürmeden ve “ya da” gibi karşıt bir bildirimde bulunmadan kabul etmektedir²¹⁸.

Basit ikrarda bulunan taraf, ikrar beyanını mutlaka karşı tarafın iddiasında kullandığı kelimeleri tekrar ederek yapmak zorunda değildir. Çünkü burada önemli olan ileri sürülen vakıanın hukuki niteliğini veya hukuki sonucunu değiştirmeden beyanda bulunulmasıdır²¹⁹.

²¹⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 652.

²¹⁷ KARAFAKİH, s. 178; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2051; POSTACIOĞU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 554; ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 236; POSTACIOĞU, s. 555; BİLGE ve ÖNEN, s. 514; UMAR, Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar, s. 251; UMAR ve YILMAZ, s. 199; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 653; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 225; OLGAC ve ÇENBERCİ, s. 18; Nihat YAVUZ, “Hukuk Davalarında İkrar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 4, ss. 679-688, Ankara, 1974, s. 683. Örneğin, “davacının haciz tutanağındaki beyanı borcun varlığını kabul, ancak ödediğini bildiren ikrar olup, bu niteliği ile ikrar bölünebilir nitelikteki basit ikrardır” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2001/11496, K. 2002/234 ve T. 15.01.2002).

²¹⁸ ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 236; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 653.

²¹⁹ KİRAZ, s. 127.

Bu tür bir ikrarın hükmü, karşı tarafı tamamıyla ispat yükünden kurtarması, yani ikrara konu olan vakıyı çekişmeli olmaktan çıkarmasıdır²²⁰.

1.6.2.2. Vasıflı (Nitelikli, Mevsuf, Gerekçeli) İkrar

Vasıflı ikrar, öğretide ve Yargıtay kararlarında nitelikli ikrar, mevsuf ikrar ya da gerekçeli inkâr olarak da ifade edilmektedir. Bir tarafın ileri sürdüğü maddi vakıanın karşı tarafça doğru olduğunun bildirilmesi fakat bu vakıanın hukuki niteliğinin yani vasfının iddia edilenden farklı olduğunun belirtilmesi şeklinde yapılan ikrara vasıflı ikrar denilmektedir²²¹. Başka bir deyişle, vasıflı ikrar, taraflardan birinin istem ve savunmasına dayanak olan vakıaların, karşı tarafça tamamıyla değil ancak bazı olaylar bakımından anlaşma olacak biçimde kabul edilmesi şeklinde yapılan ve üzerinde uyuşma sağlanamamış olayların ispatsız kalması durumunda²²², dava ve savunma temelinin yokluğu sonucuna varılarak, dava ve savunmanın reddi zorunluluğu bulunan ikrar çeşididir²²³.

²²⁰ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 225.

²²¹ KARAFAKİH, s. 178; Ali Himmət BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, **Adliye Ceridesi**, Cilt: 1937/1, ss. 5-11, Ankara, 1937, s. 7; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2051; BİLGE ve ÖNEN, s. 514; ÜSTÜNDAĞ, s. 630; ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 236; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 555; UMAR ve YILMAZ, s. 199; PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 653; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 224; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 18; YAVUZ, s. 684.

²²² “Karşı tarafın ileri sürdüğü vakıanın doğru olduğu bildirilir, fakat bunun hukuki niteliğinin iddia edildiğinden başka olduğu öne sürülür ise, bu durum vasıflı ikrardır. Vasıflı ikrarın bölünemeyeceği, yani vasıflı ikrarın ikrar eden aleyhine delil teşkil etmeyeceği, aksine o vakıayı ileri sürenin onu ispat etmesi gerektiği hukukumuzda genel olarak kabul edilmektedir. Vasıflı ikrar (gerekçeli inkar) halinde lehine ikrar yapılan taraf ancak ispat yüküne yer değiştirmemek şartıyla diğer tarafın ikrarını bölebilir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2004/4-362, K. 2004/347 ve T. 09.06.2004). “Davalının, ikrar ettiği maddi vakıanın hukuki vasfının ileri sürülenden farklı bulunduğunu bildirmesi karşısında, somut olayda, basit (adi) veya bileşik ikrarın söz konusu olamayacağı çok açıktır. Zira, her ikisinin de temel koşulu, ileri sürülen maddi vakıanın ve onun hukuki vasfının birlikte kabul edilmiş olmasıdır. Vakıa kabul edilmekle birlikte, onun farklı bir hukuki vasıfta olduğunun ileri sürülmesi durumunda, vasıflı ikrardan söz edilmesi gerekir ve bu vasıflı ikrar bölünemez” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2013/846, K. 2013/6391 ve T. 16.04.2013). Yine bkz. **Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2001/11589, K. 2002/996 ve T. 04.02.2002.

²²³ KARAFAKİH, s. 178; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2052; ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 236; POSTACIOĞLU, s. 555; UMAR ve YILMAZ, s. 200; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 224. “Karşı tarafın ileri sürdüğü vakıanın doğru olduğu bildirilir, fakat bunun hukuki niteliğinin iddia edildiğinden başka olduğu öne sürülür ise, bu durum vasıflı ikrardır. Vasıflı ikrarın bölünemeyeceği, yani vasıflı ikrarın

Vasıflı ikrarın öğretide ve Yargıtay kararlarında gerekçeli inkar olarak da adlandırılmasının nedeni, karşı tarafın ileri sürdüğü maddî vakıaların ikrar edilip, iddia edilen hukukî niteliğin inkâr edilmesidir²²⁴. Örneğin, davacı davalıya 500 lira para ödünç verdiğini söyler ve davalı da 500 lirayı ödünç olarak değil bağışlama olarak aldığını bildirirse, bu durum vasıflı ikrar oluşturur. Yine davalı bisikletin kendisine emanet olarak değil, davacının borcuna karşılık kendisine bırakıldığını söylemesi gerekçeli inkâr oluşturmaktadır; çünkü davalı bisikletin kendisinde olduğunu ikrar etmekte ancak kendisine bırakılma nedeninin emanet değil, davacının borcuna karşılık olduğunu belirtmektedir²²⁵.

1.6.2.3. Bileşik (Mürekkap) İkrar

Taraflardan birinin dâva veya savunmasına dayanak teşkil eden vakıalar durumunun karşı tarafça tamamen kabul edilmesiyle beraber, bu vakıa durumundan

ikrar eden aleyhine delil teşkil etmeyeceği, aksine o vakıayı ileri sürenin onu ispat etmesi gerektiği hukukumuzda genel olarak kabul edilmektedir. Vasıflı ikrar (gerekçeli inkar) halinde lehine ikrar yapılan taraf ancak ispat yüküne yer değiştirmemek şartıyla diğer tarafın ikrarını bölebilir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2004/4-362, K. 2004/347 ve T. 09.06.2004). “Davalının, ikrar ettiği maddi vakıanın hukuki vasfının ileri sürülenden farklı bulunduğunu bildirmesi karşısında, somut olayda, basit (adi) veya bileşik ikrarın söz konusu olamayacağı çok açıktır. Zira, her ikisinin de temel koşulu, ileri sürülen maddi vakıanın ve onun hukuki vasfının birlikte kabul edilmiş olmasıdır. Vakıa kabul edilmekle birlikte, onun farklı bir hukuki vasıfta olduğunun ileri sürülmesi durumunda, vasıflı ikrardan söz edilmesi gerekir ve bu vasıflı ikrar bölünemez” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2013/846, K. 2013/6391 ve T. 16.04.2013).

²²⁴ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünmeyeceği Sorunu”, s. 224; KİRAZ, s. 134. Örneğin, “davacı (koca) 14.02.2000’de 3. parselde kayıtlı 21 numaralı bağımsız bölümünü üç milyon lira bedel karşılığında eşine (davalıya) satmıştır. İradesini resmi memur huzurunda bu şekilde açıklamıştır. Dava açarken de satışın olmadığını bağışlandığını ileri sürmüş ve davayı kendi muvazaasına dayandırmıştır. Davalı da satışın olmadığını işlemin bağış olduğunu muhtelif defa ikrar etmiştir” (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2002/2854, K. 2002/5453 ve T. 18.04.2002). Yine bir başka örnek ise; “somut olayda davacı, ödünç olarak banka havalesiyle gönderdiği 5000 Amerikan dolarının davalıdan tahsilini istemiş, davalı ise davacı tarafından kendisine bu miktar paranın banka havalesiyle gönderildiğini ikrar edip, bunun daha önce davacıya vermiş olduğu ödünçün geri ödenmesi olduğunu beyan etmiştir. Tarafların bu kabulleri vasıflı ikrardır. Burada, davacının ileri sürdüğü vakıa (paranın gönderilmesi) davalı tarafından ikrar edilmekte; fakat, davacının iddia ettiği gibi bu paranın ödünç olarak gönderildiği inkar edilmektedir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2001/13-630, K. 2001/647 ve T. 26.09.2001).

²²⁵ Yine benzer bir örnek olarak, “davalı son celsedeki imzalı beyanında ise aynen; ‘Biz de davacı tarafından yapılan işin bedelinin TL olduğunu biz de kabul ediyoruz. Bizim iddiamız bu bedelin davacı tarafa 1/4 ‘ü nakit olarak kalanların da bono verilerek ödendiği yönündedir. Bonoları müvekkilim ödemiştir. Ancak davacı taraftan bonoları almadığı gibi, tahsilata ilişkin bir makbuz da almamıştır’ ifadelerine yer vermiştir. Bu beyan bedel yönünden ikrar niteliğinde olup, davalı aleyhine delil niteliğindedir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2006/15-1, K. 2006/34 ve T. 08.03.2006).

çıkarılmak istenen hukukî sonucun doğumunu engelleyen yahut onu hükümden düşüren veya kullanılmasını engelleyen bir diğer vakıa iddiasının da eklenmesiyle ortaya çıkan ikrar, bileşik ikrardır²²⁶. Bileşik ikrar durumunda biri karşı tarafça ileri sürülen ve ikrar edilen, diğeri ikrar eden tarafça ileri sürülen ve çekişmeli kalmaya devam eden iki ayrı vakıa veya vakıalar durumunun birlikte beyan edilmesi söz konusudur ve bu nedenle bu ikrar türüne bileşik (mürekkep) ikrar denilmektedir²²⁷.

Uygulamada, vasıflı ikrar ve bileşik ikrar sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Vasıflı ikrar ile bileşik ikrar arasındaki temel ayrım; vasıflı ikrarda vakıanın tektir ve onun vasfı tartışmalıdır, bileşik ikrarda ise ikrar edilen vakıayla bağlantılı ya da bağlantısız yeni bir vakıa eklenmesidir²²⁸. Dolayısıyla vasıflı ikrarda çekişme, ikrar edilen maddi vakıanın ek beyana konu olan hukuki nitelendirmesi üzerinden devam ederken; bileşik ikrarda çekişme ek beyana konu olan yeni maddi vakıa üzerinden devam eder²²⁹.

Vasıflı ikrarda, ikrar beyanına eklenen husus borcun doğumu ile ilgiliyken; bileşik ikrarda, ikrar beyanına eklenen husus hukukî ilişkinin doğumundan sonra ortaya çıkan ve özellikle onun sona ermesine ilişkin durumu konu alan bir husustur²³⁰.

Bileşik ikrar, ikrara konu olan vakıa ile ikrara eklenen vakıa arasında bir bağlantı bulunup bulunmamasına göre bağlantılı bileşik ikrar ve bağlantısız bileşik ikrar olmak üzere ikiye ayrılır²³¹.

²²⁶ KARAFAKİH, s. 178; POSTACIOĞU, s. 555; ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 237; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 254-255; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2056; UMAR ve YILMAZ, s. 201; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s.375-376; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 654; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 225; BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 7; YAVUZ, s. 684. Örneğin, “veresiye de muamele yapan bir müessese veya tacire karşı mal aldım amma bedelini verdim, derse burada ikrar tecezzi kabul eder” (**Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu**, E. 1941/25, K. 1942/7 ve T. 01.04.1942).

²²⁷ KİRAZ, s. 137-138.

²²⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 654; KİRAZ, s. 139.

²²⁹ KİRAZ, s. 138.

²³⁰ BİLGE ve ÖNEN, s. 515; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 225.

İkrar beyanına konu olan vakıa ile bu vakıadan çıkan hukuki sonucun doğumunu engelleyen, onu hükümden düşüren veya kullanımını ortadan kaldıran vakıanın yani ikrar beyanına eklenen vakıa arasında doğal bir bağlantının bulunması halinde bağlantılı bileşik ikrardan söz edilir²³². Başka bir deyişle bağlantılı bileşik ikrarda, ikrara eklenen vakıa, ikrar edilen vakıanın doğal bir sonucudur²³³. Örneğin davacı, davalıya 300 lira parayı ödünç olarak verdiğini, davalıda davacıdan 300 lirayı ödünç aldığını fakat ödemediğini söylerse bağlantılı bileşik ikrar söz konusu olur, burada ikrara eklenen ödeme vakıası ikrar edilen vakıanın yani paranın ödünç alındığının doğal bir sonucudur.

Bağlantısız bileşik ikrarda ise, ikrar edenin ikrarına eklediği vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında herhangi bir bağlantı yoktur²³⁴; yani, ikrara eklenen vakıa, ikrar edilen

²³¹ UMAR'a göre bileşik ikrarın, bağlantılı ve bağlantısız olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulması gereksizdir; çünkü bu ayrımı yaparken temel alınan kriterler anlamsız ve yetersizdir. Yine böyle bir ayrım kabul edilemeyeceği için ister bağlantılı ister bağlantısız bileşik ikrar olarak nitelendirilsin, bileşik ikrar da bölünebilir. (UMAR, Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar, s. 255.)

²³² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2057; BİLGE ve ÖNEN, s. 515; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 555; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s.376; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 654; TANRIVER, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", s. 226; KİRAZ, s. 146. Örneğin, "dava, acente tarafından ödenen kasko sigorta poliçesi taksitlerinin davalıdan tahsili için başlatılan icra takibine itirazın iptali istemine ilişkindir. Davalı, acentaya kasko sigorta için müracaatta bulunmadığını beyan ederek davanın reddini istemiştir. Mahkemece dava reddedilmiştir. Ancak, eldeki davada; davalı tarafın, aracın plaka numarası belirtilmek suretiyle girilen takibe itirazında, belirtilen aracın sigorta prim borcunu ödemediğini savunmuştur. Bu durumda mahkemece davalının bağlantılı bileşik ikrarda bulunduğu ve ispat yükünün davalıda olduğu nazara alınarak inceleme yapılmadığından kararının davacı yararına bozulması gerekmiştir" (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2009/13146, K. 2011/5580 ve T. 09.05.2011). Yine bir diğer kararda ise, "davacı, davalıya ödünç olarak verdiği 4500 DM'nin iade edilmediğini öne sürerek 4500 DM'nin karşılığı Türk parasının tahsilini istemiştir. Davalı, muhtelif tarihlerde borcunu fazlasıyla ödemediğini bildirerek, davanın reddini dilemiştir. Mahkemece davanın reddine karar verilmiş; hüküm, davacı tarafından temyiz edilmiştir. Davalının borcunu ödemediğine dair savunması davacının dayandığı karz ilişkisini ikrar olup, niteliği itibarıyla bağlantılı bileşik ikrar olduğundan..." (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2002/10468, K. 2002/13325 ve T. 12.12.2002).

²³³ TANRIVER, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", s. 226.

²³⁴ "Davacının davaya konu paranın mal bedeli olarak gönderildiğini iddia etmesi üzerine davalı yan, paranın alındığını ancak 3. kişinin borcu için mahsup edildiğini bildirmiştir. Bu durumda davalının ikrarı söz konusu olup, bu ikrar bağlantısız bileşik ikrar niteliğinde olduğundan..." (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2008/6404, K. 2009/964 ve T. 12.02.2009). "Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, mahkeme kararında açıklanan gerektirici nedenlere ve özellikle çek bir ödeme vasıtasıdır. Davacının iddiası doğrultusunda 8.000.000 TL bedelli çek tutarının alındığı davalı alacaklının da kabulündedir. Davalı, borçlusu davacıdan bu parayı aldığını ikrarla birlikte, ödemenin borçlusu davacı ile aralarında mevcut başka bir hukuki ilişkiden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Böyle bir ikrarda, ilave edilen vak'a arasında bir bağlılık yoktur. Bu tür ikrar bağlantısız bileşik ikrar niteliğindedir. O itibarla bu ikrarın bölünebileceği de gerek öğretide gerek bilimsel görüş ve yargısal kararlarda tamamen kabul edilegelmektedir. Bu durumda davalının kendisine

vakıa olmadan da mevcuttur²³⁵. Çünkü ikrara eklenen vakıanın temelinde, taraflar arasında ayrıca yapılmış başka bir sözleşme ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca bağlantısız bileşik ikrarda, ikrara eklenen vakıa, ikrar edilen vakıadan sonra ortaya çıkan ve ikrar edilen vakıanın doğumu ile ilgili olmayan yeni bir vakıadır²³⁶. Örneğin, davalının, dava konusu 300 lirayı davacıdan ödünç aldığını, fakat kendisinin de davacıdan 300 lira alacaklı olduğunu ve bu alacağı ile borcunu takas ettiğini söylemesi şeklindeki savunması bağlantısız bileşik ikrar olarak nitelendirilir. Bu durumda davalının karşılık alacağı ile davacının alacağı arasında hiç bir bağlantı yoktur²³⁷.

yapılan ödemenin asıl borcu doğuran ilişki dışında başka bir hukuki ilişki nedeniyle meydana gelmiş olduğunu kanıtlanması gerektiği aşıkardır. Mahkemenin de uyumsuzluğun niteliği ile iddia ve savunma gözetilerek olayda ispat külfetinin davalıya düştüğüne dair kabulü de, önceki yargısal kararlara tamamen uygun olduğuna göre, usul ve yasaya uygun bulunan direnme kararının onanması gerekir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1996/13-394, K. 1996/538 ve T.0 3.07.1996). “Davalılar; kendilerine banka havalesiyle gönderilen paranın borç olarak verilmediğini, aksine kendilerinin değişik zamanlarda davacıların murisine verdikleri borç paranın geri ödenmesi olduğunu savunmuşlardır. Mahkemece davalıların bu beyanları bağlantısız bileşik ikrar olarak değerlendirilip...” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2004/4-362, K. 2004/347 ve T. 09.06.2004). “Dava, tapulu taşınmazın haricen satın alınması sebebiyle tapu iptali ve tescil, ikinci kademedeki istek yapılan ödeme tutarının tahsili istemlerine ilişkindir. Davalı, davacının kendisine parayı gönderdiğini (maddi vakıayı) ikrar etmiş; ancak, bu paranın davacı tarafından ileri sürülen payın harici satışı karşılığı değil de başka bir nedenle (yani önceki pay satışından kaynaklanan başka bir hukuki ilişkiden dolayı) gönderildiğini savunmuş olması Hukuk Genel Kurulu görüşmeleri sırasında bağlantısız bileşik ikrar olarak nitelendirilmiş olup...” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2010/14-222, K. 2010/234 ve T. 28.04.2010). “Davalı tarafın parayı aldım beyanı, fiili karine nedeniyle (nişan hediyesi olarak gönderilen parayı aldım ancak davacıdan alacaklıyım, alacağıma saydım) şeklinde bağlantısız bileşik ikrar olarak kabul edilmelidir. Çünkü paranın alındığını açıklayan ikrar beyanına savunma yolu eklenen vakıa ile ikrara konu vakıa arasında bağlantı yoktur. Başka bir anlatımla iki vakıa birbirinden bağımsızdır” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2003/3-118, K. 2003/158 ve T. 12.03.2003). “Havalenin mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla yapıldığı yolunda yasal karine mevcuttur. Bu yasal karinenin tersini ileri süren havaleci bu iddiasını kanıtlamakla yükümlüdür. Olayda davalının ikrarı söz konusu olup, bu ikrar bağlantısız bileşik ikrar niteliğinde olduğundan...” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2007/10997, K. 2008/4778 ve T. 05.05.2008). “Mülkiyet hakkına dayanılarak istihkak iddiasında bulunulan davada, davalı dava konusu eşyaların davacı babasına ait olduğunu kabul etmiş, sonradan kendisine hibe edildiğini savunmuştur. Davalının ikrarı bağlantısız bileşik ikrar olup, bölünebilir niteliktedir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1997/13-285, K. 1997/542 ve T. 18.06.1997).

²³⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2064; ÜSTÜNDAĞ, s. 615; BİLGE ve ÖNEN, s. 515; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s.377; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 226.

²³⁶ KİRAZ, s. 149.

²³⁷ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s.377; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 226. Örneğin, “davalı taraf, havale yoluyla ödeme yaptığını kabul etmiş olduğu halde, savunduğu ödemenin sebebini yasal delillerle kanıtlayamamıştır. Davalı tarafından açıklanan nitelikteki ikrarı, ‘bağlantısız bileşik ikrar’ niteliğindedir...Somut olayda; davalı belirtilen savunma sebebini kanıtlayamamıştır. İş bedelinin kısmen de olsa yükleniciye ödenmiş olması,

1.6.3. Kapsamına Göre İkrar Türleri

İkrar kavramı, vakıaların tamamını ya da belli bir kısmını kapsamına göre, “tam ikrar” ve “kısmi ikrar” olmak üzere ikiye ayrılır.

1.6.3.1. Tam İkrar

İkrarda bulunan, karşı tarafın, kendi lehine olarak ileri sürdüğü vakıanın ya da vakıalar durumunun belli bir kısmını değil de; bütününe doğruluğunu kabul ediyorsa, tam ikrardan söz edilir²³⁸. Örneğin, taraflardan biri, karşı tarafın 100 bin lira alacağı için açtığı davada ondan 100 bin lirayı aldığını doğrularsa gerçekleşen ikrar, tam ikrardır.

Bir davada taraflar arasındaki çekişmenin tamamı ikrar edilen vakıa ya da vakılardan ibaretse, burada tam ikrardan değil, artık davayı kabulden bahsetmek gerekir²³⁹.

Bu tür bir ikrarın varlığı halinde, HMK m. 187/II’de de belirtildiği gibi ikrara konu olan vakıa ya da vakıalar durumu bütünüyle çekişmesiz hale gelir ve artık onların ispatına gerek kalmaz²⁴⁰.

1.6.3.2. Kısmi İkrar

Taraf, kendi aleyhine sonuç doğuracak vakıayı veya vakıalar durumunu kısmen doğrular, diğer kısmını inkâr ederse kısmi ikrar söz konusu olur²⁴¹.

eser sahibi ile yüklenici arasında akdi ilişkinin kurulmuş olduğuna dair ikrar niteliğindedir” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 2010/4144, K. 2011/3245 ve T. 01.06.2011). Yine bkz. **Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2010/1845, K. 2010/8833 ve T. 17.06.2010.

²³⁸ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 226-227.

²³⁹ KİRAZ, s. 152.

²⁴⁰ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 227; KİRAZ, s. 152.

²⁴¹ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 9; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 252; UMAR ve YILMAZ, s. 199; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 227; KİRAZ, s. 153.

Örneğin bir davacı, davalı ile ödünç sözleşmesi yaptığını ve bu ödünç sözleşmesi gereğince kendisine bir miktar parayı ödünç verdiğini iddia ederken ile davalı, ödünç sözleşmesinin varlığını kabul etmekle beraber bu sözleşme gereğince kendisine verilecek paranın henüz verilmediği tarzında bir savunmada bulunursa bir kısmî ikrar söz konusudur²⁴².

Kısmî ikrarda, ikrar edilen kesim çekişmeli olmaktan çıkacağı için, bu kısmın ispatına gerek kalmaz; ancak inkâr edilen kesim açısından ise, ispata ihtiyaç duyulur²⁴³. Hâkim, kısmî ikrara dayanarak davanın tamamı hakkında karar veremez ve bu tür bir ikrar, inkâr edilen kesimler açısından hüküm ifade etmez²⁴⁴.

Kısmi ikrar ile davanın kısmi kabulünü birbirine karıştırmamak gerekir. Kısmi ikrar, hem davacı hem de davalı bakımından, karşı tarafça ileri sürülen vakıa ya da vakıaların bir kısmının kabul edilip, diğer kısmının inkâr edilmesiyle gerçekleşir. Fakat davanın kısmen kabulü yalnızca davalı bakımından söz konusu olabilir ve davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıalar sonucunu (talep sonucu) davalı tarafından kısmen kabul edilip kısmen reddedebilir²⁴⁵.

²⁴² Benzer bir başka örnek, “davacı, arkadaşı olan davalıya 6.500.000.000 TL. borç verdiğini, davalının bu borcu ödeyeceğini kendi el yazısı olan mektupta ikrar ettiğini ancak ödemediğini, ileri sürerek 6.500.000.000 TL.sının 16.4.2000 tarihinden faizi ile davalıdan alınmasını istemiştir... Davacı, karz hukuki ilişkisine dayanarak alacak talebinde bulunmuş, delil olarak da davalı tarafından kendisine yazıldığını iddia ettiği mektuba dayanmış, bu belgenin yazılı delil başlangıcı olduğunu ileri sürmüştür” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2005/13373, K. 2005/19252 ve T. 27.12.2005). Yine bir diğer örnekte ise, “dava, tapulu taşınmazın haricen satın alınması sebebiyle tapu iptali ve tescil, ikinci kademedeki istek yapılan ödeme tutarının tahsili istemlerine ilişkindir. Davalı, davacının kendisine parayı gönderdiğini (maddi vakıayı) ikrar etmiş; ancak, bu paranın davacı tarafından ileri sürülen payın harici satışı karşılığı değil de başka bir nedenle (yani önceki pay satışından kaynaklanan başka bir hukuki ilişkiden dolayı) gönderildiğini savunmuş...” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2010/14-222, K. 2010/234 ve T. 28.04.2010).

²⁴³ UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 251-252; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 227. Örneğin, “davalı son celsedeki imzalı beyanında ise aynen; ‘Biz de davacı tarafından yapılan işin bedelin ... TL olduğunu biz de kabul ediyoruz. Bizim iddiamız bu bedelin davacı tarafı 1/4 ‘ü nakit olarak kalanların da bono verilerek ödendiği yönündedir. Bonoları müvekkilim ödemiştir. Ancak davacı taraftan bonoları almadığı gibi, tahsilata ilişkin bir makbuz da almamıştır.’ ifadelerine yer vermiştir. Bu beyan bedel yönünden ikrar niteliğinde olup, davalı aleyhine delil niteliğindedir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2006/15-1, K. 2006/34 ve T. 08.03.2006).

²⁴⁴ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 227.

²⁴⁵ KİRAZ, s. 153.

1.6.4. Yapılış Şekline Göre İkrar Türleri

İkrar beyanı, kural olarak, yazı veya söz aracılığıyla yapılır. Bu nedenle, yapılış şekline göre ikrar, kendi arasında, “sözlü ikrar” ve “yazılı ikrar” olmak üzere ikiye ayrılır.

İkrar olarak nitelendirilecek bir beyanın, kanunda belirtilen hüküm ve sonuçları doğurabilmesi için; sözlü ya da yazılı yapılmış olmasına bakılmadan, açık, belirli ve anlaşılabilir olmasına bakılacaktır²⁴⁶.

1.6.4.1. Sözlü İkrar

İkrar beyanının söz ile yapılmasıyla sözlü ikrar gerçekleşir. Diğer ikrar türlerine nazaran, hepsini içine alabilecek kapsama sahip olması bakımından sözlü ikrar, en genel ikrar türü olma özelliğindedir²⁴⁷. Sözlü ikrarın görülmekte olan dava esnasında yapılmasıyla mahkeme içi ikrar, başka kimseler önünde yapılmasıyla mahkeme dışı ikrar; sözlü ikrar yapılırken beyanın açık olup olmamasına göre de açık veya örtülü ikrar adını almaktadır²⁴⁸.

Sözlü ikrarı yapabilecek olan kişi tarafın kendisi olabileceği gibi davada vekil ile temsil ediliyorsa, vekil de sözlü ikrarda bulunabilir (HMK m. 188/I, 78). Vekilin yapmış olduğu sözlü ikrar da mahkeme tutanağına yazılacak ve bu kısım vekil tarafından imzalanacaktır²⁴⁹.

²⁴⁶ BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 31; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 554; R. Amato SEVİLEN, **İkrar Tecezzi Kabul Etmez**, Suhulet Basımevi, İzmir, 1936, s. 86;

²⁴⁷ KİRAZ, s. 154.

²⁴⁸ OLGAC ve ÇENBERCİ, s.15; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 220; KİRAZ, s. 154.

²⁴⁹ KİRAZ, s. 156. “Davalı vekilinin duruşma tutanağına geçirilen bildirimimin (beyanının) altı, imza edilmemiştir. Bu durumda bu bildirim ikrar ve kabul şeklinde sayılmasına imkân yoktur.” (**Yargıtay Ticaret Dairesi**, E. 910, K. 2342, T. 30.06.1964)

Sözlü beyanda bulunan kimsenin kullandığı sözlerin ikrar olarak nitelendirilebilmesi için, ifadenin belli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Önemli olan husus, ikrar veya ikrar anlamına gelebilecek sözlerin sarf edilmesidir²⁵⁰.

Sözlü ikrar beyanının tam ve eksiksiz olarak duruşma tutanağına yazılması, bunun okunması ve ikrar edene imzalatılması gerekir (HMK m. 154/III). Çünkü bu durumda bir vakıyı ikrar eden kimse, beyan ettiği sözlerle tutanağı yazılıp kendisine okunan ve imza ettirilen hususları tekrar gözden geçirmek, sözlü beyanı düzeltmek, sözlü beyanı ile yazılı hale getirilen beyanı arasındaki uyumu görmek ve hiçbir şeyi ispat etmek durumunda kalmadan ikrarını serbestçe geri alabilmek imkânına sahip olmaktadır²⁵¹.

Sözlü ikrar beyanının, sözlü olarak dile getirilip, yazılı tutanağına geçirilmesi işlemlerini yapılması sırasında, ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlarla ilgili de düzenlemeler vardır. Sağır ve dilsiz kimseler (konuşamayanlar), okuma ve yazma biliyorlarsa yazılı olarak; okuma ve yazma bilmiyorlarsa özel işaretlerinden anlayacak bilirkişi vasıtasıyla (HMK m. 263/II), Türkçe bilmeyen kimseler, tercüman aracılığı ile sözlü ikrarda bulunabilirler (HMK m. 263/I)²⁵². Yine imza atmayı bilmeyen kimseler, tutanağı yazılan ikrar beyanının altını parmak basmak suretiyle onaylayabilirler²⁵³.

1.6.4.2. Yazılı İkrar

İkrar beyanının yazı ile yapılmasıyla yazılı ikrar gerçekleşir. Yazılı beyan, maddi bir şey üzerine aktarıldığı için yazılı ikrarın tespiti ve ispatı için, sözlü ikrar gibi bir merasime (HMK m. 154/III) ihtiyaç duyulmaz²⁵⁴.

Mahkeme dosyasına sunulan dilekçe ve belgelerdeki ikrar, yazılı ikrarın tipik örneklerini oluştururken, dava dilekçesi ve cevap layihası dışında; ihtiyati tedbir ve delil tespiti dosyasında, icra tutanağında, kadaströ tutanağında, noter senetlerinde, ticari def-

²⁵⁰ KİRAZ, s. 155.

²⁵¹ KİRAZ, s. 155.

²⁵² KİRAZ, s. 156.

²⁵³ KİRAZ, s. 156.

terlerde, ihtiyati haciz talebine ilişkin dilekçede, idari makamlara verilen dilekçelerde, mektuplarda mevcut olan ikrar beyanlarının hepsi yazılı ikrara örnek teşkil eder²⁵⁵.

1.6.5. Beyanın Açık Olup Olmamasına Göre İkrar Türleri

İkrar, son olarak, beyanın açık olup olmamasına göre değerlendirilir. Beyanın açık olup olmamasına göre ikrar; “açık ikrar”, “örtülü ikrar” ve “susma ile ikrar” olmak üzere üçe ayrılır. Bir beyanın ikrar olarak nitelendirmeye müsait olduğu sürece, açık veya örtülü olması arasında bir fark yoktur ve her iki ikrar türü de kanunun ikrara bağladığı hüküm ve sonuçları doğurur²⁵⁶.

1.6.5.1. Açık İkrar

Açık (sarih) ikrar, ikrar eden tarafın, karşı tarafın ileri sürdüğü aleyhindeki bir veya birkaç maddi vakıayı doğrudan kapsayan ve açık, anlaşılır, belirli, kesin ifadeler kullanılarak yaptığı kabul beyanıdır²⁵⁷ ki, yazılı veya sözlü şekilde yapılabilir²⁵⁸. Örneğin, bir ödünç sözleşmesinin gereği yerine getirilmediğinde açılan davanın yargılanması sırasında taraflardan birinin “*ben sana ödünç olarak bilgisayarımı vermedim mi?*” sorusuna, diğer tarafın “*bana bilgisayarımı ödünç verdin*” şeklinde cevap vermesi veya sadece “*evet*” demesi, soruda ileri sürülen vakıayı doğrulaması açık ikrardır²⁵⁹.

²⁵⁴ KİRAZ, s. 157.

²⁵⁵ KİRAZ, s. 157. “Dava, inanç sözleşmesine dayalı tapu iptali ve tescil istemine ilişkindir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 236/1. maddesi hükmü uyarınca dava evrakında yapılan ikrar geçerlidir ve ikrar eden aleyhine, başka bir davada da kesin delil teşkil eder. Davalının boşanma davasında ibraz ettiği imzalı cevap dilekçesindeki beyanının, HUMK’nun 236/1. maddesinde öngörülen mahkeme iç ikrar niteliğinde olup, görülmekte olan davada davalı aleyhine kesin delil teşkil ettiği ve yazılı belge mahiyetinde bulunduğu, her türlü kuşku ve duraksamadan uzaktır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/14-289, K. 2007/291 ve T. 23.05.2007).

²⁵⁶ KİRAZ, s. 158.

²⁵⁷ Yapılan ikrarın, açık bir ikrar olduğu, hâkim tarafından da belirlenebilir. Örneğin, “davacı tarafından ibraz olunup müddeaaaleyh tarafından kendisine aidiyeti ikrar olunan 1934 tarihli senette müddeabih gayrimenkulün on yedi hissede altı hissesinin davacıya aidiyeti sarih bir surette ikrar edilmiş olup...” (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1945/20, K. 1947/6 ve T. 05.02.1947).

²⁵⁸ KİRAZ, s. 158.

²⁵⁹ Nitekim, açık olmayan beyanın, ikrar olarak değerlendirilip, bunun üzerine kesin bir hüküm tesis etmek mümkün değildir. “Somut olaya baktığımız da; davacı kadastro tespiti sırasında yerel bilirkişi olarak bulunmuş ve tutanakları toplu olarak ve kendisine okunmadan imza ettirildiğini beyan etmiş, gerek

İkrar beyanına eklenen ek beyanlar (ama, fakat, ancak, yalnız vs.), ikrar edilen vakıanın çekişmesiz olmasını engellemeyecek, beyanın içeriğine göre, açık ikrarın nitelikli ya da bileşik ikrar olmasını sağlayacaktır²⁶⁰.

1.6.5.2. Örtülü İkrar

Örtülü (zımni, delaleten, dolaylı) ikrar, ikrar eden tarafın, karşı tarafın ileri sürdüğü aleyhindeki vakıa ya da vakıaları dolaylı olarak, o vakıa ya da vakıaların gerçekleşmiş olduğu sonucunu doğurmaya elverişli kabul beyanıdır²⁶¹. Örneğin, 100 bin liralık bir alacak iddiasına karşı, “*şimdi param yok, üç ay süre ver*” veya “*bu parayı bana hibe et*” ya da “*benim de senden 50 bin lira alacağım var*” şeklinde cevap vermesi, beyan sahibinin 100 bin lira borçlu olduğunu örtülü olarak ikrar ettiği anlamına gelir²⁶². Ayrıca beyan sahibinin “*sana 100 bin lira borcum kalmadı*” şeklinde cevap vermesi, doğrudan alacak iddiasını inkâr ve fakat önceden böyle bir borcun var olduğunu örtülü olarak ikrar ettiği anlamına gelir²⁶³.

Açık ikrar halinde, uyuşmazlık konusu vakıa ya da vakıalar ikrar edilirken açık, anlaşılır, belirli ve kesin ifadeler kullanıldığı için, beyan sahibi tarafından birtakım hususlara açıklık getirmesi gerekmeyecektir; fakat örtülü ikrarda beyan edilen bazı

kadastro tutanağı içeriğinden gerekse dosya kapsamından, bunun aksi, yani, davacının bu yerin mer'a olduğuna dair beyanının, kendisine alenen ve teker teker okunup sonuçlarının açıklanması yönünden de bir işlemin yapılmadığı, anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, ikrarın geçerlilik koşulu olan ikrar beyanının ilgisine açıkça okunup-okunmadığı ve onun iradesini tam olarak aksettirip aksettiremediği açık olmayan bir beyanın, ikrar olarak değerlendirilip buna kesin sonuç bağlanması uygun görülmemiştir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2003/7-438, K. 2003/463 ve T. 02.07.2003).

²⁶⁰ KİRAZ, s. 158-159.

²⁶¹ KİRAZ, s. 159.

²⁶² Bununla birlikte, dolaylı ikrar ile suçun belirlenmesi de mümkün olmaktadır. Örneğin, “yakınanın aşamalarda anlatımına ve sanığın dolaylı (tevilli) ikrarına göre; babaannesi olan yakınana bıçak çekip ‘bana para vermezsen seni öldürürüm, bana mecbur para vereceksin, arabanı yakarım’ diye tehdit edip parayı zorla alan sanığın eyleminin, yağma suçunu oluşturduğu gözetilmelidir” (Yargıtay 6. Ceza Dairesi, E. 2007/2316, K. 2011/2436 ve T. 14.3.2011).

²⁶³ KİRAZ, s. 159. Örneğin, “mal beyanının borca yetecek mal, alacak ve haklarını göstermekten ibaret olduğu ve davalının bununla yetinmeyip kanuni bir zorunluluk yokken açıkça ‘..bu borcumu ileride ödeyeceğim..’ demek suretiyle dava konusu icra takibinde talep edilen borcu açıkça kabul ve ikrar ettiği bir gerçektir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2012/19-114, K. 2012/341 ve T. 06.06.2012).

hususların açıklanması kapsamında ve hâkimin davayı aydınlatma ödevinin bir gereği olarak, eksik, belirsiz ve şüpheli hususlar ikrar edene sorularak açıklattırılabilir²⁶⁴.

1.6.5.3. Susma ile İkrar

Medeni Yargılama Hukukunda bazı istisnalar dışında “susma ikrar sayılmaz” bir ilke olarak kabul edilmiştir²⁶⁵. Başka bir deyişle, tarafın sessiz kalması, karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edilmesi sonucunu –genel itibariyle- doğurmaz.

Ceza yargılamasında ise susmaya farklı bir sonuç bağlanmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre sanığa kendisine isnat edilen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni bir hak olarak tanındığı söylenir. Ayrıca ceza hukukunda sanığa susma hakkı hatırlatılmadan elde edilen bilgiler, hukuka aykırı delil olarak nitelendirilir²⁶⁶. Sanığa susma hakkı hatırlatılmış olsa bile sanık bunu tam olarak kavrayamamış ve suçunu ikrar etmişse, sanığın bu beyanının delil olarak kullanılmasına tereddütle yaklaşmaktadır²⁶⁷.

Susma ile ikrar konusuyla ilgili detaylı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde verilecektir.

²⁶⁴ KİRAZ, s. 159-160.

²⁶⁵ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükümü”, s. 1466; BİLGE ve ÖNEN, s. 511; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 372; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp, Bölünmeyeceği Sorunu”, s. 214; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 116; SEVİLEN, s. 86. Örnek için bkz. **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2003/7-438, K. 2003/463 ve T. 02.07.2003;

²⁶⁶ Mahmut KOCA, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, **Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IV, S. 1-2, Ankara, 2000, s. 107 vd.; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, Ankara, Eylül 2014, s. 224; KİRAZ, s. 162.

²⁶⁷ CENTEL ve ZAFER, s. 224; KİRAZ, s. 163. Örneğin, “görüldüğü gibi, dosyadaki hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen kanıtların değerlendirme dışı tutulması halinde, sanığın cezalandırılmasına olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar C.Başsavcılığı’nca, ihbar tutanağı ve sanığın ikrarı ile suçun sabit olduğu ileri sürülmüş ise de, ihbar sonucu elde edilen kanıtlara itibar edilemeyeceğinden, ihbarın da bu anlamda bir kanıt değeri bulunmayacaktır. Diğer yönden, dosyada sanığa ait bir ikrar bulunmadığı gibi, bir an için sanığın ikrarının olduğu kabul edilse dahi, maddi kanıtlarla desteklenmeyen ve özgür irade ürünü olmayan bu ikrara da dayanılması mümkün değildir” (**Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 2009/7-160, K. 2009/264 ve T. 17.11.2009). Yine bkz. **Yargıtay 10. Ceza Dairesi**, E. 2011/18831, K. 2012/3280 ve T. 05.03.2012.

1.7. İKRARDAN DÖNME (RÜCU, CAYMA)

İkrar eden, kural olarak bu kararından dönemez (rücu edemez), ikrarı ile bağlıdır. Bunun nedeni, karşı tarafın bir vakıayı ikrar etmesi ile ispat yükü kendisine düşen tarafın lehine bir durum ortaya çıkması ve gerçekleşmiş bir vakıayı, ikrarı geri alarak, gerçekleşmemiş gibi göstermek yetkisinin taraflara tanınmamasıdır²⁶⁸.

İkrarda bulunan kimse artık ikrarıyla bağlıdır; ondan tek taraflı iradesiyle dilediği zaman dönemez. Kanunkoyucu, ikrardan dönmeyi, ikrarı geri almayı HMK m. 188/II'de belirtilen sıkı şartlara tâbi tutmuştur. Buna göre, ikrarı geri alabilmek için, ikrarın maddî bir hatadan kaynaklandığının ispat edilmesi gerekir²⁶⁹.

HMK m. 188/II hükmüne göre, maddî bir hatadan doğmuş olmak kaydıyla ikrardan dönülebilir. Bu nedenle hukukî bir hata ikrardan dönülmesi için yeter bir sebep teşkil etmez²⁷⁰; yani ikrar eden taraf, bu ikrarın hukukî neticesini yanlış hesap etmiş olsa bile, ikrarından cayması uygun değildir²⁷¹. Maddî hatadan maksat, yapılan ikrarın gerçek duruma uymamasıdır; ancak bu husustaki hatalar rücuya sebep olabilir²⁷².

Öte yandan, ikrardan önceki işlemin ıslah suretiyle ortadan kaldırılmış bulunması, ikrarı ortadan kaldırmadığı gibi, ikrardan cayma için de bir sebep teşkil etmez²⁷³.

²⁶⁸ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119; TUĞSAVUL, s. 1073.

²⁶⁹ KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 351; TUĞSAVUL, s. 1073; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2048.

²⁷⁰ KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 351.

²⁷¹ BİLGE ve ÖNEN, s. 521.

²⁷² Örneğin, “dava, muris muvazaası hukuksal nedenine dayalı miras payı oranında tapu iptal ve tescil istemine ilişkindir. Somut olayda, başka mahkemede açılan dava dosyasında, davacıların dilekçesiyle, miras paylarını aldıkları ve dava konusu taşınmaz yönünden herhangi bir hakları kalmadığı yönündeki beyanlarının mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu ancak, sonraki tarihli dilekçeyle de ikrardan döndüklerini bildirdiklerine göre, ikrarın maddî bir hataya dayalı olduğunu davacıların öncelikle ispatlamaları gerekeceği kuşkusuzdur” (**Yargıtay 1. Hukuk Dairesi**, E. 2013/3155, K. 2013/4340 ve T. 27.03.2013).

²⁷³ BİLGE ve ÖNEN, s. 521. “Dava dilekçesinde ve ıslah dilekçesinde ecirimsilin faiz ve masraflarla birlikte davalı taraftan tahsili istenilmiştir. Davanın tamamen (kamilen) ıslah edilmesi halinde dava dilekçesi dahil, yapılmış olan bütün usul işlemleri yapılmamış sayılır. Ancak, ıslahın ikrara, keşfe, bilirkişi raporlarına, şahit sözlerine bir etkisi olmaz. Yani ıslahla bunlar geçersiz sayılamaz. Taraflar ancak kendi usul işlemlerini ıslahla düzeltebilirler. Mahkemenin ve karşı tarafın işlemleri ıslahın

Karşı tarafın, muvafakatiyle hukukî hatadan dolayı ikrardan cayma caizdir. Bu muvafakat olmadığı takdirde, ikrardan rücu edebilmek için, iki durumun ispatına gerek vardır: “İkrar edilen vakıanın gerçeğe uygun olmadığı” ve “ikrarın maddi bir hata sonucu olarak yapılmış bulunduğu”dur²⁷⁴. Taraf, gerçeğe uygun olmayan bir vakıayı bilerek ikrar etmiş ise, bundan dönemez²⁷⁵. Bu iki noktadan birisi sabit olmazsa, cayma geçerli sayılmaz. Maddi hata her türlü delil ile ispat edilebilir ve yemin teklif olunabilir.

İkrar edilen vakıanın gerçeğe uygun olmamasında, ikrar edilen vakıanın gerçek olmadığını ispat etmek için HMK m. 200/I hükümleri uygulama alanı bulmalıdır. Buna göre, ikrar edilen vakıanın gerçek olmadığını ispat etmek için bir hukukî işleme başvuruluyorsa ve bu işlemin değeri de kanunda belirtilen 2.500 TL’yi geçiyorsa, bunun kesin delillerle (kesin hüküm, senet, yemin) ispat edilmesi gerekir; eğer hukukî işleme değil de, hukukî fiile başvuruluyorsa, bunun ispatı için de kesin delillerin yanında takdiri delillere ve bu arada tanığa da başvurulabilir²⁷⁶.

İkrarın maddi bir hata sonucu yapılmasında, hatadan kasıt, ikrar edilen vakıanın gerçekliğine ilişkin gayri-iradî bilgisizlik veya yanlış kanaat ya da tahmindir²⁷⁷. Örneğin,

konusu dışındadır. Davacı taraf, bilirkişi raporundan sonra davalı tarafın yokluğunda, ıslah dilekçesi vererek davaya konu miktarı arttırmıştır. H.U.M.K.’un 85. maddesi gereğince diğer tarafın yokluğunda yapılan ıslahın yazılı olarak karşı tarafa tebliği gerekir. Mahkemece, yoklukta yapılan ıslah işleminin davalı tarafa tebliği işlemi yapılmadan karar verilmesi hatalı olup, kararın bozulması gerekmiştir” (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2013/761, K. 2013/1521 ve T. 04.02.2013). Yine bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/2-99, K. 2007/141 ve T. 14.03.2007; Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2013/761, K. 2013/1521 ve T. 04.02.2013.

²⁷⁴ BİLGE ve ÖNEN, s. 521; YAVUZ, s. 682; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 123.

²⁷⁵ KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 2049; KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 351.

²⁷⁶ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 124. Örneğin, “yazılı delil veya ‘delil başlangıcı’ yoksa inanç sözleşmesinin ikrar (HMK m. 188) yemin (HMK m.225 vd) gibi kesin delillerle de ispat edilmesi olanaklıdır. Davacının yemin deliline dayanması halinde mahkemenin davacıya bu hakkını hatırlatması gerekir” (Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2013/1928, K. 2013/3876 ve T. 15.03.2013). Yine Yargıtay 14. Hukuk Dairesi’nin bu konudaki benzer kararlar için bkz. Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2013/1846, K. 2013/3790 ve T. 14.03.2013; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2013/921, K. 2013/3381 ve T. 07.03.2013; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2012/6870, K. 2012/7623 ve T. 29.05.2012; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2012/233, K. 2012/867 ve T. 26.01.2012; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2011/15421, K. 2012/512 ve T. 19.01.2012; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2011/15982, K. 2012/498 ve T. 19.01.2012; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2008/2414, K. 2008/3130 ve T. 13.03.2008.

²⁷⁷ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 124.

bir kimse, hesap sonucu bir borç ikrar edip, sonra hesabın yanlış olduğu anlaşılırsa, bu ikrarın hata sonucu yapıldığı iddia edilebilir²⁷⁸.

HMK m. 188/II, mahkeme içi ikrarın bağlayıcılığını açıkça ortaya koymaktadır. İkrarın, ikrar eden tarafından geri alınması ve böylece, ikrar edilen vakianın tekrar ispata muhtaç hale gelmesi, söz konusu hükümde belirtilen sıkı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. İkrarın, aynı zamanda bir usul işlemi niteliği taşıması nedeniyle, onun maddî hukuka göre iptali imkânının da mevcut olmadığı belirtilmektedir; ancak, ikrar ile karşı taraf lehine bir durum ortaya çıktığından, eğer karşı taraf rıza gösterirse, ikrarın belirtilen şartlarının gerçekleşmesi aranmadan geri alınması mümkün olmalıdır²⁷⁹.

İkrarın maddî hatadan kaynaklanması halinde geri alınabileceğini belirten HMK m. 188/II, sadece mahkeme içi ikrara ilişkindir ve tarafların bizzat kendilerinin ileri sürmüş oldukları tek taraflı iddialar, hukukî konuların ikrar edilmesi, serbestçe geri alınabilirken; mahkeme içi ikrar, ikrar eden için bağlayıcıdır; serbestçe geri alınamaz²⁸⁰.

Mahkeme dışı ikrar HMK m. 188'e tabi değildir. Bu nedenle, mahkeme dışı ikrar, söz konusu hükümde belirtilen şartlara bağlı olmaksızın geri alınabilir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamadıkları, res'en araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, ikrar hâkimi bağlamadığından; böyle bir davada ikrar vuku bulsa dahi, bu ikrarı geri alabilmek için, m. 188/II hükmüne başvurmaya gerek yoktur ki burada, ikrar eden, ikrarın gerçeğe uygun olmadığını ve maddî hata nedeniyle yapıldığını ispat etmek zorunda olmaksızın, sadece ikrarın güvenilirliğini azaltan hususları ispat ederek ikrarını geri alabilir²⁸¹.

²⁷⁸ BERKİ, "Kanunlarımızda İkrar ve Hükümü", s. 1470.

²⁷⁹ TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 120.

²⁸⁰ TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 120.

²⁸¹ TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 121. "Dosya içeriğine göre; maktül Abdulmanaf Akbel'e 23.7.1987 günü Dicle Nehrinde ölü olarak bulunması üzerine, evleri olay yerine yakın olan Sanık Nezir Oğuz, gayri resmi eşi Gülseren ve Şehmuz Ekinci adındaki kişinin gözaltına alınıp soruşturma başlatıldığı, sanığın 23.7.1987 tarihli ilk ifadesinde suçu inkar edip, 28.7.1987 tarihli ikinci ifadesinde ikrar ettiği, savcılık dahil diğer aşamalarda ilk ifadesine rücu ederek ikrara ilişkin beyanının baskıya dayalı olduğunu söylediği, sanığın gayri resmi eşi olan ve aynı zamanda olayın tek tanığı durumunda bulunan Gülseren Ekinci 28.7.1987 tarihli ifadesinde ikrara

HMK m. 188/2'deki ikrardan dönme, tamamlanmış (geçerli) olan ikrar içindir. Vekilin müvekkilinin hazır bulunduğu oturumdaki ikrarının müvekkil tarafından tekzip edilmesi halinin bununla ilgisi yoktur. Çünkü, orada ikrar (hiç) yapılmamış sayılır²⁸².

Yine, ıslah (HMK m. 176 vd.) yolu ile, ikrar da hükümden düşürülemez. Çünkü, ıslah halinde, mahkeme içi ikrarın hükmü saklıdır²⁸³.

Kanunî şartlar uyarınca, kanuni ve sözleşmeyle belirlenen temsilciler, ikrarda bulunabilme ve rücu etme haklarına sahiptirler. Ancak, kanuni temsilcinin ikrardan rücusunda sadece temsilcinin hatasına bakılır. Bu noktada, sözleşmeyle belirlenen temsilde temsilcinin ikrar beyanında bulunurken yaptığı hata ve temsil olunanın bilgi verirken yapmış olduğu hatayı da göz önüne alınmak gerekir²⁸⁴.

Bilerek ve isteyerek gerçeğe aykırı olarak yapılan ikrar için de HMK m. 188/II hükmü uygulama alanı bulamaz; bu şekilde yapılan ikrar geri alınmaz ve bu şekilde yapılan ikrarda, söz konusu hükümde aranan maddî hataya dayanma şartı gerçekleşmez²⁸⁵. Ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, HMK m. 188/II hükmü, bilerek gerçeğe aykırı yapılan ikrar için bir yaptırım oluşturmaktadır ki tarafların gerçeği söyleme yükümlülüğüne aykırı davranışları halinde, böyle bir ikrarın geri alınması engellenerek, söz konusu yükümlülüğe aykırı davranış cezalandırılmış olmaktadır²⁸⁶.

yakın beyanda bulundurulmuşsa da diğer ifadelerinde olay hakkında bilgi ve görgüsünün olmadığını belirtmiştir. Özel Daire ile yerel mahkeme arasında uyumsuzluk bu delillerin yeterli olup olmadığına ilişkindir” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 1989/1-90, K. 1989/144 ve T. 17.04.1989).

²⁸² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049.

²⁸³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049. “Davanın tamamen (kamilen) ıslah edilmesi halinde dava dilekçesi dahil, yapılmış olan bütün usul işlemleri yapılmamış sayılır. (HUMK. m.87/1) Ancak, ıslahın ikrara, keşfe, bilirkişi raporlarına, şahit sözlerine bir etkisi olmaz. Yani ıslah ile bunlar geçersiz sayılamaz. Taraflar ancak kendi usul işlemlerini ıslah ile düzeltebilirler. Mahkemenin ve karşı tarafın işlemleri ıslahın konusu dışındadır. Somut olayda, dava tamamen ıslah edilip, tenkis davasına dönüştürüldüğüne göre tenkis davası iptal davasının açıldığı 12.8.1993 tarihinde açılmış sayılır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/2-99, K. 2007/141 ve T. 14.03.2007).

²⁸⁴ BİLGE ve ÖNEN, s. 522; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 121.

²⁸⁵ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 121.

²⁸⁶ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 121. İkrardan dönmenin, mahkeme ve taraflara ilişkin detayları için “İkrarın Hukuki Sonuçları” kısmına bakınız.

1.8. İKRARIN HUKUKİ SONUÇLARI

Mahkemenin ve tarafların, ikrarla bağılıkları farklı hukuki özellikler arz eder. Bu nedenle ikrarın hukuki sonuçlarını, “mahkemenin bağlı olması” ve “tarafların bağlı olması” ayırımına göre değerlendirmek gerekir.

1.8.1. Mahkemenin Bağlı Olması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ikrarın geri alınabilmesi maddi bir hatadan kaynaklanması şartına bağlanmıştır. Bu kural, HMK m. 188/II hükmü ile “maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez” şeklinde açıkça belirtilmiştir.

Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar etmiş oldukları vakıalar çekişmeli olmaktan çıkar (HMK m. 187/II) ve ikrar eden taraf aleyhine kesin delil gibi hüküm doğurur (HMK m. 188/I). Bu hükümlerin varlığı, ikrarın bağlayıcı etkisini göstermektedir²⁸⁷. İkrar edenin yapmış olduğu ikrar, iradesine uygun olmasa da, ikrar beyanı usul bakımından hüküm ifade eder, yani ikrar edilen vakıa çekişmeli olmaktan çıkar²⁸⁸. Bazı görüşlere göre ikrardan bahsedebilmek için, özel bir ikrar iradesi aranmamakta ve ikrar eden, ikrarda bulunduğu farkında olmasa bile ikrarı geçerli kabul edilmektedir²⁸⁹; bunun yanında ikrar beyanının, ikrar kastı ile ortaya çıkması gerektiğini kabul eden görüşler de bulunmaktadır²⁹⁰.

İkrarın barındırdığı özellikler bakımından yargılamaya hâkim olan ilkeler farklılık göstermiş ve taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalar ile re’sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu hususta taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda; ikrarın konu edindiği vakıaları çekişmesiz kılması, kimin lehine ikrarda bulunulmuş ise o kişiyi ispat yükünden kurtarması ve

²⁸⁷ KİRAZ, s. 249. Örneğin, “boşanma dava dosyasındaki bu belge ve beyanların mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu; böylece, görülmekte olan davada kesin delil niteliğini taşıdığı ve ayrıca davacının bu ikrarına rağmen eldeki davayı açarak tamamen aksini ileri sürmekle dürüstlük kuralına aykırı davrandığının ve bu durumun hakkın kötüye kullanılması teşkil ettiğinin kabulü gerekmiştir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2010/2-96, K. 2010/106 ve T. 24.02.2010).

²⁸⁸ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119.

²⁸⁹ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119.

²⁹⁰ TUĞSAVUL, s. 1068.

hâkimin o vakıayı doğru olarak kabul etmek zorunda kalması söz konusu olurken²⁹¹; re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkimin ikrar ile bağlı olmadığı kabul edilmektedir²⁹². Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkim, tarafların ileri sürmediği vakıaları araştırıp, çekişmeli olmayan vakıaları kendiliğinden inceleyebilir²⁹³.

Mahkeme dışı ikrar, derdest bir davanın yargılaması dışında yapılan yani mahkeme önünde yapılmayan ikrardır²⁹⁴. Yazılı ya da sözlü olarak yapılabilir. Bir tarafın diğer tarafa yazmış olduğu özel mektuplarda, tarafların idari makamlara verdikleri dilekçelerde²⁹⁵ yapmış oldukları ikrarlar mahkeme dışı ikrarın yazılı biçimine örnek oluştururken; tarafların başkaları önünde²⁹⁶, karşı taraf ile yaptığı telefon görüşmesinde²⁹⁷ yazılı bir belge olmadan yapmış oldukları ikrarlar ise sözlü olarak yapılan ikrarın bir görünümünü oluşturur²⁹⁸.

²⁹¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 374; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2051; BİLGE ve ÖNEN, s. 511; KİRAZ, s. 250.

²⁹² KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 374; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2051; BİLGE ve ÖNEN, s. 511; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 121; KİRAZ, s. 250.

²⁹³ KİRAZ, s. 250. Bu konuyla ilgili olarak, Yargıtay’ın vermiş olduğu bazı kararları örneklendirilebilir: “Olayda söz konusu harici ikrarı doğrulayacak delil ve emare bulunmamaktadır. Diğer taraftan mahkeme re’sen davacıya yemin teklifi için iddia hakkında yeter delil gösterilmiş olması gerekir; harici ikrarı doğrulayacak delil bulunmadığına göre, re’sen yemin teklif olunamaz. Ancak davacı da dilekçesinde yemine dayandığından davacının davalıya yemin teklif hakkı hatırlatılarak sonucu uyarınca karar verilmek gerekirken önceki kararda direnilmesi isabetsizdir. Direnme kararı bozulmalıdır” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1977/13-530, K. 1979/459 ve T. 11.05.1979), “davalı davacının asgari ücretle çalıştığının imzalı bordrolardan anlaşılabilirliğini, işe devamsızlık yaptığı için çıkarıldığını savunmuştur. Mahkemece re’sen yemin verilerek davacının tüm çalışma süresi boyunca ücretlerini almadığı kabul edilerek anılan alacaklar kabul edilmiştir” (**Yargıtay 9. Hukuk Dairesi**, E. 2008/29738, K. 2010/22527 ve T. 08.07.2010), “hâkim, davanın devamı süresince, gerekli olan geçici önlemleri kendiliğinden (re’sen) almak zorundadır. Dava tarihinden geçerli olmak üzere, herhangi bir işi ve geliri olmayan davalı kadın yararına uygun miktarda tedbir nafakasına hükmedilmemesi isabetsizdir” (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2006/21171, K. 2007/10356 ve T. 19.06.2007).

²⁹⁴ BİLGE VE ÖNEN, s. 513; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp, Bölünmeyeceği Sorunu”, s. 222.

²⁹⁵ “Davada dayanılan veraset ve intikal vergisi beyannamesi, bir harici ikrar sayılır” **Yargıtay 4. Hukuk Dairesi**, E. 1972/12657, K. 1972/135 ve T. 22.2.1972 (Celal ERDOĞAN, **Açıklamalı ve İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1973, s. 362).

²⁹⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2040.

²⁹⁷ KİRAZ, s. 124.

²⁹⁸ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp, Bölünmeyeceği Sorunu”, s. 222.

Mahkeme dışı ikrar, kanun tarafından kesin delil olarak kabul edilmemiştir ve doktrinde de takdiri delil olduğu yönündeki görüşler çoğunluktadır²⁹⁹. Hatta mahkeme dışı ikrarın tek başına bir takdiri delil olmadığı, sadece vakıaların doğruluğu konusunda emare oluşturduğu kabul savunulmuştur³⁰⁰. Hâkim, mahkeme dışı ikrarla bağlı değildir ve mahkeme dışı ikrar beyanı, karşı tarafı ispat yükünden kurtarmaz. Hâkim, mahkeme dışı ikrarın ispat değerini serbestçe takdir edecektir³⁰¹. Mahkeme dışı ikrarın inkarı durumunda, ikrar edilen vakıanın varlığının ispatı için delil ikame etmek gerekecektir³⁰².

Eski HUMK m. 236'ya göre, mahkeme haricindeki ikrarı doğrulayacak delil ve emare mevcut ise hâkim buna istinaden hüküm verebilir. Sonuç olarak mahkeme dışı ikrarı, takdiri de olsa delil olarak kabul etmek için mahkeme dışı ikrara tanıklık dışında, ikrara konu olan vakıaların doğruluğunu ispata yarayacak delil veya emarelerin var olması gerekir. Çünkü tanık beyanı vakıayı açıklamaya yarayan veya görmeye dayanan vakıalara ilişkin olmayıp vakıadan sonra taraflar arasındaki mahkeme dışı ikrarı bildiren bir beyandır³⁰³.

Mülga hüküm 356'ya göre başka delil veya emarelerle doğrulanmış olsa bile, mahkeme dışı ikrarın hâkim tarafından hükme esas alınabilmesi ve kendisinde oluşacak kanaati güçlendirmek için, lehine ikrarda bulunulan tarafa re'sen yemin teklif edebilirdi³⁰⁴. Burada da hâkimin re'sen yemin teklif edebilmesi için, mahkeme dışı

²⁹⁹ KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 350; BİLGE ve ÖNEN, s. 513; TANRIVER, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp, Bölünmeyeceği Sorunu", s. 223.

³⁰⁰ UMAR, "Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı", s. 251; ÜSTÜNDAĞ, s. 635; TANRIVER, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp, Bölünmeyeceği Sorunu", s. 223; KİRAZ, s. 252.

³⁰¹ KİRAZ, s. 252.

³⁰² ÜSTÜNDAĞ, s. 635, KİRAZ, s. 252.

³⁰³ KİRAZ, s. 253. Örneğin, "diğer davalı tanığı köy muhtarı Hami ise; davacı tarafından altınlarla ilgili talebini davalı taraf ilettiğini de davalı ve eşinin '...altınlarımı oğlumun hastalığında harcadık, onlar yok.' şeklinde harici ikrarlarına tanık olduğunu bildirmiştir... Dosyada söz konusu harici ikrarı teyit eden tanık Hami'nin beyanı mevcuttur. O halde davacı ve kocasının birlikte bozdurdıkları 7 gremsiye dışındaki diğer altınlarla ilgili talebin kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır... Mahkeme haricindeki ikrar, bunu teyit edecek delil ve emare mevcut ise hükme dayanak yapılabilir. Dosyada söz konusu harici ikrarı teyit eden tanığın beyanı mevcuttur. O halde davacı ve kocasının birlikte bozdurdıkları 7 gremsiye dışındaki diğer altınlarla ilgili talebin kabulü gerekir" (**Yargıtay 2. Hukuk Dairesi**, E. 2002/1150, K. 2002/2019 ve T. 15.02.2002).

³⁰⁴ ÜSTÜNDAĞ, s. 635; ÖNEN, s. 236.

ikrarın başka delil veya emarelerle doğrulanması gerekirdi çünkü başka delil veya emarelerle doğrulanmayan mahkeme dışı ikrar delil niteliğini haiz değildir³⁰⁵.

Başka delil veya emarelerle doğrulanmış olan mahkeme dışı ikrar, takdiri delildir. Bu nedenle kesin delile ispatı gereken hususlarda mahkeme dışı ikrara dayanılarak hüküm verilemeyecek, yalnızca takdiri delillerle ispatı söz konusu olan konular ispat edilebilir³⁰⁶.

Mahkeme dışı ikrarın senet ve kesin delil etkisi yaratması, mahkeme dışı ikrarın bir belgeyle, mesela ikrarı içeren bir mektupla ispat edilmesine bağlıdır³⁰⁷. Alacaklı veya borçlunun usulüne uygun düzenlenmiş icra tutanağındaki ikrarı mahkeme dışı ikrar olmasına karşın, icra tutanağı imza sahibi aleyhine senet niteliğinde olduğundan, bu ikrarı içeren icra tutanağını kesin delil olarak kabul etmek gerekir³⁰⁸.

Mahkeme dışı ikrar, HMK m. 188/II'ye tabi olmayacaktır çünkü bu hüküm yalnızca mahkeme içi ikrara ilişkindir. Bu nedenle mahkeme dışı ikrar, mahkeme içi ikrarın geri alınmasındaki sıkı şartlara tabi değildir. Mahkeme dışı ikrarda bulunan taraf, ikrarın yapılmasına neden olan hatanın ya da ikrara konu olan vakianın gerçeğe uygun

³⁰⁵ KİRAZ, s. 255. Örneğin, “bordrolardaki imza davacıya ait olmasa dahi dava dilekçesindeki davacıyı bağlayan beyanla bordrolar karşılaştırıldığında bordrolarda yazılı miktarda ücret ödendiği kabul edilmelidir. Her ne kadar davacı hiç ücret almadığına dair yemin etmişse de yapılan yemin usulüne uygun olmadığı gibi dava dilekçesindeki ikrarla da çelişmektedir. Bu durumda davacının mahkemece tespit edilmiş gerçek ücreti ile asgari ücret arasındaki farka göre ücret alacağı belirlenip, bu miktara hükmedilmesi gerekirken yaşamın olağan akışıyla da bağdaşmayacak şekil çalıştığı tüm süre boyunca hiç ücret almadığı kabul edilerek yazılı şekil hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 2008/29738, K. 2010/22527 ve T. 08.07.2010); “davacı, yeğeninde bulunan alacak iddiasını tanıkla ispat etmek istemiş, davalı tanık dinlenmesine muvafakat etmiş davacı tanıkları davalının harici ikrarına tanıklık etmişlerdir. Usulün 236/4. maddesi hükmünce ‘Mahkeme haricindeki ikrarı teyit edecek delail ve emare mevcut ise hâkim buna binaen hüküm verebilir.’ Olayda söz konusu harici ikrarı doğrulayacak delil ve emare bulunmamaktadır. Diğer taraftan mahkeme re’sen davacıya yemin teklifi için iddia hakkında yeter delil gösterilmiş olması gerekir; harici ikrarı doğrulayacak delil bulunmadığına göre, re’sen yemin teklif olunamaz. Ancak davacı da dilekçesinde yemine dayandığından davacının davalıya yemin teklif hakkı hatırlatılarak sonucu uyarınca karar verilmek gerekirken önceki kararda direnilmesi isabetsizdir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1977/13-530, K. 1979/459 ve T. 11.05.1979).

³⁰⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2041 vd.; BİLGE ve ÖNEN, s. 520; TUĞSAVUL, s. 1071; KİRAZ, s. 256.

³⁰⁷ ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 262; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2041; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 373.

³⁰⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2041.

olmadığını ispat ederek ikrarını geri alabilir³⁰⁹. Sonuç olarak hâkim, HMK m. 188/II’de mahkeme içi ikrarın geri alınmasına yönelik şartların mevcut olup olmadığına bakmadan, mahkeme dışı ikrarın hangi dereceye kadar delil olabileceğine serbestçe karar verir³¹⁰.

1.8.2. Tarafın Bağlı Olması

Kanun koyucu, HMK m. 188/II’de “maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez” diyerek ikrardan serbestçe dönülemeyeceğine işaret etmektedir. Kanunda belirtilen şartlar mevcutsa, ikrar eden ikrarından cayma hakkına sahip olacaktır. İkrarın geri alınmasının şartlarını belirten bu hüküm, ikrarın bağlayıcılığını vurgulamaktadır³¹¹.

HMK m. 187/II’ye göre, ikrar edilmiş vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacağı için, bu vakıaların ayrıca ispatına gerek kalmayacaktır.

İkrarda bulunanın ikrarı ile bağlı olması, kanundaki şartlar gerçekleşmeden ikrarını geri alamaması, ikrar edilen vakıanın hasım tarafından ispatına gerek kalmaması, ikrarın hem mahkeme hem de ikrar eden bakımından bağlayıcı yönünü oluşturur³¹².

³⁰⁹ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 133.

³¹⁰ BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 40; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 565; KİRAZ, s. 257. Örneğin, “davalının poliste verdiği ve kartını kullandığı beyanı mahkeme dışı ikrar niteliğinde olup, mahkeme dışı ikrarında diğer vakıalar gibi diğer delillerle kanıtlanması gerekir. Davacı aşamalarındaki beyanlarında da davacıya ait kredi kartlarının sliplerinin getirilerek inceleme yapılmasını istemiştir. Mahkemece, davacıya ait olan kredi kartlarına ait sliplerin ilgili yerlerden getirilerek davalının imzası bulunan harcamalar belirlenip bilirkişi raporu alınmak suretiyle inceleme yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2013/13-637, K. 2014/397 ve T. 26.03.2014).

³¹¹ “Davalı Hacı Şimşek tanık olarak 26.8.3002 tarihli C.Savcılığı huzurunda ve yargılama aşamasında mahkemede verdiği ifadesinde; kardeşi Cumali ile birlikte çiftçilik yaptıklarını, tarlada Masa Ertürk ile pazarlık yaparak karpuz mahsulünü toplam 75 milyara sattıklarını ve 9.000.000.000 TL. peşinat ile birlikte Musa Ertürk’ün kendilerine toplam 23.000.000.000 TL. ödeme yaptığını sonra da gelip mahsulü almadığını bu nedenle zarara uğradıklarını beyan etmiştir. Davalı Hacı’nın mahkeme önündeki ikrarı kesin delil niteliğinde olup kendisini bağlar” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2005/16353, K. 2005/18895 ve T. 19.12.2005).

³¹² TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119; KİRAZ, s. 259.

Karşı tarafın bir vakıayı ikrar etmesi ile ispat yükü kendisine düşen tarafın yararına bir durum ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle ispat yükü kendisine düşen taraf, ikrar konusu olan vakıaları artık ispat etmek zorunda olmadığı için lehine bir nevi usulî kazanılmış hak doğmaktadır³¹³. İkrar, ikrar edenin tek taraflı iradesiyle gerçekleşse bile, ispat yükü kendisine düşen tarafın lehine bir durum ortaya çıktığı için, ikrar eden keyfi olarak ikrarını geri alamamalıdır³¹⁴.

Tarafların dava konusu üzerindeki tasarruf yetkileri dava açıldıktan sonra da devam ettiği için taraflar davaya temel oluşturan vakıaları da ikrar edebilirler. Yani ikrarın konusu, kural olarak gerçekleşmiş vakıalardır. Gerçekleşmiş ve bu nedenle ikrar edilmiş vakıalar daha sonra yok sayılamayacak, ikrar eden ikrarından rahatlıkla dönemeyecektir³¹⁵.

İkrarın bağlayıcı olmaması ve ikrar edenin ikrarından kolaylıkla dönmesi kural olarak benimsendiğinde, ikrarın hukuki bir değeri kalmayacaktır³¹⁶.

İkrarın geri alınmasına kanun tarafından sınırlandırma getirilmiş olan durumlar dışında sınırlandırmaya tabi olup olmadığına bakılmadan ikrarın geri alınabileceği durumlar da vardır. Mahkeme dışı ikrar bunlardan biridir. HMK m. 188/I ve II'de belirtilen, ikrar eden aleyhine kesin delil gibi değerlendirilebilecek ve bağlayıcı etkisini gösterecek olan ikrar, mahkeme içi ikrardır. Dolayısıyla mahkeme dışı ikrar, bu hükümlere tabi olmadan geri alınabilecektir³¹⁷.

İkrardan söz edebilmek için, taraflardan birinin karşı tarafça ileri sürülen ve aleyhinde hukukî sonuç doğurabilecek nitelikte olan bir vakıanın doğru olduğunu beyan

³¹³ “Davacının iddia ettiği olayları kayıt maliki sigorta şirketi değişik bir nedenle kabul etmiştir. Bu kabul ikrar niteliğindedir. Fakat ikrar eden davalı hukuki ilişkiyi öne sürüldüğünün aksine değişik bir nedene dayanarak kabul ettiğinden davacının ispat yükü kalkmış, ikrar edilen olaylar bakımından ispat yükü davalı şirkete dönmüştür” (Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, E. 2009/14287, K. 2010/708 ve T. 27.01.2010).

³¹⁴ TUĞSAVUL, s. 1073; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119.

³¹⁵ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 119.

³¹⁶ TUĞSAVUL, s. 1073; KİRAZ, s. 260.

³¹⁷ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması” , s. 120; KİRAZ, s. 261.

etmesi gerekir³¹⁸. Tarafın kendi lehine ileri sürdüğü bir vakıanın doğru olduğunu beyan etmesi ikrar değildir. İkrar olarak nitelendirilemeyecek tek taraflı iddialar bakımından ikrarın geri alınmasına ilişkin hüküm (HMK m. 188/II) uygulama alanı bulmaz³¹⁹.

HMK m. 78'e göre, müvekkilin de hazır olduğu duruşmada, vekili tarafından yapılan açıklamalara derhâl ve açıkça itiraz etmeyen taraf, bu açıklamalara rıza göstermiş sayılır. Müvekkilin hazır bulunduğu duruşmadaki vekilin ikrarının, müvekkil tarafından yalanlanması halinde, ikrar hiç yapılmamış sayılır; müvekkil, vekilinin ikrarı ile bağlı tutulamaz. Geçerli bir ikrarın varlığından söz edilemeyeceği için ikrarın geri alınmasına ilişkin hüküm (HMK m. 188/II) bu durumda da uygulanmaz³²⁰.

Hâkimin tarafların bildirilmediği vakıalar ile çekişmeli olmayan vakıaları bile kendiliğinden araştırıp, bunların delillerine kendiliğinden başvurduğu davalar kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalardır. Bu ilkenin uygulandığı davalarda, taraflar, uyuşmazlık konusu vakıalar üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamadığından, hâkim ikrar ile bağlı değildir ve ikrara rağmen, ikrar edilen vakıa için araştırma yapabilir ve bu amaçla kendiliğinden bütün delillere başvurabilir³²¹. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, ikrar edilen vakıaların çekişmesiz sayılması; ikrarın, ikrarda bulunan taraf aleyhine kesin delil teşkil etmesi (HMK m. 188/I) ve hâkimin ikrar edilen vakıaları doğru kabul etmek zorunda olması gibi sonuçlar ortaya çıkmayacağı için, ikrarın geri alınmasının da HMK m. 188/II'deki sınırlandırmaya tabi tutulmasına gerek yoktur³²². Bu nedenle, ikrarda bulunan taraf, ikrarının maddi bir hatadan kaynaklandığını, ikrar edilen vakıanın gerçeğe uygun olmadığını ispat etmek zorunda olmadan yalnızca ikrarın güvenilirliğini azaltan hususları ispat ederek ikrarını geri alabilir³²³.

³¹⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2038; BİLGE ve ÖNEN, s. 511; YAVUZ, s. 74; KİRAZ, s. 261.

³¹⁹ TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 120; KİRAZ, s. 261.

³²⁰ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049; TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 120; KİRAZ, s. 262.

³²¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 374.

³²² KİRAZ, s. 262.

³²³ TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 121.

Hâkim, taraflarca ileri sürülen vakıalara uygulanacak hukuk kurallarını kendiliğinden araştırıp tespit etmekle yükümlüdür. Taraflar, vakiaya uygulanacak hukuk kuralını yani hukuki sebebi göstermekle yükümlü olmadıkları gibi, mahkemenin de tarafların gösterdiği hukuk kuralları ile bağlı olmaması ilkedir. İkrar, maddi vakıalara ilişkindir ve bu vakıalara uygulanacak hukuk kuralına yönelik iddialar ikrara konu teşkil etmez. HMK m. 33'te, hâkim, Türk hukukunu re'sen uygular diyerek, hâkimi uyuşmazlık konusu vakıalara uygulanacak hukuk kurallarını kendiliğinden araştırmak ve tespit etmekle yükümlü kılmıştır³²⁴. Bu nedenle, taraflardan birinin uyuşmazlık konusu vakiaya ilişkin hangi kanunun veya kanun hükmünün uygulanacağına yönelik beyanı, taraf o kanun hükmünü kendi aleyhine yorumlamış olsa bile ikrar sayılmaz³²⁵. Bu durumda ikrar söz konusu olmadığından, ikrarın geri alınmasına ilişkin hüküm de (HMK m. 188/II) burada uygulanmaz³²⁶.

Kabul, görülmekte olan bir davanın davalısının, mahkemeye yönelik tek taraflı bir irade açıklaması ile davacının talep sonucuna kısmen veya tamamen rıza göstermesidir (HMK m. 308). Mahkeme huzurunda yapılan kabulün konusu davacının dava dilekçesinde belirttiği talep sonucu iken, ikrarın konusu yalnızca vakılardır. Kabulü yapacak olan taraf, yalnızca davanın davalısıdır fakat ikrar davanın her iki tarafınca da yapılabilir. Ayrıca davanın kabulü ile dava, kısmen veya tamamen sona ererken, ikrar ile ikrar edilen vakıa ya da vakıalar doğru kabul edilir ve artık o vakıa ya da vakıaların ispatına gerek kalmaz³²⁷. İkrara rağmen davalının lehine de, aleyhine de karar verilebilecekken³²⁸; davayı kabulde davacının talep sonucu kabul edildiğinden,

³²⁴ KİRAZ, s. 261.

³²⁵ SEVİLEN, s. 89; ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 263; KİRAZ, s. 261.

³²⁶ SEVİLEN, s. 89; TERCAN, "Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", s. 120.

³²⁷ Süha TANRIVER, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, ss. 28-38, 1996, s. 29.

³²⁸ Örneğin, "davalının babası Hüseyin Duvarcı'nın davacıların annesi Fatma ile yapmış olduğu yazılı bir miras payının devri sözleşmesi bulunmamaktadır. Davalı Üzeyir'in Tire Asliye Hukuk Mahkemesinin 1990/104 esas, 1990/342 karar sayılı davanın yargılaması sırasında babası Hüseyin'in 252 parseldeki hakkının yarısını ablası Fatma Özcan'a sattığı yönündeki ikrarı, davanın kabulü mahiyetinde olmadığı gibi TMK'nun 677 (MK.nun 612.) maddesine göre yazılı olarak yapılması gerekli sözleşme yerine de geçmez. Dolayısıyla Fatma Özcan'ın miras payını kanunun aradığı bir biçimde yazılı olarak devrettiği söylenemez. Esasen Tire Asliye Hukuk Mahkemesinde Mehmet Duvarcı'nın Hüseyin Duvarcı mirasçıları aleyhine açtığı 1990/104 Esas ve 1990/342 karar sayılı dava da sadece bu ikrar neticesinde sonuçlanmamış, davalı Üzeyir ve diğer kardeşleri 28.5.1990 tarihli oturumda davayı kabul etmişler ve

kabul oranında davalının aleyhine karar verilecektir³²⁹. Tüm bu noktalarda kabul ve ikrar birbirinden ayrılırken³³⁰; ikrar gibi davayı kabulde de, davayı kabul eden taraf, kabul beyanı ile bağlıdır. Mahkeme dava konusu uyuşmazlığı sona erdiren kabul beyanı üzerine davanın kabulüne karar vermemiş olsa bile davalı kabul beyanından geri dönemez³³¹. Davanın kabulü halinde ikrarın geri alınmasını düzenleyen m. 188/II hükmü uygulanmaz³³². Fakat davayı kabul eden davalı, kabul beyanını hükümsüz kılabilmek için, kabul beyanının maddi hukuk işlemlerinde olduğu gibi TBK m. 30 vd. hata, hile veya ikrah nedeni ile geçersiz olduğunu aynı davada ileri sürebilir veya kabulün feshi (iptali) için ayrı bir dava açabilir³³³. İkrarın geri alınmasında ise, maddi hukuk işlemlerinin irade fesadı hallerine dayanarak iptalini öngören hükümler uygulama alanı bulamaz³³⁴.

Sınırlandırılmış geri alma esasını benimseyen hukukumuzda, karşı tarafın muvafakat etmesi durumunda ikrarın geri alınabilmesi için aranılan şartların uygulama alanı bulup bulamayacağı hususunda bir hüküm düzenlenmemiştir. Konuya ilişkin Türk hukuk öğretisinde³³⁵ ağırlıklı olarak, karşı tarafın muvafakat etmesi durumunda artık kanunun aradığı şartlara tabi olmaksızın ikrar edenin, ikrarını geri alabileceği,

dava kabulüyle sonuçlanmıştır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2006/8-555, K. 2006/590 ve T. 27.09.2006).

³²⁹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 825.

³³⁰ Örneğin, “alacaklı vekilleri tarafından Isparta 2. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 2008/47 esas sayılı dosyasına verilen 10.04.2008 tarihli cevap dilekçesinde; müvekkillerinin profesyonel futbolcu olup, Isparta Spor Kulübü ile 2006/2007 Futbol Sezonu için transfer görüşmeleri yaptıklarını ve ileride Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi imzalamak üzere sözlü olarak anlaştıklarını, Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi Yapma Vaadi Sözleşmesi gereğince kulüp tarafından senedin müvekkiline verildiğini beyan ve kabul ettikleri görülmektedir. Alacaklı vekilinin bu beyanları davanın kabulü değil HUMK’un 236. maddesinde düzenlenen ikrar niteliğindedir. Davayı kabul ikrardan farklıdır. İkrarın konusu vakıalardır. Oysa kabul talep sonucuna ilişkindir” (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2009/18436, K. 2009/19628 ve T. 20.10.2009).

³³¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 522; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 122.

³³² TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 122.

³³³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 522; TANRIVER, **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 107; TANRIVER, “Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller”, s. 31; KİRAZ, s. 262.

³³⁴ KİRAZ, s. 263.

³³⁵ BİLGE ve ÖNEN, s. 521; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 657; YAVUZ, s. 682; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 120; KİRAZ, s. 263. Çoğunlukla kabul gören bu görüşe karşılık Umar, karşı tarafın kabulü durumunda ikrarın geri alınamayacağını kabul etmektedir (UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 257).

muvafakat yok ise ikrarın geri alınabilmesine imkân veren durumların ispatının aranması gerekeceği benimsenmektedir. Tek taraflı bir usul işlemi olan ikrarın, maddi hukuk hükümlerine göre geçersizliğini ileri sürme imkânı bulunmamaktadır³³⁶. HMK m. 179'a göre ıslah durumunda, bunu yapan tarafın kapsamına aldığı noktadan itibaren, bütün usul işlemleri yapılmamış sayılır. Ancak m. 179/II'de ıslah ile geçersiz sayılamayacak işlemler sayılmış ve ikrar da ıslah ile geçersiz sayılamayacak işlemlerden biri olarak kabul edilmiştir. İkrardan önceki işlemin ıslah yolu ile ortadan kaldırılmış olması da ikrarı hükümsüz kılmayacağı gibi, ikrarın geri alınması için de bir sebep oluşturmaz³³⁷.

İkrarın geri alınması şartları kanun tarafından belirlenmişken, hukukî bir hata nedeni ile yani ikrarın hukukî sonucunu bilmeden, düşünmeden, yanlış takdir ederek bir vakıayı ikrar etmiş olan taraf, ikrarın hukukî bir hata sonucu yapıldığını ileri sürerse, onun ikrarını geri almasına izin verilemez³³⁸. İkrarın geri alınmasını düzenleyen HMK m. 188/II hükmünde yalnızca “maddi hata” kavramının kullanılmış olması, geri alınmanın maddi hata durumuna münhasır olduğunu göstermektedir³³⁹. Örneğin, bir mirasçı, murisin borcundan şahsen sorumlu olduğunu bilmeden borcu ikrar ederse, ikrarını geri alamaz³⁴⁰.

İmkansız veya gerçeğe aykırı olduğu açık olan vakıalar ikrara konu olamayacağı için, bunların doğru olduğu beyan edilmişse, tarafın bu beyanının ikrar olarak nitelendirilmemesi gerekir³⁴¹ (örneğin, bir kimsenin evde uzaylıların bulunduğunu söylemesi). Buna rağmen, yapılan beyan ikrar olarak kabul edilir ve ona göre işlem

³³⁶ KİRAZ, s. 263.

³³⁷ POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 564; BİLGE ve ÖNEN, s. 521; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 257; KİRAZ, s. 263.

³³⁸ POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 565; BERKİN, **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, s. 825; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049; BİLGE ve ÖNEN, s. 521; UMAR, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, s. 248; PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 657; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması” , s. 125.

³³⁹ KİRAZ, s. 264.

³⁴⁰ BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 39; KİRAZ, s. 264.

³⁴¹ KİRAZ, s. 264.

yapılırsa, tarafın ikrarını geri alması için geri almaya ilişkin şartları ispat etmesi aranmaz çünkü HMK m. 188/II hükümleri bu durumda uygulanmaz³⁴².

İkrarın geri alınması için ikrar olmaya elverişli bir ikrar beyanının varlığından söz etmek gerekir. Mahkeme içinde yapılan ikrar beyanının kanunda belirtilen şekle uygun bir beyan olarak nitelendirilmesi için HMK m. 154/III düzenlemesi gereği beyanın tutanağa geçirilip ikrar edene okunarak imzalatılması gerekir. Bu hüküm ikrar için bir geçerlilik şartı olarak kabul edilmeli ve bu şarta uyulmadan elde edilen ikrarlar mahkemenin kararına esas teşkil etmemelidir³⁴³. Ayrıca kanunda belirtilmiş temel şekil şartına aykırılık teşkil eden ikrara dayanarak verilmiş olan bu kararın temyizi halinde bozulması gerekecektir³⁴⁴. Ancak taraf sözlü olarak ikrarda bulunduktan sonra bu beyanı tutanağa yazılıp kendisine imza ettirilmek üzere okunduğu sırada tutanağı imzalamaktan kaçınılabilir. Bu aşamada taraf ikrar beyanını geri aldığı bildirip imza atmaktan kaçınırsa, hâkim bu durumu da tutanağa yazdırıp zabıt katibi ile beraber bu tutanağı imzalamalıdır. İşte bu noktada kanundaki şekil şartlarına uygun bir ikrardan söz edilemeyeceği için ikrarın geri alınmasına ilişkin HMK m. 188/II hükmü burada uygulama alanı bulamayacaktır³⁴⁵.

Ceza yargılamasında, medeni yargılamanın aksine, belirli hususların belirli delillerle ispat edilmesi zorunluluğu kabul edilmemiştir. Ceza yargılamasına hâkim olan vicdani delil sisteminin gereği olarak, delil serbestisi ilkesinin yani her konunun her türlü delille ispat edilebilmesi; delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi kapsamında tarafların mahkemeye sunduğu ve ya mahkemenin kendiliğinden araştırıp ortaya koyduğu delillerin delil olma değerinin serbestçe takdir edilmesi söz konusudur³⁴⁶. CMK

³⁴² KİRAZ, s. 264.

³⁴³ KİRAZ, s. 268.

³⁴⁴ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1897; ÜSTÜNDAĞ, s. 425.

³⁴⁵ KİRAZ, s. 269.

³⁴⁶ CENTEL ve ZAFER, s. 209; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2009, s. 170; KOCA, s. 105-106; Erol CİHAN, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 31, Sayı: 1-4, ss. 109-129, 1965, s. 114; KİRAZ, s. 1980. “1988 yılı Ekim ayı içinde 11 örgüt üyesinin katılması ile yapılan toplantıda, birtakım kararlar alınıp görev bölümü yapıldığını, kendisinin ise kuryelik görevini üstlendiğini ikrar etmiş. Sulh Ceza Mahkemesi ve duruşmada alınan ifadelerinde örgütle ilişkisi olmadığını, karakolda alınan ikrarın baskıya dayalı olduğunu, ifadede adı geçenleri akrabası olması

m. 217'nin gereği olarak hâkim delilleri takdir yetkisine sahiptir ve bu delillerden edineceği kanaate göre karar verir. Bu açıklamalar kapsamında ceza yargılamasında sanığın, kendisine isnat olunan ve suç sayılan bir fiilin tamamen veya kısmen doğru olduğunu beyan etmesi durumunda, hâkim, sanığın ikrar (itiraf) şeklindeki bu beyanının delil değerini serbestçe takdir edecektir. Ceza yargılamasına hâkim olan vicdani delil sistemi delillerin serbestçe değerlendirilmesi konusunda ceza hâkimine diğer deliller gibi ikrar beyanı ile de bağlı kalmayacağı hususunda geniş bir yetki vermektedir. Sanığın ikrarı da tek başına suç sayılan fiilin gerçekleştiği yönünde belirleyici niteliğe sahip değildir³⁴⁷.

Medeni yargılamanın aksine, ceza yargılamasında ikrarın geri alınmasını engelleyen ya da sıkı şartlara bağlayan bir hüküm mevcut değildir. Ceza yargılamasında, ikrar beyanında bulunan sanık, ikrarını serbestçe geri alabilir. İkrarın delil değerini serbestçe değerlendirmeye yetkili olan ceza hâkimi, sanığın ikrarını geri aldığını beyan etmesi durumunda, yine bu hususta iç ve dış tüm etkenleri (örneğin, sanığın ruhsal durumunu ve olayın gelişimin) dikkate alıp takdir hakkını kullanarak ya ikrar edenin geri almak istediği ikrarı daha güvenilir bulur ya da ikrarın geri alınmasına etken olan unsurlara itibar ederek, ikrara konu olan fiilin gerçekleşmediği yönünde bir kanaate varır³⁴⁸.

nedeniyle tanıdığını, dürbünün dedesine ait evin duvarında asılı olduğunu, avda kullanıldığını ve toprağa gömülmediğini, örgütsel toplantıya katılmadığını söylemiştir...Açıklanan nedenlerle; hiçbir yan delille doğrulanmayan, baskıya dayalı olduğu bildirilerek sonradan geri alınan hazırlık soruşturmasındaki ikrardan başka kesin ve inandırıcı kanıtlar bulunmadığı halde, yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması yasaya aykırı olduğundan direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir” (**Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 1990/9-156, K. 1990/188 ve T. 25.6.1990). “Sanığın, aşamalarda ikrarda bulunup, şikayetçinin kendisine küfür etmesi nedeniyle yaraladığını belirtmesi karşısında, aksi kanıtlanamayan savunmasına göre ikrarın bölünmezliği gereği haksız tahrik hükmünün uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi isabetsizdir” (**Yargıtay 2. Ceza Dairesi**, E. 2008/1459, K. 2008/7169 ve T. 16.04.2008). “Parmak izinin tespit edilmesi sonucunda suç konusu eylemi sebebiyle hakkında soruşturma başlatılan ve adli sicil kaydında hırsızlık suçu da dahil olmak üzere pek çok suçtan sabıkası bulunan sanığın, önceki ifadelerinde suçlamayı kabul etmeyip kovuşturma aşamasında aleyhindeki deliller sebebiyle suçu işlediğini beyan etmesi samimi ikrar olarak kabul edilemeyeceği gibi...” (**Yargıtay Ceza Genel Kurulu**, E. 2013/6-301, K. 2014/329 ve T. 17.06.2014).

³⁴⁷ KİRAZ, s. 270.

³⁴⁸ M. Esat CANKAR, “Ceza Hukukunda İkrar”, **Yargıtay Yüzüncü Yıl Dönümü Armağanı**, İstanbul Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1968, s. 188; KİRAZ, s. 271; Osman KİPER, “Ceza Usulünde İkrar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, ss. 243-252, Ankara, 1981, s. 245.

İkrardan yalnızca ikrarın maddi hata sonucu gerçekleştiği gerekçesiyle dönülebilir. Ancak maddi hata halinde de, ikrar edenin bundan dönebilmesi için iki hususu birlikte ispat etmesi aranır³⁴⁹. Bu hususlar, ikrarın maddi bir hata sonucu yapılması ve ikrar edilen vakıanın gerçeğe uygun olmadığıdır³⁵⁰. Tarafın ikrar ettiği vakıa gerçeğe uygun değilse de özel bir amaçla ikrarda bulunduğu için, ikrarın maddi hatadan kaynaklandığını ileri süremeyeceğinden, ikrarını geri alamayacaktır³⁵¹.

Mahkeme dışı ikrarın geri alınması söz konusu olduğunda ise, tarafların yapmış oldukları ikrar ile bağlılığına ayrıca değinmek gerekir. Mahkeme dışı ikrar yargılama sırasında, yargılamaya ilişkin bir belge ile yapılmadığı için, mahkeme içi ikrarın geri alınmasına ilişkin kanun hükümlerine (HMK m. 188/II) tabi olmayacaktır. Mahkeme dışı ikrar, yapılmasına neden olan hatanın veya ikrarın gerçeğe uygun olmadığına ispat edilmesiyle geri alınabilir³⁵². Başka bir deyişle, mahkeme içi ikrardan farklı olarak mahkeme dışı ikrarda, ikrarın hata ile yapıldığı ya da ikrara konu olan vakıanın gerçeğe aykırı olduğu durumlarından birinin ispatı ile geri alınabilir. Mahkeme dışı ikrar, maddi hukuk bakımından bir irade açıklaması içeriyorsa, bu iradenin maddi hukuk hükümleri (TBK m. 31 vd.) kapsamında iptal edilmesi gerekir³⁵³.

³⁴⁹ “Somut olaya gelince; Bursa 4. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 2007/287 esas sayılı dosyasında, davacıların 25.6.2007 tarihli dilekçeyle, miras paylarını aldıkları ve 14 parsel sayılı taşınmaz yönünden herhangi bir hakları kalmadığı yönündeki beyanlarının mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu ancak, 20.9.2007 tarihli dilekçeyle de ikrardan döndüklerini bildirdiklerine göre, ikrarın maddi bir hataya dayalı olduğunu davacıların öncelikle ispatlamaları gerekeceği kuşkusuzdur (**Yargıtay 1. Hukuk Dairesi**, E. 2013/3155, K. 2013/4340 ve T. 27.03.2013).

³⁵⁰ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049.

³⁵¹ BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 122; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2049; ÜSTÜNDAĞ, s. 635; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 121.

³⁵² TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 132

³⁵³ TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 132; KİRAZ, s. 292.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNDA FARAZÎ İKRAR KAVRAMI

2.1. GENEL OLARAK

Tarafın, aleyhine olan vakıa ya da vakıaları doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir beyanı olmadan, kanun gereği olarak doğrulamış sayılması farazî ikrardır. Farazî ikrar; beyan yokluğu, mahkeme içi ikrar olma zorunluluğu ve bölünemez olma özelliklerini taşımaktadır. Bu üç özelliği dolayısıyla farazî ikrar, diğer ikrar türlerinden ayrılmaktadır. Sahip olduğu bu özelliklerin belirlenmesi, farazî ikrarı benzer bazı kurumlardan ayırt etme hususunda yol gösterici olacaktır.

2.2. HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNUNUNDA TARAF HAREKETSİZLİĞİNE BAĞLI FARAZÎ İKRAR KAVRAMI

Medeni Usul Hukukunda kural olarak tarafın susması ile karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edildiği sonucu ortaya çıkmaz³⁵⁴. HMK'nın susmanın ikrar sayılacağını kabul ettiği durumlar, bu kurala istisna teşkil eder.

HMK'nın çeşitli hükümlerinde (m. 170/II, m. 220, m. 229), tarafın hareketsiz kalmasına diğer bir ifadeyle susmasına farazî ikrar sonucu bağlanmıştır. Bu hükümler

çerçevesinde farazî ikrar; tarafın, aleyhine olan vakıa ya da vakıaları, doğrudan ya da dolaylı olarak, herhangi bir beyanı olmadan, kanun gereği olarak doğrulamış sayılmasıdır. Başka bir deyişle farazî ikrar, kanunun tarafın hareketsiz kalmasına veya susmasına “ikrar edilmiş sayılma” sonucunu bağladığı durumdur.

HMK m. 171/II'deki “*mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılır*”, m. 220'deki “*belgenin elinde olduğunu ikrar ettiği veya ileri sürülen talep üzerine sükut ettiği yahut belgenin var olduğu resmî bir kayıtla anlaşıldığı veya başka bir belgede ikrar olunduğu takdirde*” ve m. 228'deki “*yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı*” ifadeleri, bu durumların farazî ikrar olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır. Diğer bir ifade ile farazî ikrar durumları, kanunun ifadesinin gereği olarak, “ikrar edilmiş sayılma” lafzından ortaya çıkan bir kavram olarak düşünülebilir.

Susmanın ikrar sayıldığı farazî ikrar durumları, çoğu zaman -daha önce tanımlanan- örtülü ikrar ile karıştırılmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, susmanın, ikrar olarak nitelendirilmesi için, Kanunda bu konuyu açık bir şekilde düzenlenmiş olması gerekir. Açık bir ikrar beyanı olmadan, susmanın ikrar beyanı yerine geçeceği hallerde, beyanın varlığı bir bakıma zorunluluktur³⁵⁵. Örneğin, isticvap davetiyesinde isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtarı da yapılır. Kanun koyucu sadece gelmemeye değil, gelip de susmaya da ikrar edilmiş sayılma sonucunu bağlamıştır.

Örtülü ikrar ise, ikrar eden tarafın, karşı tarafın ileri sürdüğü aleyhindeki vakıa ya da vakıaları dolaylı olarak, o vakıa ya da vakıaların gerçekleşmiş olduğu sonucunu doğurmaya elverişli kabul beyanıdır³⁵⁶. Örtülü ikrar için yaptığımız bu tanımdan da

³⁵⁴ BİLGE ve ÖNEN, s. 511; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 554; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 372; TERCAN, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, s. 116;

³⁵⁵ KİRAZ, s. 165.

³⁵⁶ KİRAZ, s. 159.

anlaşılacağı gibi, örtülü ikrar hallerinde bir beyan bulunmaktadır. Susma ile ikrarda ise bir beyan söz konusu değildir. Bununla beraber örtülü ikrarda bir beyan söz konusu olduğu için hâkim, bu beyanı değerlendirme, bu konuda takdir hakkını kullanma yetkisine sahipken; susma ile ikrarda hâkimin değerlendirmeye tabi tutacağı bir beyan yoktur ve kanun bu duruma nasıl bir sonuç bağladı ise hâkim onu uygulamak zorundadır.

Öte yandan, susma ile ikrar halleri, mahkeme içi ikrar olma özelliğini gösterirken; örtülü ikrar, hem mahkeme içi ve hem de mahkeme dışı ikrar şeklinde gerçekleşebilecektir³⁵⁷. Susma ile ikrarı, örtülü ikrardan ayıran diğer bir özellik ise susma ile ikrarın geri alınamamasıdır.

Susma ile ikrarda ikrar eden, kural olarak ikrarı ile bağlıdır³⁵⁸. İkrarın geri alınması için ikrar beyanının maddi bir hata sonucu gerçekleştiğinin ispat edilmesi gerekir. Farazî ikrar hallerinde yani susma ile ikrarda bir beyan söz konusu olmadığı için maddi hatayı göstermek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle farazî ikrar hallerinde susmanın ikrar beyanı yerine geçeceği ihtarının tarafa gönderilecek olan davetiyede belirtilmesi ve eğer taraf mahkemede hazır bulunuyorsa uyarının bir kez daha kendisine hatırlatılması gerekecektir³⁵⁹.

Farazî ikrar tanımından yola çıkarak isticvaptan kaçınma, yeminden kaçınma ve belgelerin ibrazından kaçınma halleri; HMK'nın taraf hareketsizliğine veya susmasına, farazî ikrar sonucunu bağladığı üç özel durum olarak kabul edilebilir.

2.3. FARAZÎ İKRARIN AYIRT EDİCİ UNSURLARI VE ÖZELLİKLERİ

Farazî ikrarı diğer ikrar türlerinden ayıran temel üç nokta söz konusudur. Bunlar; farazî ikrarda beyan yokluğu, farazî ikrarın mahkeme içi ikrar olma zorunluluğu ve bölünemez olmasıdır.

³⁵⁷ KİRAZ, s. 168.

³⁵⁸ KİRAZ, s. 167.

³⁵⁹ KİRAZ, s. 167.

2.3.1. Beyan Yokluğu

İkrarın temel unsuru, beyandır. Ancak susma ile ikrarda, yani farazî ikrar hallerinde, ne doğrudan ne de dolaylı olarak uyuşmazlık konusu vakıanın ikrar edildiğini gösteren bir beyan bulunmaktadır³⁶⁰.

Medeni Yargılama Hukukunda -daha önce de tartışıldığı gibi- kural olarak susma, ikrar sayılmaz. Ancak, HMK'nın çeşitli maddelerinde bu kurala istisnalar getirilmiştir; yani susmaya, ikrar sonucu bağlanmıştır. Bu istisnalardan ilki isticvap ile ilgili ilgilidir.

HMK m. 171'e göre isticvabına karar verilen kimseye bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir³⁶¹. Davetiyede, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı yazılır. İsticvaba çağrılan kimse özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıaları ikrar etmiş sayılır³⁶². Bu hükümle isticvap olunacak tarafın hareketsiz veya suskun kalmasına ikrar sonucu bağlanmış olmaktadır. İkrar eden tarafın, karşı tarafın iddiasına konu yaptığı vakıaların doğruluğunu açık bir beyan ile ortaya koymaması yani suskun kalmasına kanun tarafından farazî ikrar sonucu bağlanmıştır³⁶³.

Susmanın ikrar sayılmayacağı kuralına diğer bir istisna yemin ile ilgili hükümlerde düzenlenmiştir. HMK m. 229/I hükmüne göre, yemin için davet edilen

³⁶⁰ KİRAZ, s. 166.

³⁶¹ “Mahkemece yapılması gereken iş, davacının iddialarının incelenmesi, eşi adına tasarrufu gerçekleştirdiğine dair delillerinin toplanması, hazırlık evrakı celp edilerek davalı ikrarının değerlendirilmesi, borçlunun 07.11.2004 tarihli protokolle ilgili isticvap edilmesi ve hasil olacak sonuca göre hükme varılmasından ibarettir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2006/6400, K. 2007/235 ve T. 23.01.2007).

³⁶² “Taraflar arasında araç kiralama sözleşmesinin varlığı ihtilaf konusudur. Akdi ilişkinin ispatı davacıya aittir. Mahkemece üçüncü kişi Çan'ın davalının çalışanı olup olmadığı hususunda isticvabına karar vererek davalının isticvap davetiyesine rağmen gelmemesi nedeni ile çalışanı olduğunu ikrar etmiş sayıldığını kabul ederek davanın kabulüne karar verilmiş...” (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2012/4304, K. 2012/7562 ve T. 21.05.2012).

³⁶³ KİRAZ, s. 166.

kimse, belirtilen gün ve saatte geçerli bir özrü olmaksızın mahkemede bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır. Bu durumda da ikrar etmiş sayılma hali farazî ikrar olarak kabul edilmektedir.

Bu kurala diğer bir istisna senetlerin ibrazı ile ilgili hükümlerde getirilmiştir. Taraflar, kendilerinin veya karşı tarafın delil olarak dayandıkları ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorundadırlar. HMK m. 220’de, “İbrazı istenen belgenin, ileri sürülen hususun ispatı için zorunlu ve bu isteğin kanuna uygun olduğuna mahkemece kanaat getirildiği ve karşı taraf da bu belgenin elinde olduğunu ikrar ettiği veya ileri sürülen talep üzerine sükût ettiği yahut belgenin var olduğu resmî bir kayıtla anlaşıldığı veya başka bir belgede ikrar olunduğu takdirde, mahkeme bu belgenin ibrazı için kesin bir süre verir.” Bu hükme göre karşı tarafın senedin elinde olduğunu bildirmesi açık ikrar, diğer tarafın yazılı talebine karşı cevapsız kalması susma ile ikrar oluşturur yani susan taraf belgenin elinde olduğunu ikrar etmiş sayılır³⁶⁴. Farazî ikrar olarak nitelendirdiğimiz bu durumda da, farazî ikrarın karakteristik özelliklerinden birini oluşturan beyan yokluğu söz konusudur.

Bu istisnalar dışında genel haciz yolu ile ilamsız icra takiplerinde, ödeme emrini alan borçlu itiraz süresi içinde alacaklının takibine dayanak yaptığı senet altındaki imzaya ayrıca ve açıkça itiraz etmezse, o icra takibi yönünden senetteki imzayı ikrar etmiş sayılır (İİK m. 60/III, m. 62/V, m. 168/IV, m. 269/II vs.). Fakat bu imza inkarı sadece takip hukuku açısından söz konusudur; yani alacaklının itirazın kaldırılması için icra merciine başvurması hali içindir. Buna karşılık borçlu, itirazın iptali davasında (İİK m. 67), imzayı ikrar etmiş sayılmaz; borçlu, alacaklının takip ve dava konusu yaptığı senetteki imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürebilir³⁶⁵.

Son olarak kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, mücerret susmanın ikrar olarak adlandırılabilmesi için, kanunda açıkça susmaya ikrar sonucunun bağlanmış

³⁶⁴ KİRAZ, s. 181.

³⁶⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2039.

olması gerekir. Aksi takdirde mutlak şekilde yazılı veya sözlü bir beyana ihtiyaç gösteren ikrardan değil, susan tarafın vakıayı inkârından veya reddinden bahsedilir³⁶⁶.

2.3.2. Mahkeme İçi İkrar Olma Zorunluluğu

Adından da anlaşılacağı üzere, mahkeme içi ikrar, görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak hâkim önünde veya dava evrakında yapılan ikrardır. HMK m. 188/I'deki “*tarafaların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez*” şeklindeki açık düzenlemesi, mahkeme içi ikrara işaret etmektedir.

Mahkeme içi ikrardan bahsedebilmek için, iki şartın bir arada bulunması gerekir. İlk olarak, ikrar beyanının taraflardan veya onların yetkili temsilcilerinden sadır olması; ikinci olarak da, ikrarın yargılama içinde yapılması gerekir³⁶⁷.

İkrar, bunu yapan tarafın tek taraflı açık bir irade beyanı ve karşı tarafın kabulüne gerek olmadan gerçekleşebileceği için; mahkeme içi ikrar, karşı tarafın yokluğunda da yapılabilir³⁶⁸.

Mahkeme içi ikrar, iki şekilde yapılabilir: Hâkim önünde sözlü olarak yapılması veya yargılamaya ilişkin belgelerle, yazılı şekilde, nihai karar verilmeye kadar mahkeme içi ikrar yapılması söz konusu olabilir³⁶⁹. Sözlü olarak yapılan mahkeme içi ikrarın tutanağa yazılması ve ikrar eden kişinin önünde okunarak ona imza ettirilmesi (HMK m. 154/III) yapılmış olan mahkeme içi ikrarın geçerlilik şartını oluşturur.

³⁶⁶ KİRAZ, s. 165.

³⁶⁷ OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 30-32; KİRAZ, s. 123.

³⁶⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2044; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 373; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 221.

³⁶⁹ BELGESAY, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, s. 129; BERKİN, **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, s. 819; ÖNEN, s. 235; BİLGE ve ÖNEN, s. 512; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2044; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s.15; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 220; KİRAZ, s. 123. “Takibe dayanak yapılan sözleşme gereği ödenmesi gereken bedelin tümünün ödendiği bizzat alacaklının ikrarını içeren belge ile doğrulandığından borçlunun ödeme iddiasına dayanak olarak bu belgeye dayanmasında İİK.’nun 68.maddesine göre bir usulsüzlük bulunmadığından...” (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2004/7078, K. 2004/11394 ve T. 06.05.2004).

Dava evrakı olarak nitelendirilen belgeler, tarafların dilekçe ve layiha gibi davayı hâkim önüne götüren ve dava ilişkisi nedeniyle birbirlerine usulen tebliğ ettirdikleri belgelerdir³⁷⁰. Asıl dava dosyasının eki olarak kabul edilen ihtiyati tedbir (HMK m. 397) ve delil tespiti (HMK m. 400) dosyasındaki (HMK m. 405) ikrarlar ile keşif tutanağındaki ikrarlar asıl davada mahkeme içi ikrar hükmündedir³⁷¹.

Yetkisiz veya görevsiz mahkemede yapılan ikrar geçerli geçerlidir. Bir davada yapılan mahkeme içi ikrar, başka bir davada da geçerlidir³⁷². Ancak bazı yazarlara göre aynı mahkemede başka bir dava sebebiyle yapılan ikrar, görülmekte olan dava bakımından mahkeme içi ikrar sayılmamakta ve onun sonuçlarını doğurmamaktadır. Bu tip ikrar, diğer delillerle desteklenirse emare olarak dikkate alınabilir³⁷³.

Ceza davasındaki ikrar, hukuk davasında da geçerlidir yani hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcıdır³⁷⁴.

Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar geçerli değildir (HMK m. 188/III).

Bir tarafın vekilinin taraf yerine ikrarda bulunulabilmesi için kural olarak vekâletnamesinde özel yetkinin bulunmasına gerek yoktur. Vekilin ikrarı, kapsadığı olaylarla sınırlı olarak müvekkili bağlar³⁷⁵. HMK m. 78'e göre taraf kendisinin de hazır bulunduğu duruşmada vekili tarafından yapılan açıklamalara derhal ve açıkça itiraz etmezse bu açıklamalara rıza göstermiş sayılır. Bu madde kapsamında taraf, kendisinin de hazır bulunduğu duruşmada vekilin yapmış olduğu ikrara derhal ve açıkça itiraz ederse, o ikrar hüküm ifade etmez ve müvekkili bağlamaz.

³⁷⁰ BİLGE ve ÖNEN, s. 512; TUĞSAVUL, s. 1069; BELGESAY, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, s. 130; OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 15; KİRAZ, s. 123.

³⁷¹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2046.

³⁷² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2045; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 373; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 653.

³⁷³ OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 30. Örnek bir karar için **Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 4348, K. 3743, T. 03.06.1957, OLGAÇ ve ÇENBERCİ, s. 30-32.

³⁷⁴ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2045.

³⁷⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2047.

Yazılı ya da sözlü olarak gerçekleştirilmiş olan mahkeme içi ikrar, daima kendisine konu olan vakıaları çekişmeli olmaktan çıkarır ve artık bu vakıaların ispatına gerek kalmaz³⁷⁶. Bu nedenle, lehine ikrarda bulunulan taraf, ikrar edilen vakıa için başka delil göstermek ve o vakıayı ispat etmek zorunda değildir. Hâkim de, bu tür bir ikrarla bağlıdır; ikrarın doğru olup olmadığı hakkında delil dinleyemez ve başka delil gösterilmesini isteyemez; ikrar edilmiş olan vakıayı doğru olarak kabul etmek ve hükme esas almak zorundadır³⁷⁷.

Susma ile ikrar yani farazî ikrar olarak nitelendirdiğimiz haller, mahkeme içi ikrar hükmünde olmalıdır. Nitekim, tarafın farazî ikrar hallerinde susması ile karşı tarafın iddiası ispatlanmış sayılacaktır. HMK'daki tüm farazî ikrar hallerinde hâkime takdir yetkisi bırakılmamış ve taraf bakımından da ikrar edilmiş sayılma durumu bağlayıcı nitelik taşıyacak halde düzenlenmiştir. Mahkeme içinde susma haline kanun tarafından farazî ikrar sonucu bağlandığı için bu durum hem susan tarafı hem de hâkimi bağlayacaktır³⁷⁸. Mahkeme dışında yani yargılama faaliyeti dışında, tarafın geçerli bir özürlü olmaksızın susmasının herhangi bir hükmü yoktur. Mahkeme dışında susma, ne tarafı ve ne de hâkimi bağlayıcı bir etkiye sahip olacaktır.

2.3.3. Bölünemez Olma

İkrarın bölünebilirliği konusu, hukukumuzda tartışmalıdır. Doktrinde, ikrarın bölünüp bölünemeyeceğine karar verilmesinde göz önünde tutulacak olan noktanın,

³⁷⁶ Örneğin, “somut olayda, davalı vekilinin ‘ kabul’ yetkisinin bulunduğu, yukarıda anılan beyanlarının mahkeme içi ikrar niteliğinde olduğu, böylece görülmekte olan davada kesin delil niteliğini taşıdığı tartışmasızdır” (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2012/13725, K. 2012/18341 ve T. 10.09.2012).

³⁷⁷ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 221; Örneğin, “...satin alma yılının 1994 yılı bulunduğunu, kendisinin avukatlığa yeni başladığını, satın alacak geliri olmadığı, çeşitli düşüncelerle bu şekilde işlem yaptığını, konutun gerçek sahibinin babası olduğunu açıkladığı, bu açıklamanın dava dilekçesiyle örtüştüğü beyanların mahkeme içi ikrar kabul edilmesi gerektiği bu ikrarın davalı N. yönünden bağlayıcı bulunduğu bu nedenlerle aيداتların N. adına ödenmesine ilişkin belgelere itibar edilmeyeceği...” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2006/7207, K. 2007/6935 ve T. 07.05.2007).

³⁷⁸ KİRAZ, s. 168.

ispat yükünü düzenleyen normların öngördükleri temel esasların ihlal edilmemesi olduğu görüşü hâkimdir³⁷⁹.

İkrarın bölünmesi demek, ikrar edilen vakiya yeni vasıf ve vakıaların eklenmesi halinde, bu vasıf ve vakıaların varlığını ispat konusunda, bunları ileri süren tarafın ispat yükü altına sokulması demektir³⁸⁰. Örneğin, davacının, ödünç vermiş olduğu paranın iade edilmesini istemesi karşısında, davalının, söz konusu parayı aldığını, fakat bunun bir bağışlama olduğunu veya bu parayı iade ettiğini veya kendi alacağı ile takas ettiğini beyan etmesi halinde, bu bağışlama, ödeme ve takasın davalıya ispat ettirilmesi ikrarın bölünmesi anlamına gelecektir³⁸¹.

İkrarın bölünmemesi ise, ikrar edenin, ikrar ettiği vakiayı doğru kabul edip, buna eklenen vasıf ve vakıaların ikrar edene ispat ettirilmemesi, yani ikrara eklenen vasıf ve vakıa hakkındaki ispat yükünün ikrar edene yükletilmemesidir³⁸². Diğer bir ifadeyle, ikrarın bölünmemesi, ikrarı kapsayan sözlerin bir bütün teşkil edip, hasmın bu sözlerin işine gelen kısmını kabul edip, işine gelmeyen kısmını ispata muhtaç sayamamasıdır³⁸³. Yukarıdaki örnekte, bağışlama olmayıp, ödünçün mevcut olduğunun

³⁷⁹ İlhan E. POSTACIOĞLU, “Mahkeme İçtihadları Bakımından İkrarın Tecezzi Meselesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Sayı: 2-3, ss. 639-645, İstanbul, 1946, s. 617; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228.

³⁸⁰ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 6-7; UMAR ve YILMAZ, s. 205; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228.

³⁸¹ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228. “Davacının davaya konu paranın mal bedeli olarak gönderildiğini iddia etmesi üzerine davalı yan, paranın alındığını ancak 3. kişinin borcu için mahsup edildiğini bildirmiştir. Bu durumda davalının ikrarı söz konusu olup, bu ikrar bağlantısız bileşik ikrar niteliğinde olduğundan ve bağlantısız bileşik ikrar da ayrı bir maddi vakiayı ileri süren tarafın ikrarın bölünebilir olması nedeniyle ispat külfetinin kendisine düşecek bulunmasına göre davalıya savunması ile ilgili delilleri sorulup hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmek gerekirken, ispat külfetinin tayininde hataya düşülerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2008/6404, K. 2009/964 ve T. 12.02.2009).

³⁸² TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228.

³⁸³ BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 6-7; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1424; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228.

veya ödemenin yapılmadığının veya takas ile hakkın sona ermediğinin davacı tarafınca ispat ettirilmesi, ikrarın bölünmemesi anlamına gelir³⁸⁴.

İkrarın bölünmesi sorunu tartışılırken genellikle -yukarıda detaylarıyla anlattığımız- ikrar beyanının (bildiriminin) içeriğine göre; basit (adi), nitelikli (vasıflı) ve bileşik (mürekkep) ikrar şeklindeki üçlü ayrımının yapılması yoluna gidilmiştir.

Doktrinde genel olarak, basit ikrarın, konusu olan vakıanın tek olduğu, vakıanın bütünüyle, olduğu gibi kabul edildiği, çekişmeli dava sayılmayacağı, ispat edilmiş sayılacağı ve dolayısıyla bölünemeyeceği kabul edilmektedir³⁸⁵. Yine benzer şekilde, nitelikli (vasıflı) ikrarın da; ikrar eden aleyhine delil teşkil etmeyeceği, bilâkis o vakıayı ileri sürenin onun ispat etmesi gerektiği ve dolayısıyla bölünemeyeceği genel kanaat olarak kabul edilmektedir³⁸⁶. Bununla birlikte, literatürdeki tartışma, yoğunlukla, bileşik ikrar türleri (bağlantılı bileşik ikrar ve bağlantısız bileşik ikrar) üzerine yapılmaktadır.

İkrarın bölünüp bölünemeyeceği sorunu, önemini özellikle ispat yükünün dağılımında hissettirir. Vasıflı ikrar ve bileşik ikrarın varlığı halinde, ikrara eklenen vasıf ve vakıalar bakımından ispat yükünün davanın taraflarından hangisine düşeceği, ikrarın bölünüp bölünemeyeceği konusunda getirilen çözüm biçimine göre farklılık

³⁸⁴ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 228.

³⁸⁵ Baki KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 1981, s. 352; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1411; BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 8; ÜSTÜNDAĞ, s. 613; OLGAC ve ÇENBERLİ, s. 21; ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 238; BİLGE ve ÖNEN, s. 516; ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 258; UMAR ve YILMAZ, s. 203-204; KARAFAKİH, s. 179; YAVUZ, s. 82.

³⁸⁶ KURU, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 352; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 375; BERKİ, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, s. 8, ÜSTÜNDAĞ, s. 615; OLGAC ve ÇENBERLİ, s. 21-22; UMAR ve YILMAZ, s. 236; ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 258; POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 557; BERKİN, **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, s. 821-822; YAVUZ, s. 83; BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, s. 131; Mustafa Reşit BELGESAY, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. II, 2. Baskı, İstanbul, 1939, s. 36. Örneğin, “dava konusu paranın gönderildiği dekontta ödemenin hangi sebeple yapıldığı hususunda herhangi bir açıklık bulunmadığından ve davalının ikrarı da vasıflı (gerekçeli) ikrar mahiyetinde olduğundan ve bu sebeple de davalı ikrarı bölünemeyeceğinden ispat külfeti davacıdadır” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2012/9255, K. 2013/11522 ve T. 03.06.2013).

gösterecektir³⁸⁷. Vasıflı ikrarın bölünmeyeceği genel kabul görmektedir³⁸⁸. Vasıflı ikrarda ikrar eden taraf, iddia eden vakıyı kabul etmekle beraber, onun doğumundaki hukuki niteliğini reddetmektedir ve bu irade diğer tarafı ispat yükünden kurtarmaz³⁸⁹. Bağlantılı bileşik ikrarı nitelikli ikrara benzeten yazarlar³⁹⁰, bağlantılı bileşik ikrarın bölünemeyeceğini savunurken, bağlantısız bileşik ikrarın bölüneceğini kabul etmektedirler³⁹¹. Diğer yazarlar³⁹² ise bağlantılı olsun olmasın bileşik ikrarın bölünemeyeceğini kabul etmektedirler³⁹³.

Genel kanı, ispat yüküne yer değiştirmemek şartıyla, ikrarın bölünebilir olduğu yönündedir³⁹⁴. Yani, lehine ikrar yapılan taraf (genellikle davacı), ispat yüküne yer değiştirmemek şartı ile diğer (ikrar eden) tarafın ikrarını bölebilir³⁹⁵. Örneğin, davacı davalıya 100 lira ödünç verdiğini, davalı ise bu parayı bağışlama olarak aldığını iddia ederse (vasıflı ikrar), ispat yükü genelde davacıda olur. Davacı bu ispat yükünü iki şekilde yerine getirebilir³⁹⁶:

1) Davacı, ya hiç ikrar yokmuş gibi, ödünç verme vakıasını ispat eder,

³⁸⁷ TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 227. Bkz. YILMAZ, Medeni Yargılama Hukukunda Yemin, s. 54.

³⁸⁸ POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 557; ÜSTÜNDAĞ, s. 631; BİLGE ve ÖNEN, s. 517; YAVUZ, s. 685; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 375; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 655; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 233.

³⁸⁹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 655.

³⁹⁰ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2058; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 376; YAVUZ, s. 685.

³⁹¹ KİRAZ, s. 219.

³⁹² PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 656; TANRIVER, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, s. 233 vd.

³⁹³ KİRAZ, s. 219.

³⁹⁴ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2070. Örneğin, “mahkemece davalıların bu beyanları bağlantısız bileşik ikrar olarak değerlendirilip, bölünebileceği kabul edilerek dava konusu edilen paranın daha önce verilen borcun geri ödemesi olduğunun davalı tarafça kanıtlanması gerektiğinden davalılara yemin teklif hakkı hatırlatılmış, davalıların teklif ettiği yemini davacıların eda etmesi nedeniyle de davalı savunmasının kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2004/4-362, K. 2004/347 ve T. 09.06.2004).

³⁹⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2070.

³⁹⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. s. 2070.

2) Ve ya davacı, davalının ikrarını böler; paranın davalıya verilmiş olduğu vakıasını ispat edilmiş olarak kabul edip, bunun davalının iddia ettiği gibi bağışlama olarak verilmediğini ispata çalışır.

Bu noktada ikrarın bölünememesinden maksat, ikrar edenin ikrar ettiği vakıayı doğru kabul edip, buna eklenen vasıf veya vakıanın ikrar edene ispat ettirilmemesidir³⁹⁷; yani, ikrara eklenen vasıf veya vakıa hakkındaki ispat yükünün ikrar edene yükletilmemesidir³⁹⁸.

İkrarın bölünebilirliği ile ilgili bu genel açıklamalar çerçevesinde, farazî ikrar bölünemez olma niteliğine sahiptir. Çünkü farazî ikrar hallerinde ortaya çıkan ikrarda beyan yoktur. Aynı zamanda beyan yokluğundan dolayı susan tarafça uyuşmazlık konusu vakıayı hükümden düşüren, etkisini sınırlayan veya hukuki niteliğini değiştiren eklemeler yapılamayacaktır ve bu durumlar da bölünemeyecek olduğunu kuvvetlendirir³⁹⁹. Nitelikli ve bileşik ikrar türleri susma ile ikrarda yer bulamayacağından farazî ikrarın bölünüp bölünmeyeceği tartışması da anlamsız kalmaktadır⁴⁰⁰. Farazî ikrar, basit ikrara benzemektedir. Bu yönüyle HMK'da düzenlenen farazî ikrar hallerinde yani isticvaptan kaçınma, yeminden kaçınma ya da belgelerin ibrazından kaçınma durumlarında ikrar edilmiş sayılmaya konu yapılan vakıaların doğruluğu olduğu gibi kabul edilir, dolayısıyla farazî ikrar bölünemez⁴⁰¹.

2.4. FARAZÎ İKRARIN BENZER KURUMLARDAN AYIRT EDİLMESİ

Farazî ikrar; karine, usuli yaptırım ve çekişmeme kurumları ile farklılık gösterir ve farazî ikrarı bu kurumlar ile karıştırmamak gerekir.

³⁹⁷ “Somut olayda davalı A. B.’nin savunması, vasıflı ikrar (gerekçeli inkar) niteliğindedir ve bu ikrar bölünemez. Buna göre, vasıflı ikrarda kanıtlama yükümlülüğü, ikrar eden tarafa (davalı A. B.’ye) değil, vakıayı ileri süren tarafa (davacıya) aittir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2012/13-264, K. 2012/700 ve T. 10.10.2012).

³⁹⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2070.

³⁹⁹ KİRAZ, s. 168.

⁴⁰⁰ KİRAZ, s. 168.

⁴⁰¹ KİRAZ, s. 168.

2.4.1. Farazî İkrar ve Karine

Karine, “karışık bir iş veya sorunun anlaşılmasına, çözümlenmesine yarayan durum, ipucu, belirti, farziyye”⁴⁰² olarak tanımlanmaktadır. Hukuk terminolojisinde “karine” karışık ve yeterince aydınlatılanınmış⁴⁰³ bir kavram olsa da, esasen; “bilinen bir olaydan bilinmeyen bir olay hakkında sonuç çıkarmak şeklinde bir düşünüş biçimi”⁴⁰⁴, “bilinen bir olgudan bilinmeyen bir olgunun çıkarılması”⁴⁰⁵ ya da “bilinen bir olaydan, diğer bir olayın veya hukuksal durumun varlığı veya yokluğu sonucunun çıkarılmasına olanak veren kural”⁴⁰⁶ anlamlarında kullanılmaktadır.

Temelinde, tıpkı varsayımda olduğu gibi, bir olasılık barındıran karine, varsayımdan daha güçlü bir olasılığı ifade eder; bu olasılığı artıran, aynı olayların tekrarının karinenin dayanağını oluşturuyor olmasıdır⁴⁰⁷.

Türk hukukunda birçok kanunda kullanılan ancak herhangi bir kanunda tanımlı yapılmayan⁴⁰⁸ bir kavram olan karine, kimi hükümlerde açıkça “karine” olarak yer alırken, çoğu maddede “farz olunur, sayılır” şeklinde ifade bulmaktadır⁴⁰⁹. Ancak, farazî ikrar hallerini düzenleyen HMK hükümlerinde (m. 171, m. 211, m. 228, m. 229) geçen “ikrar edilmiş sayılır” lafzı tek başına -her ne kadar karine için kullanılan ifadeleri içerse de- farazî ikrar hallerinin, karine teşkil ettiğini göstermez.

Karinenin anlaşılması zor bir kavram olması, sınırlarının yeterince çizilememesi, objektif ölçütlerinin olmaması ve bir olasılığı ifade ediyor olması, bu kavramın hukuk alanında bir ispat aracı olarak yer almasını da zorlaştırmaktadır⁴¹⁰. Bu sebeplerdir ki; Türk Medeni Kanunu, İcra İflas Kanunu veya Borçlar Kanunu’nda, karinelere ilişkin

⁴⁰² <http://tdk.gov.tr>, Büyük Türkçe Sözlük, (Erişim Tarihi: 01.07.2015).

⁴⁰³ TAŞPINAR, s. 533.

⁴⁰⁴ Cengiz KOÇHİSARLIOĞLU, “Karine ve Borçlar Kanununun 96. Maddesindeki Kusur Karinesi”, **Yargıtay Dergisi**, C. 10, S. 3, Ankara, 1984, s. 272-273; KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 364.

⁴⁰⁵ Gökçen TOPUZ, **Medeni Usul Hukukunda Karinelere İspat**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 49.

⁴⁰⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 659.

⁴⁰⁷ TAŞPINAR, s. 533.

⁴⁰⁸ TOPUZ, s. 49.

⁴⁰⁹ TOPUZ, s. 49.

⁴¹⁰ TAŞPINAR, s. 533.

hükümler yer alırken, 1086 Sayılı HUMK'ta bu konuda herhangi bir hüküm yer almamaktaydı⁴¹¹. İspat sorununun daha kolay çözülmesine yardımcı⁴¹² ve önemli bir ispat aracı olan karineler, öneminin fark edilmesi ile 6100 sayılı HMK'da yerini bulmuştur. İspat yükünün düzenlendiği HMK m. 190'da ispat yükünün, *“kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkararak tarafa”* (m. 190/I) ait olduğu belirtildikten sonra, *“kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıaya ilişkin ispat yükü altındadır; kanunda öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir”* (m. 190/II) hükmü ile karinelere ilişkin genel bir düzenleme getirmiştir.

Karineler ispat hukuku bakımından büyük bir önem arz eder. Çünkü ilgili kanun hükmünden anlaşılabilirliği üzere, karineye dayanan taraf, o konuyu artık ispat külfeti altında olmayacak, aksi ispatlanamadığı sürece olayı ispatlamış sayılacaktır⁴¹³. Dayanılan karinenin aksinin, karşı tarafça, her zaman ispat edilebileceği kanunda açıkça belirtilmiştir (HMK m. 190/II). İkrarın söz konusu olduğu durumlarda tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar etmiş oldukları vakıalar çekişmeli olmaktan çıkar (HMK m. 187/II). Aynı zamanda farazî ikrara ilişkin hükümlere göre ikrar eden tarafın, aleyhine olan konuları ikrar etmiş sayılacağı belirtildiğinden, ikrar etmiş sayılma durumu da, söz konusu vakıaları çekişmeli olmaktan çıkaracaktır; dolayısıyla; karinenin aksine, karşı taraf bakımından bu vakıaların aksini ispat etmenin gündeme getirilmesi söz konusu olmayacaktır.

Karineler fiili karineler ve kanuni (yasal) karineler olmak üzere iki başlık altında incelenir; HMK'nın ilgili hükmüne bakıldığında, sadece kanuni karinelere ilişkin bir düzenlemenin yer aldığı; fiili karinelerin ise HMK'da düzenlenmediği görülmektedir⁴¹⁴. Ancak, HMK'da düzenlenmemiş olsa da, fiili karineler Türk hukukunda kabul edilen ve

⁴¹¹ TOPUZ, s. 55.

⁴¹² TAŞPINAR, s. 533.

⁴¹³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 659.

⁴¹⁴ TOPUZ, s. 55; TAŞPINAR, s. 534.

sıklıkla kullanılan karinelere⁴¹⁵.

Kanunî karinelere, belli bir olaydan belli olmayan bir olay için kanun tarafından yapılan işaretler, belirtiler veya çıkarımlardır⁴¹⁶. Bu yönüyle kanuni karinelere; ispat konusu somut olay hakkındaki belirsizlik halinin, başka bir olay dolayısıyla bertaraf edilmesi sonucunu doğuran olumlu ispat yükü kurallarıdır⁴¹⁷. Kanunî karinelere kanunlarda düzenlenmesine gerek duyulmasının altında yatan temel nedenler; hukuki durumun açıklığa kavuşturulması⁴¹⁸, delil ikamesinin ve ispat zorluğunun azaltılması veya kaldırılması⁴¹⁹, kişilerin medenî hal ve mülkiyet hakları söz konusu olduğunda istikrarın sağlanması⁴²⁰ gibi sosyal düşüncelerdir. Kanuni karinelere ispat yüküne gerçek bir istisna getirirler⁴²¹. Çünkü kişi, kanuni karineye dayanıyorsa, artık söz konusu olayı ispat etmek zorunda değildir⁴²². Ancak kanuni karineye dayanılıyorsa, bu karinenin dayanağını ispat yükü altında kalmaya devam eder⁴²³.

Kanunî karinelere kesin ve kesin olmayan kanunî karinelere olmak üzere ikiye ayrılır. Bazı kanuni karinelere kesindir ve bir taraf bu karineye dayandıktan sonra, karşı tarafın bu karinenin⁴²⁴ aksini iddia ve ispat etmesi mümkün değildir⁴²⁵; daha doğrusu

⁴¹⁵ TOPUZ, s. 55.

⁴¹⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660; KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365; Nilüfer BORAN, “Bir Karar Işığında İspat Hukukunun Bazı Kavramlarına Bakış”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, C. 3, S. 8, ss. 767-789, İstanbul, 2007, s. 773; Fatma Tülay KARAKAŞ, “Karine Kavramı, Kanuni Karinelere ve Varsayımlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 62, S. 3, ss. 729-259, Ankara, 2013, s. 736.

⁴¹⁷ Oğuz ATALAY, **Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2001, s. 46.

⁴¹⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660.

⁴¹⁹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660; BORAN, s. 773.

⁴²⁰ BORAN, s. 773.

⁴²¹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660; KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365; BORAN, s. 773.

⁴²² PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660; KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365; ATALAY, s. 46; BORAN, s. 773.

⁴²³ KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365; ATALAY, **Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı**, s. 47.

⁴²⁴ Örneğin, TMK m. 1020, “kimse tapu sicilindeki bir kaydı bilmediğini ileri süremez” hükmü, kişilerin tapu sicilinde kayıtlı olan bir kaydı bilmediğini iddia etmesini engellemiştir; TM m. 1020, kesin bir kanuni karine teşkil etmektedir. Yine İİK’ya göre; “Karı ve koca ile usul ve fûru, neseben veya sıhren üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar, evlat edinenle evlatlık arasında yapılan ivazlı tasarruflar; akdin yapıldığı sırada, kendi verdiği şeyin değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akıter; borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat

aksinin iddia edilmesi caiz kabul edilmez⁴²⁶. Kesin olmayan kanunî karinelerin ise aksi iddia ve ispat edilebilecekse de, bu karinelere, aksi ispat edilinceye kadar itibar edilmesi gerekecektir⁴²⁷. Yani bu karineler, aksi ispat edilene kadar kesin delil değerini haiz kabul edilecektir⁴²⁸. Örneğin, taşınmazlarda tescilin mülkiyete karine olması, kesin olmayan bir kanuni karine oluşturur (TMK m. 992).

Fiili karineler ise; en genel anlamda, soyut tecrübe kurallarının somut olaya uygulanmasıdır⁴²⁹. Diğer bir ifadeyle, hâkimlerin delilleri değerlendirirken, tecrübe kurallarına dayanarak vakıaları tespit etmek için kullandıkları karinelerdir⁴³⁰. Yani; dayanağını bir hukuk kuralı oluşturmaksızın, tarafların vakıaya ilişkin iddialarının doğruluğu veya bir delilin değeri konusunda hâkimin kanaat oluşturmasını sağlayan⁴³¹ ve hayat tecrübesi kurallarına dayanan karinelerdir⁴³².

Nitekim fiili karineler, varlığı bilinen bir vakıadan yola çıkan hâkimin, tecrübelerine dayanarak bir değerlendirme yapıp, varlığı konusunda belirsizlik olan vakıanın gerçekleştiği hususunda kanaate varmasını ifade eder⁴³³. Örneğin, bir kimsenin nüfusa kayıtlı olduğu yerin ikametgâhı olarak kabul edilmesi fiili bir karine oluşturur⁴³⁴. Fiili karineler, kanun tarafından değil hâkim tarafından oluşturulmakla birlikte⁴³⁵, bunların karinelerin aksi her zaman ispat edilebilir.

Bilimsel olarak ispat konusunda kesinlik oluşturmaya da, iddianın doğruluğuna

şartiyle irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler ve ölünceye kadar bakma akitleri” nin bağışlama hükmündedir (m. 278/3). Dolayısıyla bunların bağışlama olmadığı da, m. 278/3’ün kesin kanuni karine olması sebebiyle, iddia edilemeyecektir.

⁴²⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 661; KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365; BORAN, s. 774.

⁴²⁶ KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365.

⁴²⁷ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 661; BORAN, s. 774.

⁴²⁸ KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 365.

⁴²⁹ Ahmet BAŞÖZEN, **Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, Nisan 2010, s. 81.

⁴³⁰ TOPUZ, s. 55.

⁴³¹ BORAN, s. 772.

⁴³² PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 659; BORAN, s. 773.

⁴³³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660.

⁴³⁴ KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 364.

⁴³⁵ KURU, YILMAZ ve ARSLAN, s. 364.

ilişkin hâkimin kanaatinin oluşması son derece önemli bir husustur⁴³⁶. Hâkimin bu kanaatinin oluşmasına en fazla etki eden faktör hâkimin bulunduğu çevre, edindiği bilgiler ve hayat tecrübeleridir⁴³⁷. HMK'da sadece kanuni karinelere söz edilmiş olmasından dolayı; fiili karinelerin hukukta yerinin olmadığı, ancak dolaylı olarak serbestçe delil takdir edilebilmesi ilkesi gereği hâkim tarafından sadece dikkate alınabileceği görüşü ortaya atılmıştır⁴³⁸. Bu sebeple, öğretide, fiilî karineler ifadesi yerine; kanunî karinelerle karıştırılması ve onu çağrıştırmaması adına hayat tecrübesi kuralı da denilmektedir⁴³⁹. Nitekim bu kuralların ispat yükü üzerinde bir etkisi bulunmamakta, ispat yükü kimin üzerinde ise, bu kimse yine kendine düşen vakıyı ispat edecek, hâkim de oluşturduğu kanaat ile tartışmalı vakıyı çözecektir⁴⁴⁰.

Karine hakkındaki bu genel açıklamalar ışığında farazî ikrar kurumunu değerlendirecek olursak; kanuni karineler bakımından belli bir olaydan belli olmayan bir olay için kanun tarafından yapılan çıkarımlar söz konusuysen farazî ikrar halleri için böyle bir kanuni çıkarım söz konusu değildir. Örneğin; isticvap için mahkeme tarafından davet edilen taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de kendisine yöneltilen soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıaların ikrar edilmiş sayılması halinde kanuni bir çıkarım yoktur. Bu durumda kanunun isticvap için çağrılan tarafın tavrına bağlamış olduğu bir sonuç vardır. Dolayısıyla farazî ikrar halleri için kanuni karinedir demek mümkün değildir (HMK m. 171/II).

Fiili karineler bakımından ise hâkimin varlığı bilinen bir vakıyadan yola çıkıp, tecrübelerine dayanarak yaptığı değerlendirmeler ışığında varlığı konusunda belirsizlik olan vakıanın gerçekleştiği hususunda kanaate varması durumunu farazî ikrar halleri ile benzerlik göstermemektedir. Çünkü farazî ikrar hallerinde kanun, hâkime değerlendirme yaparak kanaate varması için bir alan bırakmamış ve emredici şekilde düzenlenmiştir.

Hâkimin varlığı bilinen bir vakıyadan yola çıkıp, tecrübelerine dayanarak yaptığı

⁴³⁶ TAŞPINAR, s. 533.

⁴³⁷ TAŞPINAR, s. 533.

⁴³⁸ BORAN, s. 772.

⁴³⁹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660; BORAN, s. 772.

değerlendirmeler ışığında, varlığı konusunda belirsizlik olan vakianın gerçekleştiği hususunda kanaate varması durumunu ifade eden fiili karineler, bu açıdan farazî ikrar halleri ile benzerlik göstermemektedir. Çünkü farazî ikrar hallerinde kanun, hâkime değerlendirme yaparak kanaate varması için bir alan bırakmamış ve emredici şekilde düzenlenmiştir.

2.4.2. Farazî İkrar ve Usuli Yaptırım

Kişilerinin sözleşme ile aksini kararlaştırmalarının mümkün olmadığı, kendi iradeleri ile değiştiremeyecekleri⁴⁴¹ ve kesin olarak uymak zorunda oldukları hukuk kurallarına emredici hukuk kuralları denmektedir⁴⁴². Yedek hukuk kuralları ise; taraflarca aksinin kararlaştırılabilen kurallardır. Özel hukukta bir kısım kuralların emredici bir kısım kuralların yedek hukuk kuralları olarak düzenlenmesini; emredici hukuk kurallarına uymanın zorunlu ancak yedek hukuk kurallarına uyulamayabileceği anlamına gelmemektedir⁴⁴³. Yedek hukuk kurallarının aksine sözleşme yapılması mümkündür. Sözleşmede açıkça aksi kararlaştırılmamışsa, bu durumda kanundaki yedek hukuk kuralları devreye girer⁴⁴⁴. Bir hükmün emredici nitelikte olması ise, aksi yönde bir sözleşme yapılamamasını ifade eder⁴⁴⁵. Sözleşmenin iki tarafının emredici hükmün aksine rıza göstermesi bile, hukuk düzeninde anlam ifade etmez⁴⁴⁶. Hükmün emredici bir hukuk kural olduğu, genelde kanun metninden anlaşılmaktadır; anlaşılabilmesi halinde de yasanın amacına bakmak gerekmektedir⁴⁴⁷.

Emredici hukuk kurallarının aksi kararlaştırılmayacağından, emredici nitelikteki hükümlere uyulmamasının bir yaptırımı olmalıdır. Örneğin; *“usulüne uygun şekilde*

⁴⁴⁰ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 660.

⁴⁴¹ Emel Şeyda ELGÜN, **Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 173.

⁴⁴² İrem KARAKOÇ, “Uluslararası Hukukta Emredici Kural Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım”, **Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 1, ss. 87-122, İzmir, 2006, s. 88.

⁴⁴³ KARAKOÇ, s. 89.

⁴⁴⁴ KARAKOÇ, s. 89.

⁴⁴⁵ Erdem ÖZDEMİR, “İş Hukukunda Mutlak Emredici Hükümlerin Yeri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 54, S. 3, ss. 95-120, Ankara, 2005, s. 96.

⁴⁴⁶ KARAKOÇ, s. 89.

⁴⁴⁷ KARAKOÇ, s. 89.

davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemde kaldırılmasına” karar verilir (HMK m. 150/I). Bu hüküm emredici nitelikte bir hükümdür. Bu emredici hükme uymamanın yaptırımını da yine aynı hükümde; *“işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır”* (HMK m. 150/V) şeklinde ifade edilmiştir. Davanın açılmamış sayılması, kanundaki hükümlere uyulmasını temin etmek amacıyla getirilen usuli bir yaptırımdır⁴⁴⁸. Davanın açılmamış sayılmasının usuli bir yaptırım olarak değerlendirilmesinin nedeni, şartlar gerçekleştiği takdirde mahkemenin kendiliğinden buna karar vermesi⁴⁴⁹, taraf iradelerin ise mahkemenin kararında herhangi bir etkisinin olmamasıdır⁴⁵⁰. Bu durum usuli yaptırımları maddi hukuk yaptırımlarından da ayırır; maddi hukuk yaptırımlarından biri olan iptal kararında, taraflarının iradelerinin rol oynamaktadır⁴⁵¹.

HMK’da, yapılması istenen bir işlemin gerçekleştirilmemesi halinde, işleme konu vakıanın ikrar edilmiş sayılmasına ilişkin hükümler de emredici nitelikte hükümlerdir. Örneğin HMK’da yer alan *“yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır.”* şeklindeki düzenleme emredici bir hukuk kuralıdır; çünkü kişinin davet üzerine yemin etmeye gelmemesi halinde, yemine konu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı kesin ve aksi kararlaştırılamayan bir hükümdür. Ancak, ikrar edilmiş sayılma hallerinin usuli bir yaptırım olduğu söylenemez. Çünkü her ne kadar, farazî ikrar mahkeme tarafından tespit ediliyorsa da; tarafların iradeleri, bu duruma etki etmektedir. Taraflar kendilerine, örneğin duruşmaya gelip yemin etme ya da duruşmaya gelmekten kaçınarak yemine konu vakıayı ikrar etmiş sayılma şeklinde sunulan seçeneklerden birini kendisi seçmekte, mahkeme de bu durumu tespit etmektedir. Aynı

⁴⁴⁸ Ahmet İYİMAYA, “Sorumluluk Davasının Açılmamış Sayılması”, *Yargıtay Dergisi*, C. 16, S. 1-2, ss. 46-58, Ankara, 1990, s. 48; ELGÜN, s. 173.

⁴⁴⁹ Nedim MERİÇ, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümleri Çerçevesinde)*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 185; ELGÜN, s. 175.

⁴⁵⁰ ELGÜN, s. 175.

⁴⁵¹ ELGÜN, s. 175.

şekilde; usuli bir yaptırım bağlanan emredici hükümler söz konusu olduğunda, mahkemenin verdiği karar nihai karardır. Ancak, farazî ikrar durumunda sadece söz konusu vakiya ilişkin bir karar verilmekte, o vakia çekişmeli olmaktan çıkmaktadır.

2.4.3. Farazî İkrar ve Çekişme

Sübjektif hakkı ihlal edilen ve tehlikeye düşen kimsenin Devletin yetkili yargı organlarından hukuki korunma talep edebilmesi, ayrıca herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı olarak yer alıp talepte bulunması dava kavramı olarak ifade edilir⁴⁵². HMK m. 24'te düzenlenen tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklarda mahkemelerin kendiliğinden el koyarak uyuşmazlığı çözmesi mümkün olmadığından bu uyuşmazlığın çözümü için birinin dava açması gerekir⁴⁵³. Davacının uyuşmazlık konusu ile ilgili talebi olmaksızın bir davaya bakılamaz ve Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz (HMK m.24/II). Dava hakkını sınırlandıran şart, temel olarak hukuki yarar konusudur ve bir kimse hukuki yararı olmaksızın dava açamaz. Yani bir mahkemenin uyuşmazlığın esası ile ilgili yargılama faaliyetini yerine getirebilmesi için davacının dava açmakta hukuki yararının bulunması gerekir⁴⁵⁴.

Anayasa (m. 36/I) ile güvence altına alınmış olan bu dava hakkını kullanan taraf uyuşmazlık konusunu mahkemelerin önüne getirerek yani dava açarak davalı ile arasında çekişme konusu yapmaktadır. Ancak mahkemenin bir davaya bakması için davalının, dava dilekçesiyle davayı açması gerekir. Dava bir dilekçe ile açılacağı için, tarafın dilekçe vermemesi, uyuşmazlığı yargı makamları huzuruna taşımaması çekişmemek olarak nitelendirilecektir. Ancak farazî ikrarda davalı taraf, dava dilekçesi verip uyuşmazlık konusunu yargı mercileri önünde tartışılacak duruma getirmektedir. Dolayısıyla çekişme söz konusudur ve kanunun farazî ikrar sonucunu bağladığı durumlar çekişmemek olarak ifade edilemez.

⁴⁵² KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 209; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 411.

Farazî ikrar, çekişmemek değildir çünkü farazî ikrar hallerinde taraflar arasındaki çekişme devam etmektedir. Örneğin; HMK m. 171/I'de tarafa gönderilecek isticvap davetiyesinde isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özürlü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtar yapılır. Tarafın bir özürlü olmaksızın gelmemesi veya gelip de sorulara cevap vermemesi çekişmemek olarak ifade edilemez. Neticede açılmış bir dava (çekişme) söz konusudur ve isticvaba çağrılan tarafın bu tavrı çekişmemek olarak değerlendirilemez.

Yine HMK m. 228/II'ye göre yemin için mahkemeye davet edilen ve geçerli bir özürlü olmaksızın gelmeyen veya gelip de yemini iade etmeyen ya da yemini eda etmekten kaçınan taraf, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır. Yemin konusu vakıalar bakımından ikrar edilmiş sayılma ve çekişmeli olmaktan çıkma söz konusu olacakken, yemine konu olmayan diğer vakıalar bakımından dava (çekişme) devam etmektedir.

HMK'da düzenlenen ve son farazî ikrar hali olarak kabul ettiğimiz belgelerin ibrazından kaçınma (m. 220) halinde ise mahkeme, davanın ispatı için gerekli olan senedin mahkemeye ibrazını ister. Karşı taraf da bu belgenin elinde olduğunu ikrar ettiğinde bu durum açık ikrar veya ileri sürülen talep üzerine cevap vermediğinde susma ile ikrar gerçekleşmiş olur⁴⁵⁵. Ya da taraf senedin elinde olduğunu inkar edebilir. Tüm bu haller de çekişmemek olarak nitelendirilemez.

⁴⁵³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 499.

⁴⁵⁴ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 209.

⁴⁵⁵ KİRAZ, s. 181.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARAZÎ İKRARIN DÜZENLENDİĞİ HUKUK MUHAHEMELERİ KANUNU HÜKÜMLERİ

3.1. GENEL OLARAK

HMK'nın bazı hükümlerinde, yapılması gereken usuli bir işlem karşısında, hareketsiz kalan tarafın bu hareketsizliğini, hukuki bir sonuç olarak “ikrar edilmiş sayılma” şeklinde ifade etmiş; yani farazî ikrar kurumuna yer vermiştir. Bu hükümler; isticvaptan kaçınma (HMK m. 170/II), yeminden kaçınma (HMK m. 229) ve belge (senet) ibrazından kaçınma (HMK m. 220)'ya ilişkin hükümlerdir.

3.2. İSTİCVAPTAN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR

3.2.1. İsticvap Kavramı ve Özellikleri

Sözlük anlamı olarak, “sorup cevap alma” ve “sorguya çekme, sorgu” anlamlarına gelmekte olan isticvap⁴⁵⁶, hukuki terim olarak, “bir tarafın kendi aleyhine olan belli bir vakıa hakkında mahkemece sorguya çekilmesi”dir⁴⁵⁷. Diğer bir ifadeyle

⁴⁵⁶ DEVELLİOĞLU, s. 455.

⁴⁵⁷ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 362; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 504.

isticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan belli bir (veya bir kaç) vakıa hakkında (mahkeme tarafından) sorguya çekilmesi (dinlenilmesi)⁴⁵⁸ demektir⁴⁵⁹.

İsticvap, tarafların bilgisinden faydalanmaya vesile ve imkân veren bir yoldur. Doğrudan doğruya bir delil olarak kabul edilmez⁴⁶⁰. Çünkü isticvap, delilin özelliği olan araç olma niteliğinde değildir; ancak davanın aydınlatılmasına da katkıda bulunan bir yoldur⁴⁶¹. Bu yönüyle isticvap, bir ispat aracı değil, “karşılıklı ikrarların elde edilmesini sağlayan bir tahkik aracı” olarak nitelendirilebilir⁴⁶². Diğer bir ifadeyle isticvabın davanın aydınlatılabilmesinde iyi bir usul olduğu söylenebilirse de, taraflar kendi

⁴⁵⁸ Bu noktada belirtmek gerekir ki, isticvap, bir tarafın ancak m. 230-235’e göre dinlenilmesi halinde söz konusu olur; bunun dışındaki, tarafların hâkim tarafından dinlenmesi, teknik anlamda bir isticvap değil, sadece tarafların dinlenmesidir (KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1949). Nitekim Yargıtay’ın bu yönde verdiği örnek kararlar şöyledir: “Dava, temerrüt nedeniyle tahliye ve kira alacağına tahsili talebine ilişkindir. İsticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan belli vakıalar hakkında mahkeme tarafından dinlenmesi demektir. Müphem bir konunun aydınlatılması için bir tarafın dinlenmesi isticvap gibi bir hukuki sonuç doğurmaz” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2009/6-477, K. 2009/546 ve T. 18.11.2009). “Olayda müphem bir husus bulunmadığı gibi, davacı davasını ispatladığından davalının isticvap olunarak kendi aleyhine olan belli bir veya bir kaç vakıa hakkında dinlenmesi mümkün değildir. Kaldı ki, uygulamada ve öğretilerde tarafın isticvabı ile taraf veya vekilinin hâkimin müphem gördüğü hususların aydınlığa kavuşturulması amacıyla dinlenmesini birbirinden ayrı tutulmaktadır. Davanın kısmen kabulüne ilişkin mahkeme kararı isabetlidir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2013/3-1411, K. 2014/1046 ve T. 17.12.2014). “Suç teşkil eden konuda kişi isticvap edilemez, yemin verilemez. Somut olayda, davacının ileri sürüşleri de gözetildiğinde; istenilen hâkimin müphem gördüğü hususların aydınlatılması amacı ile davalının dinlenilmesidir. Bu durumda davalıya isticvap davetiyesi çıkartılması ve HUMK.234. maddesinin uygulanması olanağı yoktur” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1996/11-385, K. 1996/508 ve T. 26.06.1996).

⁴⁵⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1949.

⁴⁶⁰ ANSAY, s. 249-250. “İsticvabın konusu dava ile ilgili belli vakıalardır (HUMK. m.230/II). Özellikle isticvap muğlak, müphem ve aydınlanmasına ihtiyaç görülen durumlarda mümkün görülebilir. Böylece davacı veya davalının savunmasının açıklanmasına çalışılır. Kanunun isticvaptan arzuladığı esas amaç bu olmalıdır. Bu nedenle isticvap başlı başına bir delil olarak kabul edilemez” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 1990/6807, K. 1991/860 ve T. 31.01.1991). “Başlı başına delil kabul edilemeyeceği tartışmasız olan isticvap davetiyesi göndermek suretiyle, davalının da duruşmalara katılmaması karşısında, davacının aylık kira bedelini ispatlandığının kabulü mümkün olmadığı gibi bu kabul şekli yasal da değildir. Kaldı ki yukarıda da açıklandığı gibi, kira sözleşmesinde nizalı döneme ait belli bir kira tutarı veya artırım oranı da yazılı bulunmadığından isticvaba uyulmamakla belli bir miktarın kabul edildiğinden bahsetmek de mümkün değildir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2009/477, K. 2009/546 ve T. 18.11.2009). “İsticvap, bir davada, o dava ile ilgili belli vakıaların açıklığa kavuşturulması, varlığı ve yokluğu konusunda aleyhine olan tarafın ikrarının sağlanması amacıyla hâkimin kendiliğinden veya taraflardan birinin isteminin kabulüyle başvurabileceği usuli bir işlem olup, başlı başına bir ispat vasıtası değildir. Davacının iddiası geçerli bir şekilde yapılan teslimin ispatı olmayıp, bir hukuki sözleşme olduğundan isticvap yoluyla kanıtlanması mümkün değildir” (**Yargıtay 6. Hukuk Dairesi**, E. 2012/4304, K. 2012/7562 ve T. 21.05.2012).

⁴⁶¹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 338.

⁴⁶² POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 565.

davalarında en şüpheli tanık oldukları için isticvap başlı başına bir ispat aracı olarak kabul edilemez ve fakat isticvap ile delil elde edilebilir⁴⁶³.

Medeni Usul Hukuku'nda isticvap, HMK m. 169-175 hükümleri arasında düzenlenmektedir.

İsticvabın konusunu, davanın konusu ve onunla bağlı olan maddi vakıalar oluşturur (HMK m. 169/II). Mahkeme, kendiliğinden veya talep üzerine taraflardan her birinin isticvabına karar verebilir (HMK m. 169/I).

⁴⁶³ Oruç Hami ŞENER, “Medeni Yargılama Hukukunda Tarafların İsticvabı”, **Yargıtay Dergisi**, S. 1-2, C. 16, ss. 59-76, Ankara, Ocak-Nisan 1990, s. 61. İsticvabın, bir delil olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Erdal TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 134-135. Örneğin, “davacı, savcılıkta verdiği 17.1.1986 tarihli hazırlık ifadesinde davalının kendisine sadece iki milyon lira ödediğini bildirmiştir. Bu ifade HUMK.nun 236/4. maddesi hükmü gereğince harici ikrar niteliğinde olup bunu teyit edecek başka delil veya emarenin varlığı halinde mahkemece kabulü ile ödeme miktarının alacağından düşülmesi gerekir. Mahkemece, tarafların yapılan isticvabında bu husus üzerinde durulmadığı gibi davalı vekilinden harici ikrarı doğrulayacak delillerinin de sorulmadığı anlaşıldığından bu eksikliğin giderilmesi ve sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde eksik incelemeye hüküm kurulması yanlıştır” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 1987/1357, K. 1987/4483 ve T. 17.12.1987). “Davacı, davasını açarken satım hukuki ilişkisine dayanmıştır. Davalı, davaya cevap vermediği gibi, duruşmalara da katılmamıştır. Bu durumda davayı tümüyle inkar etmiştir. Davacı, miktar ve dayandığı hukuki muamelelerin niteliğine göre davalının inkar ettiği satım akdinin varlığını yasal delillerle ispat etmek zorundadır. HUMK.nun 230 ve müteakip maddelerinde düzenlenen isticvap, bir davada, o dava ile ilgili belli vakıaların açıklığa kavuşturulması, varlığı ve yokluğu konusunda aleyhine olan tarafın ikrarının sağlanması amacıyla hâkimin kendiliğinden veya taraflardan birinin isteminin kabulü ile başvurabileceği bir usuli işlemidir. Davacı dayandığı hukuki bir işlem olan satım akdinin varlığını isticvap yoluyla kanıtlayamaz. Mahkemece davacı ve davalıdan delilleri sorulup, toplanıp, değerlendirilerek hasil olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2003/11403, K. 2004/1235 ve T. 10.02.2004). “Davacıya davasını ispat olanağı tanınmadan yargılamanın ilk oturumunda davada ileri sürülen ve davacı tarafından isbat edilmesi gerekli iddialar yönünden isticvap davetiyesi çıkarılarak davalının gelmemesi nedeni ile ve başkaca hiç tahkikat yapılmadan salt isticvap davetiyesi esas alınarak davanın kabulüne karar verilmesi usule ve yasaya aykırıdır. Bozma nedenidir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 1990/6807, K. 1991/860 ve T. 31.01.1991). “İsticvap, bir davada o dava ile ilgili belli vakıaların açıklığa kavuşturulması, varlığı ve yokluğu konusunda aleyhine olan tarafın ikrarının sağlanması amacıyla hâkimin kendiliğinden veya taraflardan birinin isteminin kabulü ile başvurabileceği usuli bir işlemidir. Başlı başına bir isbat vasıtası değildir. Davacının iddiası bir hukuki muamele olup isticvap yoluyla kanıtlanması mümkün değildir” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2001/1153, K. 2001/1539 ve T. 19.02.2001). “Davalının temyiz aşamasında, davacı tarafın sunduğu belgenin doğru olmadığını bildirerek farklı belge sunduğu dikkate alındığında, dosyada mevcut davacı tarafından ibraz edilen belgenin davalı taraftan sadır olup olmadığı hususunda davalının isticvap edilmesi, belgenin içeriğinin doğruluğu araştırılarak hüküm verilmesi gerekir” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2012/1634, K. 2012/2789 ve T. 27.02.2012).

İsticvap, “tarafarca hazırlama ilkesine tâbi olan davalarda” uygulanır. Buna karşılık, kendiliğinden araştırma ilkesine tâbi olan davalarda, isticvap hükümleri uygulanmaz; çünkü tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz. Bu nedenle, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, taraflar, HMK m. 169-175 hükümlerine göre değil, HMK m. 137 hükmüne (ve HMK m. 25) göre dinlenir⁴⁶⁴.

Bir davada ancak “taraflar” isticvap edilebilir. Diğer bir ifadeyle isticvap edilecek kişi, isticvap konusu vakıa aleyhine olan ve bu nedenle isticvabına karar verilmiş olan tarafın (bizzat) kendisidir (HMK m. 172). Yani, tarafların isticvabında, yalnız tarafın kendisi dinlenir⁴⁶⁵. Bu nedenle, tarafın vekili (taraf yerine) isticvap edilemez⁴⁶⁶.

İsticvabına karar verilen kimse bizzat isticvap olunur (HMK m. 173/I). Bu sebeple tarafın vekili, taraf yerine isticvap edilemez. Taraf, davayı vekil aracılığı ile takip etse bile, isticvap davetiyesinin tarafın kendisine tebliğ edilmesi gerekir⁴⁶⁷.

Bununla birlikte isticvap olunacak kimsenin duruşmaya yine bizzat gelmesi gereklidir. Ancak, isticvap olunacak kişi, mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor ve bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile isticvap olunması mümkün değil ise istinabe yolu ile isticvap olunur (HMK m. 172/I)⁴⁶⁸. İsticvap olunacak

⁴⁶⁴ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1952.

⁴⁶⁵ Ömer ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, Mimoza Yayınları, Konya, 1997, s. 156.

⁴⁶⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1956.

⁴⁶⁷ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 138. “Davalıya duruşma gününden sonra gönderilen isticvap davetiyesi içeriği bakımından davacının iddialarını bildirmekle birlikte duruşmaya gelmediği takdirde bu iddiaları kabul etmiş sayılacağı ihtarını içermediğinden geçerli bir isticvap sayılamaz. Bu nedenle davalının usule uygun şekilde isticvabından sonra işin esası hakkında karar verilmesi gerekirken, bu yön üzerinde durulmadan yazılı şekilde tahliye kararı verilmesi hatalı olmuştur” (**Yargıtay 6. Hukuk Dairesi**, E. 2000/6166, K. 2006/434 ve T. 10.07.2000).

⁴⁶⁸ Almanya’da ikamet eden davalıların istinabe suretiyle isticvap edilmeleri gerekirken, mahkemece Adalet Bakanlığı ve Frankfurt Başkonsoloslugu kanalı ile isticvap davetiyesi gönderilerek; duruşmaya gelmedikleri, dilekçe de göndermedikleri gerekçesiyle, yazılı şekilde davanın kabulü usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2010/19209, K. 2011/5248 ve T. 04.04.2011). “Somut olayda, isticvabına karar verilen davalı, mahkemenin yargı çevresinde oturmayıp Konya’da ikamet etmektedir. Bu nedenle, istinabe yolu ile isticvabı gerekir. Mahkemece bu husus gözardı edilerek çıkarılan isticvap davetiyesine icabet etmediği gerekçesiyle eksik inceleme ile yazılı

kimse hastalık, sakatlık veya benzeri sebeplerle mahkemeye bizzat gelemeyecek durumda ise bulunduğu yerde isticvap olunur (HMK m. 172/II).

Taraflardan biri de, diğer tarafın belli bir vakıa hakkında isticvap edilmesini talep edebilir. Ancak hâkim, bir tarafın isticvap talebini kabul etmek zorunda değildir; “gerekli görürse” tarafların isticvabına karar verir⁴⁶⁹. Hâkim, isticvaba başlamadan önce isticvap olunan tarafa gerçeği söylemesi gerektiği hususunu hatırlatır (HMK m. 173/II). İsticvap esnasında, karşı taraf ve taraf vekilleri hazır bulunabilirler (HMK m. 173/III). Yine isticvap olunan taraf, mahkemenin izni olmadıkça, yazılı notlar kullanamaz (HMK m. 173/IV).

Tüzel kişiliklerde isticvap edilmesi gereken kimseler ise, “dava görülürken” tüzel kişiyi halen temsile yetkili olanlardır⁴⁷⁰. Dava konusu işlem veya isticvap konusu vakıanın, gerçekleştiği zamanda, tüzel kişiyi organ sıfatıyla temsil eden kimsenin, daha sonra tüzel kişiyi temsil görevi sona ermişse, bu kimseler, o zamanki işlemlerinden dolayı isticvap edilemezler⁴⁷¹. Bu gibi kimselerin dava konusu hakkındaki bilgilerine başvurmak gerekirse, bunlar ancak, tanık olarak davet edilir ve o şekilde hâkim tarafından sorguya çekilebilirler; yoksa bunların isticvabı mümkün değildir⁴⁷².

şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır” (Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2006/10879, K. 2007/2679 ve T. 16.03.2007).

⁴⁶⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 363.

⁴⁷⁰ “Mahkemece, toplanan delillere ve bilirkişi raporuna göre, yetki itirazının süresinde yapılmadığı, davalı şirket temsilcisinin isticvap için çağrıldığı oturuma mazeretsiz katılmayarak davacının iddia ettiği vakıaları kabul etmiş sayılacağı...” (Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2004/9835, K. 2005/3600 ve T. 05.04.2005). “Dava, işçilik alacaklarının tahsili talebine ilişkindir. Tüzel kişinin taraf olduğu bir davada, o tüzel kişinin kanuni temsilcisi durumunda bulunan kişiler tanık sıfatıyla dinlenemezler. Bir davada taraf ya da kanuni temsilcilerin vakıalar hakkındaki beyanı isticvap yolu ile alınabilir. İsticvap başlı başına bir ispat vasıtası değildir. Bir davada, o dava ile ilgili vakıaların açıklığa kavuşturulması için başvurulmuş bir usul işlemidir. İkramiye alacağı konusunda davacı, davalı şirketin yetkililerinin tanık olarak dinlenmesini talep etmiştir. Davacının bu talebi isticvap talebi olarak değerlendirilmelidir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2006/9-315, K. 2006/465 ve T. 21.06.2006).

⁴⁷¹ Uğur YAĞCI, “İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Düzenlemeler”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S. 1-2, ss. 285-308, Erzincan, 2012, s. 293.

⁴⁷² TERCAN, *Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)*, s. 170.

Yine tüzel kişiler adına, temsil yetkisine sahip kimseler isticvap olunur (HMK m. 170/I). Örneğin, bir derneğin taraf olduğu davalarda yönetim kurulu üyeleri isticvap yoluyla dinlenebilir⁴⁷³.

Yine ergin olmayan veya kısıtlı bir kimse adına yapılmış bir işleme ilişkin olarak, o kişinin kanuni mümessili isticvap olunur (HMK m. 170/II). Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava hakkı tanınan hâllerde, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz (HMK m. 170/III).

Medeni Usul Hukuku'nda taraflar, mahkemece çeşitli amaçlarla duruşmaya çağırılabilir ve dinlenebilir. Taraflar her halükârda mahkeme tarafından duruşmaya çağırılabilir ve bir davada mahkeme, kanunun gösterdiği istisnalar dışında, tarafları iddia ve savunmalarını beyan etmeleri için davet etmedikçe hükmünü veremez⁴⁷⁴.

Mahkeme, davanın her aşamasında iki tarafı veya vekillerini çağırarak, davanın maddi olguları hakkındaki beyanlarını dinleyebilir. Yine, mahkeme, davanın her safhasında iki tarafın iddiaları çerçevesinde olmak üzere kendilerini dinleyebilir. Bu gibi hallerde, bir davada mahkeme, tarafları duruşmaya çağırır. Bunun üzerine, taraflara bir çağırı kağıdı (duruşma davetiyesi) çıkarmak gerekir. Kanunda açıkça öngörülen bu halde, kanun genel olarak tarafın (veya tarafların) duruşmaya gelmemesinden ayrı olarak bazı müeyyideler bağlamış bulunmaktadır⁴⁷⁵.

Nitekim bir davada, taraflar, ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra tahkikat için duruşmaya davet edilir (HMK m. 147/I). Taraflara gönderilecek davetiyede, belirlenen gün ve saatte geçerli bir özrü olmadan mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde, duruşmaya yokluklarında devam edileceği ve yapılan işlemlere itiraz edemeyecekleri bildirilir (HMK m. 147/II).

⁴⁷³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 363; TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 168; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 411.

⁴⁷⁴ ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, s. 155.

⁴⁷⁵ ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, s. 155.

Bu genel hükme uygun olarak, mahkemece, isticvabına karar verilen kimse için de bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir. Nitekim, isticvap edilecek tarafın bu müeyyideye maruz kalabilmesi için mahkemece, usulüne uygun bir şekilde duruşmaya çağırılmış olması gerekir⁴⁷⁶ ki bu durum, gönderilen isticvap davetiyesiyle sağlanmış olur.

Davetiyede, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtarı da yapılır (HMK m. 171/I). Çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de sorulara cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıaları ikrar edilmiş sayılır (HMK m. 171/II)⁴⁷⁷.

⁴⁷⁶ ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, s. 157. “Davacı vekili 27.5.2004 tarihli duruşmada davacı müvekkilinin kiralayan olduğunu iddia etmiş, bu konuda davalıya isticvap davetiyesi çıkartılmasını istemiştir. Mahkemece davacının beyanları doğrultusunda davalı adına 9.6.2004 tebliğ tarihli isticvap davetiyesi çıkartılmış ise de, çıkartılan isticvap davetiyesinde davalının beyanda bulunması için tebliğden itibaren 10 günlük kesin mehil verilmesi HUMK.nun 234.maddesine uygun değildir. Bu nedenle davacı vekilinin beyanları doğrultusunda yeniden HUMK.nun 234.maddesine uygun şekilde isticvap davetiyesi çıkartılarak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken yazılı şekilde ret kararı verilmesi hatalı olduğundan hükmün bozulması gerekmiştir” (**Yargıtay 6. Hukuk Dairesi**, E. 2005/10, K. 2005/1557 ve T. 28.02.2005). “Her ne kadar davalıya isticvap davetiyesi tebliğ edilmiş ve tebligata rağmen gelmediğinden dava kabul edilmiş ise de davetiye HUMK’nun 230 ve devamı maddeleri gereğince, gerekli açıklığı taşımamaktadır. İsticvap davetiyesine davalının imzası olan fatura eklenmediği gibi, hangi konularda isticvap edileceği de açık değildir. Bu nedenle davalının isticvaba gelmediği gerekçesiyle davanın kabulü usul ve yasaya aykırıdır” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2003/5881, K. 2003/10786 ve T. 29.09.2003). “Davalıya aylık kira bedeli konusunda çıkarılan isticvap davetiyesinde duruşma günü yazılı olmadığı gibi bu konuda isticvap davetiyesi çıkarılması da doğru değildir” (**Yargıtay 6. Hukuk Dairesi**, E. 2005/8797, K. 2005/10463 ve T. 17.11.2005). “Kargo teslim belgelerindeki malların fatura konusu mallar olup olmadığı konusunda davalı usulüne uygun bir şekilde isticvap edilerek (yargılama aşamasında çıkartılan isticvap davetiyelerinin ticaret sicilinden en son gönderilen adrese tebliğ edilmediği dikkate alınarak)...” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2013/10931, K. 2013/14311 ve T. 19.09.2013).

⁴⁷⁷ “Mahkemece, iddia, fatura, icra dosyası ve dosya kapsamına göre satış ilişkisini davacının kanıtlaması gerektiği, davacının satış ilişkisine ve malın teslimine dair belge sunmadığı, akdi ilişkisinin varlığı ve malın teslimine ilişkin olarak davalıya isticvap davetiyesi tebliğine rağmen, davalının duruşmaya gelmediği, bu nedenle davalının malın teslimini kabul etmiş sayılacağı...” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 1998/7170, K. 1998/8312 ve T. 30.11.1998). “Somut olayda, davalı tarafa gönderilen isticvap davetiyesinin usulüne uygun olarak tebliğ edilmesine rağmen, belli edilen gün ve saatte davalı taraf duruşmaya gelmemiştir. Bu durumda da, HMK’nun 169. vd. maddeleri gereğince davacının dayandığı, satış bedeline karşılık olarak gönderilen banka havalelerini kabul etmiş sayılmıştır. Gönderilen banka ödemelerinin, başka bir amaç için gönderildiği de iddia ve ispat edilemediğine göre, mahkemece alacağın tamamı yönünden davanın kabulüne karar verilmesi gerekecektir” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2013/3884, K. 2013/5994 ve T. 09.04.2013). “Duruşmaya gelmeyen ve davaya cevap vermeyen davalı yükleniciye isticvap davetiyesi çıkartılmış, davacının iddiasına karşılık beyanda

Benzer şekilde hâkim, davacının dayandığı senet altındaki imzanın davalıya ait olup olmadığını bildirmesi için davalının isticvabına karar verir (HMK m. 211) ve yine davalıya isticvap davetiyesi gönderir. Bunun üzerine davalı, makul bir özrü olmaksızın oturuma gelmezse veya gelip de imzanın kendisine ait olup olmadığı hakkındaki sorulara cevap vermezse, davacının dayandığı senet altındaki imzanın kendisine ait olduğunu ikrar etmiş sayılır⁴⁷⁸.

Öte yandan, taraf davayı kendisi takip ediyorsa ve yüzüne karşı isticvabına karar verilmiş ise, kendisine isticvap davetiyesi gönderilmesine gerek yoktur; hemen tarafın

bulunması aksi takdirde anılan belge ve senet içeriğini kabul etmiş sayılacağı ihtar edilmiştir. Davalı isticvap davetiyesinin usulüne uygun tebliğine rağmen duruşmaya gelmemiş, beyanda da bulunmamıştır. O halde davalı yüklenicinin daire bedeline karşılık davacıdan aldığı senedi davacıya iade etmediği HUMK.nun 234. maddesi uyarınca davalı yüklenici tarafından ikrar edilmiş olduğu kabul edilmelidir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2004/7114, K. 2004/6687 ve T. 22.12.2004).

⁴⁷⁸ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 364; YAĞCI, s. 297-298. “Somut uyuşmazlıkta, davacının delili olan kredi sözleşmesi için davalıya isticvap davetiyesi çıkarılmış, davalı geçerli ve kabul edilebilir mazereti olmaksızın duruşmaya gelmediği için isticvaptan kaçınmış sayılarak sözleşme altındaki imzanın davalıya ait olduğu kabul edilip bilirkişi raporu doğrultusunda davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Oysa davalı icra takibine itirazında davacının delili olan kredi sözleşmesini kabul etmemiş ve imza atmadığını açıkça bildirmiştir. Davalı sözleşme altındaki imzayı inkar ettiğine göre sözleşmedeki imza için isticvap edilmesine gerek bulunmamaktadır” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2005/10425, K. 2005/17493 ve T. 28.11.2005). “Davada 19.5.2008 tarihli haricen düzenlenen sözleşmedeki iş bedeli karşılığı 18.6.2008 tarihli tutanakla teslim edilen üç adet çek sebebiyle işi zamanında bitirmeyen ve eksik bırakan davalıya karşı borçlu olunmadığının tespitine karar verilmesi istenmektedir. Mahkemece 19.5.2008 tarihli sözleşmedeki imza konusunda davalıya isticvap davetiyesi gönderilmiş, davalı duruşmada hazır bulunmadığı gibi davetiyeye cevap da vermediğinden taraflar arasında akdi ilişkinin varlığının kabulü yerindedir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2012/113, K. 2012/5501 ve T. 10.09.2012). “Çekin belirli bir tarihten önce tahsil edilemeyeceğine ilişkin sözleşme İİK’nun 168. maddesindeki mehil anlamındadır. Bu yoldaki itirazın kabul edilebilmesi için imhal itirazının resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile ispatı gerekir. Bu nitelikte olmayan adi şekilde düzenlenen protokoldeki imza hakkında alacaklı isticvap edilerek oluşacak sonuca göre bir karar vermek gerekirken yargılama sırasında alacaklıdan bu protokoldeki imzaya karşı diyeceği sorulmadan eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir” (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2003/3209, K. 2003/4138 ve T. 04.03.2003). “Borçlunun takibe konu bonolardaki imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürerek yaptığı itiraz üzerine icra mahkemesi, alacaklının, takip konusu senetlerdeki imzanın borçluya ait olmadığını ikrar ettiği gerekçesiyle istemin kabulüne karar vermiştir” (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2010/1991, K. 2010/14167 ve T. 08.06.2010). “Dava işçilik alacaklarına ilişkindir. Dosya içeriğine göre, davacı tarafından elle yazılmış dilekçeyle istifa beyanında bulunulmuştur. Bozma ilamından sonra isticvap edilen davacı, imzayı ikrar etmekle birlikte, istifa dilekçesinin işyeri yetkilileri tarafından yazdırıldığını beyan etmiştir. Delil durumuna ve bozma öncesi dinlenen davacı tanıklarının beyanlarına göre, istifa hususunda işçinin irade fesadına uğratıldığı iddiası ispatlanamamıştır. Bu durumda kıdem tazminatı isteğinin reddi gerekirken kabul edilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay 22. Hukuk Dairesi, E. 2014/16308, K. 2014/19431 ve T. 26.06.2014).

isticvabına geçilebilir⁴⁷⁹. Fakat, bu husus (yani, taraf gelmezse, o vakıayı ikrar etmiş sayılacağı) hâkim tarafından kendisine hatırlatılmalı ve hatta zapta geçirilerek, mahkeme tutanağının altı isticvap edilen tarafa imzalatırılmalıdır⁴⁸⁰.

Yine tarafların dinlenmesine, sadece vakıaların aydınlanması için başvurulur ve dinlenilmek için gelmemenin HMK 171'deki (ikrar etmiş sayılma) gibi kesin bir müeyyidesi yoktur⁴⁸¹. Buna karşılık, isticvap yoluna da vakıaların aydınlanması için başvurulursa da, taraf isticvap davetiyesine rağmen gelmezse, kendisine sorulan vakıaları ikrar etmiş sayılır (HMK m. 171)⁴⁸².

Üzerinde durulması gereken başka bir konu da davaya müdahale halinde, müdahilin de isticvabının mümkün olup olmadığıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, üçüncü kişinin taraflar arasında görülmekte olan bir davaya, davanın taraflardan biri yanında ona yardımcı olmak üzere katılması veya davanın taraflarına dava açarak müdahale etmesi mümkündür⁴⁸³.

Fer'i müdahil üçüncü kişi olması ve tanık olarak dinlenebilmesi sebebiyle isticvap edilemez⁴⁸⁴. Asli müdahil ise, fer'i müdahilden farklı olarak görülmekte olan davanın taraflarından birinin yanında davaya katılmayıp, görülmekte olan davanın taraflarına ayrı bir dava açıp davanın tarafı haline gelmektedir. Bu noktada taraflar isticvap edilebildiği için asli müdahilin isticvabı mümkündür⁴⁸⁵.

⁴⁷⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 411.

⁴⁸⁰ ULUKAPI, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, s. 158.

⁴⁸¹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1952.

⁴⁸² Örneğin, “Mahkemece, davaya konu paranın banka havalesiyle davalıya gönderildiği ve bu bedel davalının adına kayıtlı aracı aldığı, davalıya çıkarılan isticvap davetiyesine icabet etmeyerek davalının araç bedelinin davacı tarafından ödendiğini ve bu parayı davacıya ödediğini kabul ettiği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2012/5520, K. 2012/9054 ve T. 04.04.2012).

⁴⁸³ YAĞCI, s. 294.

⁴⁸⁴ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 188. “Davalı şirket temsilcisi, sevk irsaliyesinde ismi geçen şahsın davalı işyerinde elektrik mühendisi olarak çalıştığını; davalı vekili ise, imzanın bu kişiye ait olmadığını beyan etmiştir. Sevk irsaliyesinin sureti dosyada mevcut olup, belge aslının zayii nedeniyle imza incelemesi yapılamadığı anlaşılmaktadır. Davanın tarafı olmayan şahsın isticvap hükümlerine göre celbi mümkün değildir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2013/15-1523, K. 2015/853 ve T. 25.02.2015).

⁴⁸⁵ YAĞCI, s. 295.

İsticvap işlemi sonucunda bir tutanak düzenlenir. İsticvap olunan tarafça yapılan açıklamalar, sorulan sorular ve verilen cevaplar tutanağa yazılır. Tutanak taraflar huzurunda okunduktan sonra altı isticvap olunan tarafa imzalatılır. İsticvap olunan taraf haklı bir gerekçe göstermeksizin tutanağı imzalamaktan kaçınırsa, bu durum hâkim tarafından tutanakla tespit olunur (HMK m. 174/I). Yine tanıklığa ilişkin 249, 250, 259 ile 263 üncü madde hükümleri niteliğine aykırı düşmediği sürece isticvapta da uygulanır (HMK m. 175/I).

3.2.2. İsticvaptan Kaçınma ve Farazî İkrar

Mahkeme tarafından, isticvabına karar verilen tarafa, isticvap davetiyesiyle belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere mahkemede hazır bulunması söylenir. Davetiyede isticvabına karar verilen tarafın, hangi vakıalar hakkında isticvap olunacağı, geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulan sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı bildirilir (HMK m. 171)⁴⁸⁶. Çağrılan taraf isticvap için belirlenen duruşmaya özürsüz olarak gelmez veya gelip de sorulara cevap vermez ise yani sükût ederse mahkeme isticvap davetiyesinde bildirilen vakıaları ikrar (HMK m. 188) edilmiş sayar (HMK m. 171).

İsticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayılması yalnızca taraflarca hazırlanma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ortaya çıkabilir; kendiliğinden araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ikrar delil olarak hâkimi bağlamaz. Tarafın çağrıldığı

⁴⁸⁶ “İsticvap için mahkemeye davet edilen taraf, belirtilen günde hazır bulunmadığı takdirde, inkar etmiş olduğu belgedeki yazı ve imzayı ikrar etmiş sayılır; bu husus kendisine çıkartılacak davetiyede ayrıca ihtar edilir” (Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2011/9651, K. 2011/27343 ve T. 08.12.2011). “Mahkemece, ilgili icra takip dosyasına, çek aslına ve davalıya yapılan isticvap işlemine dayanılarak, çekteki imza ve taraflar arasındaki konaklama sözleşmesi konusunda HUMK’nun 234 ncü maddesi uyarınca davalı şirket temsilcisine tebliğ edilen isticvap davetiyesine mazeretsiz icabet edilmemesinin anılan hususların ikrar edildiği anlamına geldiği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2004/279, K. 2004/2661 ve T. 18.03.2004). “Davalının duruşmaya gelmemesi üzerine adına çıkarılan isticvap davetiyesinde duruşmaya gelmemesi halinde gerek ‘cari hesap sözleşmesindeki’ imzanın kendisine ait olduğunu ve gerek bu hesap sözleşmesi uyarınca davacı tarafın verdiği fiş kart ve evraktaki alış verişi yapmış olduğunu kabul etmiş sayılacağı yazılıdır. Bu davetiye, davalıya tebliğ edilmiş olmasına rağmen duruşmaya gelmemiştir. HUMK’nun 234. maddesi gereğince davalı isticvaba rağmen duruşmaya gelmediği için mahkemece sorulan vakaları ikrar etmiş sayılır. Böylece toplanan delillere göre davalının, davacının iddia ettiği oranda borçlu olduğunun kabulü zorunludur” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 1995/6382, K. 1995/6681 ve T. 03.07.1995).

duruşmaya gelmemesi veya gelip de cevap vermemesi nedeniyle tarafın isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş olduğu sonucu ortaya çıkmayacaktır⁴⁸⁷. Bu nedenle kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda sadece tarafların dinlenmesine ilişkin hükümler (HMK m. 25, 31, 144) uygulanır⁴⁸⁸.

İsticvap edilecek tarafa gönderilecek davetiyede (HMK m. 171) “ikrar etmiş sayılacağı” uyarısının yapılması ve hangi vakıalar hakkında isticvap olunacağına bildirilmesine gerek yoktur. Buna rağmen, isticvap edilecek tarafa açıklamalı bir davetiye gönderilmiş ise, gelmeme veya cevap vermeme nedeniyle hâkim bu vakıalar için ikrar edilmiş sonucunu kabul etmemeli, isticvaptan kaçınan tarafın bu davranışını vicdani kanaatini tesis ederken serbestçe değerlendirmelidir⁴⁸⁹.

Taraf, isticvabına karar verilen duruşmada hazır ise ve mahkeme tarafından yüzüne karşı isticvabına karar verilmişse, tarafa ayrıca isticvap davetiyesi gönderilmesine gerek yoktur⁴⁹⁰. Tarafın hazır bulunduğu bu duruşmada, isticvap kararı kendisine okunur, cevap vermektan kaçınırsa isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtar yapılır ve bu durum duruşma tutanağına yazılarak, isticvap edilecek tarafa imzalatılır⁴⁹¹.

İsticvap olunacak tarafa bizzat davetiye gönderilir ve isticvap olunacak tarafın bizzat gelmesi gerekir (HMK m. 171, 172). İsticvap olunacak kimse, bizzat isticvap

⁴⁸⁷ ANSAY, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 251; BERKİN, s. 638; BİLGE ve ÖNEN, s. 487; TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 233, 331-332; KİRAZ, s. 169.

⁴⁸⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1952; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 353; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 597; KİRAZ, 169; YAĞCI, s. 290. Örneğin, “davacı, borçlunun Cumhuriyet Savcılığındaki ifadesinde aracı eşi adına aldığını ikrar ettiğini de bildirmiştir. Ayrıca eşinin bir geliri bulunmadığını, esasen kayıt malikine ödemenin de yapılmadan devrin sağlandığını iddia etmiştir. O halde mahkemece yapılması gereken iş, davacının bu iddialarının incelenmesi, eşi adına tasarrufu gerçekleştirdiğine dair delillerinin toplanması, hazırlık evrakı celp edilerek davalı ikrarının değerlendirilmesi, borçlunun 07.11.2004 tarihli protokolle ilgili isticvap edilmesi ve hasıl olacak sonuca göre hükme varılmasından ibarettir” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 2006/6400, K. 2007/235 ve T. 23.01.2007).

⁴⁸⁹ KİRAZ, s. 169.

⁴⁹⁰ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 233; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1958; KİRAZ, s. 170.

⁴⁹¹ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 233; KİRAZ, s. 170.

olunur ve isticvabına karar verilen taraf isticvap olunurken karşı taraf ve taraf vekilleri de hazır bulunabilirler (HMK m. 173) . İsticvabına karar verilen taraf davasını vekil aracılığıyla takip ediyorsa, vekaleten isticvap söz konusu olamayacağı için, her ne kadar Tebligat Kanunu m. 11/I'e göre vekil ile takip edilen davalarda, dava ile ilgili tebligatların vekile yapılması gerektiği düzenlenmişse de, isticvap davetiyesinin vekile değil, tarafın kendisine tebliğ edilmesi gerekir⁴⁹². Diğer durumda tarafın isticvap duruşmasına gelmediğinden bahisle, isticvap konusu konuları ikrar etmiş sayılacağına ilişkin HMK m. 171 hükmü uygulama alanı bulmaz⁴⁹³.

Ergin olmayan veya kısıtlı bir kimse adına yapılmış bir işleme ilişkin olarak, o kişinin kanuni mümessili isticvap olunacağı için (HMK m. 170), davetiyenin kanuni temsilciye tebliğ edilmesi gerekir (Teb. K. m. 11/II). Mahkeme kanuni temsilci yerine tarafın bizzat isticvabına karar vermişse, davetiyenin bizzat tarafa tebliğ edilmesi gerekir⁴⁹⁴. Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava hakkı tanınan hâllerde, bu kimselerin mahkeme tarafından bizzat isticvaplarına karar verilirse, isticvap davetiyesinde “ikrar edilmiş sayılacağı” uyarısına yer verilmiş olsa dahi, ikrar farazîyesi uygulama alanı bulmamalıdır⁴⁹⁵. Buna karşılık kanuni temsilcinin isticvap edildiği durumlarda, isticvabın konusu kanuni temsilcinin bizzat yapabileceği işlemlere ilişkin ise farazî ikrar söz konusu olmalıdır⁴⁹⁶.

HMK m. 171 düzenlemesinin gereği olarak, isticvabına karar verilen tarafın, isticvap için tayin edilen duruşmaya özürsüz olarak gelmemesi veya gelip de sorulan sorulara cevap vermemesi durumunda, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtarının davetiyede açıkça yer alması gerekir. Bu uyarının isticvap davetiyesinde yer almaması halinde özürsüz olarak gelmeyen veya gelip de kendisine yöneltilen sorulara

⁴⁹² ŞENER, s. 68; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1958; TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 233; KİRAZ, s. 170

⁴⁹³ ŞENER, s. 68; TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 234; KİRAZ, s. 170.

⁴⁹⁴ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 235; KİRAZ, s. 170.

⁴⁹⁵ KİRAZ, s. 170.

cevap vermeyen taraf isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılmaz. Kanunun 171. maddesindeki bu ifade mutlak bir ifade olup, isticvap davetiyesindeki açık uyarıya rağmen, taraf geçerli bir özürlü olmaksızın gelmez veya gelip de kendisine yöneltilen sorulara cevap vermezse hâkim, isticvap konusu vakıaları ikrar edilmiş saymak zorundadır çünkü kanun bu konuda hâkime takdir yetkisi tanımamıştır⁴⁹⁷. Kanundan doğan bu sonucun ortaya çıkması için hâkim tarafından verilecek olan karar açıklayıcı nitelikte bir karardır ve kurucu bir karar olma özelliği taşımaz⁴⁹⁸.

Bir iddia ortaya atan taraf, iddia konusu yaptığı vakıalarla ilgili ispat faaliyetine zorlanamayacağı gibi isticvap olunan taraf da isticvap konusu vakıalara cevap vermek için zorlanamayacaktır⁴⁹⁹. Başka bir deyişle, isticvap olunan taraf, isticvap konusu vakıalara yönelik olarak sorulacak sorulara cevap vermek ve bu konularla ilgili olarak savunma yapmak zorunda değildir⁵⁰⁰. HMK m. 171'e göre isticvap davetiyesinde, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilecek ve ilgili tarafın geçerli bir özürlü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, bu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı belirtilmelidir. Bu madde çerçevesinde susma şeklinde bir davranış sergileyen taraf, bu davranışı ile savunma hakkını kullanmamış ve isticvap konusu vakıaların ikrar edilmesi sonucuna yol açarak olumlu veya olumsuz bir sonucun ortaya çıkmasına sebep olmuştur⁵⁰¹.

Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, hâkim ikrarla bağlı olmadığından ve yalnızca ikrar elde etmek amacıyla isticvaba başvurulamayacağı için, isticvap edilen tarafın çağrıldığı duruşmaya gelmemesi veya gelip de cevap vermemesi nedeniyle isticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayılması farazîyesi uygulama alanı

⁴⁹⁶ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 167; KİRAZ, s. 170.

⁴⁹⁷ KİRAZ, s. 170.

⁴⁹⁸ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 258.

⁴⁹⁹ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 238.

⁵⁰⁰ KİRAZ, s. 171.

⁵⁰¹ KİRAZ, s. 171.

bulamayacaktır⁵⁰². Dolayısıyla isticvapta farazî ikrar, taraflarca hazırlama ilkesinin geçerli olduğu davalarda uygulama alanı bulacaktır.

İsticvap sonunda bir tutanak düzenlenir. İsticvap olunan tarafça yapılan açıklamalar, sorulan sorular ve verilen cevaplar bu tutanağa kaydedilir (HMK m. 174). Mahkemede, isticvap esnasında yapılan ikrar beyanının mahkeme içi ikrar sayılabilmesi için, ikrar beyanının isticvap sonunda düzenlenen bu tutanağa kaydedilmesi ve bu tutanağın taraflar huzurunda okunması ve hâkim, zabıt katibi ve ikrarda bulunan kişi tarafından imza edilmesi gerekir. Taraf bu tutanağı imzalamak zorunda değildir. İkrarda bulunan ve bu durum tutanağa kaydedilip kendisine okunan taraf tutanağı imzalamaktan imtina ederken gerekçe bildirmek zorunda da değildir⁵⁰³. İsticvap olunan taraf haklı bir gerekçe göstermeksizin tutanağı imzalamaktan kaçınırsa, bu durum da hâkim tarafından tutanakla tespit olunmalı ve tutanak hâkim ve zabıt katibi tarafından imzalanmalıdır (HMK m. 174). Tutanağı imzalamama haklı bir gerekçeye dayanıyorsa bu durumunda tutanağa yazılması ve bu tutanağın hem hâkim hem de zabıt katibi tarafından imzalanmalıdır.

İsticvap sonunda düzenlenen ve ikrar beyanını içinde barındıran tutanağın öğretide yaygın olan görüşe göre hükmü yazılı delil başlangıcı olmasıdır⁵⁰⁴. HMK m. 171'e göre ikrar edilmiş sayılma yani isticvapta ikrar farazîyesi yalnızca gelmemeye ya da gelip de sorulan soruları cevapsız bırakmaya yöneliktir. Dolayısıyla isticvap sonunda hazırlanan tutanağın isticvap olunan tarafından imza edilmemesine ikrar farazîyesi sonucunu bağlamak doğru olmayacaktır⁵⁰⁵.

⁵⁰² KİRAZ, s. 171.

⁵⁰³ TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 305; ŞENER, s. 74; KİRAZ, s. 173.

⁵⁰⁴ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 1960; BİLGE ve ÖNEN, s. 568; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 356; Haluk KONURALP, **Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı**, Yetkin Yayınları, Tıpkıbasım, Ankara, 2009, s. 106; TERCAN, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, s. 308-309; KİRAZ, s. 174.

⁵⁰⁵ KİRAZ, s. 173; YAĞCI, s. 303.

3.3. YEMİNDEN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR

3.3.1. Yemin Kavramı ve Özellikleri

Tarafların, iddialarını hâkim huzurunda ispatlayabilmek amacıyla kutsal sayılan değerleri üzerinden⁵⁰⁶ (örneğin, Allah'ı şahit göstererek⁵⁰⁷) yaptığı sözlü açıklamalar⁵⁰⁸ yemin olarak adlandırılır. Bilirkişilere veya tanıklara yemin verilmesi durumunda, bu kişilerin yemin etmesi delil niteliğini haiz olmamasına rağmen, HMK tarafların yeminlerini bir ispat aracı olarak kabul etmektedir⁵⁰⁹. Yemin delili, HMK'da düzenlenen kesin delillerden biridir. Yeminin kesin delil olması; bir vakıanın yemin edilmek suretiyle doğru olduğu beyan edilirse, artık başka bir delil gösterilmese bile, o vakıanın kesin olarak ispatlandığı anlamına gelir⁵¹⁰.

Yemini taraflar bizzat yerine getirir⁵¹¹. Yani; yemini, taraflardan biri teklif eder ve diğer taraf ya yemini eda eder ya da yemin iade olunur (HMK m. 232/I). Davanın tarafı olmayan bir kişiye yemin teklif edilmesi ya da bu kişinin yemin teklif etmesi imkânı yoktur⁵¹². Örneğin davaya katılan kişi dava yardımcısı olduğundan bu kişilerin de yemin teklifinde bulunması mümkün değildir⁵¹³.

Kişinin bizzat yemin edebilmesi için; gerçek kişi olması, 18 yaşından büyük yani ergin⁵¹⁴ olması ya da kısıtlanmamış olması gerekir. Nitekim HMK; taraflardan birinin tüzel kişi ya da ergin olmayan veya kısıtlanmış bir kişi olması durumunda; onlar adına yapılmış bir işleme ilişkin vakıanın ispatı için yeminin, ancak; bu kişileri temsile yetkili

⁵⁰⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 759.

⁵⁰⁷ Sabri Şakir ANSAY, "Yemin", **İzmir Barosu Dergisi**, S. 4-12, ss. 314-325, İzmir, Nisan 1938, s. 315; Baki KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, Demir Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, Nisan 2001, s. 2483.

⁵⁰⁸ ÖNEN, s. 257; BİLGE ve ÖNEN, s. 587.

⁵⁰⁹ BİLGE ve ÖNEN, s. 587.

⁵¹⁰ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2483; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 412.

⁵¹¹ KURU, KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2484; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 759. YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 166.

⁵¹² YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 62.

⁵¹³ ÖNEN, s. 258.

kişi veya organ yahut kanuni mümessil tarafından yerine getirileceğini ya da iade edilebileceğini düzenlemektedir (HMK m. 232/II). Ancak, ergin olmayan veya kısıtlı kişilerin bizzat dava hakkı tanınan hâllerde, kanuni mümessili değil, bizzat kendisi yemini eda eder (HMK m. 232/III). Bu kanuni temsilcilerin birden fazla olması halinde, yemin teklifini birlikte yerine getirmeleri gerekmektedir⁵¹⁵. Ancak, bu temsilcileri birbirinden bağımsız hareket ediyorsa yani ayrı ayrı temsil yetkisine sahiplerse, bu durumda her birinin ettiği yemin geçerli olacaktır⁵¹⁶. İhtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olduğu davalarda, dava arkadaşları tek başlarına yemin teklifinde bulunabiliyorken; mecburi dava arkadaşlığında, dava arkadaşlarının yine hep birlikte yemin teklif etmesi gerekmektedir⁵¹⁷.

Tüzel kişiler adına yemin teklifini kabul edecek olan kanuni temsilci, yemine konu işlemin yapıldığı anda değil; yeminin teklif edildiği anda temsil yetkisine sahip olan kişi olmalıdır⁵¹⁸. Temsil yetkisine sahip olan bu kişi, yemin etmesi için bir başkasına yetki veremez⁵¹⁹. Tarafların vekilinin yemin teklif edebilmesi için vekâletnamesinde özel olarak yetkilendirilmiş olması gerekmektedir; HMK, vekilin; yemin teklif etmesi, yemini kabul, iade veya reddetmesi için genel olarak

⁵¹⁴ Yemin teklif edilecek veya yemini iade edecek kişinin ergin olmasının gerekli olmadığı, önemli olan hususun söz konusu kişinin mümeyyizlik vasfını taşıyıp taşımadığı olduğu şeklindeki görüş için bkz. YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 75.

⁵¹⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 759.

⁵¹⁶ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 84.

⁵¹⁷ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2491; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 68; BİLGE ve ÖNEN, s. 590.

⁵¹⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2545; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 83. “Dava, sebepsiz zenginleşmeye dayalı alacak istemine ilişkindir. Davacı, olay tarihi itibarıyla yetkili temsilcilerin kimliklerini açıklayarak davalı tüzel kişilikler de dahil olmak üzere tüm davalılara yemin teklif etmiştir. Tüzel kişilerin taraf olduğu davalarda tüzel kişiye teklif edilen yemin, tüzel kişinin yetkili organı tarafından eda edilir. Bu temsilci, yemin konusu işlemin yapıldığı tarihteki değil, yemin teklif edildiği zamanki temsilcidir. Ayrıca birlikte temsil sözkonusu olduğu takdirde yeminin bağlayıcı olabilmesi için birlikte temsile yetkili kişilerin tamamının da yemin etmesi zorunludur. Mahkemece, davalı kooperatifin ticaret sicilinden hali hazır temsilcileri araştırılarak, temsil şekli belirlenip davacı vekiline kimlere yemin teklif edeceği açıklattırılıp, usulüne uygun şekilde yemin yaptırılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekir” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2005/1399, K. 2006/1322 ve T. 13.02.2006).

⁵¹⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2545.

yetkilendirmesini yeterli görmemiştir (HMK m. 74). Vekil, duruşmada temsil ettiği kişi adına da yemin edemeyecektir⁵²⁰.

Yemin edecek taraf olan gerçek kişinin, yemin etmeden önce ölmesi veya fiil ehliyetini kaybetmesi durumunda yemin teklif edilmemiş sayılır (HMK m. 231)⁵²¹.

Tarafların yeminine konu edebileceği vakıalar; sadece davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan yani bildiği bir hususa dayanan vakılardır (HMK m. 225). Bu vakıalar kişinin iç dünyasına ilişkin olabileceği gibi dış dünyada maddi bir varlığı olan bir hususa ilişkin de olabilir⁵²². Kişinin kendisinden kaynaklanmayan yani bilgi sahibi olmadığı bir vakiaya ilişkin yemin etmesi beklenemez⁵²³. Çünkü kişinin bilgi sahibi olmadığı bir konuda yemin etmesi ya da bu konuda yeminden kaçınması dolayısıyla buna hukuki bir sonuç bağlanması yerinde olmaz⁵²⁴. Bu durumda ancak, kişiye bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığına ilişkin yemin teklif edilebilir⁵²⁵. Davaya ortaya atılan her bilginin ispatı lüzumlu olmadığından, çekişmeli olmayan yani uyuşmazlık konusuna ilişkin olmayan vakıaların yemin delili ile ispatlanmasına gerek yoktur⁵²⁶. Aynı şekilde herkesçe bilinen

⁵²⁰ BİLGE ve ÖNEN, s. 590; KİRAZ, s. 175. Bununla birlikte “vekaletname sunulduktan sonra tebligatların vekile yapılması gerekir. Vekil ile takip edilen davada asil duruşmada bizzat bulunsa dahi tebliğin ona değil, vekiline yapılması zorunludur. Vekile çıkarılan tebligat, kendisine veya kendisi yerine sekreteri veya katibine tebliğ edilmelidir. Ancak isticvap, yemin gibi şahsa bağlı işlemlerde, tebligatın vekile değil, bizzat bu işlemi yapacak asile yapılması yasal zorunluluktur” (**Yargıtay 9. Hukuk Dairesi**, E. 2010/8170, K. 2010/10776 ve T. 15.04.2010).

⁵²¹ “Taraflar arasında akdedilen 20.2.1987 tarihli borç senedi başlıklı belgede; davalı, davacıdan 1.000.000 TL. nakden ve borç olarak aldığını ve karşılığında tarlasını rehnettiğini kabul ve ikrar etmiş olup, daha sonra duruşmada davalı bu parayı gerçekte almadığını savunmuş olmakla bu savunmasını ispat etmesi gerekir. Nitekim, bu konuda davalıya yemin teklif ettiğini bildirmiş ise de yemine ilişkin usulü işleme başlanmasından önce davacı asil vefat etmekle HUMK. m.338 uyarınca yemin teklifinden önceki vaziyet avdet etmiştir. Bu nedendir ki, davalıya yeminini davacının mirasçılara yöneltip yöneltmediği sorulduktan sonra, yöneltiyor ise mirasçılara yeminin usulünce eda ettirilmesi gerekirken, bu yön üzerinde durulmaksızın noksan tahkikatla karar verilmesi isabetsizdir” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 1993/5037, K. 1994/5463 ve T. 31.05.1994).

⁵²² BİLGE ve ÖNEN, s. 588.

⁵²³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2508; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 90; KİRAZ, s. 174.

⁵²⁴ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 90.

⁵²⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2510; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 92; BİLGE ve ÖNEN, s. 588.

⁵²⁶ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 94. “Hemen belirtmek gerekir ki, taraflar arasında sözlü vekalet ilişkisinin kurulduğu, davacıya vekaletname verildiği ve davacının idare

ve ikrar edilen vakıalar söz konusu olduğunda da, bu konuda yemin teklif edilmesi mümkün değildir⁵²⁷. Tarafça getirme kuralının geçerli olmadığı yani, doğrudan araştırma ilkesinin geçerli olduğu boşanma davası gibi davalar söz konusu olduğunda, taraflar yemin teklif edemez⁵²⁸.

Hukuki sebepler, yemine konu edilemez⁵²⁹. Yemine konu edilemeyecek diğer vakıalar da HMK'da; *“tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği vakıalar, bir işlemin geçerliliği için, kanunen iki tarafın irade açıklamalarının yeterli görülmediği hâller ve yemin edecek kimsenin namus ve onurunu etkileyecek veya onu ceza soruşturması ya da kovuşturması ile karşı karşıya bırakacak vakıalar”* olarak belirtilmiştir (HMK m. 226). Bu hükümden yola çıkarak, konusu suç tekil eden bir hususa ilişkin yemin teklifinde bulunulmasının; bu husus affa uğramış olsa bile mümkün olmadığı söylenebilir⁵³⁰.

Yemine konu olabilecek vakıalar belirli olmalıdır⁵³¹. Kişi, genel bir ifade kullanmak suretiyle, örneğin sözleşmeye aykırı davranılmadığı hususunda yemin teklifinde bulunamaz⁵³².

Yemin bir taraf usul işlemidir⁵³³. Sadece taraflardan biri diğer tarafa yemin teklif edebilir. HMK, hâkimin resen⁵³⁴ yemin teklif etmesine müsaade etmemiştir⁵³⁵. Çünkü

mahkemesinde bu sözleşmeye istinaden dava açtığı hususları özellikle davalının ikrarı ve tüm dosya kapsamı ile zaten ispatlanmış olup, ispatlanan hususlar konusunda yemin deliline başvurulamaz. Kaldı ki, vekalet ücretinin ödendiğini ileri süren davalı bu savunmasını ispatlamak zorunda olup, ispat yükü ters çevrilerek davalının yeminli beyanı nedeniyle borcu olmadığı sonucuna da ulaşamaz” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2012/23374, K. 2013/19316 ve T. 10.07.2013).

⁵²⁷ YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 95.

⁵²⁸ ÖNEN, s. 257.

⁵²⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, s. 414; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 759; YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 89; ÖNEN, s. 257; BİLGE ve ÖNEN, s. 588.

⁵³⁰ YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 110.

⁵³¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, s. 414; YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 90.

⁵³² YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 90; BİLGE ve ÖNEN, s. 588.

⁵³³ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 760. YILMAZ, *Medeni Yargılama Hukukunda Yemin*, s. 118.

⁵³⁴ 6100 sayılı HMK'nın getirdiği önemli değişikliklerden biri de, hâkimin resen yemin teklif etmesine müsaade etmemiş olmasıdır. 1086 sayılı HUMK; *iddia olunan hususun kati deliller ile ispat edilmemiş olması ve iddia olunan hususu ispat için irade olunan delillerin hüküm verilecek derecede kanaat hâsıl*

kanun, kişilerin vicdanlarına bırakılan bir konu olan yeminin sorumluluğunu sadece taraflara yüklemek istemiştir⁵³⁶. İspat yükü kendisine düşen taraf⁵³⁷, başkaca delili yok ise yemin teklif edebilir. Ancak yemin teklif edebilecek tarafın yemin deliline başvurabileceğinden haberdar olmaması mümkündür. Bu durumda Yargıtay, kararlarında, hâkimin taraflara yemin delilini hatırlatması gerektiğini kabul etmekte; hatta hatırlatmamasını bozma sebebi saymaktadır⁵³⁸. Ancak Yargıtay uygulamasına

etmemesi durumunda hâkimin tarafların yemin teklif etmesini beklemeksizin resen yemin teklif edebileceğini düzenlemekteydi (m. 355-362). Bu yemin, öğretide tamamlayıcı yemin olarak kabul edilmekteydi. Ancak 6100 sayılı HMK, hâkimin resen teklif edebileceği halleri düzenleyen hükümleri kaldırmıştır. Hâkimin resen yemin teklif edebilmesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2547 vd. ve yine hâkimin resen yemin teklif edilebilmesi yönündeki örnek kararlar için bkz. **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1977/13-530, K. 1979/459 ve T. 11.05.1979 ile **Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 1984/6451, K. 1985/631 ve T. 12.02.1985.

⁵³⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 760; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 43.

⁵³⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 760. “Davalının borcunu ödediğine dair savunması davacının dayandığı karz ilişkisini ikrar olup, niteliği itibarıyla bağlantılı bileşik ikrar olduğundan bölünebilir ikrarlardandır. Bu nedenle borç aldığını ikrar ettiğine göre, ödediğini yasal delillerle kanıtlaması gerekir. Bu savunmasını ispat yönünde davacıya yemin teklif etmiş; davacı 4500 DM alacağını almadığını, ancak bir yıl boyunca kâr payı ödendiğini, 1500 DM ile de kocasına olan borcunu ödediğine yemin etmiştir. Yargıtay’ın öteden beri sapma göstermeyen içtihatlarına göre yemin bölünemez. Yemin metninin tüm olarak göz önünde bulundurulması gerekir. Bir davada, bir tarafın öbürüne yemin yöneltmesi demek, iddianın sonucuna, yemin edecek kimsenin iradesine ve vicdanına bırakma, rıza gösterme demektir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2002/10468, K. 2002/13325 ve T. 12.12.2002).

⁵³⁷ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2484; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 761; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 412; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 43.

⁵³⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 761. Yargıtay’ın bu yöndeki kararları örneklendirilebilir: “Eş söyleyişle, ikrarın mahkeme dışında yapılması halinde ikrar başka delil ve emare ile kanıtlanması halinde taktiri delil niteliğini kazanır. Bu itibarla mahkeme dışı ikrarın tanıkla kanıtlanması mümkündür. Hal böyle olunca mahkemece, davaya konu alacağı ilişkin taraflara tanık dahil, her türlü delilleri sorulmalı, hâkimin bu konudaki kanaatini güçlendirmek üzere, lehine harici ikrarda bulunana tamamlayıcı yeminde yaptırılabilir (HUMK’nun 236 /son) da gözetilerek hasil olacak sonucuna uygun bir karar verilmelidir. Mahkemece delillerin değerlendirilmesinde yanılığa düşülerek yazılı şekilde davanın reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2005/1950, K. 2005/10210 ve T. 16.06.2005). “Davacı delil listesinde sair delillere de dayandığını bildirdiğinden mahkemece davacı tarafa davalıya yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekir iken yazılı gerekçelerle kabul kararı verilmesi doğru görülmemiştir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2005/14-395, K. 2005/421 ve T. 29.06.2005). “Somut olayda davacının iddiasını ispatlayacak güçte davalının imzasını taşıyan bir belge ya da sözleşme sunmadığı, davaya ilişkin bir ikrarın veya kesin hükmün de bulunmadığı dosya kapsamından anlaşılmıştır. Davalı vekili ise verdiği dilekçe ile davacının tanık dinletmesine muvafakat etmediklerini bildirmiştir. Buna göre, davacının davasını ispat için elinde bulunan tek imkan -dava dilekçesinde her türlü yasal delile dayanmış olmasına göre- yemin delilidir. Hal böyle iken mahkemenin davacıya yemin teklif hakkını hatırlatarak sonucuna göre karar vermesi gerekirken, davanın ispat edilememiş olmasını nazara almadan kısmen kabulüne karar vermesi yerinde olmamıştır” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 2004/5307, K. 2005/2018 ve T. 05.04.2005). “Mahkemece davacıya

karşın bu konu öğretide farklı şekilde yorumlanmaktadır. Tarafların dayandığı delilleri açıkça dava dilekçesinde göstermek zorunda olması⁵³⁹ ve hâkimin resen yemin teklif etmesinin mümkün olmaması sebebiyle, hâkimin yemini hatırlatma zorunluluğunun da kalmadığı⁵⁴⁰ daha doğrusu sadece dava dilekçesinde yemin delilinden söz edilmişse hâkimin bu durumu hatırlatabileceği⁵⁴¹ çünkü hâkimin yemini hatırlatmasının hâkimin

yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2004/10024, K. 2005/1726 ve T. 07.02.2005). “Davacı taraf ‘her türlü yasal delil’ kapsamında ‘yemin’ deliline dayanmıştır. Bu sebeple, mahkemece, akdi İlişkinin kurulmuş olduğuna yönelik iddiasının kanıtlanabilmesi İçin davalıya yemin önerme hakkının bulunduğu davacıya hatırlatılması gerektiği halde; bu husus gözetilmemiştir. Açıklanan nedenle, davacı tarafın davalıya yemin önermesi ve yeminle İlgili yargılama işlemi sonucu taraflar arasında bedeli istenen işin yapımına yönelik olarak ‘sözlü’ eser sözleşmesinin yapıldığının kanıtlanmış olması durumunda, işin imal edilerek iş sahibi davalıya teslim edildiğinin ve iş bedelinin hak edildiğinin ve istenebilir olduğunun davacı tarafından yasal delillerle kanıtlanması gerekmektedir” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 2010/858, K. 2010/2293 ve T. 20.04.2010). “Sözleşmenin 3. Maddesinde ‘işçi ödemelerinin 100.000.000 TL’si bizim hesaba mahsuben işçilere ödenecektir. 100.000.000 TL. peşin alınmıştır. Bakiye 2.070.000.000 TL. bakiyeden sonra senetle 1.970.000.000 TL. alınmıştır.’ Kaydı düşülmüştür. Mahkemece öncelikle sözleşmedeki bu açık ikrar ve kabullere karşı davalının diyecekleri sorulmalı, sözleşme ile aldığı 1.970.000.000 liralık senedin akıbeti kendisine açıklattırılmalı, davalıdan bu sentleri istenmeli, bunun sonucuna uygun olarak gerektiğinde davalıya yemin delili de hatırlatılıp bir karar verilmelidir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2000/3911, K. 2000/6246 ve T. 26.06.2000). “Dava, inanç sözleşmesine dayalı tapu iptali ve tescil isteğine ilişkindir. Yazılı delille veya delil başlangıcı yoksa inanç sözleşmesinin ikrar, yemin, gibi kesin delillerle de ispat edilmesi olanaklıdır. Davacının yemin deliline dayanması halinde mahkemenin davacıya bu hakkını hatırlatması gerekir” (**Yargıtay 14. Hukuk Dairesi**, E. 2011/15982, K. 2012/498 ve T. 19.01.2012). “Davalı C. Savcılığınca saptanan savunmasında, davacıya borçlu olmadığını, üçüncü kişiye borcu bulunduğunu bildirmiştir. Davalının bu beyanı harici ikrar kabul edilemez. Alacağın miktarına göre tanık da dinlenemeyeceğinden davacıya davalıya yemin teklif etme hakkının bulunduğu hatırlatılarak sonuca göre karar verilmelidir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 1987/13-507, K. 1988/21 ve T. 13.01.1988). “Davacı davasını açarken karz hukuki ilişkisine dayanmış, davasını ispat için de 21.12.1998 tarihli 1.150 DM’lik ve 30.10.1998 tarihli 1.040 DM’lik banka havale makbuzlarını ibraz etmiş, mahkemece de bu belgelerle, davalının parayı aldığı yolundaki ikrarına dayanılarak dava kabul edilmiştir... Davacı iddiasını yazılı belge ve delillerle ispatlayamamış ise de, dava dilekçesinde ‘her türlü yasal’ delil demek suretiyle yemin deliline dayandığından, davacıya dava konusu parayı davalıya borç olarak gönderilip gönderilmediği hususunda yemin teklif etme hakkının bulunduğu hatırlatılarak, sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2003/3993, K. 2003/7984 ve T. 17.06.2003). “Somut olaya gelince; davacı taraf iddialarını yazılı delil veya delil başlangıcı ile kanıtlayamamıştır. Ancak, dava dilekçesinde ‘her türlü delil’ ve sonradan bildirilen delil dilekçesinde ‘davacıya teklif edilmesi halinde tamamlayıcı yemin’e dayanıldığından davacıya yemin teklif hakkı hatırlatılmalı istek bunun sonucuna uygun olarak hükme bağlanmalıdır. Eksik inceleme ve araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş, bu sebeple kararın bozulması gerekmiştir” (**Yargıtay 14. Hukuk Dairesi**, E. 2013/1928, K. 2013/3876 ve T. 15.03.2013).

⁵³⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2498; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 413.

⁵⁴⁰ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 761.

⁵⁴¹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2507; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 413.

tarafsızlığı ile bağdaşmadığı⁵⁴² şeklindeki görüşlere karşın; çoğunluğun görüşü⁵⁴³ Yargıtay ile aynı doğrultudadır.

Tarafın mahkemeye sunduğu delil listesinde, yeminin de yer alıyorsa, ya da taraf dava dilekçesinde, “her türlü delil, sair delil, tüm yasal deliller” gibi ifadeler kullanılmışsa, hâkimin tarafa, bunu hatırlatması gerekir⁵⁴⁴. Davanın her türlü delil ile ispat edilebileceği durumlarda da, taraflar yemin deliline dayanıp dayanmadıklarına bakılmaksızın, hâkimin yemin delilini hatırlatması şarttır⁵⁴⁵. Ancak, deliller hasredilmişse, ya da taraf sadece tanık deliline başvuracağını bildirmişse; bu durumda taraflara yeminin hatırlatılması gerekmez⁵⁴⁶. Mahkeme, yemin teklif etme hakkını yanlış tarafa hatırlatırsa, bu durumda yapılan yemin teklifi ve bu teklif üzerine yapılan yemin geçersiz olacaktır⁵⁴⁷.

İspat yükü kendisine düşmeyen taraf, kendisine düştüğünü zannederek yemin teklifinde bulunursa, bu yemin geçersiz olacaktır⁵⁴⁸. Yemin teklif edebilecek kişi, ispat

⁵⁴² Mustafa Raşit BELGESAY, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi**, C: I-II, İstanbul 1939, s. 253.

⁵⁴³ Bkz. YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 126.

⁵⁴⁴ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 132; aksi görüş için bkz. KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2499.

⁵⁴⁵ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 126. Yargıtay’ın bu yöndeki bir örnek kararı şöyledir: “Temel ilişkiye yönelik İddiasını diğer delillerle kanıtlayamayan davacı, dava dilekçesinde ‘vs.delil’ ibaresine yer vermek suretiyle yemin deliline de dayandığına göre, mahkemece yemin hakkı hatırlatılarak, sonucuna göre bir karar vermek gerekir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2011/19-473, K. 2011/607 ve T. 12.10.2011).

⁵⁴⁶ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 138. Yargıtay’ın bu konuda aksi bir görüşü de mevcuttur: “Bozma kararına uyulduğu halde bozma gerekleri tam olarak yerine getirilmemiştir. Zira, davacı taraf ödeme iddiasında bulunmuş ve bu konuda tanık dinletmiştir. Oysa iddianın niteliği itibarıyla ve yazılı delille kanıtlanması gerekmektedir. Davalı taraf tanık dinlenmesine muvafakat etmemiştir. Ne varki davacılar yemin deliline de dayanmıştır. Bu durumda ödeme iddiası yönünden davacı tarafa yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak hasıl olacak duruma göre bir karar verilmesi, ödeme iddiasının kanıtlanması halinde hamilin kötüniyetli olduğu iddiasının her türlü delille kanıtlanabileceği gözetilerek ilk tanık listesindeki tanık beyanlarının değerlendirilmesi suretiyle uyuşmazlığın çözümlenmesi gerekirken, eksik araştırma ve inceleme sonucu yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2003/2584, K. 2004/585 ve T. 27.01.2004).

⁵⁴⁷ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2507.

⁵⁴⁸ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2484; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 55. “Dava menfi tespit istemidir. Başka bir senet bulunduğunu ve bu senetten dolayı alacaklı olduğunu İspat yükü davalılardadır. Mahkemece davalılardan iddiasını ispat için delilleri sorulup, toplanan tüm deliller değerlendirilerek varılacak uygun sonuç çerçevesinde bir karar verilmelidir. Her ne kadar ispat yükünün tersine çevrilmesi sonucu davacı tarafından teklif edilen yemin davalılar tarafından eda edilmişse de ispat yükü üzerinde olmayan tarafın karşı tarafça teklif ettiği yeminin eda

yükü kendisine düşen kişi olduğu için, ispatla yükümlü olmayan tarafın kendisine yemin teklif edilmesini istemesi de mümkün değildir⁵⁴⁹. Mahkemenin, ispat yükü kendisine düşen tarafı doğru belirlemesi önemlidir; nitekim Yargıtay da, yanlış tarafın yemin teklifinde bulunması durumunu bozma sebebi saymaktadır⁵⁵⁰. Örneğin, kira bedelinin ödenmesi hususunda ispat yükümlülüğü kiracıya ait olduğundan; bu durumda kiraya verenin kira bedelinin ödenmediğine ilişkin yemin etmesi, hukuki sonuç doğurmayacaktır⁵⁵¹.

edilmiş olmasının ispat yükü ve varılacak sonuç yönünden bir önemi bulunmamaktadır” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2008/7127, K. 2009/1267 ve T. 19.02.2009). “Davalı davacıya olan vekalet ücretinden ve kredi kartı borçlarından doğan borçlarını ödemediğini savunmuştur. Davalının bu savunması bağlantılı bileşik ikrardır. Hal böyle olunca ödemeyi ispat yükü davalıdadır. Her ne kadar davacı davalının kendisine ödeme yapmadığına dair davalıya yemin teklif etmiş ve davalı tarafça eda edilen yemin nedeni ile dava red edilmiş ise de dairemizin uygulamaları gereğince kendisine ispat yükü düşmeyen tarafın yemin teklif etmesi ve karşı tarafça da eda edilmesi hukuki sonuç doğurmaz” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2009/2338, K. 2009/8312 ve T. 17.06.2009).

⁵⁴⁹ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 74.

⁵⁵⁰ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 48.

⁵⁵¹ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 57. “Dava, kira bedeli bakiyesinin tahsili amacıyla yapılan icra takibine vaki itirazın iptali talebine ilişkindir. Kira ilişkisini ve kira bedelini ispat yükü kiralayana, bedelin ödendiğini ispat yükü ise kiracıya aittir. Eldeki davada taraflar arasında yazılı kira sözleşmesi bulunmamaktadır. Ancak davalı kiracı yemininde kira ilişkisini kabul etmiştir. Davacı taraf, İcra takip taleplerinde, yıllık kira bedelini 6.000 DM. olarak bildirmek ve bakiye alacağını 2.500 DM. olduğunu açıklamak suretiyle, davalının 3.500 DM. ödendiğini kabul ve ikrar etmiş bulunmaktadır. Değindiği üzere, kira bedelinin miktarını ispatlamak davacı kiralayana aittir. Davacı, kira bedelinin 6.000 DM. olduğunu ispat edemediğine, davalının eda ettiği yeminitibariyle bunun 4.000 DM’den ibaret bulunduğunun kabulü gerektiğine ve davacının takip taleplerindeki beyanıyla kendisine bu kira parasına mahsuben 3.500 DM. ödendiğini de ikrar etmiş olmasına göre, davalının ödendiğini ispatla yükümlü olduğu bakiye kira borcu 500 DM’den ibarettir. Davalı, bu miktarda olduğu açıklanan şekilde kesinleşen kira borcunu ödendiğini yasal delillerle kanıtlamakla yükümlüdür. Önemle belirtilmelidir ki; davacı taraf bu borcun kendisine ödenmediğini ispat yükümlülüğü altında bulunmadığından, davalının ödeme yaptığına dair yemin etmiş olması hukuken sonuç doğurmaz. Böyle bir durumda, kira ilişkisini kabul eden ve yıllık kira bedelinin miktarını bildiren kiracı davalı, söz konusu bakiye borcu ödendiğini miktar itibariyle yazılı delille kanıtlamalıdır. Davalı bu yönde bir yazılı delil sunmamıştır. Ancak, cevap dilekçesinde “sair delail” denilmek suretiyle yemin deliline de dayanmış olduğundan, bakiye kira bedeli 500 DM’ nin ödendiğine dair savunmanın ispatı için, davacı tarafa yemin teklifinde bulunabilir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2004/13-343, K. 2004/346 ve T. 09.06.2004). “Dava, kira bedelinin tespiti ve tahsiliyle tahliye istemine ilişkindir. Dava dilekçesinde ve yargılamada davacının talep ettiği aydan itibaren değil de talep dışına çıkılarak daha önceki bir aydan itibaren hüküm kurulması doğru görülmemiştir. Kira parasının miktarının ispatı davacıya, ödendiğinin ispatı ise davalıya düşer. Davacı kira bedelinin ne olduğunu ispatlayamamış; davalının ikrar ve yemin beyanıyla aylık kira bedeli tespit edilmiş; ancak davalının bu rakamlardan daha düşük miktar ödeme yapması sebebiyle kalan alacak miktarına hükmedilmiştir” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2011/3-342, K. 2011/360 ve T. 25.05.2011). “Somut olayda kira ilişkisinin varlığı iddia edilen yıllık kira miktarına göre ancak yazılı delille kanıtlanabilir. Davacı sunduğu delillerle bu iddiasını kanıtlayamamıştır. Ancak davacının delil listesinde vs. deliller ibaresinin bulunmasına, bunun yemin delilini de kapsadığına göre davacıya taraflar arasında kira ilişkisi bulunup bulunmadığı ve varsa

Eğer uyuşmazlığa konu olay, yeminden başka herhangi bir kesin delille ispat edilemeyecekse, bu durumda son çare olarak yemin deliline başvurulacaktır⁵⁵². Eğer başka bir kesin delille ispat edilemeyen bir vakıa söz konusu ise yemin deliline başvurulabilecektir. Ancak son çare olarak görülmesine rağmen; yemin delilinin kesin delil olarak mahiyeti tartışmalıdır. Namus gibi objektif olarak değerlendirilemeyecek bir kavramı referans göstererek doğruyu söylediğini beyan eden tarafın namus kavramına verdiği değer, dini hassasiyetlerinin ne denli güçlü olduğunun tespit edilememesi, yemin delilini şüphe içerir hale getirmektedir⁵⁵³. Bu sebeple birçok ülkede yemin delilini kesin delil olarak görmekten vazgeçilmiştir⁵⁵⁴. Başka bir kesin delil olmaması halinde, yemin deliline başvurabilecekken, tarafın yemin deliline değil de takdiri bir delile başvurması mümkün değildir⁵⁵⁵.

Uyuşmazlık konusu vakıanın ispatı için yeminden başka delili olduğunu beyan etmiş olan tarafın, sırf bu sebeple, yemin teklif etmesinin önünde bir engel yoktur (HMK

aylık kira miktarının ne olduğu konusunda davalıya yemin teklif etme hakkı olduğu hatırlatılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekir” (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2013/16161, K. 2014/8314 ve T. 24.06.2014). “Taraflar arasında kum satımına ilişkin davalının bağlantılı birleşik ikrarını bu hukuki ilişki içinde kabul ederek ispat yükünün davalıya yükletilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Davacı kiranın miktarını iddia ettiği şekilde saat başı olarak kararlaştırdıklarını, yazılı delile ispat edememiştir. Müddeabihin miktarına göre HUMK’nın 288. maddesine göre olayın tanıkla ispatı mümkün değildir. Bu durumda iş makinelerini kira bedelinin davalının savunmasındaki gibi hesaplandırılması gerekir. Ne var ki davacı dava dilekçesinde her türlü delil demek suretiyle de yemin deliline de dayandığına göre kendisine yemin teklif etme hakkı hatırlatılıp hasil olacak sonuca uygun karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2003/362, K. 2003/5195 ve T. 28.04.2003).

⁵⁵² PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 760. “Diğer delillerle birlikte yemin deliline de dayanılması halinde ilk önce diğer deliller incelenir. Diğer deliller ile iddia ya da savunma ispat edilir ise yemin teklifine gerek kalmaz. Her halde yemin deliline en son çare olarak başvurulur. Mahkemece; davacı tarafın tanık dinletme talebi kabul edilerek, dinlenecek tanık beyanları değerlendirilip tartışıldıktan sonra hasil olacak sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, tarafların amca çocukları olduğu gerekçesiyle tanık dinletme talebinin reddedilmesi ve davalıların davacılar tarafından teklif edilen yemini eda ettikleri gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı görülmüş, bu husus bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2013/20735, K. 2014/6000 ve T. 14.04.2014). “Sebebi gösterilmeyen bir borç ikrarı senedinin bedelsizliğini ileri süren borçlu; önce borcun sebebini, daha sonrada bu sebeb gerçekleşmediğini yazılı delille ispat etmeli, böyle bir delili yoksa hasmına bir yemin teklif etmelidir” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1989/5810, K. 1991/868 ve T. 12.02.1991).

⁵⁵³ BİLGE ve ÖNEN, s. 587.

⁵⁵⁴ Bkz. ANSAY, “Yemin”, s. 319; BİLGE ve ÖNEN, s. 588.

⁵⁵⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, s. 413.

m. 227/1). Bu durum kişinin diğer delillerden vazgeçtiği anlamına gelmeyecektir⁵⁵⁶. Hatta kişinin, iddiasının bir kısmını ispat etmesine rağmen bir kısmını ispatlayamamış ise ispatlayamadığı kısmı, yemin teklif etmek suretiyle ispat yoluna gitmesi mümkündür⁵⁵⁷. Aynı şekilde, yemin dışında bir delille iddiasını ispatlayacağını söyleyen tarafın da yemin delilinden vazgeçtiği söylenemez⁵⁵⁸. Öne sürdüğü iddialar ile iddiasını ispatlayamadığı takdirde yine yemin deliline başvurmamasının önünde bir engel yoktur. Ancak taraf, iddiasını zaten başka deliller ile ispatlamışsa, yemin teklif etmesine gerek kalmayacaktır⁵⁵⁹. Çünkü yeminle birlikte başka delillere de dayanılmış olması halinde, öncelikle bu delillerin değerlendirilmesi gerekecektir⁵⁶⁰.

Yemin dışında başkaca delillerin de varlığı durumunda, taraflar açıkça diğer delillerden vazgeçtikleri belirtip, konusu yemin olan bir delil sözleşmesi yaparlarsa, bu durumda diğer deliller hiç değerlendirilmeden sadece yemin deliline dayanılabilir⁵⁶¹.

Yemin teklifinde bulunulan kimse, yemini edaya hazır olduğunu bildirdikten sonra, yemin teklif eden tarafın teklifinden vazgeçip başka bir delile dayanması ve yeni bir delil de göstermesi mümkün değildir (HMK m. 227/2). Ancak, kişi yemin teklif edildikten sonra, yemini eda edeceğini bildirinceye kadar, yemin teklif eden tarafın bu tekliften vazgeçmesi mümkündür⁵⁶².

Taraflarca yemin teklifinde bulunulduğu takdirde, hâkimin bu yemin teklifini değerlendirmesi; örneğin yemin teklif eden tarafın doğru taraf olup olmadığını, söz konusu vakıanın yemine konu edilip edilemeyeceğini tespit etmesi gerekmektedir⁵⁶³.

⁵⁵⁶ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 760.

⁵⁵⁷ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 50.

⁵⁵⁸ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 147.

⁵⁵⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2491; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 48.

⁵⁶⁰ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 69.

⁵⁶¹ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 71.

⁵⁶² PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 762.

⁵⁶³ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 113. Örneğin, “uyuşmazlık, araç tamir bedelinden kaynaklı alacağın tahsili talebine ilişkindir. Mahkemece, ödemeyi alan kişinin ödeme tarihinde, davacının yanında çalışıp çalışmadığı hususunun tespit edilip, çalıştığına anlaşılması karşısında; davalının ödeme belgesi olarak sunduğu adi yazılı belge, yazılı delil başlangıcı kabul edilerek, davalıdan, bu adi yazılı belgeyi destekler yan deliller sorulup, gerektiğinde de davalının

Tarafların belirsiz, farklı şekillerde yorumlanabilecek ifadelerle yemin teklifinde bulunması halinde, yemin teklifinin açık ve anlaşılır olmadığı gerekçesi ile karşı tarafa bunu açıklattırması gerekir⁵⁶⁴. HMK, hâkime bu amaçla; yani eksik olan noktaları tamamlamak veya açık olmayan hususları aydınlatmak için yeminin konusu ile bağlantılı gördüğü soruları yemin edecek kimseye sorma yetkisi vermiştir (HMK m. 237).

Mahkeme, yemin teklifi üzerine iki şekilde hareket edebilir; teklifi değerlendirmek suretiyle ya yemin teklif edilmesinde bir sakınca görmeyip bir sonraki aşama olan karşı tarafa yemin ettirme aşamasına geçilmesine karar verir; ya da yemin teklifini reddeder⁵⁶⁵. Her iki durumda da verilen bu karar bir ara karar niteliğindedir ve bu ara kararların tek başına temyiz edilmesi mümkün değildir⁵⁶⁶. Birden fazla vakiya ilişkin yemin teklifi söz konusu ise, mahkeme her teklifi ayrı ayrı değerlendirmelidir⁵⁶⁷. Hâkimin yemin teklifini hiç değerlendirmeye almadan davayı sonlandırması mümkün değildir⁵⁶⁸.

dilekçesinde ‘yemin’ deliline dayandığının da anlaşılması karşısında, ödeme olgusunu ispat için, davalıya karşı tarafa yemin teklif etme hakkının bulunduğu da hatırlatılarak, yapılacak yargılama neticesinde hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekir” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2013/13090, K. 2013/16190 ve T. 19.11.2013). Yine bir diğer örnek ise, “bono, hukuksal niteliğince sebebinin içermeyen bir borç ikrarı senedir. Soyut borç ikrarını içeren senedin bedelsizliğini ileri süren taraf, önce bu senedin belli bir sebebi olduğunu, sonra da bu sebebin gerçekleşmediğini yasal ve yazılı ispat etmek durumundadır. Böyle bir delille iddiasını kanıtlayamayan senet borçlusunun, delil olarak dayanmışsa ancak karşı tarafa bir yemin teklif etmeye hakkı vardır” (**Yargıtay 15. Hukuk Dairesi**, E. 2004/1555, K. 2004/2360 ve T. 27.04.2004).

⁵⁶⁴ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 119.

⁵⁶⁵ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 762; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 120.

⁵⁶⁶ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 120.

⁵⁶⁷ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 121.

⁵⁶⁸ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 415; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 122. “Kıdem tazminatına uygulanması gereken faiz konusunda taraflar arasında uyuşmazlık bulunmaktadır. Mahkemece, kıdem tazminatı faizinin fesih tarihinden itibaren başlatılması hatalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 237 ve müteakip maddeleri uyarınca, hâkim, eksik olan noktaları tamamlamak veya açık olmayan hususları aydınlatmak için yeminin konusu ile bağlantılı gördüğü soruları yemin eden kimseye sorabilir. Yemin edildikten sonra, yalan yere yemin nedeniyle açılan ceza davası, esas dava bakımından bekletici sorun yapılamaz. Somut olayda davalı şirket vekili, vekâletnamesindeki yetkiye ve delil listesinde gösterdiği yemin deliline dayanarak davacıya, hiç izin kullanmadığına dair yönteminde yemin teklif etmiştir. Mahkemece, yemine ilişkin usuli işlemler yerine getirilmeden hüküm kurulması hatalıdır” (**Yargıtay 9. Hukuk Dairesi**, E. 2011/42944, K. 2013/29410 ve T. 18.11.2013). “Somut olayda davalı işveren davacının iş akdini

Yemin teklif edilen kişi, duruşmada hazır ise, yemine konu vakıa kendisine açıklanarak, yemin edip etmeyeceği sorulur; kabul ettiği takdirde yine o duruşmada kendisine yemin ettirilir⁵⁶⁹. Ancak söz konusu taraf duruşmada bizzat hazır bulunmadığı takdirde, örneğin davada bir vekil ile temsil ediliyorsa ya da tahkikat yokluğunda sürdürülüyorsa⁵⁷⁰, kendisine yemin için bir davetiye çıkarılır (HMK m. 228/1).

Yemin edecek kişinin, mahkemeye gelmesini imkânsız kılacak derecede hasta veya engelli olması durumunda hâkim, o kişiye bulunduğu yerde yemin ettirecektir (HMK m. 235). HMK; yemin edecek kişinin mahkemenin bulunduğu il dışında veya yurtdışında⁵⁷¹ ikamet etmesi durumunda da, kişiyi mahkemeye gelme zorunluluğundan kurtarmak için; eğer kişinin bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile yemini icra etmesi mümkün değil ise; istinabe yolu ile yeminin icrasına imkân sağlamaktadır (HMK m. 236). Ancak aynı ilde ancak davanın görüldüğü mahkemenin yargı çevresi dışında oturan kişinin, yemin etmek için mahkemeye gelmesi zorunludur (HMK m. 236).

Kendisine yemin teklif edilen taraf; ya yemin etmeyi kabul eder ya yemini karşı tarafa iade eder ya da yemin etmekten kaçınır. Yemin edecek taraf eğer, çağrıldığı oturuma gelmişse, bu durum kişinin yemin etmeyi zımnen kabul ettiği anlamına gelir⁵⁷². Yeminin kesin delil olması; bir vakıanın yemin edilmek suretiyle doğru olduğunun beyan edilmesi ile artık başka bir delil gösterilmese bile, o vakıanın kesin olarak

kendisinin feshettiğini, senelik ücretli izinlerini kullandığını, fazla çalışma yapmadığını ve genel tatillerde çalışmadığını belirterek bu konularda davacıya yemin teklifinde bulunmuştur. Davalı, savunmalarını doğrulayan herhangi bir delil sunmamış, cevap dilekçesinde ve delil listesinde yemin deliline dayanmıştır. Mahkemece davalının yemin teklifi hakkında gerekli usul işlemleri yapılmadan anılan alacaklar hakkında hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir” (**Yargıtay 9. Hukuk Dairesi**, E. 2009/31039, K. 2012/173 ve T. 16.01.2012).

⁵⁶⁹ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 148.

⁵⁷⁰ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 415. Bu husustaki örnek bir karar şöyledir: “Dava, itirazın iptali istemidir. Davalının teklif ettiği yemin davetiyesinin, davacı şirket yetkilisine tebliğine rağmen duruşmaya katılmadığı anlaşılmakta olup, davacı vekili tarafından, şehir dışında olduğundan duruşmaya gelemediği belirtildiğinden, bu husus üzerinde durularak davacı şirket yetkilisine usulüne uygun yemin ettirmek suretiyle oluşacak sonuç dairesinde karar verilmelidir” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2010/9157, K. 2011/4314 ve T. 04.04.2011).

⁵⁷¹ BİLGE ve ÖNEN, s. 591.

⁵⁷² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2526; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 416.

ispatlanmış sayılmasını gerektirir⁵⁷³. Yemin teklifini kabul eden taraf, yemin ettikten sonra mahkeme bu yemini bir bütün olarak kabul eder ve buna göre hüküm tesis eder⁵⁷⁴.

Yemin mahkeme huzurunda alenen⁵⁷⁵ yerine getirilir (HMK m. 233/1). Hâkim, yeminin icrasından önce yemin edecek kimseye, hangi konuda yemin edeceğini açıklar, yeminin anlam ve önemini anlatır ve yalan yere yemin etmenin TCK'da suç olarak düzenlendiğini (HMK m. 275) ve yalan yere yemin etmesi hâlinde cezalandırılacağı hususunda dikkatini çeker (HMK m. 233/2).

Hâkim, yemin edecek tarafa; “size sorulan sorular hakkında, gerçeğe uygun cevap vereceğinize ve hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefiniz ve kutsal saydığınız bütün inanç ve değerler üzerine yemin eder misiniz?” diye sorar. O taraf da, “bana sorulan sorular hakkında gerçeğe uygun cevap vereceğime ve hiçbir şey saklamayacağıma namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum.” şeklinde yemin eder (HMK m. 233/4). Yemin edilirken, hâkim de dâhil olmak üzere hazır bulunan herkesin ayağa kalkması gerekmektedir (HMK m. 233/5). Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsiz kişiler, yemin hakkındaki beyanlarını yazıp imzalamak suretiyle yemin edeceklerdir (HMK m. 234/1). Ancak bu kişiler okuma yazma bilmiyorlarsa; işaretlerinden anlayan bir bilirkişi yardımıyla yemin edeceklerdir (HMK m. 234/2).

⁵⁷³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2483. Örneğin, “yemin de sonuçta bir ikrardır, ancak taraf doğrudan doğruya değil karşı tarafın talebi ve mahkemenin de daveti ile bu yemin edilmektedir. Bu sebeple ikrardaki hükümlerin burada da uygulanması gerekir. Yani bileşik bağlantılı ikrarda olduğu gibi borcu ödemediğini davalı ispat edecektir. Davacıya borcun ödenmediğini ispat et demek olmayan şeyin ispatı anlamına gelir ki bu da zaten mümkün değildir. YHGK'nun oybirliği ile verdiği 09.06.2004 gün ve 2004/13-343 E. 2004/346 K. sayılı ilamında da belirtildiği gibi yeminde yemin eden borcu kabul edip de ödemediğini belirtmiş ise ispat yükü ödemediğini savunan yemin eden kişidedir. Yemin edenin ödeme yaptığı konusunda yemin etmiş olması hukuken sonuç doğurmaz ve kendi savunmasını ispat etmek zorundadır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2011/3-861, K. 2012/158 ve T. 16.03.2012).

⁵⁷⁴ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 416.

⁵⁷⁵ BİLGE ve ÖNEN, s. 591.

3.3.2. Yeminden Kaçınma ve Farazî İkrar

Sessiz kalmanın ikrar olarak kabul edildiği bir diğer durum taraf yemindir⁵⁷⁶ ve bu farazîye HMK m. 229/I'de düzenlenmiştir. “Yemin etmemenin sonuçları” başlığını taşıyan söz konusu hükme göre; “*yemin için davet edilen kimse, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaz yahut hazır bulunup da yemini iade etmez ya da yemini eda etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır. Kendisine yemin iade olunan kimse, yemin etmekten kaçınırsa yemin konusu vakıa ispat edilememiş sayılır*”.

Yemin, bizzat taraflarca yerine getirilen bir ispat aracıdır⁵⁷⁷. Kendisine yemin teklif edilen tarafın izleyebileceği üç yol vardır; ya yemin etmeyi kabul eder ya yemini karşı tarafa iade eder ya da yemin etmekten kaçınır.

Yemin teklif edilen kişi, duruşmada hazır ise, yemine konu vakıa kendisine açıklanarak, yemin edip etmeyeceği sorulur; kabul ettiği takdirde yine o duruşmada kendisine yemin ettirilir⁵⁷⁸. Ancak söz konusu taraf duruşmada bizzat hazır bulunmadığı takdirde, örneğin davada bir vekil ile temsil ediliyorsa ya da tahkikat yokluğunda sürdürülüyorsa⁵⁷⁹, kendisine yemin için bir davetiye çıkarılır (HMK m. 228/I). Yemin için davet edilen kişinin, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaması yahut hazır bulunup da yemini iade etmemesi ya da yemini eda etmekten kaçınması halinde yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı (HMK m. 229/I) kişiye yemin davetiyesi ile bildirilir (HMK m. 228/II)⁵⁸⁰. Böyle bir

⁵⁷⁶ KİRAZ, s. 174.

⁵⁷⁷ KURU, KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2484; PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 759. YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 166. “Senedi ikrar eden müddeaaaleyhe ispat hakkı verildiğine göre, hilafını iddia edip bu iddiasını ispat edemeyen müddeaaalehin hadiseyi kanunun göstereceği şekle göre hasmına bir yemin teklifine hakkı olacağı kabulü de zaruridir” (**Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu**, E. 1932/30, K. 1933/6 ve T. 12.04.1933).

⁵⁷⁸ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 148.

⁵⁷⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 415.

⁵⁸⁰ Örneğin, “son ve kesin delil olarak kabulü gerekecek olan ve davalı tarafa gönderilen “yemin davetiyesinde de ‘26.499 TL nakit ve kalanını çek vermek suretiyle ödendiği ileri sürülerek bu paranın tahsili istenmektedir’ ibaresi yer aldığına, davacının talebinin de 26.499 TL’ye ilişki bulunmasına göre gönderilen yemin davetiyesine rağmen duruşmaya gelmeyen davalının, bu ödemeleri kabul etmiş

sonucun ortaya çıkması için, yemin davetiyesinin kanuna uygun (HMK m. 228) bir şekilde düzenlenmesi ve ilgisine usulüne uygun olarak tebliğ edilmesi gerekir⁵⁸¹.

Yemin davetiyesinde ayrıca, yemine konu tüm vakıalar da belirtilir⁵⁸². Eğer, bu taraf çağrıldığı oturuma gelmişse, bu durum kişinin yemin etmeyi zımnen kabul ettiği anlamına gelir⁵⁸³. Duruşmaya gelen taraf, yemin etmeyi derhal kabul edebileceği gibi, yemine konu vakıaları öğrendikten sonra yemin edeceğini de bildirebilir⁵⁸⁴. Yemin teklifini kabul eden taraf, yemin ettikten sonra mahkeme bu yemini bir bütün olarak kabul eder ve buna göre hüküm tesis eder⁵⁸⁵.

Kişi, yemin etmeyi kabul edebileceği gibi, çağrıldığı oturuma gelmesine rağmen, yemin etmemeyi tercih edebilir. Yemin için çağrıldığı oturumda hazır bulunup da yemini karşı tarafa iade etmeyen ya da yemin etmekten kaçınan kişi de yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/I). Aynı şekilde kişinin, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaması durumunda da yeminin konusunu oluşturan vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/I).

sayılması gerektiği de kesindir. Öyle ise mahkemece, bu ilke ve esaslar gözetilerek, yapılacak yargılama neticesinde hasil olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekir” (**Yargıtay 3. Hukuk Dairesi**, E. 2013/3884, K. 2013/5994 ve T. 09.04.2013).

⁵⁸¹ KİRAZ, s. 176. “Somut olayda davacı yemini karşı tarafa reddetmediği gibi, sadece müvekkilinin yurtdışında olması nedeniyle yemin teklifini kabul etmiyoruz şeklindeki açıklamasına dayanarak yazılı hüküm kurmuştur. Mahkemece, davalı vekilinden ödediklerini bildirdiği 1000 DM yönünden yasal delilleri sorulmalı ve buna ilişkin yemin teklif etme hakkı hatırlatıldıktan sonra davacı vekilinin yemini karşı tarafa reddetmesi halinde bu defa davalı asıl reddedilen yemin davetiyesi tebliğ olunup bunun sonucuna uygun hüküm kurulması gerekirken davanın kısmen kabulü usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2002/15176, K. 2003/4319 ve T. 10.04.2003).

⁵⁸² KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 415. “Yemin davetiyesine yemin konusu hususların açıkça yazılması gerekir. Usulsüz yemin davetiyesi üzerine, yeminin eda edileceği duruşmaya gelmeyen davalının iddia olunan vakıaları ikrar etmiş sayılması ve buna dayanılarak davanın kabulü cihetine gidilmesi usule aykırıdır” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 1989/1058, K. 1990/1293 ve T. 01.03.1990).

⁵⁸³ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2526; KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 416.

⁵⁸⁴ BİLGE ve ÖNEN, s. 590.

⁵⁸⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 416. Örneğin, “Davalı davacının ileri sürdüğü olayın doğru olduğunu kabul etmiş ve fakat hukuki niteliğinin iddia edildiğinden başka olduğunu bildirmiş olduğuna göre ortada vasıflı ikrar ya da gerekçeli inkar denilen bir ikrar türü vardır. Bu ikrar bölünemez. Hal böyle olunca paranın ödünç olarak verildiğini davacı ispat etmek durumundadır. Toplanan davacı delilleri ile iddia ispat edilememiş, davacının teklif ettiği yemini davalı

Yeminden kaçınan kişinin, vakiyı ikrar etmiş kabul edilmesinin önemli bir sonucu, bu kişinin artık yemin etmeyi istemesinin mümkün olmamasıdır⁵⁸⁶.

Yemin teklif edilen taraf, duruşmada yemin etmeyeceğini veya yemini reddetmeyeceğini açık bir şekilde bildirirse ya da sorulan sorulara cevap vermeyerek veya sorulan sorular hakkında bilgi sahibi olmadığını bildirerek pasif kalırsa yine yeminden kaçınmış olacaktır⁵⁸⁷. Susarak, pasif bir davranış sergileyen tarafa, hâkimin, susmanın ikrar beyanı olarak kabul edileceği uyarısını yaptıktan sonra, tarafın yeminden kaçınmış sayılmasına karar vermesi gerekecektir⁵⁸⁸.

Ancak, yemin etmesi istenen taraf, uyuşmazlığa konu vakianın yemin ile çözülmesinin mümkün olmadığını savunuyorsa; ya da söz konusu vakiyı zaten ispat ettiğini bu yüzden de bu konuda yemin teklif edilemeyeceğini iddia ediyorsa, bu durumda, kişinin yeminden kaçındığı sonucuna varılamayacaktır⁵⁸⁹. Dolayısıyla bu hallerde kişinin, yemine konu vakiyı ikrar ettiği de kabul edilemeyecektir. Aynı şekilde, kişiye yemin teklifini düşünüp değerlendirmesi için zaman tanımadan, savunmasını almadan, kişinin yemine zorlanması halinde, kişinin yemin etmemek için direnmesi de yeminden kaçınma olarak değerlendirilmemelidir⁵⁹⁰.

Duruşmaya gelen tarafın, yemin teklifi üzerine, yapabileceği bir diğer işlem, yemini iade etmek yani yemin etmeyi reddetmektir. Yemin karşı tarafa iade edilmesi

kabul ve eda ederek borç almadığını bildirmiştir” (Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2005/15063, K. 2006/1313 ve T. 07.02.2006).

⁵⁸⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2535.

⁵⁸⁷ KİRAZ, s. 177.

⁵⁸⁸ YILMAZ, **Medeni Usul Hukukunda Yemin**, s. 185; KİRAZ, s. 177. Örneğin, “davalının davacıdan 600.000.000 TL alacaklı bulunduğu iddiasına karşı davacı tarafça bu konuda davalıya yapılan yemin teklifinin davalı tarafça kabul edilmediği ve karşı tarafa reddinin de yapılmadığının anlaşılması göre bu durum HUMK’nun 347. maddesi uyarınca davalının takas istemine konu bu miktarın davacı tarafından davalıya ödendiğinin ikrar edildiği sonucunu doğurduğundan söz konusu miktarın davacı lehine hüküm altına alınan miktardan düşülmemesi doğru olup davalı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2005/8676, K. 2006/9378 ve T. 28.09.2006).

⁵⁸⁹ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2536; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 188-189.

⁵⁹⁰ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 191.

demek, “ben yemin etmiyorum, karşı taraf yemin etsin” demektir⁵⁹¹. Yemini iade edebilmek için, ancak yemine konu vakıanın her iki tarafın da kendisinden kaynaklanması yani vakıanın iki taraf için de müşterek olması⁵⁹² gerekmektedir⁵⁹³. Çünkü vakıa kendisinden kaynaklanmayan, yani vakıaya ilişkin bilgi sahibi olmayan kişiye yemin teklif edilmesi mümkün değildir (HMK m. 225). Yeminin iade edilmesi, yemine konu vakıanın ikrar edilmiş sayılması sonucunu doğurmayacaktır.

Yemin kendisine iade edilen taraf, yemin etmeyi kabul edip yemin ederse, vakıa kesin olarak ispat edilmiş olur. Ancak bu kişi, yemin etmekten kaçınırsa, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/I). Nitekim HMK’da bu şekilde yeminden kaçınma hallerine bağlanan sonuç, yemine konu edilen vakıaların ikrar edilmiş kabul edilmesidir⁵⁹⁴. Bu konuda kanun çok açık bir ifade kullanmış, bu durumda, hâkime takdir yetkisi tanımamıştır⁵⁹⁵. İkrar edilmiş sayılması sebebiyle, sübuta eren vakıalar bakımından, yeminden kaçınan tarafın, daha sonra yemin etmeyi istemesi veya yemini karşı tarafa iade etmesi mümkün olmayacaktır⁵⁹⁶.

Yemin teklifi ya da yeminin iadesi üzerine yeminden kaçınma halinde, yemine konu edilen vakıalar ikrar edilmiş sayılacağından, ikrara konu olamayan vakıalar varsa burada yemin de bir ispat aracı olamayacaktır⁵⁹⁷. Nitekim ikrarda olduğu gibi yeminin konusunu da ancak kişilerin üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri vakıalar oluşturacağından, kendiliğinden araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda yemin

⁵⁹¹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 417.

⁵⁹² KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 417.

⁵⁹³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, s. 417; KİRAZ, s. 175.

⁵⁹⁴ KİRAZ, s. 177. Örneğin, “Kendisine yemin teklif edilen kimse yemin etmez veya yemini karşı tarafa reddedilemezse yeminin konusu olan meseleyi ikrar etmiş sayılır. Bu durum karşısında davalı tarafından davacıya teklif edilen yeminin davacı tarafından kabul edilmemiş olması nedeniyle, ispat edilemeyen davanın reddi gerekirken kabulüne karar verilmesi hatalıdır” (**Yargıtay 18. Hukuk Dairesi**, E. 2002/933, K. 2002/2671 ve T. 18.03.2002).

⁵⁹⁵ KİRAZ, s. 177.

⁵⁹⁶ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, s. 2538; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 188; KİRAZ, s. 177.

⁵⁹⁷ KİRAZ, s. 177. Örneğin, “Yemini ikraren kıyas etmenin imkanını bulamıyorum. Benim şu kadar alacağım var, diyen adam ispat edemez de yemin teklif ederse yemini eda eden adamın 6 liradan başka borcum yoktur, diye ettiği yemin ikrar değildir” (**Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu**, E. 1941/25, K. 1942/7 ve T. 01.04.1942).

teklif edilemez (HMK m. 226)⁵⁹⁸. Bu nedenle, yeminden kaçınma söz konusu olduğunda, farazî ikrar ancak yemin teklif etmenin mümkün olduğu davalarda ortaya çıkabilir⁵⁹⁹. İkrar da yemin gibi kesin delil değeri olan bir ispat aracıdır; dolayısıyla ikrar edilmiş sayılma durumunda, vakıa ispat edilmiş sayılacak ve hâkimin başkaca delil araştırmasına da gerek kalmayacaktır⁶⁰⁰.

Hâkim, yemin eden kişinin beyanını dinleyip tutanağa geçirir; yazılanları yüksek sesle okuyarak yemin eden kişiye beyanında ısrar edip etmediğini sorar ve verilen cevabı tutanağa kaydeder (HMK m. 238). Daha sonra da bu tutanağı ilgiliye imzalatır. Yemin eden taraf, yeminli ifadesinde ısrarcı olmadığını söyleyerek tutanağı imza etmekten kaçınabilir⁶⁰¹. İmzalanmaktan kaçınılan ifade tutanağının nasıl bir anlam taşıdığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür⁶⁰².

Esasen, ısrarcı olunmayan ve imzalanmayan ifade tutanağının ne o davada ne de başka bir davada herhangi bir hükmü yoktur; HMK'nın, tarafın ifadesinde ısrar edip etmediğinin sorulmasını istemesinin nedeni, ilgili tarafın yalan yere yemin edip etmediği

⁵⁹⁸ BİLGE ve ÖNEN, s. 596; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 93.

⁵⁹⁹ KİRAZ, s. 177.

⁶⁰⁰ YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 187. “Dava, tapu iptali ve tescil istemine ilişkindir. Mahkemece, yemin teklif edilen davalının yemin etmemesinin sonucunun HMK'nun 229 (HUMK. m. 347) maddesi uyarınca yemin konusu vakıanın ikrarından ibaret olduğu, yemin etmeme nedeniyle tapulu taşınmazın haricen satımına ilişkin vakıanın ikrar edilmiş olmasının hukuki bir sonucunun olmadığı, ancak davalı kayıt malikinin davayı kabul ettiği kısım yönünden davanın kabulüne karar vermek gerekir” (**Yargıtay 8. Hukuk Dairesi**, E. 2013/23454, K. 2014/445 ve T. 16.01.2014). “Dava, alacak istemine ilişkindir. Davacının delil olarak dayandığı C. Başsavcılığı'nın takipsizlik dosyasının incelenmesinde; davalının Cumhuriyet Savcısı huzurunda verdiği ifadesinde, davacıdan 40 gram altın bilezik aldığını ve borcunu halen ödeyemediğini beyan etmiştir. Bu beyan ve ikrar kendisini bağlar. Hal böyle olunca mahkemece, hazırlıkta alınan ifadede ikrar olunan 40 gram tutarındaki bileziklerin aynen, olmadığı takdirde dava tarihindeki değerinin Kuyumcular Odasından sorulup, saptanarak bedelinin davalıdan tahsiline karar verilmesi gerekirken davalının ikrarına itibar edilmeksizin, kendiliğinden talimat yoluyla davalıya yemin ettirmek suretiyle talebin tamamının reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırıdır” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2013/2639, K. 2013/10113 ve T. 17.04.2013).

⁶⁰¹ KİRAZ, s. 175.

⁶⁰² İmzalanmayan ifade tutanağının başka bir davada mahkeme dışı ikrar veya yazılı delil başlangıcı olarak değer taşıyabileceği şeklindeki görüş için bkz. BİLGE ve ÖNEN s. 592; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 144; KİRAZ, s. 176; ifadenin mahkemenin takdir yetkisini etkileyeceği şeklindeki görüş için bkz. YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 144.

hususunda son kez uyarılması gereğidir⁶⁰³. Nitekim yalan yere yemin etmek suçtur (TCK m. 275).

3.4. BELGE (SENET) İBRAZINDAN KAÇINMA YOLUYLA FARAZÎ İKRAR

3.4.1. Belge (Senet) Kavramı ve Özellikleri

Medeni Usul Hukuku'nda, uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları belge olarak tanımlanmaktadır (HMK m. 199/I).

Belge, bir bilgi taşıyıcısıdır. Ancak, her bilgi taşıyıcısı değil, uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli olanlar, yargılama hukuku anlamında belge sayılmıştır⁶⁰⁴. Belgenin ispat gücü, onun senet olup olmamasına göre değişir; buna göre belge, kesin delil olabileceği gibi hâkimin takdirinde rol oynayan takdiri bir bilgi gücünde de olabilir⁶⁰⁵.

Bu noktada senet ise, bir kimsenin vücuda getirdiği (veya getirttiği) ve kendi aleyhine delil teşkil edebilen, imzalayıp karşı tarafa verdiği yazılı belgedir⁶⁰⁶. Genel anlamıyla senet, iradenin (daha doğrusu iradeye ilişkin beyanın) dış aleme bir yazılı belge olarak yansımastır. Bu yönüyle senet, bir kimsenin kendi aleyhine hazırladığı

⁶⁰³ BİLGE ve ÖNEN s. 592; YILMAZ, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, s. 144; KİRAZ, s. 176.

⁶⁰⁴ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 378.

⁶⁰⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 378.

⁶⁰⁶ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 378; KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2183; ÜSTÜNDAĞ, s. 637; BİLGE ve ÖNEN, s. 554; Necmeddin M. BERKİN, "İspat Hukukunda Senet Delili ve Yazılı Şekil", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C: 12, S: 4, ss. 1174-1192, İstanbul, 1946, s. 1178.

veya sonuç doğuran, aynı zamanda dayanak ve bir hakkı ispata yarayan yazılı bir belge olarak nitelendirilebilir⁶⁰⁷.

Bir belgenin, senet olarak kabul edilebilmesi için, 4 temel unsuru taşıması aranır⁶⁰⁸:

- Senet sayılan belgenin bir cisim bulması, yani dış âleme yansıyacak şekilde varlık kazanmış olması gerekir.
- Senedin kolaylıkla anlaşılabilmesi için, ses işaretleri ile (harf veya rakam) dış âleme yazılı olarak yansımaları gerekir.
- Senet bir vakıa hakkında açıklamayı (bir irade beyanını) içermelidir. Senette, belgelendirilmesi gereken hukukî işlem hakkında tam bir bilginin bulunması gerekir.
- Senet mutlaka imzalanmalıdır. İmza ile senet metninin sâdir olduğu kişiye aidiyeti anlaşılır.

Bu unsurlar tam olarak mevcut değilse, o belge, belge olarak kabul edilmekle birlikte yargılama hukuku bakımından senet olarak kabul edilemez.

İradenin dış âlemde varlık kazanmasını sağlayan şey, çok genel anlamıyla belge olarak kabul edilebilir; ancak her belge kanun anlamında senet sayılmaz⁶⁰⁹. Örneğin, fotokopi ve faks metinleri birer belgedir, ancak senet sayılmaz⁶¹⁰. Yine güvenli

⁶⁰⁷ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 724; BERKİN, “İspat Hukukunda Senet Delili ve Yazılı Şekil”, s. 1174. Örneğin, “davalının boşanma davasında ibraz ettiği imzalı cevap dilekçesindeki beyanının, HUMK.nun 236/1. maddesinde öngörülen mahkeme iç ikrar niteliğinde olup, görülmekte olan davada davalı aleyhine kesin delil teşkil ettiği ve 5.2.1947 tarih 20/6 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında öngörülen yazılı belge mahiyetinde bulunduğu, her türlü kuşku ve duraksamadan uzaktır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/14-289, K. 2007/291 ve T. 23.05.2007).

⁶⁰⁸ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 725.

⁶⁰⁹ PEKCANİTEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 723.

⁶¹⁰ Örneğin, “davacı dilekçesinde özetle aldığı borç karşılığı çekişmeli taşınmazını gerçekte davalıya teminat olarak devretmesine karşın davalının bu taşınmazı iade etmekten kaçındığını ileri sürmüş tapu iptal ve tescil isteğinde bulunmuştur. Mahkemece, dosyaya ibraz edilen fotokopinin iddianın kanıtlanması bakımından yazılı bir belge olarak değerlendirilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine

elektronik imzayla düzenlenmiş olan elektronik ortamdaki veriler, senet olmadığı hâlde belgedir ve ispat kuvveti bakımından senet hükmündedir (HMK m. 205/II).

Senet, yazılı bir belgede açıklanan irade beyanıdır. Fakat, senedi vücuda getirenin (düzenleyenin) onu kendi aleyhine delil teşkil etmek iradesiyle vücuda getirmiş olması şart değildir⁶¹¹. Diğer bir ifadeyle, senedin oluşması için, senette yer alan irade açıklamasının, içeriğinin ispatını sağlamak amacıyla yapılmış (kasıtlı senetler) olması veya sadece bir bilginin verilmesi (örneğin, bir mektup) amacıyla (tesadüfî senetleri) yapılmış olması bakımından herhangi bir fark yaratmamaktadır⁶¹². Çünkü, senedi vücuda getirenin onun kendi aleyhine delil teşkil etmesini düşünmediği hallerde de, yazılı belge senet sayılır⁶¹³.

Ancak bunu, bir hukukî işlemin geçerlik şartı olan yazılı şekil (TBK m. 12 vd) ile karıştırmamak gerekir. Çünkü, bir hukukî işlemin, özellikle sözleşmelerin geçerli olması için kural olarak yazılı şekilde yapılması şart değildir. Fakat, bu hukukî işlemin ispatı için senet düzenlenebilir. Senet düzenlenmemişse, hukuki işlem yine geçerlidir; ancak, bunun varlığını ispat etmek zordur⁶¹⁴. Ödünç sözleşmesinin konusu (ödünç verilen para) HMK m. 200’de belirtilen parasal sınırdan fazla ise, ancak senet (veya diğer kesin delillerle) ispat edilebilir; ispat edilemezse, dava, ödünç sözleşmesinin geçersiz olduğundan (mevcut olmadığından) dolayı değil, ispat edilemediğinden dolayı reddedilir⁶¹⁵.

karar verilmiştir. Gerçekten dosyaya 06.12.1996 tarihli ve fotokopi niteliğindeki bir belge ibraz edilmiş, ne var ki aslı getirilemediği gibi varlığı da davalı tarafından inkar edilmiştir” (**Yargıtay 1. Hukuk Dairesi**, E. 2002/2334, K. 2002/3578 ve T. 20.03.2002).

⁶¹¹ ALANGOYA, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, s. 279.

⁶¹² Serdar NART, “Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 9, S. 1, ss. 207-232, 2007, s. 212.

⁶¹³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 378. Mehmet Akif TUTUMLU, **Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi**, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, Ocak 2007, s. 38.

⁶¹⁴ Seyithan DELİDUMAN, “Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”, **Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: VII, S: 1-2, ss. 413-435, Haziran 2003, s. 430.

⁶¹⁵ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 379. “Somut olayda davacı vekili, müvekkilinin davalıya taşıma hizmeti verdiğini ve navlun alacağına dair fatura düzenlendiğini, bu faturaların davalının muhasebecisi olan K. Ö.’e teslim edildiğini ileri sürerek, iş bu davayı açmış, davalı vekili ise, müvekkilinin davacıya hiçbir borcu bulunmadığını savunarak, gerek iddia edilen akdi ilişkiyi ve gerekse buna dair alacak

Buna karşılık, şekle tâbi bir hukuki işlem, kanunun öngördüğü yazılı şekilde yapılmamışsa geçerli değildir (sıhhat şartı); böyle (kanunun öngördüğü yazılı şekilde yapılmamış olan) bir hukuki işlemin varlığı, diğer kesin deliller (ikrar ve yemin) ile de ispat edilemez⁶¹⁶.

Senet, hukukumuzda en önemli kesin delildir⁶¹⁷. Diğer kesin delillere nazaran, uygulamada da en çok görülen kesin delildir. Bu sebeple çoğu kez kesin delille ispat yerine, senetle ispat denilmektedir⁶¹⁸.

istemini inkar etmiştir. Bu durumda, öncelikle davacı taşıma ilişkisinin varlığını ispat etmelidir. Davacı bu ispat külfetini yerine getirdiği takdirde ve ancak bundan sonradır ki davalı da ödediğini ispatla mükellef olacaktır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2011/11-862, K. 2012/251 ve T. 28.03.2012). “HMK.’nun 200/1. maddesi uyarınca 2.500,00 TL’yi geçen hukuki işlemlerin senetle ispatlanması zorunludur. Aynı maddenin 2. bendine göre de senetle ispatı gereken hususlarda tanık dinlenebilmesi ancak karşı tarafın açık muvafakati halinde mümkündür. Bu hükümler uyarınca akdi ilişkinin varlığının yazılı belgeyle ispatı zorunludur. Ancak akdi ilişki davalı yanca kabul ve ikrar edilmişse ayrıca yazılı belgeyle ispatı aranmaz. Somut olayda, davalı borçlu icra müdürlüğüne verdiği 02.08.2011 tarihli itiraz dilekçesinde alacaklı R. Ö.’in bir kısım işleri yapmadan inşaattan ayrıldığını, ayrıldığı döneme kadar hakettiği tüm alacakların kendisine ödendiğini belirterek akdi ilişkinin varlığını kabul ve ikrar etmiştir. Davalı icra takibine itiraz dilekçesindeki kabul ve ikrarıyla bağlı olduğundan akdi ilişkinin varlığı konusunda bir çekişmenin olmadığı kabul edilmelidir. Esasen, yanlar arasındaki uyuşmazlık davacı yüklenicinin işi hangi tarihte terk ettiği, terk tarihine kadar davacının hangi işleri yaptığı, hangi işleri yapmadığı, yapılan işlerin metrajının ve bedelinin ne olduğu noktalarında toplanmaktadır. İhtilafı konular hukuki işlem niteliğinde olmadığından, bu sebeple senetle ispat kuralına tabi bulunmadığından tanık dahil her türlü delille kanıtlanabilir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2013/1315, K. 2014/762 ve T. 06.02.2014). “Taraflar arasında 01.01.2008 tarihli ve bir yıl süreli, aylık 500 TL bedelli kira sözleşmesi var ise de, sözleşmede depozito olarak senet verildiğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bundan ayrı takibe konu senet üzerinde de depozito olarak verildiğini gösterir bir kayıt yoktur. Takibe konu senette bedelinin nakden alındığı yazılıdır. Senet üzerindeki bu kayıt keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiyi göstermekte olup keşidecinin temel ilişki uyarınca lehdardan para aldığını, dolayısıyla bononun bedelsiz ya da karşılıksız bir bono (hatır bonusu) olmadığını gösterir. Davacı bunun aksini ileri sürüyorsa iddiasını HMK’nın 200. maddesi gereğince senetle ispat etmek zorundadır... Davacı takibe konu senedin depozito için verildiğini iddia etmekte ise de bu iddiasını yazılı bir delil ile ispatlayamamıştır” (Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2014/6805, K. 2015/2045 ve T. 02.03.2015).

⁶¹⁶ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 379. “Gerek menkule gerekse gayrimenkule taalluk etsin namı müstear hadiselerinde mesele bir istihkak ve mülkiyet davası mahiyetini geçemeyeceğinden ne resmi senet ne de şekil meselesi bahis mevzuu olamaz. Nitekim; öteden beri mahkemeler vaki olan bu kabil ikrarlara müsteniden hüküm vermekte ve meselede bir şekil meselesi görmemektedirler” (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1945/20, K. 1947/6 ve T. 05.02.1947).

⁶¹⁷ BİLGE ve ÖNEN, s. 553; ÖNEN, s. 240; DELİDUMAN, s. 419.

⁶¹⁸ PEKCANITEZ, ATALAY ve ÖZEKES, s. 724. Örneğin, “Harici satış sözleşmesiyle satın aldığı araç elindeyken haczedilen alıcının, harici satış sözleşmesinde satıcı görünen ancak gerçekte şahit olduğunu iddia eden kişiye karşı açtığı satış bedelinin iadesi davasında, imzası ikrar edilmiş adi senet kesin delil hükmündedir. Bu delile karşı da kesin delil gösterilmesi gerekir” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2001/13-1037, K. 2001/1072 ve T. 21.11.2001).

Gerçi kesin delil ile ispat zorunluğu olan bu hallerde, senet dışındaki diğer kesin delillerle de ispat m¼mk¼nd¼r. Fakat ikrar ve yemin delili, karşı tarafın iradesine bağlı olduğundan ve kesin h¼k¼m delili ise, aslında genellikle başka kesin delillere dayandığından, hukukumuzda senet, en ¼nemli kesin delildir. Bunun nedeni, senet delilinin emin ve doğru bir ispat vasıtası olmasıdır⁶¹⁹.

Taraflar iddialarını dayandırdıkları olayların ispatı için ellerinde olan t¼m delilleri mahkemeye sunacaklardır. Bu deliller, tabi¼ olarak tarafların kendi lehine deliller olacaktır. Tarafların doğruyu s¼y¼leme ¼devi bulunmasına rağmen, bu ¼dev, tarafın kendi aleyhine ve diğer taraf lehine delilleri de mahkemeye sunması zorunluluğunu kapsamaz. Bu sebeple taraf, kendi lehine olan delilleri mahkemeye sunacaktır. Bir kimsenin aleyhine delilleri de mahkemeye sunmasını beklemek gerçekçi olmaz. Ancak Kanun, bir davada delil olarak dayanılan belgelerin mahkemeye verilmesini bazı h¼llerde zorunlu kılmıřtır⁶²⁰. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, belgelerin mahkemeye ibrazı zorunluluğunu davanın tarafları ve ¼¼nc¼ kişiler ya da kurumlar bakımından d¼zenlemiřtir⁶²¹.

Nitekim taraflardan hiç biri, hasmının (karşı tarafın) davayı kazanması için kendi aleyhine ve onun lehine olan bir delil g¼stermekle y¼k¼ml¼ tutulamaz. Her iki taraf da, dayandırdıkları delilleri kendileri g¼stermekle y¼k¼ml¼d¼rler. Fakat, kanun senetler

⁶¹⁹ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 379. “Senedi talil eden davalının senette mal olarak g¼sterilen mukabil edimini yerine getirdiğini ispat etmesi gerekmesine, davalının 27/09/1985 tarihli delil listesinde g¼sterdiđi şahit delilinin senet karşısında kabul¼n¼n m¼mk¼n bulunmamasına, delil listesinde açıkça yemin deliline dayanılmış olunmamasına g¼re davalı vekilinin b¼t¼n temyiz itirazları yerinde değildir” (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1987/2269, K. 1987/2296 ve T. 20.04.1987). “Dava, hizmet tespiti istemine ilişkindir. Davanın niteliği gereği, çalışma olgusunun her t¼rl¼ delille ispatlanabilmesine karşılık ¼cretin ispatında bu denli serbestlik s¼z konusu değildir. ¼cretin ispatında 1086 sayılı Hukuk Usul¼ Muhakemeleri Kanunu (HUMK)’nun 288. maddesinde (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 200) yazılı sınırları açan, ¼cret alma iddialarının, yazılı delille kanıtlanması zorunluluğu bulunmaktadır” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2012/10-1617, K. 2013/850 ve T. 19.06.2013).

⁶²⁰ ¼rneđin, “Kuruma ¼denmesi gereken sigorta primlerinin hesabında gerçek ¼cretin/kazancın esas alınması gerekmekte olup hizmet tespiti davalarının kamusal niteliği gereği, çalışma olgusu her t¼rl¼ kanıtla ispatlanabilmesine karşın ¼cret konusunda aynı genişlikte ispat serbestliği s¼z konusu değildir ve 6100 S.K.’da yazılı sınırları açan ¼cret alma iddialarının yazılı delille kanıtlanması zorunluluğu bulunmaktadır” (Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, E. 2014/23506, K. 2015/2 ve T. 12.01.2015).

⁶²¹ PEKCANITEZ, ATALAY ve ¼ZEKES, s. 743-744.

bakımından bu kurala bazı istisnalar koymuştur. Bir taraf, kanunda sayılan belgeleri, kendi aleyhine olsa bile, mahkemeye vermekle yükümlüdür⁶²².

Senet genel olarak, kâğıt üzerine yazılır; fakat, kağıttan başka malzeme (örneğin kumaş, tahta, deri, metal, taş vs.) üzerine yazılan yazılar da senet olabilir⁶²³. Senedin onu düzenleyenin, yani aleyhine delil teşkil edecek kişinin imzasını, mühürünü veya el ile yapılmış bir işaretini taşıması gerekir. İmzalanmamış bir belge, ikrar edilmiş olsa bile senet olarak nitelendirilemez⁶²⁴. Ayrıca, usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler de senet hükmündedir. Bu veriler aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılırlar (HMK m. 205/II-III).

Taraflar, kendilerinin veya karşı tarafın delil olarak dayandıkları ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorundadırlar (HMK m. 219/D). Mahkemeye verilmesi zorunlu belgeler; dilekçe ve layihalarda dayanılan senetler, mektuplar ve telgraflar, iki taraf için müşterek olan belgeler, bir tarafın karşı taraf elindeki belgeleri, hesap defterleri ve Medeni Kanun ve Ticaret Kanunu gereğince verilmesi zorunlu belgelerdir⁶²⁵. Sayılan bu belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorunda olan kişiler, belgeye dayanan taraf, karşı taraf (hasım) veya üçüncü kişiler olabilir.

Bir kişi veya kurumun elinde bulunup mahkemeye teslim edilmesi gereken belgenin aslı istendiğinde⁶²⁶, kişi veya kurumun bulunduğu ya da belgenin teslim

⁶²² KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2188.

⁶²³ KURU, ARSLAN ve YILMAZ, s. 378.

⁶²⁴ POSTACIOĞLU, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, s. 597; İlhan E. POSTACIOĞLU, **Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları**, Baha Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1964, s. 270-271; ALANGOYA, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, s. 279; BERKİN, “İspat Hukukunda Senet Delili ve Yazılı Şekil”, s. 1178.

⁶²⁵ KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, s. 2188-2190.

⁶²⁶ “Uyuşmazlık bono bedelinin haricen ödenip ödenmediği noktasında olup, davacı ödeme belgesi olarak davalıdan sadır olduğunu bildirdiği ... YTL’lik makbuzlara dayanmıştır. Kural olarak ödeme belgesinin aslı borçluda bulunur. Bu durumda ödeme belgesi aslını ibraz edecek taraf borçlu davacıdır” (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2008/19-690, K. 2008/682 ve T. 12.11.2008). “Mahkemece taraflar arasında bu konuda bir uyuşmazlık bulunduğu kanısına varılması halinde, bu hususun davacı yanın suretini ibraz ettiği ortaklık sözleşmesinin aslının ibrazı için davacı yana kesin önel verilerek, sunulduğu ve gerektiği takdirde bu belge üzerinden yabancı adli makamlardan yardım istenmek suretiyle keyfiyetin sorulup saptanması, bu husustaki uyuşmazlığın öncelikle bu yöntemle izalesi gerekirken yazılı gerekçelerin davanın reddine dayanak yapılması doğru olmamıştır” (**Yargıtay 11. Hukuk Dairesi**, E. 2012/4320, K. 2014/1578 ve T. 24.01.2014).

edileceği yerdeki Asliye Mahkemesi tarafından örneği onaylanarak aslı mahkemeye gönderilir yahut teslim edilir (HMK m. 217/I). Mahkemece onaylanmış belge örneği, aslı gibi hüküm ifade eder (HMK m. 217/II).

3.4.2. Belge İbrazından Kaçınma ve Farazî İkrar

Tarafların yargılama neticesinde lehlerine hüküm alabilmeleri ileri sürdükleri iddia ve savunmaları ispat etmelerine bağlıdır. O yüzden, taraflar iddia ve savunmalarını ispat etmek için ihtilaflı vakıalar hakkında delil gösterirler⁶²⁷.

Delil gösterilmesi ileri sürülen iddia veya savunmanın doğruluğu konusunda hâkimi inandırma faaliyetidir⁶²⁸. Zira taraflar bu delil gösterme yükünün gereğini yerine getirmedikleri takdirde, aleyhteki sonuçlara katlanmak zorunda kalırlar. Bu yönüyle, taraflar yargılama sonunda aleyhlerine hüküm verilme tehlikesini engellemek için delil gösterirler⁶²⁹.

Delillerin toplanması taraflar ve hâkim tarafından birlikte yürütülen bir faaliyettir. Taraflar bu faaliyete ellerindeki delilleri dava dosyasına sunarak ellerinde olmayan deliller hakkında ise bilgi vererek katılırlar. Davaya bakan mahkeme ise,

⁶²⁷ Güray ERDÖNMEZ, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 87, S: 5, ss. 15-53, İstanbul, 2013, s. 15. Örneğin, “davacı vekili, davalıların müvekkili aleyhine 14.01.2005 vadeli 100.000 Dolar bedelli bonoya dayanarak takibe geçtiğini, takip konusu senedin bedelsiz olduğunu, müvekkilinin davalıların murisine senedi teminat olarak verdiğini, davalıların murisi İ. A.’un davadışı A.Ç.’ten aldığı bir taşınmazın davacı adına tescil edildiğini, senedin de tescil edilen daire karşılığı teminat olarak verildiğini, senet bedelinin ödenmesi halinde müvekkilinin kayden adına olan taşınmazın gerçekten sahibi olacağını kararlaştırıldığını müvekkilinin taşınmazı davalı M. T.A. devrettiğini, ancak senedin iade edilmediğini, davalının şikayete üzerine verdiği 29.03.2006 tarihli dilekçede boş senedin davacıya iade edildiğini belirterek ikrarda bulunduğunu, ikrarın davalıları bağladığını, ispat yükünün davalılarda olduğunu, ileri sürerek müvekkilinin takip ve dava konusu senetten dolayı borçlu bulunmadığının tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalılar vekili cevabında davacının iddiasını yazılı delille kanıtlaması gerektiğini, ikrara konu olduğu belirtilen beyanın bu dava ile ilgisi bulunmadığının, müvekkilinin murisinin mal beyanında 100.000 Dolar alacaklı olduğunu bildirdiğini belirterek davanın reddini istemiştir. Mahkemece iddia, savunma ve toplanan delillere göre davacının İddiasını yazılı delille ispat edebileceği, davacının yazılı delille iddiasını ispat edemediği, teklif edilen yeminin davalılar tarafından eda edildiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir” (**Yargıtay 19. Hukuk Dairesi**, E. 2008/7127, K. 2009/1267 ve T. 19.02.2009).

⁶²⁸ Abdurrahim KARSLI, **Medeni Usul Hukukunda Usuli İşlemler**, İstanbul, Ekim 2001, s. 160

⁶²⁹ Güray ERDÖNMEZ, **Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrazı Mecburiyeti**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010, s. 95.

tarafların elde edemedikleri delillerin dava dosyasına getirtilmesine aracılık ederek bu faaliyete katkıda bulunur⁶³⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereğince, yargılama sonunda gerçeğe uygun bir karar verilebilmesi için ispat yükünün kimde olduğuna bakılmaksızın tarafların davanın aydınlatılmasına katkıda bulunmalarını zorunlu kılar. Taraflar, kendilerinin veya karşı tarafın delil olarak dayandıkları ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorunda oldukları gibi (HMK m. 219/I), üçüncü kişiler de ellerindeki belgeleri mahkemeye vermekle yükümlüdürler (HMK m. 221/I). Taraflar ellerindeki belgeleri sadece kendi istediklerinde değil, karşı tarafın talebiyle de mahkemeye sunmak zorundadırlar. Böylelikle, Kanun koyucu gerek taraflar gerekse üçüncü kişiler bakımından genel bir ibraz yükümlülüğü getirerek, katkıda bulunma yükümlülüğünün sınırlarını son derece geniş çizmiştir⁶³¹.

Bununla birlikte ikrar, tarafın kendi aleyhine olan, hasmın iddia ettiği vakıaların gerçek olduğunu; dava dilekçesi ile veya hâkim huzurunda kabul etmesidir. Bu yönüyle, bir kimsenin kendi iddiasındaki beyanları kendi aleyhine ikrar teşkil etmez⁶³².

Yine mahkeme içi ikrar, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesinin cari olduğu bir davada kesin delildir. Bu nedenle, ikrar ve iki tarafın kaldığı mutabık kaldığı durumlarda ispat faaliyetine gerek kalmayacaktır⁶³³.

⁶³⁰ ERDÖNMEZ, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrarı”, s. 16.

⁶³¹ ERDÖNMEZ, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrarı”, s. 25-26.

⁶³² Mehmet Kamil YILDIRIM, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1990, s. 229.

⁶³³ H. Yavuz ALANGOYA, **Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1979, s. 170. “Davalı, jandarmada alınan ifadesinde davacının borcunu kısmı kısmı ödediğini belirtmek sureti beyanda bulunmuştur. Her ne kadar bu beyan mahkeme dışı ikrar olarak kabul edilmekte ise de HMK’da mahkeme dışı ikrar yer almamaktadır. Bunun yerine Jandarma önünde yapılan beyan altındaki imza inkar edilmediğine göre, bu beyanın belge olarak kabul edilerek davalının borcun 24.500 TL aldığı kabulü ile sonucuna göre karar verilmesi gerekir” (**Yargıtay 13. Hukuk Dairesi**, E. 2012/26378, K. 2013/275 ve T. 14.01.2013). “Malen’ ibaresi bulunan bir bonoda malın teslim alındığı, borçlu tarafından ikrar edilmiştir. Alacaklının teslim ettiğini kanıtlamak yükümlülüğü yoktur. Yazılı ikrarın aksini diğer bir deyişle, malın teslim edilmediğini borçlu kanıtlamak yükümlülüğündedir (**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu**, E. 2003/19-290, K. 2003/286 ve T. 09.04.2003).

Kanun koyucu, sadece maddi bir hatadan doğduğunun ispat edilmesi şartıyla ikrardan dönmeyi kabul etmektedir. Doktrinde, maddi hata, her türlü delil ile ispat edilebilir ki bu noktada, hatayı gösteren objektif sebeplerin belirtilmesi gereklidir⁶³⁴.

Bir davada hâkim, mahkemeye verilmesi istenen senedin, kanuna uygun olduğunu ve ileri sürülen konunun ispatı için gerekli olduğu kanısına varırsa, karşı taraftan, belirlenen bir süre içinde o senedin mahkemeye ibrazını ister (HMK m. 220/I). Mahkemenin bu isteği karşısında karşı taraf, üç ihtimalli bir davranış sergileyebilir: Ya istenen belgenin elinde olduğunu bildirir veya diğer tarafın yazılı talebi de olduğu halde cevap vermeyebilir (susar) yahut da senedin elinde olduğunu inkar eder (HMK, 220/I-II-III). Böylece, karşı tarafın senedin elinde olduğunu bildirmesi açık ikrar, diğer tarafın yazılı talebine karşı susması (cevap vermemesi) susma ile ikrar teşkil eder⁶³⁵.

Susan taraf belgenin elinde olduğunu ikrar etmiş sayılır. Bu noktada, hâkime bir takdir yetkisi tanınmamıştır. Hâkim susan tarafı, belgenin onda olduğu hususunda ikrar etmiş saymak zorundadır⁶³⁶.

Mahkeme belgenin elinde olduğunu açıkça ikrar eden veya susarak ikrar etmiş sayılan tarafın, ikrar ettiği belgeyi, mahkemeye ibraz etmesini emreder (HMK m. 220/I) ve bunun için kendisine bir süre verir (HMK m. 220/I).

Belgeyi ibraz etmesine karar verilen taraf, kendisine verilen sürede, elinde olduğunu ikrar ettiği belgeyi, mahkemeye ibraz etmez veya aynı sürede, delilleriyle birlikte ibraz etmemesi hakkında kabul edilebilir bir mazeret gösteremezse, mahkeme,

⁶³⁴ YILDIRIM, s. 236. “Tecezzi kabul etmeyen ne gibi ikrarlardır ? Bunu mülâhaza ederken ikrarda bir tasnif yapmak muvafıktır. Senede müstenit davalarda müddeaaaleyh, (senet benim, fakat borcumu ödedim) derse burada ademi tecezzi mevzuubahis olamaz. Müddeaaaleyh verdiği isbat etmek lazımdır. Çünkü bu iddia ile ikrarı bilkitabe arasında ittisal yoktur” (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1931/18, K. 1931/45 ve T. 09.12.1931).

⁶³⁵ KİRAZ, s. 180-181.

⁶³⁶ KİRAZ, s. 181.

duruma göre belgenin içeriği konusunda diğer tarafın beyanını kabul edebilir (HMK m. 220/III)⁶³⁷.

Yine mahkeme, ibrazı istenen belgenin elinde bulunduğunu inkar eden tarafa, böyle bir belgenin elinde bulunmadığına, özenle aradığı halde bulamadığına ve nerede olduğunu da bilmediğine ilişkin yemin teklif edilir (HMK m. 220/II).

Bununla birlikte, mahkeme, üçüncü kişi veya kurumun elinde bulunan bir belgenin taraflarca ileri sürülen hususun ispatı için zorunlu olduğuna karar verirse, üçüncü kişi veya kuruma yine bu belgenin ibraz edilmesini emreder (HMK m. 221/I). Belgeyi ibraz etmesine karar verilen herkes, elindeki belgeyi ibraz etmek; belgeyi ibraz edememesi hâlinde ise bunun sebebini delilleri ile birlikte açıklamak zorundadır. Mahkeme yapılan açıklamayı yeterli görmezse, bu kimseyi tanık olarak dinleyebilir (HMK m. 221/II)⁶³⁸. Belgeyi ibraz zorunda olanlar, tanıklıktan çekinmeye ilişkin hükümlere göre, belgeyi ibrazdan veya bu konudaki tanıklıktan çekinebilirler.

⁶³⁷ Örneğin, “Mahkemece 1.6.2011 tarihli oturumda ‘davalı vekiline bilirkişi raporu gereğince kendi kayıtlarında bulunan 28.350,00 TL’lik ödemeler yönünden ve ayrıca kayıtlarına işlenmiş bulunan bilirkişi raporunda da bildirilen 58.325, 37 TL’lik fatura ve mal teslimi ve hizmet yönünden davacı tarafa ödeme yapıp yapmadığı buna dair belgeleriyle birlikte yazılı beyanlarını sunmak üzere 30 günlük kesin süre verilmesine, dilekçenin davacı vekiline tebliğ ettirilmesine’, denilmek suretiyle kesin süre verilmiş ise de verilen 30 günlük kesin sürede davalı yan ödeme belgelerini ibraz etmemiş ancak 11.10.2011 tarihinde bu belgeleri ibraz etmiştir. Ödeme belgeleri borcu söndüren sebeplerden olduğundan yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir” (Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2012/4571, K. 2012/11520 ve T. 11.07.2012).

⁶³⁸ Bu konuda verilmiş bazı karar örnekleri şöyledir: “Somut olayda davacı iş sahibinin istirdat konusu yaptığı tutar 2.400,00 TL olup, HMK’nın 200. maddesi düzenlemesine göre senetle ispat yükümlülüğünün altında kalmaktadır. Yani davacı iş sahibi yanlar arasında sözlü eser sözleşmesi gereğince davalı yükleniciye 2.400,00 TL ödendiğini her türlü delille, dolayısıyla da tanıkla ispat edebilecektir. Yerel mahkemece dinlenen davacı tanıkları davacı iş sahibi tarafından davalıya iş karşılığı 2.500,00 TL ödendiğini belirtmişlerdir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2013/5005, K. 2014/4283 ve T. 19.06.2014). “Somut olayda davacı taraf, dava konusu taşınmazı murislerinin harici sözleşmeyle A.’dan satın aldığı, satış parasının davalıların murisine ödendiğini iddia ettiğine göre, davacılar satış ve ödeme iddiasını ispatlamalıdır. Dava değeri HMK 200/1’de belirtilen sınırdan üzerinde bulunduğundan kural olarak davacı taraf iddiasını senetle ispatlamalıdır. Ancak dosyadaki bilgi ve belgelerden varlığı iddia olunan harici satış sözleşmesinin taraflarının kardeş olduğu anlaşıldığından ve davacı taraf tanık deliline dayandığından, HMK’nın 203. maddesi gereğince davacı tarafa iddiasını tanıkla ispat etme olanağı tanınmalıdır” (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2013/20735, K. 2014/6000 ve T. 14.04.2014). “Ödemeler hususunda taraflar arasında miktar bakımından mutabakat yoktur. Bir hakkın doğumu düşürülmesi devri; değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri beşyüz lirayı geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Senetle ispatı gereken hususlarda ise Hâkimin, yazılı delil araman halleri

Mahkemenin istediđi ve karřı tarafın elinde olduđunu ikrar ettiđi belgelerin sunulması ve bundan kaçınılmasına iliřkin HMK m. 220 hůkűmleri, sadece, bir tarafın delillerini karřı tarafın ticari defterlerine hasretmesi durumunda uygulanmaz. Ticari defterlerin mahkemeye ibrazı ve bundan kaçınılması durumunda Ticaret Kanunu'ndaki ۆzel hůkűmler (TTK m. 80, 81, 83 ve HMK m. 222) uygulanır. Bu hůkűmler içinde de farazı ikrara iliřkin bir dűzenleme bulunmamaktadır⁶³⁹.

şöyle ki, mahkeme, ticari davalarda tarafların ticari defterlerinin ibrazına kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi űzerine karar verebilir (HMK m. 222/I). Ticari defterler gibi devamlı kullanılan belgelerin sadece ilgili kısımlarının onaylı ۆrnekleri mahkemeye ibraz edilebilir (HMK m. 219/II). Ticari defterlerin, ticari davalarda delil olarak kabul edilebilmesi için, kanuna gۆre eksiksiz ve usulűne uygun olarak tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması şarttır (HMK m. 222/II).

Yine açılış veya kapanış onayları bulunmayan ve içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur (HMK m. 222/IV). Taraflardan biri tacir olmasa dahi, tacir olan diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul edeceğini belirtir; ancak, karşı taraf defterlerini ibrazdan kaçınırsa, ibrazı talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır (HMK m. 222/V).

hatırlatarak, karşı tarafın açık muvafakatı halinde tanık dinleyebileceği műmkűn iken HUMK.nun 288, 289. maddelerine aykırı olarak tanıkların dinlenilmesi ve sۆzlerine dayanılarak karar verilmesi doğru değildir” (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 1980/2139, K. 1980/3319 ve T. 11.11.1980).

⁶³⁹ KĪRAZ, s. 182.

SONUÇ

İkrar -belirtildiği üzere- tek taraflı irade beyanıyla, mahkemeye yönelik olarak, herhangi bir makamın veya kimsenin kabulüne bağılı olmadan, karşı tarafın yokluğunda dahi yapılabilen, bilgi açıklaması içeren bir beyandır. İkrar beyanı, kural olarak açık ve anlaşılabilir olmalıdır. Susmanın ikrar teşkil ettiği haller istisnaidir.

Sadece tarafların iddia ve savunmalarını dayandırdıkları maddî vakıalar ikrara konu teşkil edebilir. Bu maddî vakıaların çekişmeli olması gerektiği gibi, ikrar eden tarafın aleyhine hukukî sonuçlar doğurabilecek nitelikte de olması gerekir. Tarafın aleyhine de olsa kendiliğinden bir vakıanın doğruluğunu, savunmasına kuvvet vermek amacıyla bildirmişse, bu beyan ikrar olarak değil, savunmanın bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Taraflardan birinin, kendisi ile ilgili olmayan, üçüncü bir kişiye ilişkin vakıanın doğru olduğunu bildirmesi ikrar değildir. Hukukî sebepler (hukukî nitelendirmeler, hukukî iddialar) de, ikrara konu oluşturamaz; ikrarın konusunu, ancak karşı tarafın ileri sürdüğü vakıalar oluşturabilir. İkrar, davacı veya davalı tarafından veya onların yetkili temsilcileri tarafından yapılabilir.

Davanın her iki tarafı karşılıklı olarak ileri sürdükleri ve iddia veya savunmalarına konu yaptıkları vakıaları ikrar edebilirler. Bu çerçevede, tarafın davacı veya davalı olması önem taşımaz. Ancak, ispat yükü kendisine düşmeyen tarafın, ispat

yükü kendisine düşen tarafın ileri sürdüğü vakıaları doğrular şekilde beyanda bulunması ikrar değildir. Vekilin, ikrar beyanında bulunabilmesi ve ikrar işlemi yapabilmesi için kural olarak özel bir yetkiye lüzum yoktur.

Mecburi dava arkadaşları, bir vakıayı ancak hep birlikte ikrar edebilirler. İhtiyari dava arkadaşları ise, diğer dava arkadaşının davasında taraf olmayıp üçüncü kişi kabul edildiğinden, üçüncü kişilerin yapabilecekleri tüm işlemleri yapabilir. Bu nedenle ihtiyari dava arkadaşlarından biri, bir vakıayı yalnız başına ikrar edebilir ve bu ikrar, diğer dava arkadaşlarını etkilemez.

Fer'i müdahalede üçüncü kişi, davaya katılmasından önce yapılan işlemlere itiraz edemez, bu işlemlerin tekrarlanmasını isteyemez. Bu nedenle müdahil, yanında katıldığı tarafın daha önce ileri sürdüğü ikrar ile bağlıdır. Asli müdahalede ise, dava arkadaşlarından her biri bir davayı yalnız başına ikrar edebilir, ikrar beyanı diğer dava arkadaşı için bağlayıcı bir etkiye sahip değildir, asli müdahilce ispatı gerekmez, ikrar yalnızca ikrar eden taraf aleyhine hüküm doğurur ve ikrarıyla ikrarda bulunan taraf bağlı kalır.

İkrarın hukukî niteliği konusunda; “delil olduğu”, “feragat veya tek taraflı bir tasarruf işlemi olduğu”, “hem delil hem de tasarruf işlemi olduğu” ve “tek taraflı bir usul işlemi olduğu” şeklinde görüşler ortaya atılmıştır. Kanaatimizce, ikrar tek taraflı bir usul işlemidir. Çünkü davada bir tarafça ileri sürülen bir vakıa iddiasının, mahkeme önünde karşı tarafça doğrulanması ile o vakıa artık taraflar arasında çekişmeli olmaktan çıkar ve bu vakıanın ispatı gerekmez. İspatın gerekli olmadığı bir durumda delilden de söz edilemez.

İkrar eden, kural olarak bu kararından dönemez (rücu edemez), ikrarı ile bağlıdır. İkrarı geri alabilmek için, ikrarın maddî bir hatadan kaynaklandığının ispat edilmesi gerekir. Maddî hatadan maksat, yapılan ikrarın gerçek duruma uymamasıdır. İkrar eden taraf, bu ikrarın hukukî neticesini yanlış hesap etmiş olsa bile, ikrarından cayması uygun değildir. Karşı tarafın, muvafakatiyle hukukî hatadan dolayı ikrardan cayma caizdir.

Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri hususlar, çekişmeli olmaktan çıkar ve bu hususların ispatına artık gerek kalmaz (HMK m. 188/I). İkrar, yani kanunda düzenlenmiş olan mahkeme içi ikrar, bunu yapan aleyhine kesin delil teşkil eder. Bu hükümlerin varlığı, ikrarın bağlayıcı etkisini göstermektedir.

HMK m. 188/II, mahkeme içi ikrarın bağlayıcılığını açıkça ortaya koymaktadır. İkrarın maddî hatadan kaynaklanması halinde geri alınabileceğini belirten HMK m. 188/II, sadece mahkeme içi ikrara ilişkindir ve tarafların bizzat kendilerinin ileri sürmüş oldukları tek taraflı iddialar, hukukî konuların ikrar edilmesi, serbestçe geri alınabilirken; mahkeme içi ikrar, ikrar eden için bağlayıcıdır; serbestçe geri alınamaz. Mahkeme dışı ikrar HMK m. 188'e tabi değildir; bu nedenle, mahkeme dışı ikrar, söz konusu hükümde belirtilen şartlara bağlı olmaksızın geri alınabilir. Mahkeme dışı ikrar, kanun tarafından kesin delil olarak kabul edilmemiştir. Hakim, mahkeme dışı ikrarın ispat değerini serbestçe takdir edecektir.

Taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda; ikrarın konu edildiği vakıaları çekişmesiz kılması, kimin lehine ikrarda bulunulmuş ise o kişiyi ispat yükünden kurtarması ve hakimin o vakıayı doğru olarak kabul etmek zorunda kalması söz konusu olurken; re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hakimin ikrar ile bağlı olmadığı kabul edilmektedir. Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hakim, tarafların ileri sürmediği vakıaları araştırıp, çekişmeli olmayan vakıaları kendiliğinden inceleyebilir.

İkrarda bulunanın ikrarı ile bağlı olması, kanundaki şartlar gerçekleşmeden ikrarını geri alamaması, ikrar edilen vakıanın hasım tarafından ispatına gerek kalmaması, ikrarın hem mahkeme hem de ikrar eden bakımından bağlayıcı yönünü oluşturur.

Karşı tarafın bir vakıayı ikrar etmesi ile ispat yükü kendisine düşen tarafın yararına bir durum ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle ispat yükü kendisine düşen taraf, ikrar konusu olan vakıaları artık ispat etmek zorunda olmadığı için lehine bir nevi usulî kazanılmış hak doğmaktadır. İkrar, ikrar edenin tek taraflı iradesiyle gerçekleşse bile,

ispat yükü kendisine düşen tarafın lehine bir durum ortaya çıktığı için, ikrar eden keyfi olarak ikrarını geri alamamalıdır.

Kabul ve ikrar birbirinden ayrılırken; ikrar gibi davayı kabulde de, davayı kabul eden taraf, kabul beyanı ile bağlıdır. Mahkeme dava konusu uyuşmazlığı sona erdiren kabul beyanı üzerine davanın kabulüne karar vermemiş olsa bile davalı kabul beyanından geri dönemez. Davanın kabulü halinde ikrarın geri alınmasını düzenleyen m. 188/II hükmü uygulanmaz.

Sınırlandırılmış geri alma esasını benimseyen hukukumuzda, karşı tarafın muvafakat etmesi durumunda ikrarın geri alınabilmesi için aranılan şartların uygulama alanı bulup bulamayacağı hususunda bir hüküm düzenlenmemiştir. Konuya ilişkin ağırlıklı olarak; karşı tarafın muvafakat etmesi durumunda artık kanunun aradığı şartlara tabi olmaksızın ikrar edenin, ikrarını geri alabileceği, muvafakat yok ise ikrarın geri alınabilmesine imkân veren durumların ispatının aranması gerekeceği benimsenmektedir.

İmkansız veya gerçeğe aykırı olduğu açık olan vakıalar ikrara konu olamayacağı için, bunların doğru olduğu beyan edilmişse, tarafın bu beyanının ikrar olarak nitelendirilmemesi gerekir.

Mahkeme içi ikrardan farklı olarak mahkeme dışı ikrarda, ikrarın hata ile yapıldığı ya da ikrara konu olan vakıanın gerçeğe aykırı olduğu durumlarından birinin ispatı ile geri alınabilir.

Medeni Usul Hukukunda kural olarak tarafın susması ile karşı tarafça ileri sürülen vakıaların ikrar edildiği sonucu ortaya çıkmaz. HMK'nın susmanın ikrar sayılacağını kabul ettiği durumlar, bu kurala istisna teşkil eder. Bu hükümlerinde HMK, yapılması gereken usuli bir işlem karşısında, hareketsiz kalan tarafın bu hareketsizliğini, hukuki bir sonuç olarak "ikrar edilmiş sayılma" şeklinde ifade etmiş; yani farazi ikrar kurumuna yer vermiştir.

Susmanın ikrar sayıldığı farazi ikrar durumları çoğu zaman örtülü ikrar ile karıştırılmaktadır. Susmanın ikrar sayıldığı hallerin ikrar olarak nitelendirilmesi için, kanunun bu konuyu açık bir şekilde düzenlenmiş olması gerekir. Örtülü ikrar, ikrar eden tarafın, karşı tarafın ileri sürdüğü aleyhindeki vakıa ya da vakıaları dolaylı olarak, o vakıa ya da vakıaların gerçekleşmiş olduğu sonucunu doğurmaya elverişli kabul beyanıdır. Örtülü ikrar için yaptığımız bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, örtülü ikrar hallerinde bir beyan bulunmaktadır. Susma ile ikrarda ise bir beyan söz konusu değildir.

Farazi ikrarı diğer ikrar türlerinden ayıran temel üç nokta söz konusudur. Bunlar; farazi ikrarda beyan yokluğu, farazi ikrarın mahkeme içi ikrar olma zorunluluğu ve bölünemez olmasıdır.

Farazi ikrar karine değildir. Karine, kimi hükümlerde açıkça “karine” olarak yer alırken, çoğu maddede “*farzohunur, sayılır*” şeklinde ifade bulmaktadır. Ancak, farazi ikrar hallerini düzenleyen HMK hükümlerinde (m. 171, m. 211, m. 228, m. 229) geçen “*ikrar edilmiş sayılır*” lafzı tek başına -her ne kadar karine için kullanılan ifadeleri içerse de- farazi ikrar hallerinin, karine teşkil ettiğini göstermez.

Emredici hukuk kurallarının aksi kararlaştırılmayacağından, emredici nitelikteki hükümlere uyulmamasının bir yaptırımı olmalıdır. Örneğin; davanın açılmamış sayılması, kanundaki hükümlere uyulmasını temin etmek amacıyla getirilen usuli bir yaptırımdır. Davanın açılmamış sayılmasının usuli bir yaptırım olarak değerlendirilmesinin nedeni, şartlar gerçekleştiği takdirde mahkemenin kendiliğinden buna karar vermesi, taraf iradelerin ise mahkemenin kararında herhangi bir etkisinin olmamasıdır.

HMK’da, yapılması istenen bir işlemin gerçekleştirilmemesi halinde, işleme konu vakıanın ikrar edilmiş sayılmasına ilişkin hükümler de emredici nitelikte hükümlerdir. Ancak, ikrar edilmiş sayılma hallerinin usuli bir yaptırım olduğu söylenemez. Çünkü her ne kadar, farazi ikrar mahkeme tarafından tespit ediliyorsa da; tarafların iradeleri, bu duruma etki etmektedir.

Dava bir dilekçe ile açılacağı için, tarafın dilekçe vermemesi, uyuşmazlığı yargı makamları huzuruna taşımaması çekişmemek olarak nitelendirilecektir. Ancak farazi ikrarda davalı taraf, dava dilekçesi verip uyuşmazlık konusunu yargı mercileri önünde tartışılacak duruma getirmektedir. Dolayısıyla çekişme söz konusudur ve kanunun farazi ikrar sonucunu bağladığı durumlar çekişmemek olarak ifade edilemez.

HMK’da farazi ikrarın düzenlendiği hükümler; isticvaptan kaçınma, yeminden kaçınma ve belge (senet) ibrazından kaçınmaya ilişkin hükümlerdir.

Bir tarafın kendi aleyhine olan belli bir vakıa hakkında mahkemece sorguya çekilmesi olarak ifade edilen isticvap, doğrudan doğruya bir delil olarak kabul edilmeyen ancak davanın aydınlatılmasına katkıda bulunan bir yoldur. İsticvabın konusunu, davanın konusu ve onunla bağlı olan maddi vakıalar oluşturur (HMK m. 169/II). Mahkeme, kendiliğinden veya talep üzerine taraflardan her birinin isticvabına karar verebilir (HMK m. 169/I). Bir davada, isticvap edilecek kişi, isticvap konusu vakıa aleyhine olan ve bu nedenle isticvabına karar verilmiş olan tarafın (bizzat) kendisidir (HMK m. 172). Taraflardan biri de, diğer tarafın belli bir vakıa hakkında isticvap edilmesini talep edebilir. Ancak hâkim, bir tarafın isticvap talebini kabul etmek zorunda değildir; “gerekli görürse” tarafların isticvabına karar verir.

Davaya müdahale halinde; fer’i müdahilin üçüncü kişi olması ve tanık olarak dinlenebilmesi sebebiyle isticvap edilemez. Asli müdahil ise, görülmekte olan davanın taraflarından birinin yanında davaya katılmayıp, görülmekte olan davanın taraflarına ayrı bir dava açıp davanın tarafı haline gelmektedir; bu noktada taraflar isticvap edilebildiği için asli müdahilin isticvabı mümkündür.

Mahkeme, davanın her aşamasında iki tarafı veya vekillerini çağırarak, davanın maddi olguları hakkındaki beyanlarını dinleyebilir. Bu durumda mahkeme, tarafları duruşmaya çağırır. İsticvabına karar verilen tarafa, isticvap davetiyesiyle belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere mahkemede hazır bulunması söylenir. Davetiyede isticvabına karar verilen tarafın, hangi vakıalar hakkında isticvap olunacağı, geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulan sorulara cevap vermediği takdirde,

isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı bildirilir (HMK m. 171). Bu uyarının isticvap davetiyesinde yer almaması halinde özürsüz olarak gelmeyen veya gelip de kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeyen taraf isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılmaz. Çağrılan taraf isticvap için belirlenen duruşmaya özürsüz olarak gelmez veya gelip de sorulara cevap vermez ise yani sükût ederse mahkeme isticvap davetiyesinde bildirilen vakıaları ikrar (HMK m. 188) edilmiş sayar (HMK m. 171). Kanun bu konuda hakime takdir yetkisi tanımamıştır.

Hakim, davacının dayandığı senet altındaki imzanın davalıya ait olup olmadığını bildirmesi için davalının isticvabına karar verir (HMK m. 211) ve davalıya isticvap davetiyesi gönderir. Bunun üzerine davalı, makul bir özrü olmaksızın oturuma gelmezse veya gelip de imzanın kendisine ait olup olmadığı hakkındaki sorulara cevap vermezse, davacının dayandığı senet altındaki imzanın kendisine ait olduğunu ikrar etmiş sayılır.

İsticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayılması yalnızca taraflarca hazırlanma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ortaya çıkabilir; kendiliğinden araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ikrar delil olarak hakimi bağlamaz. Kendiliğinden araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda, isticvap edilecek tarafa gönderilecek davetiyede (HMK m. 171) “ikrar etmiş sayılacağı” uyarısının yapılması ve hangi vakıalar hakkında isticvap olunacağını bildirilmesine gerek yoktur. Buna rağmen, böyle bir davetiye gönderilmiş ise, gelmeme veya cevap vermeme nedeniyle hakim bu vakıalar için ikrar edilmiş sonucunu kabul etmemeli, isticvaptan kaçınan tarafın bu davranışını vicdani kanaatini tesis ederken serbestçe değerlendirmelidir.

Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava hakkı tanınan hâllerde, bu kimselerin mahkeme tarafından bizzat isticvaplarına karar verilirse, isticvap davetiyesinde “ikrar edilmiş sayılacağı” uyarısına yer verilmiş olsa dahi, ikrar faraziyesi uygulama alanı bulmamalıdır. Buna karşılık kanuni temsilcinin isticvap edildiği durumlarda, isticvabın konusu kanuni temsilcinin bizzat yapabileceği işlemlere ilişkin ise farazi ikrar söz konusu olmalıdır.

Bir iddia ortaya atan taraf, iddia konusu yaptığı vakıalarla ilgili ispat faaliyetine zorlanamayacağı gibi isticvap olunan taraf da isticvap konusu vakılara cevap vermek için zorlanamayacaktır. İsticvap sonunda hazırlanan tutanağın isticvap olunan tarafından imza edilmemesine ikrar faraziyesi sonucunu bağlamak da doğru olmayacaktır.

Farazi ikrar kurumunun düzenlendiği bir diğer hüküm yeminden kaçınma durumudur. Bilirkişilere veya tanıklara yemin verilmesi durumunda, bu kişilerin yemin etmesi delil niteliğini haiz olmamasına rağmen, HMK, tarafların yeminlerini bir ispat aracı olarak kabul etmektedir. Yemin delili, HMK'da düzenlenen kesin delillerden biridir. Yemini taraflar bizzat yerine getirir. Davanın tarafı olmayan bir kişiye yemin teklif edilmesi ya da bu kişinin yemin teklif etmesi imkânı yoktur.

Tarafların yeminine konu edebileceği vakıalar; sadece davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan yani bildiği bir hususa dayanan vakılardır (HMK m. 225). Kişinin kendisinden kaynaklanmayan yani bilgi sahibi olmadığı bir vakiyaya ilişkin yemin etmesi beklenemez. Bu durumda ancak, kişiye bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığına ilişkin yemin teklif edilebilir. Aynı şekilde herkesçe bilinen ve ikrar edilen vakıalar söz konusu olduğunda da, bu konuda yemin teklif edilmesi mümkün değildir. Hukuki sebepler de yemine konu edilemez.

Yemine konu olabilecek vakıalar belirli olmalıdır. Kişi, genel bir ifade kullanmak suretiyle, örneğin sözleşmeye aykırı davranılmadığı hususunda yemin teklifinde bulunamaz. Konusu suç tekil eden bir hususa ilişkin yemin teklifinde bulunulmasının; bu husus affa uğramış olsa bile mümkün olmadığı söylenebilir.

Yemin bir taraf usul işlemidir. Sadece taraflardan biri diğer tarafa yemin teklif edebilir. HMK, hâkimin resen yemin teklif etmesine müsaade etmemiştir. İspat yükü kendisine düşen taraf, başkaca delili yok ise yemin teklif edebilir. Ancak yemin teklif edebilecek tarafın yemin deliline başvurabileceğinden haberdar olmaması mümkündür. Bu durumda Yargıtay, kararlarında, hâkimin taraflara yemin delilini hatırlatması gerektiğini kabul etmekte; hatta hatırlatmamasını haklı olarak bozma sebebi

saymaktadır. Davanın her türlü delil ile ispat edilebileceği durumlarda, taraflar yemin deliline dayanıp dayanmadıklarına bakılmaksızın, hâkimin yemin delilini hatırlatması şarttır. Ancak, deliller hasredilmişse, ya da taraf sadece tanık deliline başvuracağını bildirmişse; bu durumda taraflara yeminin hatırlatılması gerekmez.

İspat yükü kendisine düşmeyen taraf, kendisine düştüğünü zannederek yemin teklifinde bulunursa, bu yemin geçersiz olacaktır. Yemin teklif edebilecek kişi, ispat yükü kendisine düşen kişi olduğu için, ispatla yükümlü olmayan tarafın kendisine yemin teklif edilmesini istemesi de mümkün değildir. Mahkemenin, ispat yükü kendisine düşen tarafı doğru belirlemesi gerekir.

Uyuşmazlığa konu olay, yeminden başka herhangi bir kesin delille ispat edilemeyecekse, bu durumda son çare olarak yemin deliline başvurulacaktır. Başka bir kesin delil olmaması halinde, yemin deliline başvurabilecekken, tarafın yemin deliline değil de takdiri bir delile başvurması mümkün değildir.

Uyuşmazlık konusu vakıanın ispatı için yeminden başka delili olduğunu beyan etmiş olan tarafın, sırf bu sebeple, yemin teklif etmesinin önünde bir engel yoktur (HMK m. 227/1). Hatta kişinin, iddiasının bir kısmını ispat etmesine rağmen bir kısmını ispatlayamamış ise ispatlayamadığı kısmı, yemin teklif etmek suretiyle ispat yoluna gitmesi mümkündür. Aynı şekilde, yemin dışında bir delille iddiasını ispatlayacağını söyleyen tarafın da yemin delilinden vazgeçtiği söylenemez. Ancak taraf, iddiasını zaten başka deliller ile ispatlamışsa, yemin teklif etmesine gerek kalmayacaktır. Çünkü yeminle birlikte başka delillere de dayanılmış olması halinde, öncelikle bu delillerin değerlendirilmesi gerekecektir.

Mahkeme, yemin teklifi üzerine iki şekilde hareket edebilir; teklifi değerlendirmek suretiyle ya yemin teklif edilmesinde bir sakınca görmeyip bir sonraki aşama olan karşı tarafa yemin ettirme aşamasına geçilmesine karar verir; ya da yemin teklifini reddeder. Her iki durumda da verilen bu karar bir ara karar niteliğindedir ve bu ara kararların tek başına temyiz edilemez. Hâkimin yemin teklifini hiç değerlendirmeye almadan davayı sonlandırması mümkün değildir.

Kendisine yemin teklif edilen taraf; ya yemin etmeyi kabul eder ya yemini karşı tarafa iade eder ya da yemin etmekten kaçınır. Yemin edecek taraf eğer, çağrıldığı oturuma gelmişse, bu durum kişinin yemin etmeyi zımnen kabul ettiği anlamına gelir. Yemin teklifini kabul eden taraf, yemin ettikten sonra mahkeme bu yemini bir bütün olarak kabul eder ve buna göre hüküm tesis eder. Yemin mahkeme huzurunda alenen yerine getirilir (HMK m. 233/I).

Yemin teklif edilen kişi, duruşmada bizzat hazır bulunmadığı takdirde, kendisine yemin için bir davetiye çıkarılır (HMK m. 228/I). Yemin için davet edilen kişinin, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaması yahut hazır bulunup da yemini iade etmemesi ya da yemini eda etmekten kaçınması halinde yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı (HMK m. 229/I) kişiye yemin davetiyesi ile bildirilir (HMK m. 228/II).

Yemin için çağrıldığı oturumda hazır bulunup da yemini karşı tarafa iade etmeyen ya da yemin etmekten kaçınan kişi de yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/I). Aynı şekilde kişinin, tayin edilen gün ve saatte mahkemede geçerli bir özrü olmaksızın bizzat hazır bulunmaması durumunda da yeminin konusunu oluşturan vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/I).

Yemin teklif edilen taraf, duruşmada yemin etmeyeceğini veya yemini reddetmeyeceğini açık bir şekilde bildirirse ya da sorulan sorulara cevap vermeyerek veya sorulan sorular hakkında bilgi sahibi olmadığını bildirerek pasif kalırsa yine yeminden kaçınmış olacaktır.

Ancak, yemin etmesi istenen taraf, uyuşmazlığa konu vakıanın yemin ile çözülmesinin mümkün olmadığını savunuyorsa; ya da söz konusu vakıayı zaten ispat ettiğini bu yüzden de bu konuda yemin teklif edilemeyeceğini iddia ediyorsa, bu durumda, kişinin yeminden kaçındığı sonucuna varılamayacaktır. Dolayısıyla bu hallerde kişinin, yemine konu vakıayı ikrar ettiği de kabul edilemeyecektir. Aynı şekilde, kişiye yemin teklifini düşünüp değerlendirmesi için zaman tanımadan,

savunmasını almadan, kişinin yemine zorlanması halinde, kişinin yemin etmemek için direnmesi de yeminden kaçınma olarak değerlendirilmemelidir.

Duruşmaya gelen tarafın, yemin teklifi üzerine, yapabileceği bir diğer işlem, yemini iade etmek yani yemin etmeyi reddetmektir. Yeminin iade edilmesi, yemine konu vakıanın ikrar edilmiş sayılması sonucunu doğurmayacaktır. Yemin kendisine iade edilen taraf, yemin etmeyi kabul edip yemin ederse, vakıa kesin olarak ispat edilmiş olur. Ancak bu kişi, yemin etmekten kaçınırsa, yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacaktır (HMK m. 229/1).

İkrar edilmiş sayılması sebebiyle, sübuta eren vakıalar bakımından, yeminden kaçınan tarafın, daha sonra yemin etmeyi istemesi veya yemini karşı tarafa iade etmesi mümkün olmayacaktır.

Hâkim, yemin eden kişinin beyanını dinleyip tutanağa geçirir; yazılanları yüksek sesle okuyarak yemin eden kişiye beyanında ısrar edip etmediğini sorar ve verilen cevabı tutanağa kaydeder (HMK m. 238). Daha sonra da bu tutanağı ilgiliye imzalatır. Yemin eden taraf, yeminli ifadesinde ısrarcı olmadığını söyleyerek tutanağı imza etmekten kaçınabilir.

Son olarak, hareketsiz kalmanın farazi ikrar olarak kabul edildiği durum belge (senet) ibrazından kaçınma durumudur.

Senet, bir kimsenin vücuda getirdiği (veya getirttiği) ve kendi aleyhine delil teşkil edebilen, imzalayıp karşı tarafa verdiği yazılı belgedir. Senet, diğer kesin delillere nazaran, uygulamada da en çok görülen kesin delildir. Bu sebeple çoğu kez kesin delille ispat yerine, senetle ispat denilmektedir. Bunun nedeni, senet delilinin emin ve doğru bir ispat vasıtası olmasıdır.

Delillerin toplanması taraflar ve hakim tarafından birlikte yürütülen bir faaliyettir. Yargılama sonunda gerçeğe uygun bir karar verilebilmesi için ispat yükünün kimde olduğuna bakılmaksızın tarafların davanın aydınlatılmasına katkıda bulunmalarını

zorunlu kılar. Taraflar, kendilerinin veya karşı tarafın delil olarak dayandıkları ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorundadırlar (HMK m. 219/I). Bir kişi veya kurumun elinde bulunup mahkemeye teslim edilmesi gereken belgenin aslı istendiğinde, kişi veya kurumun bulunduğu ya da belgenin teslim edileceği yerdeki Asliye Mahkemesi tarafından örneği onaylanarak aslı mahkemeye gönderilir yahut teslim edilir (HMK m. 217/I). Mahkemece onaylanmış belge örneği, aslı gibi hüküm ifade eder (HMK m. 217/II).

Bir davada hakim, mahkemeye verilmesi istenen senedin, kanuna uygun olduğunu ve ileri sürülen konunun ispatı için gerekli olduğu kanısına varırsa, karşı taraftan, belirlenen bir süre içinde o senedin mahkemeye ibrazını ister (HMK m. 220/I). Mahkemenin bu isteği karşısında karşı taraf, ya istenen belgenin elinde olduğunu bildirir veya diğer tarafın yazılı talebi de olduğu halde cevap vermeyebilir (susar) yahut da senedin elinde olduğunu inkar eder (HMK, 220/I-II-III). Böylece, karşı tarafın senedin elinde olduğunu bildirmesi açık ikrar, diğer tarafın yazılı talebine karşı susması (cevap vermemesi) susma ile ikrar teşkil eder. Susan taraf belgenin elinde olduğunu ikrar etmiş sayılır. Hakim susan tarafı, belgenin onda olduğu hususunda ikrar etmiş saymak zorundadır.

Mahkemenin istediği ve karşı tarafın elinde olduğunu ikrar ettiği belgelerin sunulması ve bundan kaçınılmasına ilişkin HMK m. 220 hükümleri, sadece, bir tarafın delillerini karşı tarafın ticari defterlerine hasretmesi durumunda uygulanmaz. Ticari defterlerin mahkemeye ibrazı ve bundan kaçınılması durumunda Ticaret Kanunu'ndaki özel hükümler (TTK m. 80, 81, 83 ve HMK m. 222) uygulanır. Bu hükümler içinde de ikrar faraziyesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

AKİPEK Jale, Turgut AKINTÜRK ve Derya ATEŞ-KAHRAMAN, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku (Birinci Cilt)**, Beta Yayım Dağıtım AŞ., Dokuzuncu Bası, İstanbul, Eylül 2012.

ALANGOYA H. Yavuz, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Nemaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

ALANGOYA H. Yavuz, **Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı (Tarafların Taaddüdü)**, Nemaş A.Ş., İstanbul, 1999.

ALANGOYA H. Yavuz, **Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1979.

ANSAY Sabri Şakir, “Yemin”, **İzmir Barosu Dergisi**, S. 4-12, ss. 314-325, İzmir, Nisan 1938.

ANSAY Sabri Şakir, **Hukuk Yargılama Usulleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1960.

ATALAY Oğuz, “Emare İspatı”, **Manisa Barosu Dergisi**, Cilt:7, No: 10, ss. 7-22, Manisa, 1999.

ATALAY Oğuz, **Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2001.

AYAN Mehmet ve Nurşen AYAN, **Kişiler Hukuku**, Mimoza Yayınları, Güncellenmiş 3. Baskı, Konya, Aralık, 2011.

BAŞÖZEN Ahmet, **Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, Nisan 2010.

BELGESAY Mustafa Raşit, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi**, C: I-II, İstanbul 1939.

BELGESAY Mustafa Reşit, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, Teoriler, İspat Teorisi**, C. III, 3. Baskı, İstanbul, 1950.

BELGESAY Mustafa Reşit, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, Güven Basımevi, İstanbul, 1940.

BERKİ Ali Himmet, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü İkrarın Tecezzi ve Ademi Tecezzisi Meselesi III”, **Adliye Ceridesi**, Cilt: 1937/1, ss. 5-11, Ankara, 1937.

BERKİ Ali Himmet, “Kanunlarımızda İkrar ve Hükmü”, **Adliye Ceridesi**, Sayı: XXI, s. 1465-1470, Ankara, 1936.

BERKİ Ali Himmet, **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)**, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979.

BERKİN Necmeddin M., “İspat Hukukunda Senet Delili ve Yazılı Şekil”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C: 12, S: 4, ss. 1174-1192, İstanbul, 1946.

BERKİN Necmettin M., **Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1980.

BİLGE Necip ve Ergun ÖNEN, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:422, 3. Baskı, Ankara, 1978.

BORAN Nilüfer, “Bir Karar Işığında İspat Hukukunun Bazı Kavramlarına Bakış”, **Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi**, C. 3, S. 8, ss. 767-789, İstanbul, 2007.

CANKAR M. Esat, “Ceza Hukukunda İkrar”, **Yargıtay Yüzüncü Yıl Dönümü Armağanı**, İstanbul Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1968.

CENTEL Nur ve Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, Ankara, Eylül 2014.

CİHAN Erol, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 31, Sayı: 1-4, ss. 109-129, 1965.

DELİDUMAN Seyithan, “Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”, **Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: VII, S: 1-2, ss. 413-435, Haziran 2003.

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, 30. Baskı, Ankara, 2013.

DURAL Mustafa ve Tufan ÖĞÜZ, **Türk Özel Hukuku-Kişiler Hukuku (Cilt II)**, Filiz Kitabevi, 7. Bası, İstanbul, Aralık, 2004.

DURAN Ahmet, “İslam Hukukunda Muhtevası ve Hukukî Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 21, ss. 235-257, Nisan, 2013.

ELGÜN Emel Şeyda, **Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

ERDOĞAN Celal, **Açıklamalı ve İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1973.

ERDÖNMEZ Güray, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 87, S: 5, ss. 15-53, İstanbul, 2013.

ERDÖNMEZ Güray, **Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrazi Mecburiyeti**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010.

HATEMİ Hüseyin, **Kişiler Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 2001.

İYİMAYA Ahmet, “Sorumluluk Davasının Açılmamış Sayılması”, **Yargıtay Dergisi**, C. 16, S. 1-2, ss. 46-58, Ankara, 1990.

KARAFAKİH İsmail Hakkı, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952.

KARAKAŞ Fatma Tülay, “Karine Kavramı, Kanuni Karineler ve Varsayımlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 62, S. 3, ss. 729-259, Ankara, 2013.

KARAKOÇ İrem, “Uluslararası Hukukta Emredici Kural Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım”, **Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 1, ss. 87-122, İzmir, 2006.

KARSLI Abdurrahim, **Medeni Usul Hukukunda Usuli İşlemler**, İstanbul, Ekim 2001.

KİPER Osman, “Ceza Usulünde İkrar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, ss. 243-252, Ankara, 1981.

KİRAZ Taylan Özgür, **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2013.

KOCA Mahmut, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, **Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IV, S. 1-2, Ankara, 2000.

KOÇHİSARLIOĞLU Cengiz, “Karine ve Borçlar Kanununun 96. Maddesindeki Kusur Karinesi”, **Yargıtay Dergisi**, C. 10, S. 3, ss. 272-284, Ankara, 1984.

KONURALP Haluk, **Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı**, Yetkin Yayınları, Tıpkıbasım, Ankara, 2009.

- KURU Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1995.
- KURU Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, Demir Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, Mart 2001.
- KURU Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. III, Demir Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, Nisan 2001.
- KURU Baki, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 1981.
- KURU Baki, Ramazan ARSLAN ve Ejder YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 25. Baskı, Ankara, 2014.
- MERİÇ Nedim, **Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümleri Çerçevesinde)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- MUŞUL Timuçin, **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, Ocak 2012.
- NART Serdar, “Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 9, S. 1, ss. 207-232, 2007.
- OĞUZMAN Kemal, Özer SELİÇİ ve Saibe OKTAY-ÖZDEMİR, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, Filiz Kitabevi, 9. Bası, İstanbul, Ocak 2009.
- OLGAÇ Senai ve Mustafa ÇENBERCİ, **Hukuk Davalarında İkrar**, Bereket Matbaası, İstanbul, 1964.
- ÖNEN Ergun, **Medeni Yargılama Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.
- ÖZDEMİR Erdem, “İş Hukukunda Mutlak Emredici Hükümlerin Yeri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 54, S. 3, ss. 95-120, Ankara, 2005.

ÖZEKES Muhammet, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hukuk Yargılamamıza Ne Getiriyor? (HMK'nın Tümü Hakkında Genel Bilgi)**, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, Kasım 2011.

ÖZSUNAY Ergun, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977.

ÖZTAN Bilge, **Şahsın Hukuku-Hakiki Şahıslar**, Turhan Kitabevi, 8. Bası, Ankara, 1999.

PEKCANITEZ Hakan, Oğuz ATALAY ve Muhammet ÖZEKES, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 14. Bası, Ankara, 2013.

POSTACIOĞLU İlhan E., “Mahkeme İçtihadları Bakımından İkrarın Tecezzi Meselesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Sayı: 2-3, ss. 639-645, İstanbul, 1946.

POSTACIOĞLU İlhan E., **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1975.

POSTACIOĞLU İlhan E., **Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları**, Baha Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1964.

SARISÖZEN M. Serhat, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Medeni Usul Hukukumuzda Getirdiği Yeni Düzenlemeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 96, ss. 331-382, Ankara, 2011.

SEVİLEN R. Amato, **İkrar Tecezzi Kabul Etmez**, Suhulet Basımevi, İzmir, 1936.

ŞENER Oruç Hami, “Medeni Yargılama Hukukunda Tarafların İsticvabı”, **Yargıtay Dergisi**, S. 1-2, C. 16, ss. 59-76, Ankara, Ocak-Nisan 1990.

TANRIVER Süha, “Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, ss. 28-38, 1996.

TANRIVER Süha, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 2, ss. 212-243, Ankara, 1993.

TANRIVER Süha, **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

TAŞPINAR Sema, **Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

TERCAN Erdal, “Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması”, **Batıder**, C. XIX, S. 3, ss. 115-133, Ankara, 1998.

TERCAN Erdal, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

TOPUZ Gökçen, **Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

TOROSLU Nevzat ve Metin FEYZİOĞLU, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2009.

TUĞSAVUL Muhsin, “İspat Külfeti-Kanuni Deliller ve İkamesi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: VII, Ankara, 1951.

TUTUMLU Mehmet Akif, **Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi**, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, Ocak 2007.

ULUKAPI Ömer, **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, Mimoza Yayınları, Konya, Nisan, 1991.

ULUKAPI Ömer, **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, Mimoza Yayınları, Konya, 1997.

UMAR Bilge ve Ejder YILMAZ, **İspat Yükü**, Kazancı Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, 1980.

UMAR Bilge, “Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 30, S. 1-2, ss. 244-263, İstanbul, 1964.

UMAR Bilge, **İktisatçılar İçin Medeni Usul Hukuku ve İcra-İflas Hukuku Ders Notları**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1993.

ÜSTÜNDAĞ Saim, **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 7. Baskı, İstanbul, 2000.

YAĞCI Uğur, “İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Düzenlemeler”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVI, S. 1-2, ss. 285-308, Erzincan, 2012.

YAVUZ Nihat, “Hukuk Davalarında İkrar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 4, ss. 679-688, Ankara, 1974.

YILDIRIM Mehmet Kamil, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1990.

YILMAZ Ejder, **Medeni Yargılama Hukukunda Yemin**, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012.

YILMAZ Ejder, **Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’yla Getirilen Değişiklikler**, Aydın Barosu Yayınları, Aydın, Ekim 2011.

ZEVKLİLER Aydın, **Giriş ve Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku**, Savaş Yayınları, 4. Basım, Ankara, Ekim 1995.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://legalbank.net>

<http://tdk.gov.tr>

<http://www.kazanci.com>

<http://www.mevzuat.gov.tr>

<http://www.yargitay.gov.tr>

